

KEVSER SURESİ

Rahman, Rahim Allah'ın Adıyla
"Şüphesiz biz, sana Kevser'i verdik.
Şu hâlde Rabbin için namaz kıl ve tekbir
alırken, namazda ellerini boğazına kadar kaldır.
Doğrusu asıl soyu kesik olan, sana kin duyandır."

Üstad Cafer SUBHANÎ

Ana Hatlarıyla

CAFERÎLİK

Çeviri:

Cafer Bendiderya

KEVSER

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Kevser Yayınları: 155

Eserin Orijinal Adı:

Menşur-i Agaid- İmamiyye

Dizgi ve Mizanpaj:

Kevser Yayıncılık

Son Okur:

Erhan Güngör

Kapak Tasarım:

Kevser

Baskı:

Can Matbaacılık

1. Baskı: Ağustos 2009

ISBN 978-9944-709-44-6

Adres:

Kevser Basın Yayın Ltd. Şti.

Horhor Cad. Eren Apt. No: 78/3

Fatih – İSTANBUL

Tel: (0212) 534 35 28 Fax: 631 36 01

www.kevseryayincilik.com

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

ÖNSÖZ

Günümüz İnsanın Dine Yönelişi ve İmamiyye Akaidinin Yazılmasının Gerekliliği

Günümüz dünyası, sanayi ve teknik dünyası olarak bilinmektedir. Çünkü insanoğlu son asırlarda bu alanda göz alıcı ilerlemeler kaydetmiştir.

Dolayısıyla bu konunun, onun özelliklerinden sayılması çok yerindedir.

Ancak bu özelliğin beraberinde, çok önemli kültürel bir olay da vuku bulmuştur ki, o da günümüz insanının dine ve dinî kavramlara yönelişidir.

Dine yöneliş, tarihte bahsi geçen insan yönelişlerinin en aslı olanı ve en eskisidir. Mevcut belge ve bulguların da ortaya koyduğu üzere, hiçbir dönemde insanoğlunun hayatı dine yöneliş ve din hissinden boş kalmamıştır.

Bununla birlikte Rönesans dönemiyle birlikte bilimsel metotların değişimiyle, insanın maddeye egemen olmasından sonra, bazı siyasî ve kültürel etkenler sonucu dine yöneliş rengini kaybetmiş ve Batı dünyasında dine karşı bir nevi ilgisizlik baş göstermiştir.

Bu hastalık daha sonra Doğulu ülkelere de sıçrayarak bir grubu etkisi altına almış ve o kadar etkili olmuştur ki, bazıları modern bilimin insanoğlunun tüm ihtiyaçlarını karşılayabileceğini ve dinin temin ettiği şeyleri modern bilimin de temin edebileceğini sanmışlardır.

Fakat ortaya çıkan birtakım etkenler ve yıkıcı olaylar, bu düşünceyi çürüttü ve insanoğlunun hiçbir zaman dinden ve onun kılavuzluğundan müstağni olamayacağını ve hiçbir şeyin dinin yerini dolduramayacağını ispatladı. Bu etkenlerden üçünü sıralayalım:

1- Yirminci asırda dünya savaşlarının vuku bulması: On binlerce insanı kurban alan birinci ve ikinci dünya savaşları, dinden kopan ve insanoğlunun arzularını gerçekleştireceği sanılan ilimle yönlendiriliyordu; fakat ansızın insanoğlunu böyle bir kadere düşürdü.

2- Ahlâkî fesadın artması sonucu aile ocağının dağılması: Batı dünyasının büyük bir bölümünde, aile sözcüğü aslî anlamını kaybetmiş, sürekliliği olmayan geçici bir topluluk hâline gelmiş ve bu dağılmada ise modern bilimin de etkisi olmuştur. (Maksat, yönlendirilmeyen ve tabiri caizse dinsiz bilimdir.)

3- Bazı bilimsel teorilerin çürütülmesi ve itibarlarını kaybetmesi: İnsanoğlunun modern bilimlere karşı aşırı iyimserlik ve gönül vermesini oldukça azaltan yukarıdaki iki etken dışında, bazı bilimsel teorilerin çürütülmesi ve itibarlarını kaybetmesi de, insanoğlunun modern bilimlere karşı âlemi tanıma konusundaki ilk iman ve inancını kaybetmesine ve gerçekte on dokuzuncu asırda, Avrupa insanını saran tatlı uykudan uyanmasına neden oldu.

Bu ve benzeri etkenler insanoğlunun tekrar insanî fitratına dönmesine, din ve dinî ilimlere yönelmesine neden oldu. Gerçekte, insanoğlu kendini dinî meziyetlerden mahrum ettiği bir dönemden sonra, susuz bir insan gibi tatlı "din" suyunu aramaya başladı.

Dünyadaki gelişmeleri yakından izleyebilen herkesin kolayca fakına vardığı bu şüphe götürmez yeni yöneliş öyle bir şekilde ortaya çıktı ki, din, yeniden ilim merkezlerinde yüksek bir seviyede dikkate alındı; düşünürler ve bilim adamları

rı onun hakkında konuştular. Nitekim şimdi her an, din ve din tanıma hakkında onlarca makale ve kitap yayınlanmaktadır.

Bir yazarın da dediği gibi: "Maneviyat ve dine dönüş, Batı'nın sosyoloji temellerini tehdit eden bir çizgidir; dolayısıyla Batılılar Müslümanların İslâm dinine dönmesinden endişelenmekte; dahası, Hıristiyanların gerçek Hıristiyanlığa dönmesinden de aynı kaygıyı duymakta; daha açık bir deyişle, Batı toplumunda ve hatta Batılıların bireysel yaşamında maneviyatın tekrar tezahür edip Batı insanının gönlüne taht kurmasından korkmaktadırlar. Batılı bir araştırmacı, Müslüman ve Müslüman olmayan toplumlarda din ve inancın dönüş ve gelişmesinden örnekler verirken, son yıllarda Batı'da radikal Hıristiyanların da giderek artmakta oluşuna dikkat çekmektedir. Dindarların çeşitli şekillerde yükselişi ve sayılarının artışı, birçok ülkeyi tehdit eden ve son yıllarda gittikçe yayılmakta olan bir gerçektir."¹

Bu araştırmacının aksine biz, bu olayı hayra yorumlamakta ve insanoğlunun, tekrar dinin şefkatli kucağına dönüşüne sevinmekteyiz. Fakat bu müjdenin yanı sıra, endişelendirici bir nokta da vardır ve o da şudur: Eğer bu susuzluk doğru bir şekilde giderilmezse ve Allah korusun, din diye ham ve yanlış düşünceler ortaya çıkarsa, günümüz insanı kaybetmiş olduğu şeyi artık asla bulamayacak ve tekrar dine sırt çevirecektir.

Dolayısıyla, yüreği yanık yazarların ve derdi bilen din adamlarının bu fitrî feryada doğru bir şekilde cevap vermek için din kavramlarını doğru bir şekilde sunmaları ve bu ilâhî feyzi berrak ve saf bir şekilde hakkı arayan insanlara takdim etmeleri gerekiyor.

1- Henri Tincq, Peni Hini özel sayısında, Le Monde gazetesinin kuruluş yıldönümünde, s.152.

Din sevgisinin evrensel bir olay olarak ortaya çıktığı ve dine sırt çevirenlerin tekrar dine yöneldiği bu şartlar altında, kesinlikle kişisel veya grupsal hedeflerini asil dinî eğilimlerin yok olmasında arayan grup veya gruplar, onların dinî susuzluğunu gidermekle birlikte, uğursuz amaçlarına ulaşmak için dinî arayış içinde olanlara din adına zehirli bir yemek de sunmaktadırlar.

İslâm dinini en son ve en mükemmel semavî din olarak kabullenen ve bu dinin kıyamete kadar insanın kişisel ve toplumsal alanlardaki bütün ihtiyaçlarını temin ettiğine inanmakta olan bizler, bu dinin yüce kavramlarını hayatımıza geçirmek amacıyla çeşitli vesilelerden yararlanarak doğru dinî öğretileri yaymak için zor elde edilen bu fırsattan yararlanmalıyız.

Diğer taraftan bizler, Ehlibeyt mektebinin, Kur'ân-ı Kerim ve Hz. Rasulullah'ın itreti kanalıyla elimize ulaşan o gerçek ve asil İslâm olduğuna ve gerçekte, Ehlibeyt'in (a.s) mektebinin, kirlî ellerin tahrifine maruz kalmadan bizi hakikat kaynağına götüreceğ olan yegâne ana yol olduğuna inanmaktayız. Bu mekteb, yüce ilkeleri ve tarih boyunca Hz. Resulullah'ın Ehlibeyt'inin (a.s) yolu oluşundan dolayı, hakikate susayanları kendine çekmiş ve âşıklarının onun yolunda can vermelerine neden olan bir cazibeye sahip olmuştur; günümüzde de bu cazibesi devam etmektedir.

En son semavî şeriat sahibi Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) ve O'nun tertemiz Ehlibeyt'i (a.s) kanalıyla dinî gerçekleri öğrenmek isteyen dine susamışlar, bu özet eserimize müracaat ederek kat etmekte oldukları yolları için aydınlatıcı bir meşale bulacaklardır. Evet, onlar bu güvenilir eseri mütalaa edip Ehlibeyt (a.s) mektebinin gerçeklerini elde ederek, daha fazla bilgi için verdiğimiz kaynaklara müracaat edebilirler.

Bu eserimiz; insanlara, inanç ve amel alanında Ehlibeyt'in (a.s) temel inançları ve dinî öğretilerinin burada kaleme

alınanlardan ibaret olduğunu ve bize isnat edildiği hâlde burada kaydedilen ilke ve kavramlarla bağdaşmayan her şeyin bir iftira olduğunu, hiçbir değer ve itibar ifade etmediğini ilan etmektedir.

Burada sözümüzü kısa keserek Allah Teâlâ'nın lütfüyle, birtakım ilkeler ışığında, Ehlibeyt mektebinde İslâm ilkelerini açıklamaya başlıyoruz.

İslâm inancı ilkelerini açıklamak için genel proje, marifet ve tanıma yolları, İslâm dininin insan ve dünyayla ilgili görüşleri hakkında genel konuları açıklamaya bağlıdır. Mektebin bu bölümünün açıklanması, genel varlık âlemi hakkındaki düşüncesini ortaya koymaktadır. Biz burada sözü uzatmamak için konulara kısaca değinmeye çalıştık ve doğal olarak ilkelerin her birinin genişçe açıklamasını kelim kitaplarına bıraktık.

Burada bu kitabın telifinde bana yardımcı olan Hücce-tü'l-İslâm ve'l-Müslimîn Rabbanî Bey'e, değerli zahmetlerinden dolayı teşekkür etmeyi üzerime bir borç bilir ve Allah'tan onun bu güzel çalışmalarının karşılığını vermesini niyaz ederim.

Cafer Subhanî

14 Ramazan 1418 Hicrî Kamerî

23/10/1376 Hicrî Şemsî

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Birinci Bölüm

İSLÂM'IN DÜNYA HAKKINDAKİ
GENEL GÖRÜŞÜ

<https://t.me/caferilikcom>

İSLÂM'DA TANIMA YOLLARI

1. İlke:

İslâm dini, dünya ve din gerçeklerini tanımak için üç vesileden yararlanmakta ve bunların her birini kendi alanında muteber kabul etmektedir. Bu vesileler şunlardan ibarettir:

1- His ve duyular: bunlardan en önemlisi duyma ve görme duyusudur.

2- Sınırlı bir alanda özel birtakım kurallar ve ilkeler esasınca kesin olarak hakikati ortaya çıkaran akıl.

3- Yüce ve seçkin insanların gayb âlemiyle ilişki vesilesi olan vahiy.

İlk iki yol, genel vesilelerdir ve tüm insanlar dünyayı tanımak için bu ikisinden yararlanabilirler. Nitekim bu ikisi dinî anlamada da etkilidirler; ama üçüncü yol Allah Teâlâ'nın özel lütuflarına mazhar olan kişilere hastır ve bunun en açık örneği ise peygamberlerdir.¹

Duyu ve his vesilelerinden, sadece hissedilebilecek şeylerde yararlanılabilir; nitekim akıldan da gerekli şartlara sahip olduğu sınırlı durumlarda yararlanmaktayız. Oysa vahiy dairesi daha geniş olup, ister akaid ve ister mükellefiyetler olsun, çok çeşitli alanlarda etkilidir.

Kur'ân-ı Kerim çeşitli ayetlerde bu vesileler hakkında söz etmiştir; bunlardan ikisi örnek olarak şöyledir:

His ve akıl hakkında şöyle buyuruyor:

1- Rivayetlerde bazı kişilerden, yeri geldiğinde açıklayacağımız üzere "muhaddes" diye bahsedilmiştir.

Allah sizi annelerinizin karnından çıkardı(ğ)ı zaman) hiçbir şey bilmiyordunuz, size işitme (duyusu), gözler ve gönüller verdi ki şükredesiniz.¹

Ayetin Arapça'sında geçen "ef'ide" sözcüğü "fuâd" kelimesinin çoğulu olup "işitme duyusu" ve "gözler" ifadesinden akıl ve düşünme gücü anlamına geldiği anlaşılmaktadır. Ayetin sonu ise şükretmeyi emrediyor ve insanın her üç güçten yararlanması gerektiğini bildiriyor; çünkü şükretmek, her nimeti kendine uygun yerde kullanmaktır.

Vahiy hakkında ise şöyle buyuruyor:

Biz senden önce de, kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını elçi göndermedik. Bilmiyorsanız, zikir ehline sorun.²

Dindar bir insan dünya ve dini tanımada hissinden yararlanır; ancak genellikle hissî algılar, akıl ve düşüncenin zemin ve temelini oluşturmaktadır; nitekim akıldan da Allah'ı, O'nun sıfat ve fiillerini tanımada yararlanılmaktadır ve bu üç yoldan elde edilenler kendi yerinde etkili olup hakikati ortaya çıkarmada muteberdir.³

2. İlke:

Peygamberlerin daveti iki noktada özetlenmektedir:

1- Akide (İnanç). 2- Amel.

Akideden maksat, Allah'ın varlığına, O'nun cemal ve celâl sıfatlarına ve fiillerine imandır;⁴ nitekim amelden maksat da, insanoğlunun kişisel ve toplumsal hayatında tatbik et-

---

1- Nahl, 78

2- Nahl, 43

3- Nefsi günah ve çirkinliklerden temizlemek ve arındırmak bir takım ilhamlara neden olmaktadır; bazıları bunu da tanıma vesilelerinden bilmektedirler.

4- Peygamberleri göndermek, onlardan sonra vasi tayin etmek ve insanları öldükten sonra diriltmek; tüm bunlar Allah'ın fiilinin birer tecellisidir.

mesi gereken teklif ve hükümlerdir. Akide konusunda istenilen ve amaçlanan şey ilim ve yakındır ve ancak bu özelliğe sahip olan bir şey hüccet olabilir. İşte bu nedenle her Müslüman'ın inancı konusunda yakın ve kesin bilgiye ulaşması gerekir ve bu konuda sadece diğerlerini taklit ile yetinilmez.

Teklif ve hükümler (amel) konusunda istenilen şey ise, hayatta onları tatbik etmektir. Burada yakın ve kesin bilgi dışında, şeriat açısından teyit edilen bir yola da istinat edilmesi gerekir; gerekli tüm şartlara sahip olan bir müçtehide müracaat etmek, şeriat sahibi tarafından onaylanan yolun bir bölümüdür. İleride bu konudan da bahsedeceğiz.

3. İlke:

Biz dinin inanç ve hükümlerini ispatlama konusunda, muteber olan bütün tanıma yollarından yararlanmaktayız; bu alanda akıl ve vahiy iki temel yoldur. "Vahiy"den maksat, semavî kitabımız Kur'ân-ı Kerim ve sened zinciri Hz. Resulullah'a (s.a.a) ulaşan hadislerdir. Ehlibeyt'ten (a.s) nakledilen hadisler de ileride açıklanacağı üzere, tümü birer "sünnet" olarak ilahî hüccetlerden sayılmaktadır.

Akıl ve vahiy birbirlerinin hüccet oluşunu teyit etmektedirler ve eğer aklın kesin hükmüyle, vahyin hüccet olduğunu ispatlıyorsak, vahiy de aynı şekilde kendi alanında aklın hüccet oluşunu teyit etmektedir.

Kur'ân-ı Kerim birçok yerde insanları aklın hükmüne yönlendirmekte, onları yaratılışın insanı hayrete düşüren incelikleri konusunda düşünüp akletmeye davet etmekte ve kendisi de davetinin içeriğini ispatlamak için akıldan yardım almaktadır. Hiçbir semavî kitap Kur'ân-ı Kerim gibi delille tanımaya önem vermemiştir; Kur'ân-ı Kerim'de inanç ve marifet hakkında çok fazla akli delil vardır. Ehlibeyt İmamları da -aklın hükmetme yetkisi olduğu yerlerde- aklın hüccet olduğunu vurgulamışlardır. Nitekim İmam Musa el-Kâzım

(a.s), vahyi zahirî hüccet ve akli ise bâtinî hüccet saymıştır.¹

4. İlke:

Vahiy kesin bir delil olduğu ve akıl da Allah Teâlâ'nın her insanın içinde yaktığı bir ışık olduğu için, Allah'ın bu iki hücceti arasında hiçbir zaman çelişki olmaması gerekir ve eğer bu ikisi arasında çelişki olduğu gözlenirse, bilmek gerekir ki, ya o konuda dini algılamamız yanlıştır ya da aklî delilin öncüllerinde yanlışlık yapılmıştır. Çünkü Allah Teâlâ hiçbir zaman insanı çelişkili iki yola davet etmez. Akılla vahiy arasında gerçek bir çelişkinin olabileceği düşünülemeyeceği gibi, "ilim" ile "vahiy" arasında da asla çelişki olmaz ve eğer bazı durumlarda bu ikisi arasında çelişki olduğu gibi görünürse, ya o konularda bizim dini algılamamız doğru değildir ya da bilgi kesinlik seviyesine ulaşmamış demektir. Genellikle de çelişki var gibi görünen durumlar, bilimsel varsayımların aceleci bir şekilde kesin bilgi olarak kabul edildiği ve böylece çelişki olduğunun sanıldığı durumlardır.

5. İlke:

Düşünce ve zihnî algılarımızdan bağımsız bir hakikati olan varlık düzenine hâkim kanunlar hakkında hakikat, her zaman var olan ebedî bir konudur. Şöyle ki, eğer insan tanıma vesilelerinden birinin kanalıyla, bir gerçeğin "hakikat" olduğunu keşfederse, bunun her zaman için hakikat ve geçerli olduğunu söylemek gerekir. Ve eğer bir gerçeği keşfetmede, bir malumun bir bölümü hakikate uygun ve diğer bir bölümü de uygun olmazsa, hakikati olan bölüm süreklî hakikattir ve ortamın şartlarının değişimiyle de hakikat değişmez. Başka bir tabirle, tekvinî tanımada, bir gerçek belli bir

---

1- "Allah'ın insanlar üzerinde iki hücceti vardır: Zahirî hüccet ve bâtinî hüccet. Zahirî hüccet peygamberler, nebîler ve imamlardır; bâtinî hüccet ise akıldır." *el-Kâfi* (Kuleynî), c.1, s.16.

zamanda hakikatin ta kendisi ve başka bir zamanda ise batıl olamaz. Yani hakikatin görelî oluşu düşünülemez: Eğer $2 \times 2 = 4$ ediyorsa, bu iş sürekli böyledir ve eğer $2 \times 2 = 4$ etmiyorsa, bu da sürekli böyledir ve tanıma, bir merhalede hakikatin ta kendisi olup başka bir merhalede batıl olamaz.

Tanımada görelilik, insanın düşünce ve onayından başka bir gerçeği olmayan şeylerde söz konusudur. Örneğin ülkenin yönetim şeklinde semavî vahiyden ilham almayan toplumlar, hükümet şeklinin seçiminde bir zaman serbest ve özgür bir metot üzerinde ittifak edecek olurlarsa, bu metot onlar için hakikattir ve eğer bir gün onun aksi bir metotta ittifak edecek olurlarsa, bu sefer hakikat ikinci metot olur. Buna rağmen, tanıma yollarından her biri kendi alanında hakikatin kendisidir. Fakat zihin dışında belli başlı bir yeri ve sınırı olan şeyler, idrak ufkunda doğru bir şekilde yer alacak olurlarsa, sürekli doğru ve geçerli olurlar; onun aksi ise sürekli batıl ve temelsiz olacaktır.

İslâm Açısından Varlık

6. İlke:

Âlem -Allah Teâlâ dışındaki her şey- Allah Teâlâ'nın yaratığıdır ve kâinat bir an bile Allah'tan müstağni olmamış ve olmayacaktır da. Âlem Allah'ın yaratığıdır diyorsak, âlemin O'nun iradesiyle yaratıldığı anlamındadır; onun Allah Teâlâ'ya nispeti, bir babayla çocuğu arasındaki nispet gibi değildir. Nitekim bu konuda şöyle buyruluyor:

Doğurmamış ve doğurulmamıştır.¹

7. İlke:

Dünyanın mevcut düzeni ebedî ve sürekli bir düzen değildir; Allah-u Teâlâ'nın zaman ve saatini bildiği dünyanın mevcut düzeni bir süre sonra dağılarak yerine başka bir dü-

---

1- İhlâs, 3

zen gelecektir ve o da mead ve ahiret âlemi düzenidir; nitekim şöyle buyuruyor:

O gün yer başka yere, gökler de (başka göklere) değiştirilir. Bütün insanlar tek ve kahredici Allah'ın huzurunda durur.¹

Aynı şekilde, "Hepimiz Allah'tanız ve biz O'na dönücüleriz."² buyruğunda da bu gizli gerçeğe işaret edilmektedir.

8. İlke:

Varlık âlemi, neden ve sonuç temeli üzerine kurulmuştur ve âlemdeki varlıklar arasında da neden ve sonuç ilişkisi vardır. Varlıkların birbirini etkilemesi Allah Teâlâ'nın izin ve iradesiyle gerçekleşir ve Allah Teâlâ'nın hikmetli iradesi ise, kendi lütuf ve bağışını genellikle neden ve sonuç düzeni yoluyla gerçekleştirmektedir.

Kur'ân-ı Kerim, yukarıdaki her iki konuyu da açıklamıştır. Yani hem doğadaki varlıklar arasında neden ve sonuç ilişkisi vardır ve hem de âlemdeki her neden ve sonuç ilişkisi, Allah'ın genel izin ve iradesine bağlıdır. Birincisi hakkındaki aşağıdaki ayete dikkat etmek yeterlidir:

Gökten su indirdi, onunla (yerden) sizin için rızık olarak çeşitli ürünler çıkardı.³

İkincisi hakkında ise şu ayet yeterlidir:

Güzel olan ülkenin bitkisi, Rabbinin izniyle (güzel) çıkar.⁴

Bakara Suresi'nin 102, 249 ve Âl-i İmrân Suresi'nin 49, 166. ayetleri de bu anlamdadır.⁵

1- İbrâhîm, 48

2- Bakara, 156

3- Bakara, 22

4- A'râf, 58

5- Bu konuda daha fazla bilgi için tefsir ve kelam kitaplarına, bu cümleden *el-Mîzân Tefsiri*, c.1, s.72 ve *İlâhiyat*, c.2, s.51-54'e bakınız.

9. İlke:

Varlık, maddî tabiat âlemiyle eşit değildir; varlık âleminin büyük bir bölümünü, Kur'ân-ı Kerim'in "gayb âlemi" diye adlandırdığı tabiat ötesi oluşturmaktadır. Maddî varlıklar Allah Teâlâ'nın izniyle birbiri üzerinde etki bıraktıkları gibi, gaybî varlıklar da tabiat âleminde Allah Teâlâ'nın izniyle etkilidirler ve başka bir tabirle, Allah'ın lütuf ve feyizlerinin vasıtalarıdır. Kur'ân-ı Kerim maddî âlemde meleklerin etkili olduğuna değinerek şöyle buyuruyor:

Andolsun (dünyanın) işini düzenleyenlere.¹

O, kullarının üstünde tek hâkimdir. Size koruyucu (melek)ler gönderir.²

Yukarıdaki apaçık ayetlerden şu sonucu elde etmekteyiz: Varlık âlemi -ister tabiat olsun, ister tabiat ötesi- kendisine hâkim olan sebep sonuç düzeniyle, Allah Teâlâ'nın iradesine bağlıdır.

10. İlke:

Alem bütünüyle hidayet edilmiş bir gerçektir ve âlemdeki tüm zerrelere, buldukları her derecede, kendi hallerine uygun olarak hidayet nurundan yararlanmaktadırlar. Bu genel ve tümel hidayetin derecelerini doğal, içgüdüsel ve yaratılışsal (tekvinî) hidayet oluşturmaktadır. Kur'ân-ı Kerim çeşitli ayetlerde bu yaratılışsal (tekvinî) ve tümel hidayetten bahsetmiştir; örneğin şöyle buyurmuştur:

Rabbimiz, her şeye yaratılışını (varlığını ve biçimini) verip sonra onu doğru yola iletendir.³

11. İlke:

Varlık âlemi, en mükemmel ve en güzel düzendir. Var-

1- Nâziat, 5

2- En'âm, 61

3- Tâhâ, 50

lık düzeni en güzel şekilde planlanmıştır; ondan daha mükemmel ve daha güzel bir düzen düşünülemez. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

O'dur ki, her şeyin yaratılışını güzel yaptı.¹

Yaratılanların en güzeli Allah, ne yücedir!²

Bu ilke için getirilen akli delil şudur: Her fâilin fiili mükemmellik ve eksiklik bakımından onun sıfat ve kemalleriyle uyum içindedir; eğer fail olan varlığın sıfatlarında eksiklik olmazsa, onun fiili de her türlü eksiklik ve kusurdan uzak olur. Allah Teâlâ tüm varlık kemallerine en mükemmel ve en güzel şekilde sahip olduğu için, doğal olarak O'nun fiili de en mükemmel ve en güzel fiil olacaktır.

Ayrıca, Allah Teâlâ'nın hikmet sahibi oluşu da, en güzel âlemi yaratması mümkün olduğu hâlde ondan düşük bir âlem yaratmamasını gerektirmektedir.

Şunu da hatırlatmak gerekir ki, tabiat ve madde âleminde kötülük ve şer diye adlandırılan şey, en güzel varlık düzeniyle çelişmemektedir. Bu konuyu, "Yaratıcılıkta Tevhid" konusunda açıklayacağız.

12. İlke:

Âlem mutlak hak olan Allah Teâlâ'nın fiili ve onun yarattığı bir varlık olduğu için hak ve hikmet üzere yaratılmıştır; onda boş ve abes bir şey yoktur. Bu konuya Kur'ân-ı Kerim'in çeşitli ayetlerinde değinilmiştir. Örneğin, bir ayette şöyle buyruluyor:

Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasında bulunanları (boş yere değil), ancak hak üzere yarattık.³

İnsan ve âlemin yaratılış hedefi de, kıyamet kopunca

1- Secde, 7

2- Müminûn, 14

3- Ahkaf, 3

gerçekleşecektir. Nitekim Müminlerin Emiri İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "Gerçekten de hedef kıyamettir."¹

İslâm Açısından İnsan

13. İlke:

İnsan cisim ve ruhtan oluşan bir varlıktır. Ölümünden sonra cismi dağılır; fakat ruhu hayatına devam eder. İnsanın ölümü onun yok olması anlamına gelmez. Bu nedenle kıyamete kadar berzah âleminde yaşamını sürdürür. Kur'ân-ı Kerim, insanın yaratılış merhalelerini açıklarken, cismine ruhun üfürülüşü olan son merhalesini şöyle beyan etmektedir:

Sonra onu bambaşka bir yaratık yaptık.²

Yine çeşitli ayetlerde insanın berzah hayatına değinmektedir; örneğin şöyle buyurmaktadır:

Önlerinde (veya arkalarında) ta dirilecekleri (kıyamet) gün(ün)e kadar, bir berzah³ (perde) vardır.⁴

Berzah hayatına tanıklık eden ayetler burada zikredemeyeceğimiz kadar fazladır.

14. İlke:

Her insan tertemiz bir fitrat ve tevhitte yaratılmıştır; insan eğer bu yaratılışıyla hareket eder ve dış etkenlerce saptırılmazsa, hak yolunu kat eder. Hiç kimse annesinden günahkâr veya kötü birisi olarak dünyaya gelmemiştir. Kötülükler ve çirkinlikler sonradan kazanılmış olup insanın iradesi doğrultusunda dış etkenlerin sonucu meydana gelir. İn-

---

1- *Nehcü'l-Belâğa*, 190. hutbe.

2- Müminûn, 14

3- Berzah âlemi, bir anlamda insanın önünde ve başka bir anlamda ise insanın arkasındadır; bu nedenle burada her iki tabiri de kullandık.

4- Müminûn, 100

sana başkalarından geçen çirkin özellikler de insanın istek ve iradesiyle değişmez değerlerdir. Dolayısıyla, günümüz Hıristiyanlığında söz konusu olduğu gibi, günah düşüncesinin insanoğlunun zafî özelliklerinden oluşu temelsiz bir teoridir.

Kur'ân-ı Kerim bu konuda şöyle buyuruyor:

Sen yüzünü hanif olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir.¹

Hz. Resûl-i Ekrem (s.a.a) de şöyle buyuruyor:

Tertemiz (tevhit ve tek olan Allah'a tapan) bir yaratılışla dünyaya gelmeyen hiç kimse yoktur.²

15. İlke:

İnsan irade sahibi ve seçim hakkı olan bir varlıktır; yani akıl gücü ışığında fiilin çeşitli yönlerini inceledikten sonra, onu yapmayı veya yapmamayı seçer. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

Biz ona yolu gösterdik: (O) ya şükredici veya nankör olur.³

Yine şöyle buyuruyor:

De ki: Hak Rabbinizdendir. Artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin.⁴

16. İlke:

İnsan selim bir fitrata, iyiyle kötüyü ayırt edecek akıl gücüne, serbestliğe ve seçme iradesine sahip olması hasebiyle eğitilmesi mümkün olan bir varlıktır; her zaman yükselme ve Allah'a dönme yolu insanın önünde açıktır; ancak tövbesinin kabul olmayacağı ölüm anında, artık dönmesi mümkün değildir. İşte bu nedenle, peygamberlerin daveti tüm in-

---

1- Rûm, 30

2- *Tevhid-i Saduk*, s.331.

3- İnsân, 3

4- Kehf, 29

sanları, hatta Firavun gibi kişileri bile kapsamaktadır. Nitekim şöyle buyuruyor:

De ki: "Arınmağa gönlün var mı? Seni Rabbin(in yoluna) ileteyim de O'ndan korkasın."¹

İşte bu nedenle insan hiçbir zaman Allah'ın rahmet ve mağfiretinden ümit kesmemelidir. Nitekim bu konuda şöyle buyrulmaktadır:

Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar.²

17. İlke:

İnsan akıl nurundan ve irade lütfünden yararlanması hasebiyle sorumlu bir varlıktır: Allah karşısında sorumludur; peygamberler ve ilahî önderler karşısında sorumludur; kendi insanlık cevheri, diğer insanlar ve dünya karşısında sorumludur. Kur'ân-ı Kerim birçok ayette insanın sorumluluğunu açıkça vurgulamaktadır. Şöyle buyuruyor:

Ahdi yerine getirin, çünkü (insan) ahdinden sorumlu tutulacaktır.³

Kulak, göz ve gönül bunların hepsi o(yaptığı)ndan sorumludur.⁴

İnsan, başıboş bırakılacağını mı sanır?⁵

Resûl-i Ekrem (s.a.a) de bu konuda şöyle buyuruyor:

Haberiniz olsun; hepiniz yöneticileriniz ve hepiniz elinizin altındaki insanlardan sorumlusunuz.⁶

1- Nâzi'ât, 18-19

2- Zümer, 53

3- İsrâ, 34

4- İsrâ, 36

5- Kıyâmet, 36

6- *Müsned-i Ahmed*, c.2, s.54; *Sahîh-i Buharî*, c.2, s.284 (Cum'a kitabı, 11. bab, 2. hadis).

18. İlke:

İnsanın sahip olduğu manevî mükemmellikler dışında hiç kimsenin bir diğerine üstünlüğü yoktur. Üstünlüğün en açık ölçüsü ise, hayatın bütün boyutlarında takva ve sakınmaktır. Nitekim şöyle buyuruyor:

Ey insanlar, biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah yanında en üstün olanınız, en çok takvalı olanınız (korunanız)dir.¹

Dolayısıyla, insanın ırk, coğrafya ve benzeri özellikleri İslâm açısından üstünlük, övgü ve iftihar kaynağı değildir.

19. İlke:

Fitrî kökü olup gerçekte insanlık kuralları olan ahlakî değerler, sabit ve ebedî ilkelerdir; zamanın geçmesi ve toplumsal değişimler onların değişmesine neden olmaz. Örneğin, söz ve ahbine sadık kalmanın güzelliği veya iyiliğe iyilikle karşılık vermek ebedî bir şeydir ve insanoğlu olduğu müddetçe de böyle kalacaktır; bu ahlakî kural değişmez. Nitekim ihanet ve ahde vefa etmemenin çirkinliği de böyledir. Dolayısıyla, akıl bakımından, insanoğlunun toplumsal hayatında, insanın tabiat ve yaratılışıyla iç içe ve sabit olan birtakım kurallar vardır.

Evet, ahlakî kuralların yanında zaman ve mekân şartlarından etkilenecek değişime uğrayan gelenek ve görenekler de vardır ki, bunların sabit ahlakî kurallarla hiçbir ilişkisi yoktur.

Kur'ân-ı Kerim bazı aklî ve sabit olan ahlakî kurallara işaret ederek şöyle buyuruyor:

İyiliğin karşılığı, yalnız iyilik değil midir?²

1- Hucurât, 13

2- Rahmân, 60

İyilik edenlerin aleyhine bir yol yoktur.¹

Şüphesiz Allah iyilik edenlerin ecrini zayı etmez.²

Allah adaleti, ihsanı, akrabaya vermeyi emreder, fahşâdan, münker(kötülük)den ve azgınlıktan men eder.³

20. İlke:

İnsan amellerinden dolayı, ahiret yurdunda mükâfatlandırılacağı veya cezalandırılacağı gibi, aynı şekilde bu dünyada da amellerinin iyi veya kötü sonuçlarından payına düşeni alır. Gerçekte dünyadaki olaylardan bir bölümü insanın fiillerinin yansımasıdır. Vahiy de bu gerçeğin üzerinden perdeyi kaldırmış ve insanoglunun bilgisi de bir yere kadar bunu elde etmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de bu konuda birçok ayet vardır; buna örnek olarak şu iki ayete değinebiliriz:

(O) ülkelerin halkı inanıp (kötülüklerden) korusalardı, elbette üzerlerine gökten ve yerden bolluklar açardık; fakat onlar (Allah'ın ayetlerini) yalanladılar, biz de onları kazandıklarıyla yakaladık.⁴

Hız. Nûh (a.s) kendi ümmetine, günahattan temizlenmekle Allah'ın rahmet kapılarının açılması ve Allah'ın nimetlerinin artması arasında bir ilişki olduğunu hatırlatmaktadır:

Rabbinizden mağfiret dileyin, çünkü O çok bağışlayandır dedim. (O'ndan mağfiret dileyin ki) üzerinize gökten bol yağmur göndersin. Ve size çok mallarla, oğullarla yardım etsin. Size bahçeler versin, ırmaklar versin.⁵

1- Tevbe, 91

2- Yûsuf, 90

3- Nahl, 90

4- A'râf, 96

5- Nûh, 10-12

21. İlke:

Ümmetlerin ilerlemesi ve gerilemesi bazı dış etkenler dışında, genellikle onların inanç, ahlâk ve davranışlarında kök salan birtakım sebeplerden kaynaklanmaktadır. Bu ilke Allah'ın kaza ve kaderiyle de çelişmemektedir; çünkü bu kuralın kendisi Allah'ın genel takdirinin mazharlarından biridir. Yani Allah'ın genel iradesi, ümmetlerin kendi inanç ve davranışlarıyla kendi kaderlerini çizmeye taalluk etmiştir. Örneğin toplumsal ilişkilerini adalet ve eşitlik ilkesi üzerine kurmuş bir toplum, huzurlu ve güzel bir hayat sürer; toplumsal ilişkileri bunun aksine olan bir ümmeti ise, kötü bir kader bekler. Bu ilkeyi Kur'ân-ı Kerim "ilâhî sünnetler" olarak adlandırmaktadır. Nitekim Kur'ân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

Kendilerine uyarıcı gelince bunun, onlara Hak'tan uzaklaşmaktan başka bir katkısı olmadı. Yeryüzünde büyüklük taslama(larını) ve kötü tuzak(ları) kurma(larını) artırdı.) Kötü tuzak, ancak sahibine dolanır. Onlar öncekilerin kanunundan başkasını mı bekliyorlar?! Allah'ın kanununda bir değişme bulamazsın; Allah'ın kanununda bir sapma bulamazsın.¹

Eğer (gerçekten) inanıyorsanız, mutlaka siz üstün geleceksiniz... O günler... Onları (zafer ve yenilgiyi) biz insanlar arasında çevirip duruyoruz...²

22. İlke:

İnsanoğlunun parlak bir geleceği vardır. İnsanoğlunun yaşamı genellikle acı ve tatsız olaylarla iç içe olmuştur; fakat bu durum sonuna kadar böyle devam etmeyecektir; beşer tarihi adaletin her yeri kapsayacağı parlak bir geleceğe doğru hareket etmektedir ve Kur'ân-ı Kerim'in tabiriyle salihler,

---

1- Fâtır, 42-43

2- Âl-i İmrân, 139-140

yeryüzüne hâkim olacaklardır. Nitekim şöyle buyuruyor:

Andolsun Tevrat'tan sonra Zebûr'da da: Yeryüzüne mutlaka iyi kullarım varis olacak (ve yer onların eline geçecek) diye yazmıştık.¹

Allah sizden, inanıp iyi işler yapanlara vadetti; onlardan öncekileri nasıl hükümran kıldıysa, onları da yeryüzünde hükümran kılacak.²

Dolayısıyla, hakla batılın sürekli savaşında, her ne kadar uzun sürse bile nihaî zafer hakkındır. Nitekim şöyle buyuruyor:

Hayır, bir hakkı batılın üstüne atarız da o onun beynini parçalar, derhal (batılın) canı çıkar.³

23. İlke:

İnsan, Kur'ân-ı Kerim açısından özel bir saygınlığa sahiptir; öyle ki meleklerin secdegâhı olmuştur. Nitekim şöyle buyuruyor:

Andolsun biz, Âdemoğullarına çok ikram ettik, onları karada ve denizde taşıdık. Onları güzel rızıklarla besledik ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.⁴

İnsanın yaşamının temelini, saygınlık ve izzet-i nefsinin korumak oluşturduğunu dikkate alarak, bu ilahî bağışı zedeleyecek her iş İslâm açısından yasaktır. Daha açık bir tabirle, her türlü kötü sultayı kabul etmek kesinlikle yasaktır. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Başkalarının kulu olma; Allah seni hür yaratmıştır.⁵

1- Enbiyâ, 105

2- Nûr, 55

3- Enbiyâ, 18

4- İsrâ, 70

5- *Nehcü'l-Belâğa*, 38. mektup.

Ve yine şöyle buyurmaktadır:

Allah Teâlâ, kendisini alçaltması dışında müminin işlerini onun kendisine bırakmış (ve onu, onları yapıp yapmamada serbest bırakmış; ama kendisini alçaltmasına müsaade etmemiştir).¹

Açıktır ki, Allah'ın meşru hükümetleri bu kanunla çelişmemektedir. Sonraki bölümde, buna daha geniş bir şekilde değineceğiz.

24. İlke:

İnsanın yaşamında akıl ve düşünceden yararlanması İslâm açısından özel bir yere sahiptir; çünkü insanın diğer hayvanlardan üstünlüğünün ölçüsü düşünme ve akıl gücüdür. İşte bu nedenle Kur'ân-ı Kerim'in birçok ayetinde, insanoğlu düşünmeye ve akletmeye davet edilmiş, varlıklar üzerinde düşünmeyi ve akletmeyi akıl sahiplerinin özelliklerinden kabul etmiştir. Nitekim şöyle buyuruyor:

Onlar ayakta, oturarak ve yanları üzerinde yatar-ken Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler: Rabbimiz (derler), bunu boş yere yaratmadın.²

(Yaratılış üzerinde düşünme ve incelemenin gerekliliğini vurgulayan ayetler burada sayamayacağımız kadar çoktur). Böyle bir bakış açısı nedeniyle, Kur'ân-ı Kerim insanları, geçmiştekileri araştırıp incelemeden körü körüne taklit etmekten alıkoymuştur.

25. İlke:

İslâm dininde insanın iktisadî, siyasî ve diğer alanlarda kişisel özgürlüklerinin, onun manevî yücelişiyle çelişmemesi

---

1- *Vesâilu's-Şia*, c.11, s.424 (Emr-i bil' ma'rûf kitabı, 12. bab, 4. hadis).

2- Âl-i İmrân, 191

ve genel maslahatları zedelememesi şart koşulmuştur. Gerçekte İslâm dininde mükellefiyetin felsefesi, insanı sorumlu kılarak onun zatî değerini koruyup umumî maslahatları temin etmektir.

İslâm dininin putperestlik, ayyaşlık ve benzerlerini yasaklamasının nedeni, insanın değer ve saygınlığını korumaktır ve işte burada, İslâm dininin ceza kanunlarının felsefesi de açıklık kazanmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim, kısas kanununun uygulanmasını insan için hayat veren bir etken saymış ve şöyle buyurmuştur:

Ey akıl sahipleri, kısasta sizin için hayat vardır.¹

Hiz. Resûl-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyuruyor:

İnsan gizlice bir günah işlediği zaman sadece kendisine zarar verir; ama günahı açıkta yaptığı zaman kendisine itiraz edilmediğinde topluma zarar verir.

İmam Cafer Sadık (a.s) bu hadisi naklettikten sonra şöyle eklemiştir:

Bunun sebebi şudur: Açıkta günah işleyen kişi bu hareketiyle Allah'ın hükümlerinin saygınlığını çiğner ve Allah'ın düşmanları da onu izler.²

26. İlke:

İslâm dininde kişisel özgürlüğün örneklerinden biri, dini kabul etmede zorlamanın olmayışıdır; nitekim şöyle buyuruyor:

Dinde zorlama yoktur. Doğruluk, sapıklıktan seçilip belli olmuştur.³

1- Bakara, 179

2- *Vesâilu's-Şîa*, c.11, s.407 (Emr-i Bi'l-Ma'rûf kitabı, 4. bab, 1. hadis).

3- Bakara, 256

Çünkü İslâm'a göre beğenilen din, kalben inanmak ve iman etmektir ve bu da zor ve kaba kuvvetle insanın kalbine yerleşmez; inancın kalbe yerleşmesi için birtakım ön hazırlıklara gerek vardır; bunların ne önemlisi ise hakkın batıldan ayrılmasıdır. Bu tanıma oluştuğu zaman, normal şartlarda insan hakkı seçer.

Evet, "cihad" İslâm dininin önemli farzlarından biridir; ancak cihadın anlamı, başkalarını İslâm dinini kabullenmeye zorlamak değildir; aksine onun anlamı, "doğru yolun belli olması" için ilâhî mesajın insanlara ulaşmasını engelleyen etkenlerin kaldırılmasıdır.

Doğal olarak, saltanat ve servet sevdalıları, maddî ve şeytanî amaçlarla, dinin özgürlük vadeden mesajının insanlara ulaşmasına engel olurlarsa; (insanoğlunu irşat ve hidayet etmekten ibaret olan) peygamberliğin felsefesi, Allah Teâlâ'nın mesajının insanlara ulaşmasını sağlamak amacıyla ortam hazırlanması için mücahitlerin her türlü engeli ortadan kaldırmalarını gerektiriyor.

Buraya kadar söylediklerimizden, İslâm dininin insan ve âlem hakkındaki görüşü anlaşıldı. Bu konuda, yeri geldiğinde açıklayacağımız diğer noktalar da var. Şimdi İslâm dininin inanç ve ahkâm alanındaki görüşlerini inceleyelim.

İkinci Bölüm

AKAİD KÜLLİYATI -1-

(Tevhid)

TEVHİD VE MERHALELERİ

27. İlke:

Allah'ın varlığına inanmak, bütün semavî dinlerdeki ortak ilkedir ve esasen ilahî kişiyle (hangi dine tâbi olursa olsun) maddeci bir kişiyi birbirinden ayıran şey de bu konuda saklıdır.

Kur'ân-ı Kerim, Allah'ın varlığını delile ihtiyacı olmayan apaçık bir konu bilmekte ve bu husustaki her türlü şek ve şüpheyi yersiz saymaktadır.

Nitekim şöyle buyuruyor:

Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe mi var?!¹

Allah Teâlâ'nın varlığı apaçık bir konu olmasına rağmen Kur'ân-ı Kerim delil ve düşünme yoluyla Allah'ı tanıyıp, a-kıllarına takılabilecek her türlü şek ve şüpheyi gidermek isteyen kimseler için birtakım yollar göstermiştir. Onların en önemlileri şunlardır:

1- İnsanın özel şartlar altında kendini gösteren daha üstün bir varlığa ihtiyaç ve bağımlılık hissi, onu yaratılışın kaynağına götüren fitratının sesidir. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

Sen yüzünü, Allah'ı birleyici olarak doğruca dine çevir: Allah'ın yaratışına ki, insanları ona göre yaratmıştır.²

1- İbrâhîm, 10

2- Rûm, 30

Yine şöyle buyuruyor:

Gemiye bindikleri zaman (gemileri denizin kükreyen dalgaları arasında batmak üzere olunca), dini yalnız Allah'a has kılarak O'na yalvarırlar. Fakat (Allah) onları salimen karaya çıkarınca hemen (O'na) ortak koşarlar.¹

2- Tabiat âlemi ve ondaki, Allah'ın varlığının apaçık nişaneleri olan insanı hayrete düşüren şeyler üzerinde inceleme yapmaya davet!

Bu nişaneler, varlık âleminde ilim, güç ve hekimâne bir yönetimin parmağı olduğunu göstermektedir:

Göklerin ve yerin yaratılışında, gecenin ve gündüzün gidip gelişinde elbette sağduyu sahipleri için ibretler vardır.²

Bu konuyla ilgili ayetler oldukça çoktur ve biz burada bu kadar örnekle yetiniyoruz.

Açıktır ki, bu söylediklerimiz Allah'ı tanıma yolunun, bu ikisiyle sınırlı olduğu anlamına gelmez; aksine Allah'ın varlığını ispatlamak için İslâm kelâmcılarının, kelâm kitaplarında kaydettikleri birçok deliller vardır.

Tevhid Merhaleleri

Bütün semavî dinler tevhid ve tek ilaha tapmak esasına dayanmaktadır ve bunlar arasındaki en bâriz ortak nokta, tek olan Allah'a inanmaktır; ama bu dinlerin bazı takipçileri, bu ortak inançtan sapmışlardır.

Aşağıda Kur'ân-ı Kerim ve hadislerden ilham alarak ve yine aklî deliller yardımıyla tevhid mertebelerini açıklayacağız:

1- Ankebût, 65

2- Âl-i İmrân, 190

28. İlke:

Tevhidin ilk mertebesi, tehvîd-i zatîdir. Tevhid-i zatî iki kısımdır:

a) Allah Teâlâ'nın zatı tek ve eşsizdir; O'nun için eş ve benzer düşünülemez.

b) Allah Teâlâ'nın zatı basittir (yalındır); O'nda hiçbir şekilde kesret ve terkib söz konusu değildir.

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) yukarıdaki iki anlamı şöyle açıklamaktadır:

1- "O, tektir ve varlıklar arasında O'nun benzeri yoktur."

2- "O manen tektir; ne dışarıda, ne hayalde ve ne de akılda parçalara ayrılmaz."¹

Tevhid hakkında Müslümanların inancını açıklayan İhlâs Suresi her iki merhaleye işaret etmektedir: Birinci kısma "**Hiçbir şey O'nun dengi değildir.**" ayetiyle ve ikinci kısma ise, "**De ki: O Allah birdir.**" ayetiyle değinmektedir.

Dolayısıyla, Hıristiyanlıktaki teslis=üçleme (Baba, Oğul, Ruh'u'l-Kuds) İslâm mantığı açısından batıldır ve Kur'ân-ı Kerim ayetlerinde onun doğru olmadığı açıklanmıştır; nitekim kelâm kitaplarında da bu konu genişçe açıklanmıştır. Biz burada sadece şu açıklamayla yetiniyoruz:

Üç ilâhın varlığı anlamındaki teslis=üçleme için, şu iki şık söz konusudur: 1- Bu üç ilâhtan her biri, diğerinden ayrı bir varlık ve kişiliğe sahiptir; yani her biri tüm ilâhlık özelliğine sahiptir. Bu durumda birinci anlamdaki tevhid-i zatîye (O'nun eşi ve benzeri yoktur) ters düşer. 2- Üç ilâh bir şahsiyeti teşkil etmekte ve her biri onun bir bölümünü oluşturmaktadır; bu durumda da terkîbi gerektirmekte ve tevhid-i zatînin ikinci anlamına (O, basittir) ters düşmektedir.

1- *Tevhid-i Saduk*, s.84, 3. bab, 3. hadis.

29. İlke:

Tevhidin ikinci merhalesi, Allah Teâlâ'nın zatî sıfatlarında tevhiddir. Biz Allah'ı tüm kemalî sıfatlara sahip bilmekteyiz. Akıl ve vahiy de bu kemal sıfatlarının Allah Teâlâ'da varlığına delâlet etmektedir. Dolayısıyla Allah Teâlâ; Alîm, Kadîr, Hayy, Semî', Basîr vs...dir. Bu sıfatlar anlam bakımından birbirinden farklıdır. "Alîm" kelimesinden anladığımız şey, "Kadîr" kelimesinden anladığımızdan farklıdır. Fakat asıl bahis konusu şudur: Bu sıfatlar mana ve mefhumda birbirlerinden farklı oldukları gibi, gerçekte de birbirlerinden farklı mıdır; yani acaba Allah Teâlâ'nın varlığında da birbirinden ayrı mıdır, yoksa bir midirler?

Bu sorunun cevabında şunu söylemek gerekir: Bu sıfatların Allah Teâlâ'nın zatında ayrılıkları, O'nun zatında kesret ve terkibi gerektirdiğinden; bu sıfatlar, mana ve mefhumda birbirinden farklı ve ayrı şeyler olmalarına rağmen, kesinlikle bir ve aynı şeydirler.

Başka bir tabirle: Allah Teâlâ'nın zatı basit (yalın) olmasına rağmen, bu sıfatların tümüne sahiptir; Allah Teâlâ'nın zatının bir bölümünü ilim, diğer bölümünü kudret ve bir başka bölümünü de hayy ve diri oluşu teşkil etmez ve araştırmacıların tabiriyle: O'nun tümü ilimdir, tümü kudrettir ve tümü dirlik ve hayattır...¹

Dolayısıyla, Allah Teâlâ'nın zatî sıfatları, kadim ve ezeli olmakla birlikte O'nun zatının aynıdır. Allah Teâlâ'nın sıfatlarının ezeli ve kadim, fakat zatiyla aynı olduğunu kabul etmeyenlerin görüşleri ise doğru değildir. Çünkü, bu görüş gerçekte Allah Teâlâ'nın sıfatlarını insana benzetmekten kaynaklanmış ve insandaki sıfatlar onun zatından ayrı olduğu için Allah Teâlâ'da da böyle olduğunu sanmışlardır.

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

1- Sadru'l-Muteellihîn, *Esfâr-u Arbaa*, c.6, s.135.

Allah Teâlâ ezelden beri bizim Rabbimizdir; hiçbir malûm, mesmu' (duyulan), mubser (görülen) ve makur (güç yetirilen) olmadan önce ilim, sem' (duyma), basar (görme) ve kudret O'nun zatının aynıydı.

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) de, Allah Teâlâ'nın sıfatlarının, O'nun zatıyla aynı oluşunu şöyle açıklamaktadır:

Tevhidde ihlâsın kemali, O'nu (zatından ayrı) sıfatlardan tenzih etmektir. Çünkü her sıfat, vasfedilenden ve her vasfedilen de sıfattan ayrı olduğuna tanıklık eder.¹

30. İlke:

Tevhidin üçüncü merhalesi, yaratıcılığında tevhiddir. Yani, Allah Teâlâ'dan başka yaratıcı yoktur ve varlıkların tümünü yaratan O'dur. Kur'ân-ı Kerim tevhidin bu merhalesini vurgulayarak şöyle buyuruyor:

"Her şeyin yaratıcısı Allah'tır. O, tektir, kahredendir.²

İşte her şeyin yaratıcısı olan Rabbiniz Allah budur. O'ndan başka tanrı yoktur.³

Vahiy dışında, akıl da yaratıcılıkta tevhide tanıklık etmektedir; çünkü Allah'tan başka her şey mümkün ve muhtaç bir varlıktır ve doğal olarak onun ihtiyacı Allah tarafın-

---

1- *Nehcü'l-Belâğa*, 1. hutbe. Bazıları bilgisizlikleri nedeniyle bu görüşü, "muâtale" görüşü saymışlardır. Oysa "Muâtele", Allah Teâlâ'nın zatının cemal sıfatlarına sahip olduğunu kabul etmezler ve onların görüşleri Allah Teâlâ'nın zatının varlık kemallerine sahip olmamasını gerektirmektedir. Bu yanlış inancın, sıfatların zatla aynı oluşuyla hiçbir ilgisi yoktur. Allah Teâlâ'nın sıfatlarının O'nun zatıyla aynı oluşu görüşü Allah'ın cemal sıfatlarına sahip olduğunu kabul etmekle birlikte, Allah'ın sıfatlarının O'nun zatından ayrı olduğu görüşündeki, birden fazla kadimin oluşu gibi şüphelerden de uzaktır.

2- Ra'd, 16.

3- Mümin, 62.

dan giderilmekte ve varlık boyutunda isteklerini O temin etmektedir.

Yaratıcılıkta tevhid, tabii ki varlık âleminde sebep sonuç ilkesini reddetmek anlamında değildir. Çünkü mümkün varlıkların birbiri üzerinde etkisi, Allah'ın iznine bağlıdır; sebebin varlığı ve varlıkların sebebiyeti -her ikisi de- O'nun iradesinin görüntülerinden sayılmaktadır. Güneş ve Ay'a sıcaklık ve parlaklık veren O'dur ve istediği zaman da onlardan bu etkiyi alır. Bu açıdan O tek ve eşsiz yaratıcıdır.

Altıncı ilkede değindiğimiz gibi, Kur'ân-ı Kerim de sebep sonuç düzenini onaylamıştır. Nitekim şöyle buyuruyor:

Rüzgârları gönderen, bulutları kaldıran, sonra onu göğe dilediği gibi yayan Allah'tır.¹

Bu ayette, bulutları hareket ettirmede rüzgârın etkisi açıkça beyan edilmektedir.

Allah Teâlâ'nın yaratıcılık dairesinin tüm varlıkları kapsamına alması, kulların çirkin işlerinin Allah Teâlâ'ya nispet edilmesini gerektirmez. Çünkü her varlık, mümkün bir varlık olması hasebiyle, Allah'ın genel irade ve gücüne istinat etmeden var olamaz; ancak insan, kendi fiilinde iradeli ve muhtar² bir varlık olduğu için, Allah'ın takdiriyle karar verme hakkına sahiptir; itaat ve itaatsizlik bakımından fiilin gerçekleşmesi, onun iradesine ve aldığı karara bağlıdır.

Başka bir tabirle: Allah Teâlâ varlıkları yoktan var edendir ve varlık mutlak olarak O'ndandır ve O'na istinat edilir; bu açıdan hiçbir kötülük söz konusu değildir.

Nitekim şöyle buyuruyor:

O'dur ki her şeyin yaratılışını güzel yaptı.³

1- Rûm, 48.

2- İnsanın ihtiyar ve iradesi mevzuunu adalet konusunda ele alacağız.

3- Secde, 7.

Ancak onun akıl ve din ölçüleriyle bağdaşıp bağdaşmamasına neden olan insanın kararıdır. Konunun daha fazla açıklık kazanması için "yemek" ve "içmek" gibi insan fiillerini göz önüne alalım: Bu iki fiil varlık oldukları için Allah'a isnat edilmekte; fakat varlık onlarda "yemek" ve "içmek" şeklinde gerçekleştiği ve insan kendi organlarının iradî faaliyetiyle onu bu şekle getirdiği için de bunların faile ait olmaları gerekmektedir; çünkü kesinlikle bu iki fiil bu şekilde Allah'a isnat edilemez. Dolayısıyla, Allah var edendir; insan ise yiyen, içen, fail ve işi yapandır.

31. İlke:

Tevhidin dördüncü merhalesi, rubûbiyet ile âlem ve insanı yönetmekte tevhiddir. Rubûbiyette tevhidin iki boyutu vardır:

- 1- Tekvinî yönetim;
- 2- Teşriî yönetim.

Teşriî yönetimden ayrı bir ilkede bahsedeceğiz. Şimdilik tekvinî yönetim çerçevesinde tevhidi ele alalım.

Tekvinî yönetim, varlık âlemini yönetmektir; yani varlık âleminin yönetimi -onu icat edip yarattığı gibi- tek ve eşsiz olan Allah Teâlâ'nın elindedir. İnsanların işlerinde bir şeyi meydana getirmekle yönetmek birbirinden ayrılabilir; örneğin birisi bir fabrikayı yapar ve diğeri ise onu yönetir. Fakat varlık âleminde, yaratanla yöneten bir kişidir ve buradaki incelik ise, âlemin yönetiminin onun yaratılışından ayrı olmayışıdır.

Peygamberler tarihi, yarıcalıkta tevhid meselesinin onların ümmetleri arasında tartışılan bir konu olduğunu göstermektedir; eğer şirk vardiysa, bu genellikle âlemin yönetimi ve onun peşi sıra kulluk ve tapınma hakkında söz konusuydu. Hz. İbrahim Halil (a.s) döneminde müşrikler sadece bir tek yaratıcıya inanıyorlardı; fakat yanılarak âlemin yönetici-

sinin yıldızlar, ay veya güneş olduğunu sanıyorlardı; Hz. İbrahim'in (a.s) onlarla anlaşmazlığı da bu konudaydı.¹

Nitekim Hz. İbrahim'den (a.s) sonra yaşayan Hz. Yusuf'un (a.s) döneminde de şirik; ilâh ve rubûbiyet konusunda söz konusuydu -sanki Allah âlemi yarattıktan sonra, onun yönetimini diğerlerine bırakmıştı- ve bu konu Hz. Yusuf'un (a.s), zindan arkadaşlarıyla konuşmasından apaçık anlaşıl-maktadır. Onlara şöyle diyor ki:

Çeşitli tanrılar mı iyi, yoksa her şeyi (hükmü al-tında tutan) kahredici Allah mı?²

Yine Kur'ân ayetlerinden, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) dönemindeki müşriklerin, kaderlerinin bir bölümünün mabut-larının elinde olduğuna inandıkları anlaşılmaktadır. Nitekim şöyle buyuruyor:

Kendilerine destek olsunlar diye Allah'tan başka tanrılar edindiler.³

Yine şöyle buyuruyor:

Belki kendilerine yardım edilir diye Allah'tan başka tanrılar edindiler. (O tanrılar) kendilerine yardım edemezler. Tersine, kendileri onlar için ha-zırlanmış askerlerdir.⁴

Kur'ân-ı Kerim çeşitli ayetlerde müşrikleri, "Siz kendile-rine ve tapanlara bir yarar veya zarar dokundurmaya gücü yetmeyen şeylere tapmaktasınız." diye buyurmaktadır. Bu gibi ayetler, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) dönemindeki müşrikle-rin, mabutlarının yarar ve zarar verebildiğine inandıklarını⁵ ve bunun da onların putlara tapmalarına neden olduğunu göstermektedir.

1- En'âm, 76-78.

2- Yûsuf, 39.

3- Meryem, 81.

4- Yâsîn, 74-75.

5- Yûnus, 18; Furkân, 55.

Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) dönemindeki müşriklerin inançlarını ortaya koyan bu ve benzeri ayetler, onların yaratıcılıkta tevhide inanmakla birlikte, Allah'ın ilahlığı konusundaki bazı hususlarda müşrik olduklarını ve bu hususlarda kendi mabutlarını etkili bildiklerini göstermektedir. Kur'ân-ı Kerim onları putlara tapmaktan alıkoymak için bu inancı batıl bilerek, "Sizin mabutlarınızın böyle bir rolü olamaz." buyuruyor.

Bazı ayetler ise müşrikleri, Allah Teâlâ için eş ve benzer tuttukları ve onları Allah kadar sevdikleri için kınıyor:

İnsanlardan kimi, Allah'tan başka eşler tutar, Allah'ı sever gibi onları severler.¹

Allah Teâlâ'ya ortak koşmanın kınandığı diğer ayetlerde de görmekteyiz ki², müşrikler onların Allah Teâlâ'nın özelliklerine sahip olduklarına inanıyorlardı. Daha sonra, onların bu makamlara sahip olduklarını sandıkları için de onları severek adeta kendilerine tapınıyorlardı. Başka bir tabirle: Onları bazı açılardan Allah Teâlâ'nın eşi, benzeri ve şeriki sandıkları için onlara tapıyorlardı.

Kur'ân-ı Kerim kıyamet gününde müşriklerin, kendilerini ve putlarını şöyle kınayacaklarını beyan ediyor:

**Vallahi biz apaçık bir sapıklık içindeymişiz!
Çünkü sizi (putları) âlemlerin Rabbine eşit tutuyorduk.³**

Evet, Allah Teâlâ'nın ilâhlık dairesi çok geniştir; bu nedenle Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) dönemindeki müşrikler rızık, diriliş, emanet ve âlemin genel yönetimi gibi önemli konularda muvahhit idiler.

Nitekim şöyle buyuruyor:

1- Bakara, 165.

2- Bakara, 21; İbrahim, 30; Sebe, 33; Zümer, 8; Fussilet, 9.

3- Suarâ, 97-98.

De ki: "Sizi gökten ve yerden kim rızıklandırıyor? Ya da o kulak(lar)ın ve gözlerin sahibi kimdir? (Onları yaratıp yöneten kimdir)? Ölüden diriyi, diriden ölüyü kim çıkarıyor? Kim buyruğu(nu) yürütüyor (kâinatı yönetiyor)?" "Allah." diyecekler. De ki: "O hâlde (O'nun azabından) korunmuyor musunuz?!"¹

De ki: "Biliyorsanız (söyleyin) dünya ve içinde bulunanlar kimindir?" "Allah'ındır." diyecekler. O hâlde, "Neden anmıyorsunuz?" de. "Yedi göğün Rabbi ve büyük Arş'ın Rabbi kimdir?" de. Bunlar, "Allah'ındır." diyecekler. "O hâlde neden (O'nun azabından) korunmuyorsunuz?!" de.²

Fakat bu kişiler, daha önce değindiğimiz Meryem ve Yâsîn surelerinin ayetleri gereğince, savaşta galip gelme, yolculukta tehlikeden korunma gibi şeylerde âlemin kaderinde mabutlarının bir etkisi olduğunu sanıyor ve bundan da öte, şefaati onların hakkı bilerek onların Allah Teâlâ'nın izni olmaksızın şefaate edebileceklerini ve şefaathlerinin etkili olacağını sanıyorlardı.

Dolayısıyla, bazı kişilerin, bazı şeylerin yönetimini Allah Teâlâ'ya has bilerek muvahhit olmalarıyla; şefaate, yarar ve zarar sağlamak, izzet ve mağfiret, yönetim ve bazı işleri elinde bulundurma gibi şeyleri mabutlarına ait bilip onlarda mabutlarının etkili olacağına inanmaları arasında bir çelişki yoktur.

Evet, bazen müşrikler Allah'a ortak koşmalarına ve putperestliklerine geçerlilik kazandırmak için şöyle diyorlardı: Biz putlar aracılığıyla Allah'a yakın olmak için onlara tapıyoruz (yani yaşamımızda onları etkili bilmiyoruz). Kur'ân-ı Kerim onların bu izahını şöyle naklediyor:

1- Yûnus, 31

2- Mûminûn, 84-87

Biz bunlara, sırf bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz.

Ancak ayetin devamında, onların bu konuda yalan söylediklerini açıklıyor:

Allah, yalancı, nankör insanı doğru yola iletmez.¹

Fakat rubûbiyet ve ilâhlıkta tevhid, insan ve dünya hakkında Allah'ın -külli veya cüz'î- izni olmaksızın Allah'tan başkasının her türlü bağımsız yönetim düşüncesini geçersiz kılmak anlamındadır. Kur'ân-ı Kerim'in tevhidî mantığı, her türlü müstakil yönetim düşüncesini iptal ederek Allah'tan başkasına ibadeti batıl ve geçersiz bilmektedir.

Rubûbiyette tevhidin delili apaçık bellidir: Çünkü âlem ve insan hakkında "yaratılış düzeninin yönetimi" O'nun "yaratılışı"ndan ayrı değildir. Ve eğer âlemler insanın yaratıcısı bir kişiyse, onların yöneticisi de bir kişidir. İşte yaratıcılıkla âlemin yönetimi arasındaki bu bağlantı nedeniyle, Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerim'de göklerin yaratılışından bahsederken, kendisini âlemin yegâne yöneticisi olarak tanıtarak şöyle buyuruyor:

Allah odur ki gökleri, görebileceğiniz bir direk olmadan yükseltti, sonra Arş üzerine istiva etti, güneşi ve ay'ı iradesine boyun eğdirdi. Hepsi belli bir süre için akıp gitmektedir. (Yaratma) işi(ni) O düzenler...²

Başka bir ayette, varlık âlemine hâkim olan düzeni, âlemin yöneticisinin bir ve tek olduğunun delili kabul ederek şöyle buyuruyor:

Eğer yerde, gökte Allah'tan başka tanrılar olsaydı; ikisi de (yer de, gök de) bozulup gitmişti.³

1- Zümer, 3

2- Râ'd, 2

3- Enbiyâ, 22

Yönetimde tevhid, "Allah Teâlâ'nın izniyle" görevlerini yerine getirmekte olan ve gerçekte Allah Teâlâ'nın rubûbiyetinin mazharlarının bir cilvesi olan diğer yöneticilere inanmakla çelişmez. Dolayısıyla, Kur'ân-ı Kerim rubûbiyette tevhidi vurgulamakla birlikte, başka yöneticilerin de varlığını açıkça vurgulayarak şöyle buyuruyor:

İşî düzenleyenlere...¹

32. İlke:

Tedbir ve yönetimden maksat, ister dünyada olsun, ister ahirette, ister yaratma boyutunda olsun, ister yasama, tüm alanlarda insan ve dünyayı idare etmektir. Dolayısıyla, insanoğlunun işlerini yönetmek tüm alanlarda tek olan Allah Teâlâ'ya hasır.

Şimdi rubûbiyette tevhidin ikinci kısmına (teşrîî yönetime) dikkat ediniz:

Teşrîî Yönetim

Allah Teâlâ, geniş yaratılış âleminde yegâne yönetici olduğu, varlık âlemini ve insanların yaşantısını elinde bulundurduğu (tekinî yönetim) gibi; şeriat ve yasamayla ilgili her şey -hükümet, kanun koymak, itaat, şefaaf ve suçların affı- de O'nun elindedir ve O'nun izni olmaksızın hiç kimse bu konularda tasarruf edemez. İşte bu nedenle hâkimiyette tevhid, yaşamada tevhid, itaatte tevhid... yönetimde tevhidin dallarından sayılmaktadır.

Dolayısıyla, eğer Hz. Resulullah (s.a.a) Müslümanların yöneticisi seçilmişse, bu seçim Allah'ın izniyle gerçekleşmiştir ve işte bu nedenle O'na itaat aynen Allah'a itaat gibi gerekli sayılmıştır; hatta Allah'a itaatin özü bilinmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

1- Nâziat, 5

Kim Resul'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur.¹

Ve yine buyuruyor ki:

Biz hiçbir elçiyi, Allah'ın izniyle itaat edilmekten başka bir amaçla göndermedik.²

Çünkü eğer Allah'ın izni ve emri olmasaydı, Peygamber ne yönetici olurdu, ne de kendisine itaat edilirdi ve gerçekte, O'nun hükümeti ve O'na itaat edilmiş Allah'ın hükümet ve itaatinin tecelligâhıdır.

Ayrıca görev tayini ilâhlık işlerinden olduğu için, hiç kimse Allah'ın emrettiği dışında bir şeye hüküm verme hakkına sahip değildir:

Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte kâfirler onlardır!³

Yine şefaath ve günahları affetmek, Allah Teâlâ'ya has haklardandır ve hiç kimse onun izni olmaksızın şefaath edemez; nitekim şöyle buyuruyor:

O'nun izni olmadan kendisinin katında kim şefaath edebilir?⁴

Ve yine şöyle buyuruyor:

(Allah'ın) razı olduğundan başkasına şefaath edemezler.⁵

Dolayısıyla, İslâm açısından, Hıristiyanlıkta olduğu gibi ilâhî makam dışında bir kişinin cenneti satabileceği veya birinden ahiret azabını uzaklaştırabileceği düşüncesiyle af ve bağışlama belgelerinin alışverişi, temel ve esası olmayan bir şeydir.

Nitekim şöyle buyuruyor:

1- Nisâ, 80

2- Nisâ, 64

3- Mâide, 44

4- Bakara, 255

5- Enbiyâ, 28

Günahlarının bağışlanmasını dilerler. Günahları da Allah'tan başka kim bağışlayabilir?¹

Muvahhit bir insan bu söylediklerimizi göz önünde bulundurarak, din ve yasamayla ilgili konularda Allah Teâlâ'yı yegâne merci ve yönetici kabul etmeli; sadece Allah Teâlâ'nın kendisi, hüküm sürmesi ve dinî vazifeleri beyan etmesi için birini seçmişse bu durumda ona itaat edilmelidir.

33. İlke:

İbadette tevhid, bütün ilâhî dinler arasında ortak bir ilkedir ve bir anlamda peygamberlerin gönderilişinden hedef de bu ilkeyi hatırlatmaktır; nitekim şöyle buyuruyor:

Andolsun biz her millet içinde: Allah'a kulluk edin, tağut(a tapmak)tan kaçının, diye bir elçi gönderdik.²

Tüm Müslümanlar namazda, ibadette tevhide tanıklık ederek şöyle demekteler:

Yalnız sana kulluk ederiz.³

Dolayısıyla, sadece Allah'a tapmanın ve O'ndan başka her şeyden uzaklaşmanın gerektiği kesindir; hiç kimse bu genel kurala karşı değildir. Eğer tartışma konusu varsa, o da bazı şeyleri yapmanın Allah'tan başkasına ibadet olup olmadığı üzerindedir. Bu konuda kesin bir sonuca varmak için ibadet teriminin mantıklı bir şekilde tanımlanması ve tapınma adı altında yapılan amelin, saygı ve tazim için yapılan amelden ayrılması gerekir.

Şüphesiz babaya, anneye, peygamberlere ve Allah'ın velilerine tapmak haram ve şirkdir; buna rağmen onlara saygı göstermek ve tazim etmek de gerekli olup tevhidin özüdür:

1- Âl-i İmrân, 135

2- Nahl, 36

3- Fâtiha, 5

Rabbin, yalnız kendisine tapmanızı ve anaya, babaya iyilik etmenizi emretti.¹

Şimdi "ibadet"i "saygı"dan ayıran etkenin ne olduğuna ve bir amelin bazı durumlarda (örneğin meleklerin Âdem'e ve Ya'kûboğulları'nın Yûsuf'a secde etmesi gibi) tevhidin özüyken, bazı durumlarda (örneğin, putların karşısında secde etmek gibi) şirk ve putperestlik olmasının nedenlerine bakalım. Aslında bu sorunun cevabı daha önce işlediğimiz yönetimde tevhid konusunda apaçık anlaşılmaktadır.

Allah'tan başkasından nehyedilen ibadet ve tapınmak; insanın, bir varlığın bağımsız olarak dünya veya insanın kaderini ya da bu ikisinin bir bölümünün yönetimini elinde bulundurduğu ve başka bir tabirle, "insan ve dünyanın maliki" ve "Rabbi" olduğu inancıyla onun karşısında huzu etmesine denir.

Ancak bir varlık karşısında, Allah'ın salih kulu, fazilet ve keramet sahibi, insan hakkında ihsan ve iyilik kaynağı olması bakımından huzu edilirse, böyle bir amel ibadet değil, saygı ve tazimdir. Meleklerin veya Yakuboğulları'nın secdesi, şirk ve Allah'tan başkasına ibadet rengini taşıyamıyorsa, bu huzuun onların ilah ve rabb oldukları inancından değil, Âdem ve Yusuf'un saygın bir kul olmalarından (onların Allah katında saygınlığından) kaynaklanmaktadır.

Bu kural, Müslümanların kutsal türbelerde Allah'ın yakın velilerine gösterdikleri saygı ve tazim konusunda da geçerlidir. Açıktır ki kutsal türbeleri öpmek veya Hz. Resulullah'ın (s.a.a) velâdet ve peygamberliğe seçildiği günde sevinmek, Hz. Resul-i Ekrem'e (s.a.a) karşı saygı ve sevgi göstermektir ve bu durum kesinlikle onun ilâh ve tanrı olduğu inancından kaynaklanmamaktadır. Yine Allah velileri için okunan şiir, methiye ve ağıtlar, Hz. Resulullah'ın (a.s) anıları-

---

1- İsrâ, 23

nı korumak ve din büyüklerinin mezarları üzerinde türbe yapmak da bidat ve şirk değildir. Çünkü ameller, Allah'ın velilerinin ilâh oldukları inancından değil, onları sevmekten kaynaklanmaktadır; bidat da değildir, çünkü bu ameller, Hz. Resulullah (s.a.a) ve Ehlibeyt'ini sevmenin gerekliliğini vurgulayan Kur'ân-ı Kerim ve hadislere dayanmaktadırlar. Bizim, velâdet ve Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) risaletle vaziflendirildiği günlerdeki tazimkâr davranışlarımız, bu saygıyı göstermenin bir cilvesidir (bu konuyu, bidatle ilgili konuda açıklayacağız).

Bunun karşısında, müşriklerin putlar karşısında secdesi reddedilmiştir; çünkü onların secdesi putların ilâh ve rab olduğu, insanların kaderlerinin bir kısmının putların elinde olduğu inancından kaynaklanmaktaydı. Müşrikler en azından izzet ve zilletin, mağfiret ve şefaatin putların elinde olduğuna inanıyorlardı.

Üçüncü Bölüm

AKAİD KÜLLİYATI -2-

(Allah'ın Sıfatları)

ALLAH'IN SIFATLARI

34. İlke:

Allah Teâlâ'nın zatı, sonu olmayan bir gerçek olduğu, eşi ve benzeri bulunmadığı için insan, Allah'ın zatının künhünü idrak edemez; ancak buna rağmen O'nu cemal ve celâl sıfatlarıyla tanıyabilir.

Cemal sıfatlarından maksat, ilim, hayat ve irade gibi Allah'ın sahip olduğu mükemmellikleri gösteren sıfatlardır.

Celâl sıfatlarından maksat ise, Allah Teâlâ'nın kendileriyle tavsif edilmekten yüce olduğu sıfatlardır. Çünkü bu sıfatlar, sıfatlandırdıkları şeyin eksik, noksan, aciz ve güçsüz olduğunu göstermektedirler; oysa Allah Teâlâ, mutlak ganî olup her türlü kusur ve eksiklikten münezzehtir. Cisim olmak, bir mekânı bulunmak, bir zamanda yer almak ve parçalardan oluşmak gibi şeyler bu sıfatlardandır. Bazen bu sıfatlar subûti ve selbî sıfatlar diye de ayrılmaktadırlar; ama her iki tabir de aynı şeyi ifade etmektedir.

35. İlke:

Tanıma konusunda, gerçekleri tanımanın temel yollarının his, akıl ve vahiy olduğunu söyledik. Allah'ın celâl ve cemal sıfatlarını tanımak için de bu iki yoldan yararlanılabilir.

1- **Akıl:** Varlık âlemini ve ondaki Allah'ın yaratıkları olan gizli simge ve sıraları incelediğimizde, Allah Teâlâ'nın sahip olduğu mükemmelliklere ulaşmaktayız. Acaba bu büyük yaratılış sarayının bilinçsiz, güçsüz ve iradesiz yapıldığı düşünülebilir mi?! Kur'ân-ı Kerim bu konuda aklın hükmü-

nü teyit etmek için âlemdeki ve canlılardaki yaratılış nişanelerini incelemeye davet ederek şöyle buyuruyor:

De ki: Göklerde ve yerde olanlara bakın!¹

Elbette tabiat âlemini incelerken, akıl bu yolu hissin yardımıyla kat etmektedir. Şöyle ki, ilk önce his hayretle objeyi idrak etmekte; sonra da akıl, yaratığın insanı hayrete düşürmesini onun yaratıcısının azamet ve cemalinin nişanesi saymaktadır.

2- Vahiy: Kesin deliller peygamberlik ve vahyi ispatlayıp Kitab ve peygamberin söylediklerinin tümünün Allah Teâlâ tarafından olduğu anlaşıldıktan sonra, doğal olarak Kitab ve sünnette geçenler, Allah'ın sıfatlarını tanımada insanoğluna kılavuzluk edebilir. Bu iki mercide, Allah Teâlâ en üstün sıfatlarla tavsif edilmiştir. Bu konuda Kur'ân-ı Kerim'de Allah Teâlâ için 135 isim ve sıfat sayıldığını bilmek yeterlidir; bunların en önemlilerinden biri ise şudur.

Öyle Allah ki O'ndan başka ilah yoktur. Görül-meyeni ve görüleni bilendir. O çok esirgeyen, çok acıyandır. O, öyle Allah'tır ki O'ndan başka tanrı yoktur. Padişah'tır, mukaddestir, selam (esenlik veren), mümin (güvenlik veren), müheymin (gözetip koruyan), aziz (üstün, galip), cebbar (istediğini zorla yaptıran), mütekebbir (çok ulu)dir! Allah (puta tapanların) artık koştukları şeylerden münezzehtir. O, yaratan, var eden, (varlığa getirdiklerine) şekil veren Allah'tır. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde bulunanların hepsi O'nun şanının yüceliğini anlar. O, aziz (mutlak galip), hakim (hükümdar, her şeyi hikmetle yapan)dır.²

Burada şunu da hatırlatmamız gerekir ki, Allah'ın sıfatlarını tanıma konusundan sakınanlar, gerçekte "muattala"

1- Yûnus, 101

2- Haşr, 22-24

grubundandırlar. Çünkü insanı akıl ve vahyin yönelttiği yüce bilgiden mahrum etmektedirler. Ve eğer böyle bir bilgi hakkında bahsedip konuşmak yasak olsaydı, Kur'ân-ı Kerim'de bu kadar sıfat sayılmaz ve onların üzerinde düşünmek emredilmezdi.

36. İlke:

Allah'ın sıfatları başka bir açıdan da iki kısma ayrılmaktadır:

1- Zatî sıfatlar.

2- Fiilî sıfatlar.

Zatî sıfatlardan maksat, Allah Teâlâ'nın, kendileriyle tavsif edilmesi için O'nun zatının tasavvur edilmesi yeterli olan ve başka bir tabirle ilim, güç ve hayat gibi Allah Teâlâ'nın zatından alınan sıfatlardır.

Fiilî sıfatlarından maksat ise, Allah Teâlâ'nın, fiillerini göz önünde bulundurarak kendisiyle sıfatlandığı sıfatlardır; yaratıcılık, rızık vericilik, affedicilik vb. gibi; bunların tümü fiilin Allah Teâlâ'dan kaynaklanmasını göz önünde bulundurarak O'ndan alınmaktadır. Başka bir tabirle, Allah Teâlâ'dan yaratmak ve rızık vermek gibi bir fiil kaynaklanmadığı sürece, her ne kadar zatı itibariyle yaratma, rızık verme, rahmet ve mağfaret etme gücüne sahip olsa bile, O'nu bilfiil yaratıcı ve rızık verici olarak kabul edemeyiz.

Son olarak şunu da hatırlatalım ki, Allah Teâlâ'nın tüm fiilî sıfatları O'nun zatından ve zatî kemalâtından kaynaklanmaktadır; yani Allah Teâlâ bütün bu fiilî kemalâtın kaynağı olan mutlak bir kemale sahiptir.

Allah'ın Zatî Sıfatları

Allah Teâlâ'nın sıfatlarının subûtî ve selbî ve yine zatî ve fiilî sıfatlara ayrıldığını öğrendikten sonra, onunla ilgili en önemli meseleleri söz konusu etmemiz uygun olacaktır:

a) Ezelî ve Kapsamlı İlim

37. İlke:

Allah'ın ilmi, O'nun zatının özü olması hasebiyle ezelî ve sonsuzdur. Allah Teâlâ zafî ilmi dışında, ister küllî olsun ve ister cüz'î, ister vuku bulmadan önce olsun ve ister vuku bulduktan sonra, zatın ötesindeki şeylerden de haberdardır. Kur'ân-ı Kerim bu gerçeği önemle vurgulayarak şöyle buyuruyor:

Allah, her şeyi bilendir.¹

Yaratan bilmez mi? O latiftir, haber alandır.²

Ehlibeyt imamlarından (a.s) nakledilen hadislerde de, çeşitli yerlerde Allah Teâlâ'nın ilminin ezelî ve kapsamlı oluşu vurgulanmıştır; nitekim İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Yaratılıştan önce mekân hakkındaki ilmi, onun yaratılmasından sonrası gibidir; O'nun ilmi bütün her şeyde böyledir.³

b) Kapsamlı Güç

Allah Teâlâ'nın gücü, ilmi gibi ezelî olup O'nun zatının özü olması hasebiyle ilmi gibi sınırsızdır. Kur'ân-ı Kerim Allah Teâlâ'nın ilminin kapsamlılığını vurgulayarak şöyle buyuruyor:

Allah, her şeye kadirdir.⁴

Allah, her şeye güç yetirendir.⁵

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmaktadır:

1- Ankebût, 62

2- Mülk, 14

3- *Tevhid-i Saduk*, s.137, 10. bab, 9. hadis.

4- Ahzâb, 27

5- Kehf, 45

Her şey O'nun yanında ilim, güç, sulta, malikiyet ve kuşatma bakımından eşittir.¹

Ayrıca, eğer zatları hasebiyle muhal ve imkânsız olan şeyleri meydana getirmek Allah Teâlâ'nın güç ve kudret dairesi dışında ise, Allah Teâlâ'nın güç ve kudretinin yetersizliğinden değil, onun gerçekleşme ve var olma kabiliyetinin olmamasındandır (başka bir tabirle, noksanlık alıcısıdır). Müminlerin Emiri Hz. Ali'den (a.s) muhal ve imkânsız şeylerin meydana gelişi hakkında sorulduğunda şöyle buyurmuştur:

Gerçekten Allah Teâlâ'ya acizlik isnad edilemez; fakat olmayacak olan, senin sorduğun şeydir.²

c) Hayat

İlim ve güç sahibi Allah, kesinlikle diridir de; çünkü ilk iki sıfat diri varlığın özelliklerindedir; işte buradan Allah-u Teâlâ'nın hayy=diri oluşunun delilleri de anlaşılmaktadır. Elbette Allah Teâlâ'daki hayat sıfatı, O'nun diğer sıfatları gibi her türlü eksiklikten uzaktır ve bu sıfatın insandaki özelliklerinden (ölüme maruz kalması gibi) münezzehtir. O, zatı itibarıyla hayy olduğu için, O'nun hakkında ölüm söz konusu olamaz. Başka bir tabirle, Allah Teâlâ'nın varlığı mutlak kemal olduğu için, kesinlikle bir türlü eksiklik olan ölüm O'nun hakkında söz konusu olmaz. Nitekim şöyle buyuruyor:

Ve ölmeyen (diriye) tevekkül et.³

d) İrade

Kendi fiilinden haberi olan bir fail, haberi olmayandan mükemmeldir. Nitekim kendi fiilinde serbest ve iradeli olan (istediğinde yapan ve istemediğinde yapmayan) bir fail de, fiili yapmak veya terk etmek zorunda olan mecbur ve zorun-

1- *Tevhid-i Saduk*, 9. bab, 15. hadis.

2- *Tevhid-i Saduk*, s.133, 9. bab, 9. hadis.

3- *Furkan*, 58

lu failden daha mükemmeldir. Bu noktayı ve yine varlık âleminde Allah Teâlâ'nın en mükemmel varlık olduğunu dikkate alarak, Allah Teâlâ'nın başkası tarafından mecbur edilmeyen veya zat tarafından zorunlu kılınmayan iradeli bir fail olduğunu söylemek gerekir; "Allah Teâlâ iradeli" dediğimizde, O'nun serbest olduğunu kastetmekteyiz.

İnsanda meşhur olduğu üzere tedricî ve meydana gelmiş bir şey anlamında bir irade, Allah Teâlâ'nın zatında söz konusu değildir. Bu nedenle Ehlîbeyt imamlarının (a.s) hadislerinde, insanların hata ve sapmasını önlemek için, Allah'ın iradesinden, fiilin gerçekleşmesi ve yapılması anlamında bahsedilmiştir. Nitekim şöyle buyuruyor:

İnsanın iradesi, peşinden fiilin gerçekleştiği bir iç durumdur; fakat Allah'ın iradesi böyle bir durum söz konusu olmadan fiilin gerçekleşmesidir.¹

Bu açıklamadan anlaşılıyor ki, serbestlik anlamında irade, zatî sıfatlardan olup icat etmek ve var etmek anlamında fiilî sıfatlardandır.

Allah'ın Fiilî Sıfatları

Şimdi, Allah Teâlâ'nın zatî sıfatlarıyla ilgili ana başlıkları gördükten sonra, bazı fiilî sıfatlar üzerinde de duralım. Burada üç sıfatı inceleyeceğiz:

- 1- Konuşma;
- 2- Doğruluk;
- 3- Hikmet.

38. İlke:

Kur'ân-ı Kerim Allah Teâlâ'yı konuşma sıfatıyla vasfederek şöyle buyuruyor:

1- *el-Kâfi*, c.1, s.109.

Ve Allah Musa ile de konuşmuştu.¹

Ve yine şöyle buyuruyor:

Allah bir insanla (karşılıklı) konuşmaz. Ancak vahiyle yahut perde arkasından konuşur yahut bir elçi gönderip izniyle dilediğini vahyeder.²

Dolayısıyla, konuşmanın Allah'ın sıfatlarından biri olduğunda şüphe yoktur; ancak asıl bahis konusu, bu işin nasıl gerçekleştiği, bu sıfatın, Allah Teâlâ'nın zatî sıfatlarından mı, yoksa fiilî sıfatlarından mı olduğudur. Çünkü, açıktır ki Allah Teâlâ'nın konuşması, insanda olduğu şekliyle değildir.

Konuşma sıfatı Kur'ân-ı Kerim'de geçtiğinden, bunun gerçeğini anlamak için de Kur'ân'a müracaat etmemiz gerekiyor. Yukarıda gördüğümüz gibi Kur'ân, Allah'ın kullarıyla konuşmasını üç şekilde beyan ederek şöyle buyuruyor:

Allah bir insanla (karşılıklı) konuşmaz. Ancak vahiyle yahut perde arkasından konuşur yahut bir elçi gönderip izniyle dilediğini vahyeder. O, yücedir, hakîmdir (her şeyi hikmeti uyarınca ve yerli yerinde yapar).³

Yani beşer şu üç yolun dışında Allah Teâlâ'yla konuşamaz:

1- Vahiy ve kalbine ilham olarak.

2- Perde arkasından; bu durumda beşer Allah'ın buyruğunu duyar, fakat O'nu görmez; nitekim Hz. Musa'nın (a.s) Allah Teâlâ'yla konuşması da böyleydi.

3- Allah, elçi (melek) göndererek ona vahyeder.

Bu ayette Allah Teâlâ'nın konuşması şu şekilde beyan edilmiştir: Allah Teâlâ bazen arada bir vasıta olmaksızın ve bazen de melek vasıtasıyla bir söz icat eder. Ayrıca, birinci

---

1- Nisâ, 164

2- Şûrâ, 51

3- Şûrâ, 51

durumda, bazen söz direkt olarak peygamberin kalbine iner ve bazen de kulak vasıtasıyla onun kalbine ulaşır. Her üç durumda konuşmak, söz icat etmek anlamında olup Allah'ın fiilî sıfatlarından.

Kur'ân-ı Kerim'in kılavuzluğuyla Allah'ın konuşması bu şekilde tefsir edilmiştir; fakat bunun yanında diğer bir tefsir ise şöyledir: Allah Teâlâ dünyadaki varlıkları kendi "kelimeleri" saymaktadır; nitekim şöyle buyuruyor:

De ki: Rabbimin sözleri(ni yazmak) için deniz mürekkep olsa, Rabbimin sözleri tükenmeden önce deniz tükenir. Yardım için bir o kadarını daha getirsek (yine yetmez).¹

Bu ayette, "kelimeler"den maksat, Allah Teâlâ'nın kendi zatından başka kimsenin saymaya güç yetiremeyeceği O'nun yaratıklarıdır. Kur'ân-ı Kerim'in bir ayetinde, Hz. İsa'yı (a.s) "Kelimetullah=Allah'ın sözü" saymış olması, bunun en bariz delilidir; nitekim şöyle buyuruyor:

O'nun Meryem'e attığı kelimesidir.²

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s), konuşmalarının birinde, Allah'ın kelamını O'nun icadı ve fiili olarak yorumlamış ve şöyle buyurmuştur:

Olmasını istediği şeye 'ol' der, o da olur; ama ezici bir sesle değil, işitilen bir nidayla da değil; O'nun kelamı O'nun fiilidir, ilk defa (yoktan var ettiği) ve başkalarına benzemeyen bir eylemdir.³

39. İlke:

Yukarıda Allah'ın kelamı iki şekilde yorumlandı ve ikinci yorumun birincisinden daha geniş olduğu anlaşıldı; ayrıca

---

1- Kehf, 109

2- Nisâ, 171

3- *Nehcü'l-Belâğa*, 184. hutbe.

Allah'ın kelamının kadim değil, hâdis olduğu ispatlanmış oldu. Çünkü O'nun kelamı O'nun fiilidir ve doğal olarak Allah'ın fiili hâdistir ve sonuçta "kelam"da hâdistir.

Allah'ın kelamı hâdis olmasına rağmen, edep kurallarını gözetmek ve yine yanlış anlaşılmasa için Allah'ın kelamına "mahlûk=yaratılmış" demiyoruz; çünkü bu durumda onu "uydurulmuş" ve "yapmacık" olarak tefsir edebilirler. Aksi durumda, eğer bu durum söz konusu olmasaydı Allah dışındaki her şey O'nun mahlûku ve yaratığıdır.

Süleyman b. Cafer Caferî şöyle diyor: Yedinci İmam Musa b. Cafer'e (a.s), "Kur'ân mahlûk mudur?" diye sorduğumda, İmam (a.s), "*Ben, Kur'ân Allah'ın kelamıdır, diyoruz.*" buyurmuştur.¹

Burada şu noktayı da açıklamak zorundayız: Üçüncü asrın başlarında, hicrî kamerî 212 yılında, Müslümanlar arasından Kur'ân-ı Kerim'in kadim mi, yoksa hâdis mi olduğu hususunda bir tartışma ortaya çıktı; bu konu Müslümanlar arasında şiddetli bir ihtilaf ve ikiliğe neden oldu; oysa Kur'ân-ı Kerim'in kadim olduğundan yana olanlar, iddialarını ispatlamak için doğru-dürüst bir izah getiremiyorlardı; çünkü bazı ihtimallere göre Kur'ân-ı Kerim kesinlikle hâdis ve bazı ihtimallere göre de kadimdir.

Eğer maksat, Kur'ân-ı Kerim kitabı ve Kur'ân-ı Kerim'in okunan kelimeleri ise veya Cibrîl-i Emîn'in Allah Teâlâ'dan alıp Hz. Resulullah'ın (s.a.a) kalbine indirdiği kelimeler ise, kesinlikle bunların tümü hâdistir. Yine, eğer maksat, bir bölümünü peygamberlerin kıssalarının ve Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) gazvelerinin oluşturduğu anlam ve mefhumlarsa, bunları da kadim bilemeyiz.

Ve nihayet eğer maksat, Allah Teâlâ'nın lafız ve mana açısından Kur'ân-ı Kerim hakkındaki ilmiyse, kesinlikle Al-

---

1- *Tevhid-i Saduk*, s.223, "el-Kur'ânKur'ânKur'ânu mâ hu" babı, 2. hadis.

lah Teâlâ'nun ilmi kadim ve O'nun zatî sıfatlarından; fakat ilim kelimadan ayırır.

40. İlke:

Allah Teâlâ'nın sıfatlarından biri de "sıdk=doğruluk"tur; yani Allah sözünde doğru konuşandır ve O'nun sözünde yalan söz konusu olamaz.

Bunun da delili açıktır; çünkü yalan cahillerin, muhtaçların, acizlerin ve korkanların tarzıdır; oysa Allah tüm bunlardan münezzehtir. Başka bir tabirle, yalancılık çirkindir ve Allah Teâlâ ise çirkin işten münezzehtir.

41. İlke:

Allah Teâlâ'nın kemal sıfatlarından biri de "hikmet"tir; nitekim "Hekim" O'nun isimlerindedir. Allah Teâlâ'nın "hekim" oluşundan maksat şudur:

1- Allah Teâlâ'nın fiilleri nihaî kemal ve sağlamlığa sahiptir.

2- Allah Teâlâ çirkin ve abes işleri yapmaktan münezzehtir.

Birinci delili, yüce yaratılış sarayını en güzel bir şekilde ayakta tutan, varlık âleminin insanı hayrete düşüren düzeyidir; Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

(Bu) her şeyi gayet iyi yapan Allah'ın yapısıdır.¹

İkincisi delili ise şu ayettir:

Gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri boş yere yaratmadık.²

Tüm bunların dışında, Allah Teâlâ mutlak kemaldir; O'nun fiili de mükemmel olup abes ve boş şeylerden münezzehtir.

1- Neml, 88

2- Sâd, 27

Allah'ın Selbî Sıfatları

42. İlke:

Allah Teâlâ'nın sıfatlarını kısımlara ayırırken, O'nun sıfatlarının iki çeşit olduğunu hatırlattık: Birincisi cemal, diğeri ise celâl sıfatları. O'nun kemalî sıfatlarına cemalî sıfatlar veya subûfî sıfatlar denilmekte ve eksiklik türünden olan şeylere ise, celâl sıfatları veya selbî sıfatlar adı verilmektedir.

Selbî sıfatlardan amaç, Allah Teâlâ'nın eksiklik ve muhtaç olmaktan tenzih edilmesidir. Allah'ın zatı mutlak gani ve kemal olduğu için eksiklik ve muhtaç olmayı ifade eden bütün sıfatlardan uzaktır. Bu nedenle, İslâm mütekellimleri şöyle diyorlar: Allah cisim ve cismanî bir varlık değildir, bir şey için yer ve mekân değildir ve hiçbir şeye de hulûl etmez; çünkü bu özelliklerin tümü varlıkların eksiklik ve muhtaç oluşlarını gerektirmektedir.

Eksikliğı bildiren sıfatlardan biri de görünür olmaktır; çünkü görünür olmak, görünmek için gerekli olan sıfatların gerçekleşmesini icap eder; bu cümleden görünen şey:

- a- Belli bir yer ve yönde yer almalıdır.
- b- Karanlıkta olmamalı ve ışık almalıdır.
- c- Görenle O'nun arasında belli bir mesafe olmalıdır.

Bu şartların her şeyden üstün olan Allah Teâlâ hakkında değil; cismanî ve maddî varlıklar hakkında söz konusu olduğu açıktır.

Ayrıca; görünen Allah hakkında şu iki durum söz konusudur: Ya vücudunun tümü görünmekte veya sadece bir bölümü görünmektedir. Birinci durumda, her şeyi kuşatan Allah Teâlâ sınırlanmış olacak; ikinci durumda ise uzuv ve eza sahibi olacaktır. Oysa Allah'ın şanı her ikisinden de yücedir.

Bu söylediklerimizin tümü gözle görmek ve hissetmekle ilgiliydi; mükemmel iman sayesinde elde edilen bâtinî mü-

şahede ve kalp gözüyle görmek bahsi ise konumuzun dışındadır ve Allah'ın velileri hakkında böyle bir şeyin mümkün olduğu ve gerçekliği şüphesizdir.

Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) ashabından olan Za'leb-i Yemânî, O hazrete, "Rabbini gördün mü?" diye sorduğunda O hazret, "*Ben görmediğim bir şeye tapmam.*" cevabını verdi. Za'leb, "Onu nasıl gördün?" diye sorduğunda ise, "*Gözler O'nu göremez; fakat kalpler imanun gerçekleriyle O'nu görür.*" buyurdu.¹

Baştaki gözle Allah Teâlâ'yı görmenin aklen imkânsız oluşu dışında, Kur'ân-ı Kerim de açıkça görmenin mümkün olmadığını vurgulamaktadır.

Hz. Musa (a.s) -İsrailoğulları'nın ısrarı üzerine- Allah'ı görmeyi isteyince olumsuz cevap alıyor; Kur'ân-ı Kerim bu olayı ve şöyle anlatıyor:

"Rabbim, bana (kendini) göster, sana bakayım!" dedi. (Rabbi) buyurdu ki: "Sen beni asla göremezsin."²

Burada şöyle bir soruyla karşılaşabiliriz: Eğer Allah Teâlâ'yı görmek mümkün değilse, o hâlde neden Kur'ân-ı Kerim, "Kıyamet günü sâlih kullar O'na bakacaklar." buyuruyor. Örneğin:

Yüzler var ki o gün ısl ısl parıldar, Rabbine bakar.³

Bu sorunun cevabı şudur: Ayetteki bakmaktan maksat, Allah'ın rahmetini beklemektir; ayetlerde bunu onaylayan iki kanıt vardır:

1- Bakmak yüzlere istinat edilerek, "Yüzler sevinçle O'na bakarlar." buyrulmuştur. Eğer maksat yüce Allah'ı görmek

1- *Nehcü'l-Belâğa*, 179. hutbe.

2- A'râf, 143

3- Kıyâmet, 22-23

olsaydı, görmenin yüzlere değil, gözlere istinat edilmesi gerekirdi.

2- Bu surede iki grup hakkında bahsedilmiştir:

a) Yüzleri sevinçli ve ışıl ışıl parlayanlar: Bunların mü-kâfatı "**Rabbine bakar.**" cümlesiyle açıklanmıştır.

b) Yüzleri gamlı ve suratları asık olanlar: Bunların da cezası, "**Kendisine bel kemiğini kıran (bela)ın yapılacağını anlar.**"¹ ayetiyle açıklanmıştır.

İkinci cümleden maksat şudur: Bu grupta yer alanlar, bellerini kıracak bir belayla karşılaşacaklarını bilmekte ve onu beklemekteler.

Bu iki ayeti karşılaştırdığımızda, birinci ayetten maksadın ne olduğunu anlayabiliriz; şöyle ki: Yüzleri sevinçten ışıl ışıl parlayanlar, Allah'ın rahmetini beklemekteler "**ve Rabbine bakar.**" tabiri de kinaye olarak rahmeti beklemekte olduklarını gösterir. Bunun Arapçada ve kendi dilimizde birçok örneği vardır. Örneğin, "falanca başkasının eline bakıyor", denildiğinde, "ondan yardım bekliyor" demek istenmektedir.

Ayrıca, Kur'ân-ı Kerim ayetlerinin tefsirinde genellikle bir ayetle yetinilmemeli, o konudaki benzeri diğer ayetler de bir araya getirilerek onların toplamından ayetin gerçek anlamı elde edilmelidir. Görme konusunda da Kur'ân-ı Kerim'deki tüm ayetler ve hadisler bir araya getirilecek olursa, İslâm dini açısından Allah'ın görülemeyeceği anlaşılır.

Ayrıca buradan, Hz. Musa'nın (a.s) Allah'ı görmek isteşinin, İsrailoğulları'nın ısrarı üzerine olduğu anlaşılmaktadır. Onlar şöyle diyorlardı: Allah'ın sesini duyarak bize naklettiğin gibi kendisini de görerek bizim için nitelendir:

Biz Allah'ı açıkça görmedikçe sana inanmayız, demiştiniz.²

1- Kıyâmet, 25

2- Bakara, 55; Nisâ, 153

İşte bu nedenle Hz. Musa (a.s) Allah'ı görmeyi istedi ve buna olumsuz cevap aldı; nitekim şöyle buyuruyor:

Musa, tayin ettiğimiz vakitte bizimle buluşmaya gelip de Rabbi On(un)la konuşunca, "Rabbim, bana (kendini) göster, sana bakayım!" dedi. (Rabbi) buyurdu ki: "Sen beni asla göremezsin..."¹

Allah'ın Naklî Sıfatları

43. İlke:

Buraya kadar beyan ettiğimiz Allah'ın sıfatları (tekel-lüm, konuşma dışında), aklın, Allah'ta olup olmadığına hükmettiği sıfatlardı. Kur'ân-ı Kerim'de ve hadislerde, nakil dışında hiçbir kaynağı olmayan birtakım sıfatlar da kaydedilmiştir, örneğin:

1- Allah'ın eli:

Sana biat edenler, gerçekte Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli, onların ellerinin üzerindedir.²

2- Allah'ın yüzü:

Doğu da, batı da Allah'ındır. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır. Şüphesiz Allah'ın rahmeti ve nimeti) geniştir. O (her şeyi) bilendir.³

3- Allah'ın gözü:

Gözlerimizin önünde ve vahyimizin gereğince gemiyi yap.⁴

4- Arşa istiva etmek:

O Rahman Arş'a istiva etmiş(kurulmuş)tir.⁵

1- A'râf, 143

2- Fetih, 10

3- Bakara, 115

4- Hûd, 37

5- Tâhâ, 5

Bunlara naklî sıfatlar denilmesinin nedeni, bunları sadece nakillerin haber vermesidir.

Şunu da hatırlatmamız gerekir ki, akıl ve mantık açısından bu sıfatlar örfî anlamlarında kullanılamazlar; çünkü bu iş Allah'ı cisimleştirmeyi ve bir şeye benzetmeyi gerektirmekte; oysa akıl ve nakil bunun doğru olmadığını vurgulamaktadır. Bu nedenle bu sıfatların gerçek anlamlarına ulaşmak için Kur'ân-ı Kerim ayetlerinin tümünü göz önünde bulundurmanız gerekmektedir. Ayrıca bilinmesi gerekir ki, Arapça, diğer diller gibi mecaz ve kinayelerle doludur; kavmin diliyle konuşan Kur'ân-ı Kerim de bu metodu kullanmıştır. Şimdi bu sıfatları açıklayalım:

a) Birinci ayette şöyle buyuruyor: Sana biat edenler (ahitleşmek için elini sıkanlar) gerçekte Allah'a biat etmekte (çünkü elçiyle ahitleşen, onu gönderenle ahitleşmiş olur). Sonra şöyle diyor: "Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir." Yani Allah'ın gücü onların gücünden üstündür. Allah'ın maddî bir eli olduğu ve O'nun ellerinin onların ellerinin üzerinde yer aldığı anlamına gelmez. Çünkü ayetin devamında buyuruyor ki:

Kim ahdini bozarsa, kendi aleyhine bozmuş olur.

Ve kim Allah'a verdiği sözü tutarsa Allah ona büyük bir mükâfat verecektir.

Ahdini bozanları tehdit eden ve sözlerini tutanları müjdeleyen bu tür bir ifade, "Allah'ın eli"nden maksadın Allah Teâlâ'nın güç ve kudreti olduğunu göstermektedir. Esasen "el" kelimesi çeşitli kültürlerde bazen kinaye olarak güç ve kudreti göstermektedir; nitekim "el elden üstündür" denilmektedir.

b) Allah Teâlâ'nın yüzünden maksat, insandaki özel bir uzuv vs. değil, O'nun zatıdır. Kur'ân-ı Kerim insanların yok olacaklarını bildirdiği zaman şöyle buyuruyor:

(Yer) üzerinde bulunan her şey yok olacaktır.

Bunun hemen ardından ise Allah'ın kalacağını ve O'nun fani olmayacağını vurguluyor:

**Yalnız Rabbinin celâl ve ikram sahibi yüzü (zâtı)
baki kalacaktır.¹**

Bu açıklamadan, bahis konumuz olan ayetin anlamı açıklığa kavuşmaktadır ve o da şudur: Allah Teâlâ belli bir noktada değildir; O'nun varlığı her şeyi kapsamaktadır; ne-reye dönersek O'na doğru dönmüş oluruz. Sonra bunu ispatlamak için iki noktaya değinmektedir:

1- Geniş (vasî'): Allah'ın varlığı sonsuzdur.

2- Bilen (âlim): Her şeyden haberdardır.

c) Üçüncü ayette, Hz. Nuh'un Allah Teâlâ tarafından gemi yapmakla görevlendirildiği vurgulanmaktadır. Denizden uzak bir noktada gemi yapması nedeniyle bilinçsiz kişiler tarafından alay ve eziyete maruz kaldığı için, böyle bir ortamda Allah Teâlâ ona şöyle buyuruyor: "Sen gemiyi yap; sen bizim denetimimiz altındasın ve bu işi biz sana vah-yettik."

Bundan maksat şudur: Hz. Nuh (a.s) Allah Teâlâ'nın emrine uygun davranmış ve doğal olarak da O'nun tarafından korunmakta, himaye edilmektedir ve alay edenler ona bir zarar veremeyeceklerdir.

d) Arapçada "Arş" kelimesi "taht" anlamındadır ve "isti-va" kelimesi ise, "elâ" kelimesiyle birlikte kullanıldığında istikrar ve yerleşme anlamındadır. Hükümdarlar genellikle hükümet tahtına yerleşerek ülkenin işlerini yoluna koydukları için, bu tabir de kinaye olarak hükümet alanını istilâ etmek ve işleri yönetme gücüne sahip olmayı vurgulamaktadır. Allah Teâlâ'nın belli bir yer ve mekânı olmadığını ispatlayan mezkûr aklî ve naklî deliller dışında, bu gibi tabirlerden amacın maddî bir tahtın üzerinde oturmak değil, kinaye ola-

---

1- Rahmân, 27

rak varlık âleminin işlerini idare etmek için istilâ etmek olduğunu gösteren apaçık iki delil vardır:

1- Kur'ân-ı Kerim'in birçok ayetinde, bu cümleden önce, göklerin ve yerin yaratılışından ve Allah'ın yaratılış sarayını görünür bir direği olmadan yarattığından bahsedilmiştir.

2- Birçok ayette, bu cümleden sonra, dünyanın işlerini idare etmekten bahsedilmektedir.

Bu cümlelerin, âlemin yaratılışı ve idaresi arasında yer almış oluşundan, arşa istiva etmekten maksadın ne olduğunu anlayabiliriz. Aslında Kur'ân-ı Kerim bize şunu anlatmak istiyor: Varlık âleminin yaratılışı, tüm o yüceliğine rağmen işlerin idaresinin Allah'ın elinden çıkmasına neden olmamış, Allah yaratmakla birlikte âlemin işlerinin idaresini de kendi elinde bulundurmuştur; bu ayetlerden biri şöyledir:

Rabbimiz O Allah'tır ki, gökleri ve yeri altı günde (dönemde) yarattı, sonra (tedbir) Arş'(ın)a istiva etti. Emri tedbir (buyruğunu) icra eder (yarattıklarını yönetir). O'nun izni olmadan hiç kimse şefaata edemez...¹

1- Yûnus, 3. Bu konuda bkz. Ra'd, 2; Secde, 4; A'râf, 54.

Dördüncü Bölüm

AKAİD KÜLLİYATI -3-

(Adalet)

ADL-İ İLÂHÎ

44. İlke:

Tüm Müslümanlar Allah'ı adil bilmektedir ve adalet Allah'ın cemal sıfatlarından biridir. Bu inancın temeli, Allah-u Teâlâ'nın Kur'ân-ı Kerim'de her türlü zulümden tenzih edilmesi ve O'nun "adaleti ayakta tutan, uygulayan" olarak anılmasıdır; nitekim şöyle buyuruyor:

Allah zerre kadar haksızlık etmez.¹

Ve yine şöyle buyuruyor:

Allah insanlara hiç zulmetmez.²

Başka bir yerde ise şöyle buyurmaktadır:

Allah kendisinden başka tanrı olmadığına şahitlik etti. Melekler ve ilim sahipleri de O'ndan başka tanrı olmadığına adaletle şahitlik ettiler.³

Bu ayetlerin dışında, akıl da apaçık bir şekilde yüce Allah'ın adil olduğuna hükmetmektedir. Çünkü adalet, kemal sıfatı ve zulüm ise noksanlık sıfatıdır; insan aklı Allah Teâlâ'nın tüm kemallere sahip olduğuna, zat ve fiil makamında her türlü eksiklik ve kusurdan münezzehe olduğuna hükmetmektedir.

Esasen zulüm ve haksızlık, şu etkenlerden birinin ürünüdür:

1- Nisâ, 40

2- Yûnus, 44

3- Âl-i İmrân, 18

1- Fail, zulmün çirkinliğini bilmemektedir (bilinçsizlik).

2- Fail, zulmün çirkinliğini bilmekte; ama adaleti uygulama gücüne sahip değildir veya o zulme ihtiyacı vardır (acizlik ve ihtiyaç).

3- Fail, zulmün çirkinliğini bilmekte ve adaleti uygulama gücüne de sahip bulunmaktadır; fakat işleri hikmet üzere olan bir kişi olmadığı için çirkin işleri yapmaktan çekinmektedir (cahillik ve aptallık).

Açıktır ki bu etkenlerin hiçbiri Allah Teâlâ'da söz konusu değildir; dolayısıyla, yüce Allah'ın fiillerinin tümü adalet ve hikmet üzeredir.

Bu istidlâl, Hz. Resul-i Ekrem'den (s.a.a) nakledilen bir rivayette yer almıştır.¹ Şeyh Saduk şöyle rivayet ediyor: Bir Yahudi, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) huzuruna gelerek birtakım sorular sordu; bu sorulardan biri Allah'ın adaletiyle ilgiliydi. Hz. Resulullah (s.a.a) Allah Teâlâ'nın zulmetmeyeceği hakkında şöyle buyurdu:

Allah Teâlâ zulmün çirkinliğini bildiği ve ona ihtiyacı olmadığı için zulmetmez.²

Adliyye (Şia ve Mu'tezile) mütekellimleri de Allah'ın adaleti bahsinde bu istidlâli getirmişlerdir.³

Bu ayetler ışığında, Müslümanlar Allah'ın adil oluşunda ittifak etmiş, fakat adaletin tefsirinde ihtilâfa düşmüşler ve her biri şu iki görüşten birini benimsemişlerdir:

a) Akıl fiillerin iyi ve kötü oluşunu idrak etmekte, iyi fiilin failinin mükemmelliğinin ve kötü fiilin ise onun eksikliğinin bir belirtisi olarak kabul etmektedir. Allah Teâlâ da zatı itibariyle tüm kemallere sahip olduğu için O'nun fiili mükem-

1- Tevhid-i Saduk, Etfal babı, 13. hadisin altında, s.397-398.

2- Cuma gününün duasında şöyle geçer: "Aceleyi ancak bir şeyin yok olmasından korkan yapar ve zulme ancak zayıfın ihtiyacı var."

3- Keşf-ul Murad, s.305.

mel ve beğenilirdir ve O'nun kutlu zatı her türlü çirkin fiilden münezzehtir.

Şu noktayı da hatırlatmamız gerekir ki, akıl hiçbir zaman Allah Teâlâ hakkında bir hüküm vermez ve Allah'ın kesinlikle adil olması "gerekir" demez; burada aklın işi Allah Teâlâ'nın fiilinin gerçeğini keşfetmektir. Yani Allah Teâlâ'nın zatının, mutlak zatının mükemmelliği ve O'nun her türlü eksiklikten münezzehe oluşu, O'nun fiilinin de en mükemmel ve eksiklikten münezzehe olması gerektiğini ve sonuçta kullarına adaletle davranacağını ortaya koymaktadır. Kur'ân-ı Kerim'in bu ayetleri de insanın akıl vasıtasıyla idrak ettiği şeyleri teyit etmekte ve vurgulamaktadır. Bu ise İslâmî kelam ilminde "aklı iyilik ve kötülük" denilen şeydir. Bu görüşün taraftarlarına "Adliyye" denmektedir ve İmamiyye bunların başında gelir.

b) Bu görüşün karşısında yer alan diğer bir görüş, aklın, -hatta genel olarak bile- fiillerin iyi ve kötü olduğunu teşhis etmekten aciz olduğunu; fiillerin iyi ve kötü olduğunu tanımanın tek yolunun vahiy olduğunu vurgulamaktadır! Allah'ın yapılmasını emrettiği şey iyi ve yapılmasını nehyettiği şey ise kötüdür. Bu görüşe göre, eğer Allah, suçsuz birinin cehenneme veya günahkâr birinin ise cennete götürülmesini emrederse, bu iş iyilik ve adaletin özüdür! Bu grup şöyle diyor: "Allah'ı adil olarak nitelendiriyorsak, sırf Kur'ân-ı Kerim'de böyle tavsif edildiği içindir."

45. İlke:

Aklî iyilik ve kötülük (husn ve kubh) biz Şiîlerin inançlarının birçoğunun temelini oluşturduğu için, aşağıda özetle çok sayıdaki delillerden sadece ikisine işaret ediyoruz:

a) Her insan, hangi mezhep ve inanca sahip olursa olsun ve dünyanın neresinde yer alırsa alsın, adaletin güzelliği ile zulmün çirkinliğini ve yine ahdine sadık kalmanın güzelliği

ile sözünde durmamanın çirkinliğini, "iyiliğe iyilikle karşılık verme"nin güzelliğini ve "iyiliğe karşı kötülük yapma"nın kötülüğünü anlamaktadır. Beşer tarihini incelememiz, bu gerçeğe tanıklık eder ve şimdiye kadar akıselim sahibi bir kişinin bu konuyu inkâr ettiğine rastlanmamıştır.

b) Aklın, fiillerin iyi ve kötü olduğunu tamamen idrak edemediğini ve insanların iyi ve kötüyü tanımak için şeriata müracaat etmeleri gerektiğini kabul edecek olursak, bu durumda hatta şer'î iyilik ve kötülüğü de ispatlamanın imkânsız olduğunu kabul etmek zorundayız. Çünkü eğer Allah Teâlâ'nın bir fiilin iyi ve diğer bir fiilin ise kötü olduğunu bildirdiğini kabul edecek olursak; biz O'nun sözünde yalan olması ihtimalini verdiğimiz sürece, bu haberden onların iyi ve kötü olduklarını anlayamayız. Bunu anlamak için daha önce; yalanın çirkinliği ve Allah Teâlâ'nın bu çirkin sıfattan münezzehe olduğunun ispatlanması gerekir ve bu ise akıl yolu dışında imkânsızdır.¹

Ayrıca; Kur'ân-ı Kerim ayetlerinden, aklın, birtakım fiillerin iyi ve kötü olduklarını idrak etme gücüne sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle Allah Teâlâ insanların akıl ve vicdanını hükmetmeye çağırarak şöyle buyuruyor:

Biz Müslümanları suçlular gibi yapar mıyız hiç, neyiniz var, nasıl hüküm veriyorsunuz (öyle)?!²

Yine şöyle buyuruyor:

İyiliğin karşılığı, yalnız iyilik değil midir?³

Burada cevap vermemiz gereken bir soru söz konusu olmaktadır. Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

1- Muhakkik Tusî'nin *Tecrîdu'l-İ'tikad* kitabındaki tabiri bu delili vurgulamaktadır. Muhakkik şöyle diyor: Eğer iyilik ve kötülüğü ispatlamanın yolu sadece şeriat ve dinle sınırlı tutulursa, fiillerin iyi ve kötü oldukları tamamen nefyedilir; ne şer'an ve ne de aklen ispatlanmaz.

2- Kalem, 35-36

3- Rahmân, 60

O, yaptığından sorulmaz, ama onlar, (kullar) sorulurlar.¹

Şimdi burada akla takılan soru şudur: Allah Teâlâ kendisini sorguya tabi tutulmaktan üstün görmektedir; o hâlde O, yaptığı fiillerin hiçbirinden sorumlu tutulmaz; oysa aklı iyilik ve kötülüğe göre, eğer Allah'ın kötü bir iş yaptığı kabul edilecek olursa, "Neden yaptın?" diye sorguya tâbi tutulmayı gerekir.

Cevap: Allah'ın sorguya tabi tutulmamasının nedeni O'nun hekim oluşu, işlerini bir hikmet üzere yapışdır; işleri hikmet üzere olan bir fail ise, hiçbir zaman kötü bir iş yapmaz ve sürekli hikmet, güzel iş yapmanın gereğidir; dolayısıyla bu soru tamamen yersizdir.

46. İlke:

İlahî adaletin tekvin, teşri ve ceza kanunlarında çeşitli tecellileri vardır; aşağıda her birini ayrı ayrı açıklayacağız:

a) Tekvinî Adalet: Allah Teâlâ her varlığa lâyük olduğu şeyi verir; yaratırken ve icat ederken hiçbir zaman kabiliyetleri görmezlikten gelmez. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

Rabbimiz, her şeye yaratılışını verip sonra onu doğru yola iletendir.²

b) Teşriî Adalet: Allah, manevî kemalâtı kazanmaya layık olan insanı, peygamberler göndererek ve din kanunları vaz' ederek hidayet eder ve yine insanı gücünün yetemeyeceği şeyle mükellef kılmaz. Nitekim şöyle buyuruyor:

Allah adaleti, ihsanı, akrabaya vermeyi emreder; fahşâdan, münkerden ve bağı(azgınlık)den men eder. Öğüt almanız için size böyle öğüt verir.³

1- Enbiyâ, 23

2- Tâhâ, 50

3- Nahl, 90

Adalet, iyilik ve akrabalara yardımda bulunmak insanın kemale ermesine neden olduğu ve geri kalan üç amel ise onun alçalmasına sebebiyet verdiği için, ilk üç fiili farz kılmış ve son üç fiilden de alıkoymuştur.

Yine Allah'ın insanı gücünün yetmeyeceği şeyle mükellef etmeyeceği hakkında şöyle buyuruyor:

Biz hiç kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmeyiz.¹

c) Cezaî Adalet: Allah Teâlâ mükâfat ve ceza bakımından hiçbir zaman mümin ve kâfire, iyi ve kötüye bir gözle bakmaz; her insana hak ettiği ve lâyük olduğu mükâfat ve cezayı verir. Dolayısıyla, peygamberler vasıtasıyla tekliflerini insanlara tebliğ edip hücceti tamamlamadıkça, kesinlikle onları cezalandırmaz; nitekim şöyle buyurmaktadır:

Biz elçi göndermedikçe (hiçbir kimseye) azap edecek değiliz.²

Yine şöyle buyuruyor:

Kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Hiç kimseye bir haksızlık edilmez.³

47. İlke:

Allah Teâlâ insanı yaratmış ve onu yaratmakla da bir hedefi amaçlamıştır. İnsanın yaratılışından hedef ise, Allah'a kulluk ve ibadet sayesinde gerçekleşecek olan istenilen kemale ulaşmaktır. İnsanın böyle bir hedefe yönelmesi, Allah Teâlâ tarafından birtakım ön hazırlıkların yapılmasını gerektirirse, Allah Teâlâ o ön hazırlıkları yapacaktır; aksi durumda, insanın yaratılışı hedefsiz olur. Bu nedenle insanları hidayet etmek için peygamberler göndermiş, onlara mucizeler

1- Müminûn, 90

2- İsrâ, 15

3- Enbiyâ, 47

ve açık deliller vermiştir. Yine kullarını itaate yönlendirmek ve onları günahahtan sakındırmak için, mesajlarında cezalandırıp mükâfatlandıracağını vaat etmiştir.

Bu söylediklerimiz, "Adliyye" keliminde, iyilik ve kötülük kuralının dallarından sayılan ve birçok itikadî konuların temelini oluşturan "Lütuf ilkesi" olarak ifade edilmektedir.

Kaza ve Kader

48. İlke:

Kaza ve kader, Kitap ve sünnette geçen ve aklî delillerle de teyit edilen İslâm'ın kesin inançlarındanır.

Kaza ve kader hakkında birçok ayet vardır; onlardan bazıları şöyledir:

Kur'ân-ı Kerim kader hakkında şöyle buyuruyor:

Biz her şeyi bir kadere (ölçüye) göre yarattık.¹

Yine şöyle buyuruyor:

Hiçbir şey yoktur ki onun hazineleri, bizim yanımızda olmasın, ama biz onu bilinmeyen bir miktar ile indiririz.²

Kaza hakkında da şöyle buyuruyor:

Bir şeyi yaratmak istedi mi, ona sadece 'ol' der, o da hemen oluverir.³

Yine şöyle buyuruyor:

O, sizi çamurdan yaratıp, sonra bir süre koymuştur.⁴

Bu ayetlere ve bu konudaki rivayetlere nazaran hiçbir Müslüman kaza ve kaderi inkâr edemez. Ancak bu meseleyi

1- Kamer, 49

2- Hicr, 21

3- Bakara, 117

4- En'âm, 2

tüm ayrıntılarıyla bilmek gerekmez ve esasen böyle dakik meseleleri idrak etme kapasitesi olmayanların bu meselelere girmeleri doğru değildir; çünkü bazen bu meselelere girdiklerinde kendi inancında yanılarak veya tereddüde düşerek sapabilirler.

İşte bu nedenle Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bu gruba hitaben şöyle buyurmaktadır:

Karanlık bir yoldur, o yolu kat etmeyin; derin bir okyanustur, ona girmeyin; Allah'ın sırrıdır onu keşfetmekte kendinizi sıkıntıya sokmayın.¹

Elbette İmam'ın bu uyarısı, böyle dakik konuları kavrama gücüne sahip olmayan kimselere yöneliktir; çünkü bu konuda bahsetmek onların sapmasına neden olabilir. Bunun en açık delili, o hazretin kendisinin çeşitli yerlerde kaza ve kaderi açıklamasıdır.²

Dolayısıyla, biz de kendi marifetimiz ölçüsünce, Kur'ân-ı Kerim, rivayetler ve akıldan yararlanarak onu açıklıyoruz:

49. İlke:

"Kader" lügatte "ölçü ve miktar", "kaza" ise "kesinlik" anlamındadır.³ Sekizinci İmam Ali b. Musa (a.s) kaza ve kaderin tefsirinde şöyle buyuruyor:

Kader bir şeyin bakî kalıp yok olması açısından ölçüsünü almak, kaza ise bir şeyin kesinlik kazanması ve gerçekleşmesidir.⁴

Bir şeyi ölçmeye "kader" ve onun kesinlik kazanıp gerçekleşmesine de "kaza" denildiğini bildikten ve bu iki teri-

1- *Nehcü'l-Belâğa*, hikmetli sözler, 287.

2- *Tevhid-i Saduk*, 60. bab, 28. hadis; *Nehcü'l-Belâğa*, hikmetli sözler, 88.

3- *Mekayizi'l-Lügat*, c.5, s.63, 93; *Müfredat-ı Râgıb*, kaza ve kader kelimesi.

4- *Usûl-i Kâfi*, c.1, s.158.

min sözlük anlamını açıkladıktan sonra, bu iki terimin anlamlarını belirtelim:

a) Kader

Varlıklardan her biri, mümkünü'l-vücûd olması hasebiyle, belli bir varlık ölçüsüne sahiptir; örneğin cansız varlıkların ölçüsü bitki ve hayvanlardan farklıdır. Yine ölçülü varlık âleminde her şeyi Allah Teâlâ yarattığı için doğal olarak takdir de Allah'ın takdiri olacaktır. Ayrıca, bu miktar ve ölçüm Allah'ın fiili olması hasebiyle "fiilî takdir ve kader", ve Allah Teâlâ'nın yaratmadan önce bilmesi hasebiyle de "ilmî takdir ve kader" denilmektedir. Gerçekte kader inancı, eşyanın özellikleri bakımından Allah'ın yaratıcılığına inanmaktır ve bu fiilî takdir Allah Teâlâ'nın ezeli ilmine dayanmaktadır; sonuçta ilmî kader inancı, gerçekte Allah Teâlâ'nın ezeli ilmine inanmaktadır.

b) Kaza

Değindiğimiz gibi, "kazâ" bir şeyin varlığının kesinlik kazanması anlamındadır. Açıktır ki, her şeyin varlığının kesinleşmesi sebep ve sonuç düzeni üzerine olup, o şeyin tam sebebinin gerçekleşmesine bağlıdır. Sebep ve sonuç düzeni Allah'a vardığı için de gerçekte her şeyin kesinleşmesi O'nun kader ve iradesine bağlıdır. Bu, Allah Teâlâ'nın fiil ve yaratma makamında kazasıdır ve bu kesinlik hakkında Allah'ın ezeli ilmi, O'nun zatî kazasıdır.

Buraya kadar söylediklerimiz Allah Teâlâ'nın -ister zatî olsun, ister fiilî- tekvinî kazâ ve kaderiyle ilgiliydi. Bazen de kaza ve kader teşri âlemiyle ilgilidir. Yani asıl ilâhî teklif ve teşri Allah Teâlâ'nın kazasıdır; onun farz ve haram oluşu gibi özellik ve niteliği de, Allah Teâlâ'nın teşriî takdiridir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s), kazâ ve kaderin gerçeğini soran bir adama cevabında, kaza ve kaderin bu merhalesine değinerek şöyle buyurmuştur:

Kazâ ve kaderden maksat, itaate emretmek ve günahattan sakındırmak; insana, iyi işleri yapma ve çirkin işleri terk etme gücü vermek; onu Allah Teâlâ'ya yaklaşmaya muvaffak etmek; günahkârı kendi hâline bırakmak; mükâfat ve ceza vaadi vermektir; bunlar Allah Teâlâ'nın bizim amellerimizdeki kaza ve kaderidir.¹

Müminlerin Emiri İmam Ali'nin (a.s) burada, bu soruyu soran kişiye cevabında, sadece teşriî kaza ve kaderi açıklamakla yetinmesinin sebebi, soruyu soranın veya orada bulunanların durumunu gözetmesi olabilir. Çünkü o gün tekvinî kaza ve kaderden ve sonuçta insanın amellerinin kaza ve kader dairesi içinde yer alışından, cebir ve iradenin varlığı anlaşılıyordu; çünkü İmam (a.s) hadisin devamında şöyle buyuruyor:

Bunun aksini zannetme; çünkü böyle bir sanı amelin bâtil olmasına neden olur.

Bundan maksat, insanın fiilinin değerinin, iradeye dayanmasına bağlı olmasıdır; insanın amel ve fiilinde mecbur olmasıyla da bu değer yok olur.

Sonuç şudur: Kazâ ve kader konusu, bazen tekvin ve bazen de teşridir ve her iki kısmın da iki merhalesi vardır:

- 1- Zatî (amelî)
- 2- Fiilî.

50. İlke:

İnsanın fiillerinde kaza ve kader, onun irade ve serbestliğiyle en küçük bir çelişki içinde değildir. Çünkü Allah Teâlâ'nın insan hakkında takdiri, onun özel failiyetidir ve o da şudur: O iradeli ve serbest bir faildir, her amelin fiil ve terki onun iradesindedir. İnsan hakkında Allah'ın kazası, O'nun

---

1- *Tevhid-i Saduk*, s.380.

iradesinden sonra fiilin kesinleşmesidir. Başka bir tabirle: İnsanın yaratılışı irade ve özgürlükle iç içe ve ölçülüdür. İnsan kendi iradesiyle bir fiilin sebeplerini oluşturduğunda, Allah'ın kazası, onu bu yolla geçerli kılmadır.

Bazı kişiler; günahkâr oluşlarını Allah'ın takdir ettiğini söyleyerek, gittikleri yoldan başka bir yolun olmadığını sanmışlardır; oysa akıl ve vahiy bu sanıyı çürütmektedir. Çünkü akıl açısından, insan kendi kararıyla yolunu seçmiştir ve dinimiz açısından da o, şükreden ve hayırsever veya kötü ve nankör bir kişi olabilir.

Nitekim şöyle buyuruyor:

Biz ona yolu gösterdik: (O) ya şükredici veya nankör olur.¹

Asr-ı Saâdet'te putperestlerden bir grup, sapıklıklarını Allah'ın iradesinin ürünü sanarak, "Allah istemeseydi, biz putperest olmazdık" diyorlardı! Kur'ân-ı Kerim onların sanısını şöyle nakletmektedir:

(Allah'a) ortak koşanlar diyecekler ki: Allah isteseydi, ne biz ne de babalarımız ortak koşmazdık ve bir şeyi de haram yapmazdık.²

Sonra onlara cevap olarak şöyle buyruluyor:

Onlardan önce yalanlayanlar da öyle demişlerdi de nihayet azabımızı tattmışlardı.

Son olarak şunu da hatırlatalım ki, Allah Teâlâ'nın varlık âleminde, bazen insanın saadete ermesiyle ve bazen de zarar görüp mutsuz olmasıyla tamamlanan genel sünnetleri, O'nun kaza ve kaderinin örneklerindedir; kendi iradesiyle o ikisinden birini seçen ise insandır.

Daha önce, "İslâm'ın bakış açısından insan" konusunda da bundan bahsetmiştik.

1- İnsân, 3

2- En'âm, 148

İnsan ve İrade

51. İlke:

İnsanın irade ve özgürlüğü, kesin ve açık bir gerçektir ve insan aşağıda işaret edeceğimiz çeşitli yollarla bunu anlayabilir:

a) Herkesin vicdanı, insanın bir şeyi yapıp yapmamaya karar vermekte serbest olduğuna tanıklık eder ve bu apaçık konuda şüphe eden kimsenin, hiçbir açık hakikati kabul etmemesi gerekir.

b) Herhangi bir toplumda -ister dindar olsun ve ister olmasın- çeşitli kişiler hakkında yapılan övgü ve kınamalar, öven veya kınayan kişinin, failin kendi işlerinde serbest ve özgür kabul ettiğini göstermektedir.

c) İnsanın irade ve serbestliği görmezlikten gelinirse, din ve şariat düzeni de boş ve faydasız olacaktır. Çünkü eğer her insan, daha önce kendisi için belirtilen yolu izlemek zorundaydı ve ondan bir kıl payı sapamazsa, bu durumda emir ve nehiy, vaad ve vaîd, mükâfat ve cezanın hiçbir anlamı olmayacaktır.

d) Tarih boyunca sürekli birey veya beşer toplumunu ıslah etmeye çalışan, bu yolda planlar hazırlayıp sonuca varan insanların olduğunu görmekteyiz.

Açıktır ki, bu konu insanın mecbur oluşuyla bağdaşmamaktadır; çünkü cebir görüşüne göre, bu çabaların tümü boş ve sonuçsuz olacaktır.

Bu dört delil, irade ve serbestlik ilkesini sağlam ve şüphe edilmez bir gerçek kılmaktadır.

Elbette, beşerin irade ve serbestlik ilkesinden, onun tamamen kendi başına bırakıldığı ve Allah-u Teâlâ'nın onun fiilinde hiçbir etkisi olmadığı sonucunu almamak gerekir. Çünkü tefviz olan böyle bir inanç, insanın sürekli Allah'a muhtaç olduğu ilkesiyle çelişmekte ve yine Allah'ın güç ve

yaratıcılık dairesini sınırlandırmaktadır. Oysa durum daha farklıdır; bunu bir sonraki ilkedeki açıklayacağız.

52. İlke:

Hız. Resulullah'ın (s.a.a) vefatından sonra Müslümanlar arasında söz konusu olan meselelerden biri de, insanın fiilinin nasıl gerçekleştiği idi. Bir grup cebir görüşünü seçerek insanı mecbur bir fail kabul ederken, diğer bir grup da bu görüşün zıddını kabul ederek insanın kendi başına bırakılmış bir varlık olduğunu ve onun fiillerinin Allah Teâlâ'ya isnat edilmeyeceğini savundular. Her iki grup da gerçekte fiilin ya insana ya da Allah'a isnat edilmesi gerektiğini, ya insan gücünün ya da Allah'ın gücünün etkili olması gerektiğini düşünüyorlardı.

Oysa burada masum Ehlîbeyt İmamlarımızın gösterdiği üçüncü bir yol daha vardır. İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Ne cebir söz konusudur ne de tefviz; bu ikisinin arasında bir şeydir.¹

Yani fiil insana isnat edilmesine rağmen, Allah'a da isnat edilmektedir. Çünkü fiili yapan faildir; fakat buna rağmen faili ve sahip olduğu gücü Allah yarattığı için de fiil Allah'tan ayrılmaz.

Ehlîbeyt'in (a.s) insanın fiilinin gerçeğini beyan etmekteki metodu, Kur'ân-ı Kerim'de açıklanan şeydir. Bu semavî kitap, bazen fiili faile isnat ettiği hâlde Allah'a da isnat etmektedir; yani her iki nispeti de kabul etmektedir. Nitekim şöyle buyuruyor:

Attığın zaman sen atmadın, fakat Allah attı.²

Bundan maksat şudur: Hız. Resulullah (s.a.a) bir şeyi

1- Tevhid-i Saduk, 59. bab, 8. hadis.

2- Enfâl, 17

yaptığında, bu işi kendinin müstakil gücüyle değil, Allah'ın gücüyle yapmıştır. Dolayısıyla, her iki isnat da doğrudur.

Başka bir ibaretle, her şeyde Allah'ın güç ve kudreti vardır; tıpkı elektrik kablodaki elektrik santralından kaynaklanan elektrik akımı gibi. Elbette elektrik düğmesine bizim basmamızla lamba yanmaktadır. "Lambayı biz yaktık." diye söylememiz doğru olduğu gibi, "Lambanın aydınlığı elektrik akımından kaynaklanmaktadır." dememiz de doğrudur.

53. İlke:

Biz, insanın irade ve serbestliğine inanmakla birlikte Allah Teâlâ'nın ezelden beri işlerimizden haberdar olduğuna ve bu iki inanç arasında da bir çelişki olmadığına inanıyoruz. Bu ikisinin bir araya toplanmayacağına inananlar, Allah Teâlâ'nın ezeli ilminin insanın fiilinin "iradî olarak" gerçekleşeceğine taalluk ettiğine ve doğal olarak da böyle ezeli bir ilmin, insanın özgürlüğüyle çelişmeyeceğine dikkat etmeleri gerekir.

Başka bir tabirle, Allah'ın ilmi, insanın fiilinin gerçekleşeceğine taalluk ettiği gibi, onun fiilinin nasıl (insanın irade ve isteğiyle) gerçekleşeceğine de taalluk etmiştir. Böyle bir ezeli ilim, insanın irade ve serbestliğiyle çelişmesi bir kenara dursun, onu sağlamlaştırmaktadır da; çünkü eğer fiili insanın irade ve isteğiyle gerçekleşmezse, bu durumda Allah'ın ilmi gerçeği göstermeyecektir. Çünkü ilmin gerçek görüntüsü, bir şeye taalluk ettiği şekilde gerçekleşmesidir.

Doğal olarak eğer Allah'ın ilmi, insanın fiil ve eyleminin onun iradesiyle gerçekleşmesine, yani insanın yapmak istediği eylemi serbest ve özgürce yapmasına taalluk etmişse, bu durumda fiil zorunluluk ve cebirle değil, bu özellikle gerçekleşmelidir.

Beşinci Bölüm

AKAİD KÜLLİYÂTI -4-

(Genel Nübüvvet)

GENEL NÜBÜVVET

Peygamberliğin Gerekliliğinin Delilleri

54. İlke:

Hikmet sahibi Allah Teâlâ insanları hidayete ulaştırmak için yüce kişiler göndermiş ve onlar vasıtasıyla mesajını insanlara ulaştırmıştır. Bunlar, Allah Teâlâ tarafından kullara hidayet feyzinin akış vasıtası olan peygamberler ve elçilerdir. Bu feyiz, beşerin ondan yararlanma liyakatini kazandı. İlk günden itibaren Allah Teâlâ tarafından nazil olmuş ve Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) dönemine kadar da devam etmiştir. Bilinmesi gerekir ki, her peygamberin dini, kendi zamanı ve kendi ümmetine göre en mükemmel dindi ve eğer bu ilâhî feyiz sürekli olmasaydı, beşer kemale eremezdi.

İnsanın yaratılışı "hekim" olan Allah Teâlâ'nın eylemi olduğu için, doğal olarak O'nun yaratışının bir hedef ve amacı vardır; insanın varlığında hayvanların sahip olduğu içgüdüler dışında akıl da bulunduğu için, onun yaratılış hedefinin ve amacının da makul olması gerekiyor.

Diğer taraftan, insanın aklı her ne kadar onun tekâmül yolunu kat etmesinde etkili ve gerekliyse, yine de yeterli değildir. Eğer insanın hidayetinde akılla yetinilecek olursa o, kemal yolunu asla tam olarak tanıyamayacaktır. Örnek olarak, başlangıç ve kıyametin farkına varmak beşerin en önemli fikrî meselelerindedir. Beşer nereden geldiğini, niçin geldiğini ve nereye gitmekte olduğunu anlamak istiyor. Fakat akıl tek başına bu meseleleri tam anlamıyla açıklayamıyor.

Bunun en açık tanığı, günümüz insanının bilimde o kadar ilerlemesine rağmen, hâlâ insanlardan büyük bir kesimin müşrik olmasıdır.

İnsanoğlunun akıl ve ilminin yetersizliği sadece başlangıç ve kıyamet konusunda değildir; beşer birçok hayatî meselelerde de sağlam bir yol seçememiştir. Beşerin iktisadî, ahlâkî, ailevî konularda ve diğer meselelerde farklı ve çelişkili görüşleri, onun bu meseleleri doğru bir şekilde kavrayamadığını göstermektedir ve işte bu nedenle birbirine ters düşen ekollerin meydana geldiklerini görmekteyiz.

Bu noktaya dikkat ettiğimizde, akıl, ilâhî hikmet gereğince beşere yaşamın doğru yolunu öğretmeleri için ilâhî eğiticiler ve önderler gönderilmesi gerektiğine, dosdoğru bir şekilde hükmetmektedir.

Aklın hidayetlerinin ilahî hidayetlerin yerini alabileceğini sananların, şu iki noktaya dikkat etmeleri gerekir:

1- Beşerin akıl ve bilgisi tam anlamıyla insanı, varlık âleminin sınırlarını, onun varlık âlemindeki seyrinin geçmiş ve geleceğini tanımada eksik ve yanıltır; oysa beşeri yaratan, her yaratıcının kendi yarattığı şeyi tanıdığı hükmüyle, insanı, onun varlığının boyutlarını ve sınırlarını tam olarak tanımaktadır. Kur'ân-ı Kerim bu delile değinerek şöyle buyuruyor:

Yaratan (yarattığı şeyi) bilmez mi? O latiftir (bilgisi her şeyin içine geçen, her şeyi) haber alandır.¹

2- İnsan kendini sevme içgüdüğü gereğince, bilinçli veya bilinçsiz olarak, sürekli kişisel menfaatlerinin peşindedir ve programlarında kişisel ve grupsal menfaatlerini tam olarak görmezlikten gelememektedir. Doğal olarak beşerin programları tamamen kapsamlı değildir; fakat peygamberlerin programı Allah Teâlâ tarafından olduğu için, böyle bir eksiklikten münezzehtir.

1- Mülk, 14

Bu iki noktaya nazaran, beşerin her zaman ilâhî hidayetlere ve peygamberlerin programlarına muhtaç olduğunu söyleyebiliriz.

Kur'ân ve Peygamberliğin Gerekliliği

55. İlke:

Bir önceki ilkede aklın hükmüyle peygamberlerin gönderilmesinin gerekli olduğunu öğrendik. Şimdi peygamberliğin hedeflerini göz önünde bulundurarak, Kur'ân-ı Kerim ve rivayetler açısından gerekliliğini inceleyelim. Ama Kur'ân-ı Kerim'in bu meseleye bakışının da aklî bir tahlil olduğunu unutmamak gerekir.

Kur'ân-ı Kerim, peygamberlerin gönderilmesinden izlenen hedefin şunlar olduğunu bildirmektedir:

1- Tevhid temellerini sağlamlaştırmak ve bu konuda her türlü sapıklıkla mücadele etmek. Nitekim şöyle buyuruyor:

"Andolsun biz her millet içinde: 'Allah'a kulluk edin, tâğût(a tapmak)dan kaçının' diye bir elçi gönderdik.¹

İşte bu amaçla Allah'ın peygamberleri sürekli müşriklerle çatışmış ve bu yolda büyük sıkıntılara göğüs germişlerdir.

Emirü'l-Müminin Ali (a.s), peygamberlerin gönderilişinin hedefi hakkında şöyle buyuruyor:

Peygamberleri gönderdi ki kulları tevhid ve Allah'ın sıfatları hakkında bilmediklerini öğrensinler; inkâr ettikten sonra O'nun ilahlığını bilsinler ve inat ettikten sonra tek ve yegâne olarak tanısınlar.²

2- İnsanları ilâhî bilgi ve mesajlarla ve yine apaçık tezkiye yoluyla tanıştırmak. Nitekim şöyle buyuruyor:

1- Nahl, 36

2- *Nehcü'l-Belâğa*, 143. hutbe.

O'dur ki ümmetler içinde, kendilerinden olan ve onlara Allah'ın ayetlerini okuyan, onları yücelten, onlara Kitab ve hikmeti öğreten bir elçi gönderi.¹

3- Beşer toplumunda adaleti canlı tutmak. Nitekim şöyle buyuruyor:

Andolsun biz elçilerimizi açık delillerle gönderdik ve onlarla beraber Kitab'ı ve (adalet) ölçü(sün)ü indirdik ki insanlar adaleti yerine getirsinler.²

Kesinlikle adaleti yerine getirmek, insanın adaleti çeşitli boyut ve zeminlerde tanınmasına ve ilâhî hükümet kanalıyla onu gerçekleştirmesine bağlıdır.

4- İhtilaf konularında hakemlik. Nitekim şöyle buyuruyor:

İnsanlar bir tek ümmet idi. (Nihayet aralarında anlaşmazlık çıktı) Allah peygamberleri, müjdeciler ve uyarıcılar olarak gönderdi; onlarla beraber, anlaşmazlığa düştükleri konularda insanlar arasında hükmetmek üzere, içinde gerçekleri taşıyan kitabı indirdi.³

Açıktır ki insanların anlaşmazlık ve ihtilafı sadece inanç ve akaid konusu ile ilgili değildi; hayatın çeşitli boyutlarını kapsamaktaydı.

5- Kullara hücceti tamamlamak. Nitekim şöyle buyuruyor:

(Bunları) müjdeleyici ve uyarıcı elçiler olarak gönderdik ki, elçileri geldikten sonra insanların Allah'a karşı bahaneleri kalmasın. Allah üstündür, hüküm ve hikmet sahibidir.⁴

Kesinlikle Allah Teâlâ'nın insanı yaratma hususunda,

1- Cum'a, 2

2- Hadîd, 25

3- Bakara, 213

4- Nisâ, 165

yaratılış için bir hedefi vardır; bu hedef, beşerin tüm yaşam boyutlarında mükemmel bir program hazırlama vasıtasıyla gerçekleşir; bu program, Allah tarafından insanoğluna hüccet tamamlayacak ve sonra, "Ben doğru-dürüst yaşam yolunu bilmiyordum" diye, bahane uyduramayacağı bir şekilde ulaştırılmalıdır.

Peygamberleri Tanımanın Yolları

56. İlke:

İnsanoğlunun fitratı, delil olmaksızın hiçbir iddiayı kabul etmemeyi gerektirmektedir. Dolayısıyla, delilsiz bir iddiayı kabul eden kimse insanî fitratının aksine davranmış olur. Peygamberlik iddiası beşer için en büyük iddiadır ve doğal olarak böyle büyük bir iddiayı ispatlamak için sağlam ve kesin delilin sunulması gerekir. Bu delil aşağıdaki şu üç şeyden biri olabilir:

a) Peygamberliği kesin delillerle ispatlanan önceki peygamberin, sonraki peygamberin peygamberliğini bildirmesiyle. Nitekim Hz. İsa (a.s) son peygamberin peygamberliğini bildirmiş ve onun geleceğini müjdelemiştir.¹

b) Çeşitli tanık ve belirtilerin, onun iddiasının doğruluğuna tanıklık etmesiyle.

Bu delilleri onun yaşam tarzı, davetinin içeriği, yanında yer alan kişiler ve yine onun davet metodundan anlamak mümkündür.

Günümüzde dünya mahkemeleri de hakla batılı ve suçluyla suçsuzu tanımak için bu yolu izlemekteler. Sadr-ı İslâm'da da bu metottan yararlanarak Resul-i Ekrem'in (s.a.a) doğru söylediğini anlıyorlardı.²

1- Saf, 6.

2- Bu kısa yolu Rum padişahu izlemiştir, *Târîh-i Taberî*, c.3, s.240; hicrî hicrîHicrî Altıncı Yıl Olayları.

c) Mucize göstermekle. Yani peygamberlik iddiasıyla birlikte, iddiasıyla uyum arz eden olağanüstü bir iş yaparak diğerlerini, benzerini yapmaya davet etmekle.

İlk iki yol genel olmadığı hâlde üçüncü yol geneldir ve peygamberlik tarihi boyunca insanoğlu, peygamberleri tanımak için bu yoldan yararlanmış ve peygamberler de iddialarını ispatlamak için bundan istifade etmişlerdir.

57. İlke:

Mucize ve peygamberlik iddiasının doğruluğu arasında mantıklı bir ilişki vardır. Çünkü mucize gösteren kişi iddiasında doğru olursa, mesele kesinlikle ispatlanır ve eğer iddiasında, kullarını hidayet etmek isteyen hikmet sahibi Allah'a karşı yalan söylüyorsa, ona böyle bir gücü vermesi doğru olmaz. Çünkü insanlar böyle olağanüstü bir gücü görünce ona iman edip sözlerine uyarlar.

Sonuçta, eğer o kişi iddiasında yalancı ise, onları saptırır ve bu ise Allah'ın adalet ve hikmetiyle çelişmektedir. Bu mesele, daha önce bahsettiğimiz aklî iyilik ve kötülük kuralının dallarından biridir.

58. İlke:

Peygamberlik iddiasıyla yapılan olağanüstü işe "mucize" denir; ancak bu olağanüstü işi, peygamberlik iddiasında bulunmayan salih bir kul yaparsa, buna da "kerâmet" denir. (Peygamberler dışında) yüce Allah'ın salih kullarının da olağanüstü işler yapabileceklerine Kur'ân-ı Kerim birkaç örnekte değinir:

Hz. Meryem'e gökten sofranın inişi ve Hz. Süleyman'ın (a.s) seçkin dostlarından biri (Asaf b. Berhiya) aracılığıyla, Sebe' kraliçesinin tahtının bir anda Yemen'den Filistin'e getirilmesidir. Hz. Meryem hakkında şöyle buyuruyor:

Zekeriyya, onun yanına, mabede her girdiğinde yanında bir rızık bulurdu. "Ey Meryem! Bu sana ne-

reden?" derdi. (Meryem) "Bu, Allah katından." dedi.¹

Belkıs'ın tahtı hakkında ise şöyle buyuruyor:

**Yanında Kitab'dan bir ilim bulunan kimse de,
Sen gözünü açıp yummadan ben onu sana getirebi-
lirim.**²

59. İlke:

Mucizeyle diğer olağanüstü şeyler arasındaki farklar özetle şunlardır:

a) Eğitim Görmemiş Olmak: Mucize gösteren kimse, hiç bir eğitim görmeden olağanüstü bir iş yapar; oysa diğer olağanüstü işleri yapmak, birtakım eğitim ve alıştırmaların ürünüdür.

Musa b. İmrân (a.s), gençlik döneminden sonra Mısır'a doğru hareket etti. Yolda peygamberliğe seçildi ve kendisine "Ey Musa! Asanı at." diye hitap edildi. Asasını atınca ansızın bir ejderha oldu; öyle ki Musa'nın kendisi de korktu. Yine Hz. Musa'ya (a.s), "Elini koltuğunun altından dışarı çıkar." diye hitap edildi; elini çıkarınca, ondan gözleri alıcı bir nur parlayıverdi.³

Fakat Hz. Süleyman'ın (a.s) dönemindeki sihirbazlar hakkında şöyle buyuruyor:

**Şeytanlar insanlara büyü öğretiyorlardı... Bunlar,
o ikisinden, erkekle karısının arasını açacak şeyler
öğreniyorlardı...**⁴

b) Mücadele Edilmez Olmak: Mucize, Allah Teâlâ'nın sonsuz gücünden kaynaklandığı için onunla mücadele edilmez; oysa cadı, büyü ve riyazet çekenlerin yapmış olduğu iş-

---

1- Âl-i İmrân, 37

2- Neml, 40

3- Kasas, 31-32.

4- Neml, 40

ler, beşerin sınırlı gücünden kaynaklandığı için onlarla mücadele edilebilir ve bir benzeri getirilebilir.

c) Sınırsız Oluş: Peygamberlerin mucizeleri bir veya iki şeyle sınırlı değildi; aksine aralarında ortak nokta bulunmayacak kadar çeşitlidir. Örneğin asayı atınca onun ejderhaya dönüşmesiyle, elini koltuk altından çıkarmakla parlak bir nura dönüşmesi arasında mukayese edilmeyecek kadar büyük bir fark vardır. Yine bu ikisiyle, asayı taş vurma sonucunu ondan su akması arasında da büyük bir fark vardır.¹ Yine bu üçüyle, asayı denize vurmaya neticesinde denizin yarılması arasında da apayrı bir fark vardır.²

Hız. İsa'nın (a.s) da, çamurdan kuş yapıp ona üfürdükten sonra Allah'ın izniyle canlandığını görmekteyiz. Yine elini körlerin ve abraş hastalığına yakalananların yüzüne sürünce onlara şifa veriyor, ölüleri diriltiyor ve evlerde biriktirdikleri şeyleri bildiriyordu.³

d) Esasen, mucize veya keramet gösterenler hiç şüphesiz büyücüler ve olağanüstü şeyler yapan diğerleriyle hem hedef bakımından ve hem de ruhiyât açısından farklıdır. Birinci grup yüce hedefleri takip etmekte; oysa ikinci grup dünyevî hedefler peşindedir ve doğal olarak bunların ruhiyâtı da farklıdır.

Vahiy ve Nübüvvet

60. İlke:

Bir önceki ilkede, gerçek peygamberle sahte peygamberlik iddiasında bulunanları tanımanın yollarını açıkladık. Şimdi "vahiy" diye adlandırılan peygamberlerin gayb âlemiyle bağlantı kurdukları yolu inceleyelim.

1- Bakara, 60.

2- Şuarâ, 63.

3- Âli İmrân, 42.

Peygamberlerle gayb âleminin en önemli irtibat yollarından olan "vahiy", beşer aklının veya içgüdüsünün ürünü değildir; aksine Allah Teâlâ'nın, mesajlarını beşere ulaştırmaları için peygamberlere verdiği özel bir bildiridir. Kur'ân-ı Kerim vahyi şöyle tavsif etmektedir:

Onu, Senin kalbine Rûhu'l-Emîn (vahiy meleği) indirdi.¹

Bu ayet, Peygamber'in ilâhî mesajlardan haberdar olusunun, zahirî hislerin ve benzerlerinin kullanılmasının sonucu olmadığını; onu Ruh'u'l-Emin'in peygamberin kalbine indirdiğini göstermektedir.²

Dolayısıyla; vahyin kompleks gerçeğini normal ölçülerle açıklayamayız. Gerçekte, vahyin inişi, hakikatini bilmesek bile iman edilmesi gereken gaybî sıklardan biridir. Nitekim şöyle buyuruyor:

Onlar gaybe inanırlar.³

61. İlke:

Her şeyi maddî ölçülerle ve hissî şeylerle ölçmek ve gaybî gerçekleri hissî kalıplarda sınırlandırmak isteyenler, ilâhî vahyi, tümü bizim açımızdan batıl olan çeşitli şekillerde yorumlamışlardır. Aşağıda bu gibi yorumları naklederek eleştirmeye çalışacağız:

a) Bazı yazarlar peygamberleri, insanların dâhileri bilmiş, vahyi onların düşünce ve batınî hislerinin ürünü sanmışlardır. Bunlara göre Ruh'u'l-Emin, gerçekte bu dâhilerin tertemiz ruh ve nefsi, semavî kitap ise onların yüce düşünceleridir.

1- Şuarâ, 193-194

2- Elbette ilâhî vahyin peygamberlere inişi, vahiy meleğinin inmesiyle sınırlı değildir; Şurâ Suresi'nin 51. ayetinde beyan edilen ve 38. ilkedeki açıkladığımız diğer yollar da vardır.

3- Bakara, 3

Vahyi bu şekilde yorumlamak, sadece hissî metotlara güvenen yeni tecrübî bilimler karşısında, onların kendilerini kaybettiklerini göstermektedir. Bu görüşün en önemli sorunu, Allah'ın peygamberlerinin buyruklarıyla çelişmesidir; çünkü onlar sürekli beşer için getirdikleri şeylerin ilahî vahiyden başka bir şey olmadığını vurgulamışlardır. Dolayısıyla, yukarıdaki yorum, peygamberlerin yalancı olmalarını gerektirmektedir. Bu ise onların, tarihin tanıklık ettiği yüce, sadık ve dürüst makamlarıyla bağdaşmamaktadır.

Başka bir tabirle, ıslah ediciler iki kısımdırlar: Programlarını Allah Teâlâ'ya istinat eden ıslah ediciler ve programlarını kendi düşüncelerinin ürünü tanıtan ıslahçılar. Her iki grup da çoğunlukla hayırsever ve samimidirler. Dolayısıyla, her iki ıslahçı grubu bir sayamayız.

b) Diğer bir grup, bir önceki görüşte beyan ettiğimiz görüşün amaçladığı hedefle, vahyi, peygamberlerin ruhî hâletlerinin tecellisinin sonucu bilmektedirler. Bunların iddia ettiğine göre peygamberler, Allah Teâlâ'ya karşı güçlü imanları nedeniyle yaptıkları ibadetler sonucu, artık varlıklarında birtakım yüce hakikatleri keşfederek, bunların kendilerine gayb âleminde telkin edildiğini sanacakları bir makama ulaşırlar. Oysa, bu algıların onların nefisinden başka bir kaynağı yoktur. Bu görüşün taraftarları şöyle diyorlar: Biz peygamberlerin doğru konuştuklarından şüphe etmeyiz ve onların gerçekten birtakım şeffaf gerçekleri gördüklerine inanıyoruz; fakat asıl mesele bu yüce gerçeklerin kaynağındadır. Peygamberler bu hakikatlerin kendilerine gayb âlemi adındaki diğer bir âlemden telkin edildiğini sanırlar; oysa bunun kaynağı onların kendi nefsidir.¹

Bu görüş, yeni bir söz değildir; aksine câhiliye döneminin, vahiy hakkındaki görüşlerinden biridir; fakat yeni bir görünüme bürünmüştür. Bu görüş özetle, vahyi; peygam-

---

1- Seyyid Muhammed Reşid Rıza, *Vahy-i Muhammedî*, s.66.

berlerin hayallerinin ve onların kendilerine yönelmelerinin ürünü bilmekte; onların, aşırı bir şekilde Allah hakkında düşünce, ibadet ve beşerî ıslah etmeyi tasarlamaları sonucu, karşılarında ansızın birtakım hakikatler bularak bu hakikatlerin kendilerine gayb âleminden telkin edildiğini sandıklarını savunurlar; bu ise, bir açıdan cahiliye Arab'ının vahiy hakkındaki düşüncesinin ta kendisidir. Onlar diyorlardı ki:

(Muhammed'in söyledikleri) karmakarışık rüyalar¹.

Kur'ân-ı Kerim diğer ayetlerde bu görüşü sert bir şekilde reddederek buyuruyor ki: Peygamber, vahiy meleğini gördüğü konusundaki iddiasında sadıktır; ne O'nun kalbi yanılmıştır ve ne de gözü:

Gönül gördüğünde yanılmadı (yalan söylemedi, gerçeği gördü).

Ve yine şöyle buyuruyor:

(Muhammed'in) gözü şaşmadı ve sınırı aşmadı.²

Yani gerçekten hem zahirî ve hem de batınî gözle vahiy meleğini gördü.

Peygamberlerin Masum Oluşu

62. İlke

Masumiyet korunmak anlamında olup peygamberler hakkında şu mertebeleri vardır:

- a) Vahyi alma, koruma ve tebliğ etme konusunda masumiyet;
- b) Günah ve kusurdan masumiyet;
- c) Kişisel ve toplumsal konularda hata ve yanlışlıktan masumiyet.

1- Enbiyâ, 5

2- Necm, 11 ve 17

Birinci merhalede peygamberlerin masum oldukları ittifağın konusudur; çünkü bu merhalede her türlü hata ve yanlışlık, halkın güvenini sarsar ve artık peygamberin getirdiği mesajlara itimat ve güven kalmaz ve sonuçta peygamberliğin hedefi çelişkiye düşer.

Ayrıca, Kur'ân-ı Kerim, ilahî vahyin doğru bir şekilde beşere tebliğ edilmesi için Allah Teâlâ'nın peygamberi tamamen gözettiğini hatırlatmaktadır; nitekim şöyle buyuruyor:

Gaybı bilen O'dur. Gizli bilgisini kimseye göstermez. Ancak razı olduğu elçiye gösterir Çünkü O, elçisinin önüne ve arkasına gözetleyiciler (koruyucular) koyar. (Böyle yapar) ki onların, Rablerinin kendilerine verdiği emirleri duyduklarını bilsin (=duyurmaları gerçekleşsin). Ve (Allah), onların yanında bulunan her şeyi (bilgisiyle) kuşatmıştır; her şeyi bir bir saymıştır.¹

Bu ayette vahyin korunması için iki türlü koruyucu belirtilmiştir:

- 1- Peygamberi her taraftan kuşatan melekler;
- 2- Peygamberi ve melekleri kuşatan Allah Teâlâ.

Böyle bir korumanın nedeni ise, nübüvvet ve peygamberliğin amacının gerçekleşmesi, yani Allah Teâlâ'nın vahyinin beşere ulaşmasıdır.

63. İlke:

İlahî peygamberler, şariat hükümlerini yerine getirmede her türlü günah ve sürçmeden korunmuşlardır ve esasen peygamberlerin gönderilişinin hedefi, onların böyle bir korunmaya sahip olmaları durumunda gerçekleşir. Çünkü onlar tebliğ ettikleri ilahî hükümlere bizzat tam anlamıyla bağlı kalmazlarsa, onların sözlerinin doğruluğuna güven kaybolur ve sonuçta peygamberliğin hedefi gerçekleşmez.

1- Cin, 26-28

Muhakkık Tûsî, kısa bir ibaresinde bu delile şöyle de-
ğınmektedir:

Peygamberlerin sözlerine güvenilmesi ve böylece
nübüvvetin amacının gerçekleşmesi için peygamber-
lerin masum olması gerekiyor.¹

Peygamberlerin günahattan masum oluşu, Kur'ân-ı Kerim'in çeşitli ayetlerinde vurgulanmıştır:

a) Kur'ân-ı Kerim, peygamberleri hidayet olmuş ve Allah Teâlâ tarafından seçilmiş kişiler olarak tanıtmaktadır:

Onları seçtik ve onları doğru yola ilettik.²

b) Allah Teâlâ'nın hidayet ettiği kişiyi hiç kimsenin saptıramayacağını hatırlatmaktadır:

**Allah kime doğru yolu gösterirse; artık onu şaşır-
tan olmaz.**³

c) Günah ve masiyeti dalâlet olarak tanıtmaktadır:

O, sizden birçok kuşağı saptırmıştı.⁴

Bu ayetlerden, peygamberlerin her türlü dalâlet ve günahattan arınmış oldukları anlaşılmaktadır.

Ayrıca, daha önce peygamberlerin masum olmasının gerekliliği için getirdiğimiz aklî delil, onların peygamberlikle görevlendirilmeden önce de masum olmalarının gerekliliğine delâlet etmektedir. Çünkü ömrünün bir bölümünü günah ve sapıklıkla geçirdikten sonra hidayet bayrağını eline alan bir insana, halk pek güven duymaz; fakat hayatının başından beri her türlü çirkinlikten arınmış olan bir kimse çok kolay bir şekilde insanların güvenini kazanabilir. Ayrıca peygamberliği inkâr eden garazlı kişiler de, çok kolay bir şekilde onun karanlık geçmişinden yararlanıp kişiliğini kötüleyerek

1- *Keşfu'l-Murad*, s.349; nübüvvet konusu.

2- En'âm, 87

3- Zümer, 37

4- Yâsîn, 62

mesajını lekeleyebilirler. Böyle bir ortamda, ancak tertemiz ve dürüst bir hayat sonucu "Muhammedü'l-Emin" lakabını alan kimse parlak kişiliğiyle tıpkı bir güneş gibi, düşmanın kötü tebligat perdesini bir kenara itip insanı hayrete düşüren sebat ve direnişiyle, tedricen cahiliyetin karanlık muhitini aydınlatabilir.

Ayrıca açıktır ki hayatının başından beri günahattan uzak ve masum olan bir kimse, sadece peygamberliğe seçildikten sonra böyle bir makama sahip olan kimseden daha üstün ve hidayet rolü daha fazladır; Allah Teâlâ'nın hikmetinin gereği ise, en güzeli ve en mükemmel olanı seçmektir.

64. İlke:

Peygamberler, günahattan masum olmaları dışında, aşağıdaki konularda da hatadan masumdurlar:

a) Kavga ve tartışma konularında hakemlikte: Peygamberler Allah Teâlâ tarafından yargı ölçüleri gereğince insanlar arasında hakemlik etmek ve hüküm vermekle görevlendirilmişlerdi; yani davacıdan tanık istendiğinde, davacı tanık getiremeyecek olursa karşı taraftan yemin etmesini isterlerdi; onlar hiçbir zaman bu ölçüye aykırı davranmamışlardır. Ancak tanığın kasıtlı olarak veya yanlışlıkla gerçeğe aykırı tanıklık yapması veya aleyhine dava açılan kişi yalan yere veya yanlışlıkla yemin etmesi sonucu peygamber gerçeğe aykırı bir hüküm verirse, böyle bir hüküm peygamberlerin masumiyetine bir zarar dokunduramaz. Çünkü ilâhî ölçüler gereğince hükmetmekle görevlendirilmiştir. Hükmü gerçeğe aykırı olduğunda ise, o hükmünün yanlış olduğunun farkındadır; fakat toplumsal maslahatlar nedeniyle ona uygun davranmakla görevli değildir.

b) Din hükümlerinin mevzularını, örneğin filan sıvının şarap olup olmadığını teşhis etmede.

c) Toplumsal meseleler ve işlerin maslahat ve mefsedelerinin teşhisinde.

t.me/caferilikcom

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

d) Normal hayat meselelerinde.

Son üç konuda peygamberlerin masum oluşunun delili şudur: Çoğu insanlar bu gibi şeylerde hata yapmakla din hükümlerinde hata yapmayı bağlantılı görmektedir. Sonuçta, bu gibi konularda hata yapmak, peygamberin kişiliğine karşı halkın güvenini sarsarak peygamberlik görevinin sarılmasına neden oluyor. Ancak ilk iki konuda masumiyetin gerekliliği, son konudakinden daha açık bir şekilde ifade edilmiştir.

65. İlke:

Masumiyet ve ismet mertebelerinden biri de, peygamberlerde insanların onlardan uzak durmasına neden olacak bir şeyin olmamasıdır. Hepimiz biliyoruz ki bazı cismî hastalıklar veya bireyin alçaklık ve horluğunun belirtisi olan bazı ruhî hastalıklar, insanların nefret etmesine ve kişiden uzaklaşmasına neden olurlar. Doğal olarak peygamberlerin bu gibi cismî ve ruhî kusurlardan münezze olmaları gerekiyor; çünkü halkın peygamberden kaçması ve ondan uzak durması, ilahî risaletin kendisi vasıtasıyla insanlara ulaştırılmasından ibaret olan peygamberin gönderiliş felsefesiyle gelişmektedir.

Burada aklın hükmünün, bir gerçeğin keşfi anlamında olduğunu ve yine Allah Teâlâ'nın hikmeti gereği peygamberliğe böyle kusurlardan uzak olan kimselerin seçilmesinin zarûretini hatırlatmamızda da yarar var.¹

1- Bu konuda aklın hakemliği kesindir. Dolayısıyla, Hz. Eyyub (a.s) hakkında nakledilen ve onun insanları nefret ettiren bir hastalığa yakalandığını bildiren bazı rivayetler, aklın kesin hükmüyle çeliştiği gibi, Ehlibeyt İmamları'ndan nakledilen rivayetlerle de çelişmektedir. İmam Cafer Sadık (a.s) değerli babalarından şöyle nakletmektedir: "Hz. Eyyub'dan (a.s), hastalığı boyunca kötü koku çıkmadı veya çirkin bir görünüm sergilenmedi; hiçbir zaman bedeninden irin, kan veya insanların nefret etmesine neden olacak bir şey çıkmadı. Allah'ın, kendi

66. İlke:

Peygamberlerin masum olmasının gerekliliği konusunda Kur'ân-ı Kerim'in sarîh hakemliğini ve aklın kesin hükmünü açıkladık; fakat bu alanda bazı rivayetler -ilk bakışta onların günah işlediklerini göstermektedir. (Hz. Âdem (a.s) hakkındaki ayetler gibi.) Bu durumlarda ne söyleyebiliriz?

Şunu hemen hatırlatalım ki, kesinlikle Kur'ân-ı Kerim'de hiçbir çelişkinin olmadığı hükmüyle, ayetlerdeki belirtilere dikkat ederek onların gerçek maksadının ne olduğunu anlamak gerekir ve bu gibi durumlarda ayetlerden birinci derecede anlaşılan şey, kesinlikle aceleci bir hükmün ölçüsü olamaz. Büyük Şia kelimcileri ve müfessirler, bu ayetleri tefsir etmiş ve hatta bazıları bu konuda müstakil kitaplar yazmışlardır. Bu ayetlerin her birini ayrı ayrı ele alıp incelemek kitabımızın kapasitesinin dışında olduğu için, bu konuda daha geniş bilgi edinmek isteyenler bu kitaplara müracaat edebilirler.¹

67. İlke:

Masumiyetin neden ve kaynağını iki noktada özetleyebiliriz:

a) Peygamberler (ve Allah'ın has kulları) Allah Teâlâ'yı tanıma açısından, O'nun hoşnutluk ve rızasını hiçbir şeyle değiştirmeyecekleri çok yüce bir mevkie sahiptirler. Başka bir

---

peygamberleri ve velileri hakkında sünneti böyledir. Halkın Eyyub'tan (a.s) uzaklaşmasının nedeni malî bakımdan fakir ve zayıf bir görünümüne sahip olması, fakat onların Eyyub'un Allah Teâlâ'nın indindeki makam ve mevkisinden haberdar olmayışıdır." *Hisal*, c.1, yedi bablar, 107. hadis, s.400. Doğal olarak bunun aksine delalet eden rivayetler temelsiz olup kabul edilemezler.

1- *Tenzih-i Enbiya*, Seyyid Murtaza; *İsmet-i Enbiya*, Fahrüddin Razî; *Mefâhimu'l-Kur'ân*, Cafer Subhanî, c.5, Peygamberlerin Masumiyeti bölümü.

deyişle, peygamberlerin, yüce Allah'ın azamet, cemal ve celâlini idrak etmeleri, Allah'tan başkasına teveccüh etmelerini ve Allah rızasından başka şeyi düşünmelerini engeller. Bu marifet derecesi Hz. Ali'nin (a.s) buyruğunda şöyle ifade edilmektedir:

Gördüğüm her şeyden önce, her şeyden sonra ve her şeyle birlikte Allah Teâlâ'yı gördüm.

İmam Cafer Sadık (a.s) da şöyle buyuruyor:

Ancak ben, O'na sevdiğim için ibadet etmekteyim ve bu ise yüce kişilerin ibadetidir.¹

b) Peygamberlerin, Allah'a itaatin parlak sonucunu ve günahın çirkinliğini tam anlamıyla bilmeleri, onların Allah'a itaatsizlik etmekten korunmalarına neden olur. Kapsamlı ve her yönlü masumiyet, Allah'ın velilerinden özel bir gruba hastır; fakat buna rağmen bazı takvalı müminler de, amellerinin büyük bir bölümünde günah işlemekten masumdurlar; örneğin takvalı bir kişi ne pahasına olursa olsun, hiçbir zaman intihar etmeye kalkışmaz veya suçsuz bir kişiyi öldürmez.²

Dahası, normal insanlar bile bazı şeylere karşı masumdurlar. Örneğin, aklı başında hiç kimse ne pahasına olursa olsun, çıplak elektrik kablosuna elini sürmez. Açıktır ki, bu gibi durumlarda masumiyet, kişinin amelinin kötü sonucunu kesin olarak bilmesinden kaynaklanmaktadır; o hâlde insan günahın çok tehlikeli sonuçları hakkında da böyle bir ilme sahip olursa, bu ilim kişinin gûnahtan uzak durmasına ve masum olmasına neden olur.

1- *Bihâru'l-Envâr*, c.70, s.22.

2- Hz. Ali (a.s) bu grup hakkında şöyle buyuruyor: "Sanki cenneti görmekteler, orada nimetler elde etmekte; sanki cehennemi görmekteler, orada azâba uğramaktalar." *Nehcü'l-Belâğa*, Hammam hutbesi 193.

68. İlke:

Masumiyetin kaynağını göz önünde bulundurarak, masumiyetin, masumun özgürlük ve iradesiyle çelişmediğini; aksine masumun, tam anlamıyla Allah'ı tanınması, itaat ve günahın sonuçlarını bilmesi nedeniyle, her ne kadar hiçbir zaman günaha yaklaşmasa da, günah işleme güç ve iradesine sahip olduğunu hatırlatmamız gerekiyor. Tıpkı çocuğunu öldürme gücüne sahip olmasına rağmen, asla bunu yapmayan şefkatli bir baba gibi. Daha açık bir örneği, Allah Teâlâ'dan çirkin bir işin baş göstermemesidir.

Mutlak kudret sahibi olan Allah Teâlâ, kendisine itaat eden kişileri de cehenneme sokup günahkâr kişileri cennete götürebilir; fakat onun adalet ve hikmeti böyle bir iş yapmasına engel olur.

Evet, günahı terk etmek, Allah'a ibadet ve itaat etmek, masum bir kişi için büyük bir iftihadır; çünkü onlar günah işlemeye güçleri yettiği hâlde günah işlemezler.

69. İlke:

Biz, bütün peygamberlerin masum olduklarına inanmakla birlikte, masumiyetin peygamberliği gerektirmediğine inanıyoruz. Çünkü bir kişi masum olmasına rağmen peygamber olmayabilir. Kur'ân-ı Kerim Hz. Meryem hakkında, **"Ey Meryem, Allah seni seçti, temizledi ve seni dünyaların kadınlarına üstün kıldı."**¹ buyuruyor. Kur'ân-ı Kerim'in Hz. Meryem (a.s) hakkında "seçti" tabirini kullanmış olmasından, onun masum olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü peygamberler hakkında da "seçmek" terimi kullanılmıştır:

Allah Âdem'i, Nuh'u, İbrahim ailesini ve İmran ailesini seçip âlemlere üstün kıldı.²

1- Âl-i İmrân, 42

2- Âl-i İmran, 32

Ayrıca, yukarıdaki ayette Hz. Meryem'in tertemiz kılınmasından bahsedilmiştir; bundan da maksat, Yahudilerin, onun çocuğunu gayri meşru yollarla dünyaya getirdiği şeklindeki iftira ve suçlamalardan değil, onun her türlü çirkinlikten arı olmasıdır. Çünkü Hz. Meryem'in bu günahtan temize çıkarılması, Hz. İsa'nın (a.s) doğumunun ilk günlerinde konuşmasıyla ispatlanmıştı¹ ve artık tekrar bunu vurgulamaya gerek yoktu.

Ayrıca, Hz. Meryem'in (s.a) tertemiz olduğunu bildiren ayet, ayetlerin akışından anlaşıldığı kadarıyla, Hz. Meryem'in ibadet mihrabında olduğu ve Hz. İsa'ya (a.s) hamile olmadığı dönemle ilgilidir; dolayısıyla o dönemde hiçbir suçlama söz konusu olmadığından, tathir, yani suçlanmanın reddi ve nihayet beraat olayı da söz konusu olamaz.

1- Tâhâ, 29.

Altıncı Bölüm

AKAİD KÜLLİYÂTI -5-

(Özel Nübüvvet)

ÖZEL NÜBÜVVET

70. İlke:

Önceki bölümde nübüvvetten genel olarak bahsettik; bu bölümde sadece İslâm peygamberi Hz. Muhammed b. Abdullah'tan (s.a.a) bahsedeceğiz. Daha önce Hz. Resulullah'ın (s.a.a) peygamberliğinin üç yolla ispatlandığına değindik:

1- Peygamberlik iddiasına getirdiği mucizeyle.

2- Onun davasının doğruluğunu onaylayan karine ve belirtileri toplamakla.

3- Önceki peygamberlerin tasdikiyle.

Resul-i Ekrem'in (s.a.a) nübüvvetini her üç yolla ispatlamak mümkündür. Şimdi biz bunların her birine kısaca değiniyoruz:

Kur'ân-ı Kerim veya Ebedî Mucize

Kesin ve tartışmasız tarih, Hz. Peygamber'in (s.a.a), davetini çeşitli mucizelerle söz konusu ettiğine tanıklık etmektedir. Fakat Hz. Resulullah (s.a.a), bu mucizeler arasından, özellikle birinin üzerinde -ki gerçekte bu, O hazretin ebedî mucizesidir- durmuştur: O da Kur'ân-ı Kerim'dir.

Hz. Resulullah (s.a.a) bu semavî kitapla peygamberliğini ilan ederek insanlara meydan okumuş, getirebilirlerse O'nun bir benzerini ve mislini getirmeye davet etmiştir. Kur'ân-ı Kerim açık bir şekilde meydan okumasına rağmen, hiç kimse biset asrında onun mislini getirememiştir. Bugün de, asır-

lar geçmesine rağmen Kur'ân-ı Kerim hâlâ meydan okuyarak şöyle buyuruyor:

Andolsun eğer insan(lar) ve cin(ler) şu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek üzere toplansalar, yine O'nun benzerini getiremezler. Birbirlerine arka ol(up yardım et)seler de (bunu yapamazlar).¹

Kur'ân-ı Kerim burada inanmayanlara meydan okuyarak diyor ki: Ey peygamber, de ki eğer getirebilirlerse Kur'ân gibi bir kitap getirsinler. Başka bir yerde bundan aزیyla da yetinerek, "De ki, eğer getirebilirlerse Kur'ân sureleri gibi on sure, hatta bir tek sure getirsinler." buyurmaktadır.

De ki: Öyleyse siz de onun benzeri on uydurulmuş sure getirin.²

Onun gibi bir sure getirin.³

Biliyoruz ki, İslâm düşmanları, bu dinin ortaya çıkmasının üzerinden geçen 15 asır boyunca, İslâm'a darbe indirmek için ellerinden gelen hiçbir şeyi esirgemediler ve hatta Hz. Peygamberi sihirbazlık ve delilikle suçlamaktan da geri kalmadılar; ancak hiçbir zaman Kur'ân-ı Kerim'in meydan okumasına karşılık veremediler. Nitekim günümüzde de her türlü fikir, düşünce ve araç-gereçlere sahip olmalarına rağmen, Kur'ân'ın bu kesin ve açık meydan okumasına karşılık verecek güce sahip değillerdir ve bu da Kur'ân-ı Kerim'in insan sözü olmadığını göstermektedir.

71. İlke:

Peygamber efendimizin (a.s), tarih ve hadis kitaplarında genişçe açıklanan çeşitli mucizeleri vardır. Fakat buna rağmen o hazretin bütün dönemlerde parlayan mucizesi Kur'ân-ı Kerim'dir. Hz. Resulullah'ın (s.a.a) diğer peygamberle-

---

1- İsrâ, 88

2- Hûd, 13

3- Bakara, 23

rin aksine böyle bir mucizeye sahip olmasının nedeni, onun dininin son ve ebedî din oluşudur. Ebedî dinin, bütün asırlarda tüm nesillere kesin bir delil olması için, insanların tarih boyunca kimseye müracaat etmeden doğrudan kendisine müracaat edebilecekleri ebedî bir mucizeye ihtiyaçları vardır.

Kur'ân-ı Kerim çeşitli açılardan mucizedir; burada bunların tümünden bahsetmemiz mümkün olmadığından bazılarına özetle değiniyoruz:

Kur'ân-ı Kerim'in indiği gün, Arap dünyasının, fesahat ve belâgat bilginlerinin dikkatini çeken ilk şey; tümüne fesahat ve belâgat denilen Kur'ân-ı Kerim'in kelimelerinin güzelliği, terkiblerinin yeniliği ve üstün anlamlara sahip olmasıydı. Bu özelliği, o günün (ve günümüzün) Arab'ı çok iyi bir şekilde görmekteydi. İşte bu nedenle Resul-i Ekrem (s.a.a) sürekli Kur'ân-ı Kerim ayetleriyle meydan okuyarak, fesahat ve belâgat meydanının kahramanlarını Kur'ân karşısında saygıyla eğilmek zorunda bırakıyor; Kur'ân'ın yüceliği karşısında onların hayrette kalmasına ve onun beşer üstü bir şey olduğunu itiraf etmesine neden oluyordu.

Kureyş şairi ve fesahat hocası Velid b. Muğîre, Hz. Resulullah'tan (s.a.a) birkaç ayet dinledikten sonra O'nun hakkında şunları dile getirdi:

Vallahi, şimdi Muhammed'den öyle bir söz dinledik ki, ne insanların ve ne de cinlerin sözüne benzer. Bu sözlerin özel bir tatlılığı ve güzelliği var. Onun sözlerinin dalları meyve dolu, kökleri bereketlidir; öyle yüce bir sözdür ki ondan üstün ve seçkin bir söz yoktur; yani kesinlikle onunla rekabet edilemez.¹

Kur'ân-ı Kerim'in zahirî güzelliği ve manevî yüceliği karşısında saygıyla ta'zîm eden tek kişi Velid b. Muğîre değildir; Utbe b. Rabîa ve Tufeyl b. Amr gibi Arab'ın diğer fa-

---

1- *Mecmau'l-Beyan*, c.5, s.387.

sihleri de Kur'ân-ı Kerim'in edebî açıdan mucize olduğunu itiraf edip O'nun karşısında acizliklerini dile getirmişlerdir. Elbette câhiliye dönemi Arabı, kültürel seviyesinin düşük olması nedeniyle Kur'ân-ı Kerim'in bu mucizevî yönü dışında bir şey anlamıyordu. Fakat İslâm dini, tıpkı bir güneş gibi, dünyanın dörtte birine ışık saçtığı dönemde, dünya düşünceleri gururlanarak ve titizlikle bu kitabın yüce ayetleri üzerinde akıl yormuşlar; onun edebî yönleri dışında, her biri tek başına kutsal âlemlerle bağlantılı olduğunu gösteren diğer boyutlarından da yararlanarak her asırda, onun sonsuz gerçeklerinden yepyeni noktalar öğrenmişlerdir. Bu durum bugün de hâlâ devam etmektedir...

72. İlke:

Bir önceki ilkede, Kur'ân-ı Kerim'in edebî açıdan mucize olduğunu özetle açıkladık. Şimdi kısaca Kur'ân-ı Kerim'in diğer mucizevî boyutlarına değinelim. Kur'ân-ı Kerim'in edebî açıdan mucize oluşunu, sadece Arapça'da uzman olan kimseler anlasa da, onun diğer mucizevî boyutlarını Arap olmayanlar da anlayabilirler.

a) Kur'ân-ı Kerim'i getiren, okuma-yazması olmayan ümmî bir kişidir; ne okula gitmiş, ne öğretmen görmüş ve ne de bir tek kitap okumuştur. Nitekim buyuruyor ki:

(Ey Muhammed) sen bundan önce herhangi bir kitab okumuyordun, elinle de onu yazmıyorsun. Öyle olsaydı o zaman inkârcılar, (senin risaletinin hakkaniyetinden) kuşkulanırlardı.¹

Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) bu ayeti, kendisini yakından tanıyan halka okudu. Eğer o hazret okur-yazar olsaydı, tabii ki onun bu iddiasını yalanlarırlardı ve eğer bazılarının onu, "**(Kur'ân'ı) ona bir insan öğretiyor.**"² diye suçladıklarını görü-

1- Ankebût, 48

2- Nahl, 103.

yorsak, bu da diğer iftiralar gibi tamamen temelsizdir; nitekim Kur'ân-ı Kerim bu iftirayı reddederek şöyle buyuruyor:

Biz onların "(Kur'ân'ı) ona bir insan öğretiyor." dediklerini biliyoruz. Hak'tan saparak kendisine yöneldikleri adamın dili a'cemi (yabancı, açık değildir), bu ise apaçık Arapça bir dildir.¹

b) Kur'ân-ı Kerim yirmi üç yıl içinde çeşitli şartlar altında (savaşta, barışta, seferde, vatanda ve...) Hz. Resulullah (s.a.a) tarafından tilavet edilmiştir. Böyle bir konuşma, sahibinin sözlerinde bir nevi ikilik ve hatta birkaç yönlülük olmasını gerektirmektedir. Kitaplarını aynı şartlarda ve yazılarının birbiriyle uyumlu olmasını gözeterek yazan yazarların, çoğu zaman yazılarında ihtilaf ve uyumsuzluk gözetlenmektedir. O hâlde bir sözü tedricen, çeşitli durum ve şartlarda söyleyen kimselerin sözlerinde ihtilaf ve uyumsuzluğun olmaması mümkün müdür?!

Kur'ân-ı Kerim'in ilahiyat, tarih, teşri ve yasama, ahlâk ve tabiat gibi çeşitli konulardan bahsetmiş olması ve bu mecmuada içerik ve metot bakımından tepeden tırnağa en mükemmel insicam ve uyumluluğa sahip olması, gerçekten dikkat çekicidir. Kur'ân-ı Kerim'in bizzat kendisi bu mucizevî yönüne değinerek şöyle buyuruyor:

Kur'ân'ı düşünmüyorlar mı? Eğer (o) Allah'tan başkası tarafından (indirilmiş) olsaydı, onda birbirini tutmaz çok şeyler bulurlardı.²

c) Kur'ân-ı Kerim, insanın sabit fitratını dikkate alarak o esas üzerine yasama yapmıştır. Bu temel bakış sonucu, insanın ruhu ve hayatının bütün açalarına dikkat ederek hiçbir zaman eskimeyecek ve yok olmayacak temel ilkelere değinmiştir.

1- Ak.

2- Nisâ, 82

İslâm'ın genel kanunlarının özelliklerinden biri de, çeşitli şartlar altında ve farklı ortamlarda icra edilebilir oluşudur ve Müslümanlar dünyanın büyük bir bölümünü ele geçirdiklerinde, bu kanunlar sayesinde, asırlar boyu nice toplumları güç ve kudretle idare etmişlerdir. İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmaktadır:

Allah Teâlâ halkın ihtiyaç duyduğu her şeyi kitabında indirmiş ve onu elçisine açıklamıştır; her şey için bir sınır belirtmiş ve her sınır için de bir delil tayin etmiştir.¹

73. İlke:

d) Kur'ân-ı Kerim çeşitli ayetlerde çeşitli münasebetlerle, varlık âleminin, o günün insanının bilmediği sırlarını beyan etmiştir; hiçbir şeyden haberi olmayan bir toplumda yaşayan, okur-yazar olmayan bir kişinin bu sırları keşfetmesi ise vahiy kanalı dışında imkânsızdır. Yerçekimi kanununun keşfedilmesi, günümüz biliminin iftiharlarından ve günümüzde varlık dünyasının ayakta durması bu esas üzerine yorumlanmaktadır. Kur'ân-ı Kerim çok kısa bir cümlede bu kanunu açıklayarak şöyle buyuruyor:

Allah odur ki gökleri, görebileceğiniz bir direk olmadan yükseltti.²

Genel çift kanununun keşfedilmesi de, günümüz biliminin elde ettiği şeylerden biridir. Oysa Kur'ân-ı Kerim bu alanda en küçük bir bilgi olmadığı bir dönemde şöyle buyurmuştur:

Her şeyden iki çift (erkek, dişi) yarattık ki düşünüp öğüt alasınız.³

1- *Usûl-ü Kâfi*, c.1, s.59.

2- Ra'd, 2

3- Zariyât, 49

Buna tefsir ve kelam kitaplarında veya *Dairetu'l-Maarif'*-te nakledilen diğer örnekleri de gösterebiliriz.

e) Kur'ân-ı Kerim bazı olaylar vuku bulmadan önce, onlardan kesin bir şekilde haber vermiş ve verdiği haberler tüm ayrıntılarıyla vuku bulmuştur. Bunun örnekleri oldukça fazladır; bunlardan biri şöyledir: Allah'a tapan Hıristiyan Rumlar, ateşperest Sasanîlere yenik düşünce, Arap müşrikler bu olayı hayıra yorarak "Biz de Arap Yarımadası'nın Allah'a tapanlarına (Müslümanlara) galip geleceğiz" demişlerdi. Kur'ân-ı Kerim o dönemde kesin bir şekilde şöyle buyurmuştur:

Rum(lar) yenildi. (Arapların bulunduğu bölgeye) en yakın bir yerde. Onlar (bu) yenilgilerinden sonra yeneceklerdir; birkaç (3-9) yıl içinde. (Onların) bu (yenilgileri)nden önce de, sonra da emir Allah'ındır. O gün müminler sevinir(ler).¹

Çok geçmeden bu öngörü gerçekleşti ve Allah'a tapan her iki grup da (Rum Hıristiyanları ve Arabistan Müslümanları) aynı zamanda düşmanlarına (Sasanî İran ve müşrik Kureyş'e) galip geldiler. İşte bu nedenle, her iki zafer de aynı zamanda gerçekleştiği için, ayetin sonunda müminlerin sevinç ve mutluluğundan bahsedilerek buyruluyor ki:

O gün müminler sevinir(ler).

f) Kur'ân-ı Kerim çeşitli surelerde farklı tabirlerle peygamberlerle geçmiş ümmetlerin yaşam öyküsünü açıklamıştır. Bu konu Tevrat ve İncil'de de geçmiştir. Fakat bunları karşılaştırdığımızda Kur'ân-ı Kerim'in tümünün ilahî vahiy olduğunu, oysa Tevrat ve İncil'in tahriften korunmadığını görmekteyiz. Kur'ân-ı Kerim'in anlattığı peygamberlerin yaşam öykülerinde, akıl ve fıtrata aykırı ve peygamberlerin yüce makamına uygun olmayan en küçük bir şey yoktur; oysa Tevrat ve İncil'in kıssalarında uyumsuzluklar oldukça

fazladır. Bu konuda sadece Hz. Âdem'in kıssasında, Kur'ân-ı Kerim'le Tevrat ve İncil'i karşılaştırmamız yeterlidir.

Kur'ân-ı Kerim ve Resulullah'ın (s.a.a) Peygamberliğinin Delilleri

74. İlke:

Belirti ve nişaneleri bir araya toplamak -daha önce de dediğimiz gibi- peygamberlerin iddialarını doğrulayabilecek şeylerdendir. Burada kısaca, İslâm peygamberinin davasının doğruluğuna delâlet eden belirtilere değinmek istiyoruz. Bu belirtiler şunlardan ibarettir:

a) Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) Geçmişi: Kureyş halkı, Hz. Resulullah'ı (s.a.a), peygamberliğe seçilmeden önce onu "Muhammedü'l-Emîn" diye çağırıyor ve değerli eşyalarını ona emanet ediyorlardı. Kâbe'nin binasını yenilerlerken, Haceru'l-Esved'i yerine yerleştirme konusunda dört kabile arasında ihtilaf çıktı; sonunda bu işi emin ve tertemiz bir kişi olan Kureyş'in azizinin, yani Hz. Muhammed'in (s.a.a) yapmasına karar verdiler.¹

b) Ortamın Çirkinliklerinden Uzak Oluşu: Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) putperestlik, kumar, kızları diri diri gömme, murdar ve kan yeme, zulüm ve haksızlığın hâkim olduğu bir ortamda yetişmişti. Buna rağmen o kesinlikle bu akidevî ve ahlâkî çirkinliklere bulaşmayan yüce bir kişiydi.

c) Davetinin İçeriği: Hz. Resulullah'ın (s.a.a) davetinin içeriğine baktığımızda, o hazretin halkı; bulunduğu ortamda yaygın olan şeyin tam aksine davet ettiğini görmekteyiz. Onlar putperesttiler, O ise tevhide davet etti; onlar kıyameti inkâr ediyorlardı, O ise kıyamete imanı İslâm'ın şartı saydı; onlar kızları diri diri gömüyor ve kız çocuğuna hiç değer

---

1- *Sîret-i İbn Hişâm*, c.1, s.209.

vermiyorlardı, o ise kadını insanî değerlere kavuşturdu. Onlar faiz yiyor ve servet biriktiriyorlardı, o ise faiz yemekten ve servet biriktirmekten insanları alıkoydu; o dönemde yaygın bir şekilde kumar oynanıyor ve şarap içiliyordu, o ise bunları şeytanî şeyler sayarak bunlardan sakınmayı farz bildi...

d) Davet Vesileleri: Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a), davetini yaymak için tamamen insanî ve ahlâkî yöntemlerden yararlanıyordu. O hazret hiçbir zaman düşmanın suyunu kesmek, suyu zehirlemek ve ağaçları kesmek gibi vesilelerden yararlanmadı. Aksine kadınlara, çocuklara ve yaşlılara zarar vermemeyi, ağaçları kesmemeyi ve düşmana hücceti tamamlamadan savaşa başlamamayı tavsiye ediyordu. "Amaç, aracı meşru kılar" şeklindeki Makyavelist mantıktan nefret ederdi. Örneğin, Hayber savaşında, Yahudilerden birinin düşmanı dize getirmek için suyu zehirleme önerisini kabul etmedi. Onun hayatı, düşmana karşı saygın davranışlarla doludur.

e) Davetini Kabul Edenlerin Kişilik ve Özellikleri: Hz. Resulullah'a (s.a.a) iman edenlerin ruhiyât, düşünce ve davranışlarına bakılacak olursa, Onun sözlerinin doğruluğu anlaşılır. Açıktır ki, bir insanın daveti, toplumun seçkin kişileri üzerinde etkili olursa, bu onun doğru ve hak üzere olduğunu gösterir. Fakat eğer etrafını dünyaperest kişiler sararsa, bu da onun davasının zayıflığını ortaya koyar. Hz. Resulullah'a (s.a.a) gerçek iman edenler arasında, tarihin; ahlâkî özelliklerine, takva, zâhitlik, cihad, fedakârlık, temizlik ve dürüstlüklerine tanıklık ettiği Emiru'l-müminîn Ali (a.s), Cafer b. Ebî Talib, Selman, Ebû Zer, Bilal, Mus'ab, Mikdad ve Ammâr'ı görmekteyiz.

f) Ortamda Olumlu Bir Etki Bırakmak ve Büyük ve Yüce bir Medeniyetin Temelini Atmak: Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) yirmi üç yıl boyunca, Arap Yarımadası'nın durumunu tamamen değiştirdi. O hazret, yağmacı insanlardan emin kişiler, putperest kişilerden kültürlü ve dirençli müminler yetiş-

tirerek sadece kendi ortamında yüce bir medeniyet yaratmakla kalmayıp eşsiz İslâm medeniyetini diğer bölgelere de yaydı. Sadr-ı İslâm Müslümanlarından Cafer b. Ebî Tâlib (a.s), bu noktanın üzerinde durarak Habeş kralının sorusunu şöyle cevapladı:

Ey kral! Allah Teâlâ bize, bizi putperestlik ve kumar oynamaktan alıkoyup namaz kılmayı, zekât vermeyi, adaletli olmayı, iyilik yapmayı ve akrabalara yardım etmeyi emreden, bizi fahşâ ve kötülükten men eden bir peygamber gönderdi.¹

Bu ve benzeri belirtiler, Peygamber efendimizin (a.s) buyruğunun doğruluğunu ve amacının hakkaniyetini göstermektedir. Şüphesiz bu özelliklere sahip olan bir kişinin peygamberliği ve gayb âlemiyle bağlantıda olduğu iddiası doğrudur; nitekim diğer belirtiler de bu konuyu tamamen teyit etmektedir.

75. İlke:

Önceki Peygamberin Onaylaması: Peygamberlik iddiasını ispatlamanın yollarından birisi de, önceki peygamberin onaylamasıdır. Çünkü önceki peygamberin peygamberliğinin kesin delillerle ispatlandığını kabul etmemiz durumunda, onun buyruğu kendisinden sonraki peygamberin de peygamberliğini ispatlayan kesin bir delil sayılabilir. Kur'ân-ı Kerim'in bazı ayetlerinde, kitap ehlinin, Resulullah'ı (s.a.a) kendi çocukları gibi tanıdıkları, yani O'nun peygamberliğinin belirtilerinin kendi kitaplarında açıklandığı geçer. Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) bu iddiada bulununca, kimse O'nu inkâr etmedi; nitekim Kur'ân şöyle buyuruyor:

Kendilerine kitap verdiklerimiz (Yahudiler ve Hıristiyanlar), onu, kendi oğullarını tanıdıkları gibi

1- *Sîret-i İbn Hişâm*, c.1, s.359 ve 360.

tanırlar; ama yine de onlardan bir grup, bile bile gerçeği gizlerler.¹

Hız. Resulullah (s.a.a), Hız. İsa'nın (a.s) kendisini müjdeleyerek "Ben size, benden sonra ismi Ahmed olan bir peygamberin gelişini müjdeliyorum." dediğini hatırlattı:

Benden sonra gelecek, Ahmed adında bir elçiymiş müjdeleyici olarak geldim.²

Ehlikıtap, her ne kadar gerçeği söylemekten çekindiyseleler de bu iddiayı yalanlamadılar. Ayrıca, İncil'in asırlar boyu tahrife uğramasına rağmen, Yuhanna İncili'nde (14, 15 ve 16. bölümlerde) Hız. İsa'nın "Faraklıt = Övülmüş = Muhammed" isminde bir kişinin geleceğini müjdelediğini hatırlatmakta da yarar var; araştırmacılar bu kitaba müracaat edebilirler.

76. İlke:

Daha önce de değindiğimiz gibi, Hız. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) mucizeleri sadece Kur'ân-ı Kerim'le sınırlı değildi; o hazret bazen çeşitli münasebetlerle halkı ikna etmek için mucizeler gösteriyordu. Şunu hemen hatırlatalım: Esasen ak-lî bir muhasebe, Hız. Resulullah'ın (s.a.a) hayatında Kur'ân-ı Kerim'den başka mucizelerin de varlığını ispatlamaktadır: Hız. Resulullah (s.a.a), Hız. Musa'nın (a.s) dokuz mucizesi³ ve Hız. İsa'nın ise beş mucizesi olduğunu bildiriyor.⁴ Bu durumda, kendisinin önceki peygamberlerden üstün ve onların sonuncusu olduğunu bildiren Hız. Resulullah'ın (s.a.a), kendisinden önceki peygamberlerin bu kadar çeşitli mucizelere sahip olduğunu bildirdiği hâlde, kendisinin sadece bir mucizeye sahip olduğu söylenebilir mi?! Halkın, önceki peygamberler o kadar mucizeler gösterdikleri hâlde Hız. Resul-i

1- Bakara, 146

2- Saf, 6

3- İsrâ, 101.

4- Âl-i İmrân, 49.

Ekrem'den (s.a.a) çeşitli mucizeler göstermesini istemedikleri ve O'nun sadece bir mucize göstermesiyle yetindikleri kabul edilebilir mi?!

Ayrıca Kur'ân-ı Kerim, Hz. Resulullah (s.a.a) için çeşitli mucizeler saymıştır; bu mucizeler şöyledir:

a) Ayın İkiye Bölünmesi: Müşrikler, iman etmek için Hz. Resulullah'ın (s.a.a) işaretiyle ayın ikiye bölünmesini şart koştuklarında, o hazret yüce Allah'ın izniyle bu mucizeyi gösterdi:

(Kıyamet) saat(i) yaklaştı, ay yarıldı. Bir mucize görseler, hemen yüz çevirirler ve süregelen bir büyüdür derler.¹

Ayetin son bölümü, maksadın, kıyamet gününde ayın yarılmaması olmadığını; aksine, bu olayın Hz. Resulullah'ın (s.a.a) dönemine ait olduğunu apaçık ortaya koymaktadır.

b) Mi'râc: Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) bir gecede Mekke'deki Mescidu'l-Haram'dan Filistin'deki Mescidu'l-Aksâ'ya ve oradan da ulvî âleme gitti; o kadar kısa bir zaman içerisinde böyle büyük bir hareket, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) Kur'ân-ı Kerim'de nakledilen mucizelerinden biridir. Allah'ın gücü ise, tabîî etkenlerin, elçisinin ulvî âleme yükselmesine engel olmasından yücedir.²

c) Kitap Ehliyle Mübahele: Hz. Resulullah (s.a.a), hak üzere olduğunu ispatlamak için bir grup kitap ehlini mübahele yapmaya davet ederek, "Gelin kendimiz, çocuklarımız ve kadınlarımızla mübahele edelim; Allah'ın lanetini yalancıların üzerine dileyelim" dedi. Şüphesiz mübahele iki taraftan birinin yok olmasına neden olur; fakat hazret mübahele yapmaya hazır olduğunu bildirdi. Kitap ehli Hz. Resulullah'ın (s.a.a) bu kararlılık ve direncini ve mübahele meydanına

---

1- Kamer, 1-3

2- İsrâ, 1.

en azizlerini getirdiğini görünce gerileyerek, Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) şartlarını kabul ettiler.¹

Gaybdan haber verme konusunda da, daha önce Hz. İsa'nın (a.s) gaybdan haber verdiğini söyledik.² Hz. Resulullah (s.a.a) de vahiy yoluyla gaybdan haber veriyordu; Rumların İranlılara zaferi³ ve Mekke'nin fethi⁴ bu cümledendir.

Bunlar Kur'ân-ı Kerim'de zikredilen mucizelerdir. Bunların dışında tarihçiler ve muhaddisler, Resulullah (s.a.a) hakkında, tümü mütevatir olan mucizeler rivayet etmişlerdir.

Resûlullah'ın Peygamberliğinin Özellikleri

Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) davetinin birtakım özellikleri vardır; bunların en önemlileri dört tanedir. Biz üç ilkede bunlara değineceğiz:

77. İlke:

Hz. Resulullah'ın (s.a.a) dini ve daveti evrenseldir; belli bir kavim veya bölgeye has değildir; nitekim Kur'ân şöyle buyuruyor:

Biz seni ancak bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.⁵

Yine buyuruyor ki:

(Ey Muhammed), biz seni ancak âlemlere rahmet için gönderdik.⁶

İşte bu nedenle o hazretin davetlerinde "insanlar" kelimesini kullanarak, "Ey insanlar! Elçi size, Rabbinizden gerçe-

---

1- Âl-i İmrân, 61.

2- Âl-i İmrân, 49.

3- Rûm, 2.

4- Fetih, 27.

5- Sebe', 28

6- Enbiyâ, 107

ği getirdi. Kendi yararınıza olarak (ona) inanın."¹ buyurmaktadır.

O hazret davetine başladığı zaman, doğal olarak ilk önce, kendisinden önce bir uyarıcı gelmeyen kavmini uyardı:

Hayır, o, senden önce kendilerine hiçbir uyarıcı gelmemiş olan bir kavmi, doğru yola gelsinler diye uyarman için Rabbinden (sana indirilen) gerçektir.²

Fakat bu, o hazretin risalet alanının belli bir grubu aydınlatmayla sınırlı olduğu anlamına gelmez. Nitekim bazen Kur'ân-ı Kerim belli bir grubu davet ederken, aynı zamanda hemen peşinden onu, davetinin ulaşabileceği kimseler için de hüccet sayarak şöyle buyuruyor:

Bu Kur'ân bana vahyolundu ki, O'nunla sizin ve (O'nun) ulaştığı herkesi uyarayım.³

Peygamberler, davetleri ister evrensel olsun ister bölgesel, getirdikleri dine öncelikle kendi kavimlerini davet etmelidirler; nitekim Kur'ân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

Biz, her elçiyi kendi kavminin diliyle gönderdik ki onlara (emredildikleri şeyleri) açıklasın.⁴

Fakat dediğimiz gibi, bir peygamberin kendi kavminin diliyle gönderilmesi, kesinlikle davetinin o kavimle sınırlı olduğu anlamına gelmez.

78. İlke:

Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) peygamberliği son peygamberliktir; nitekim onun dini de son din ve kitabı da semavî kitapların sonuncusudur. Yani O'ndan sonra başka bir peygamber gelmeyecek ve onun dini kıyamete kadar ebedî ka-

---

1- Nisâ, 170

2- Secde, 3

3- En'âm, 19

4- İbrâhîm, 4

lacaktır. Hz. Resulullah'ın (s.a.a) son peygamber oluşundan şu iki konu anlaşılmaktadır:

1- İslâm dini, kendinden önceki dinleri feshetmiş ve onun gelişiyile geçmiş dinler resmîyetlerini kaybetmişlerdir.

2- Gelecekte başka semavî bir din gelmeyecektir ve yeni bir semavî din iddiası artık kabul edilmeyecektir.

Hatemiyet konusu, hiç kimseye şüphe bırakmayacak bir şekilde, Kur'ân-ı Kerim ve hadislerde apaçık söz konusu edilmiştir. Bu konudaki belgelerden bazılarına işaret ediyoruz:

Muhammed, sizin erkeklerinizden birinin babası değil, fakat Allah'ın elçisi ve peygamberlerin so-nuncusudur. Allah her şeyi bilendir.¹

"Hatem" yüzük anlamındadır. İslâm dininin geldiği dönemde, yüzüklerin kaşı mühür olarak kullanılıyordu; mektubun bittiğini bildirmek için onunla mektupları mühürlerlerdi. Bu noktayı göz önünde bulundurursak, yukarıdaki ayetin anlamı şudur: İslâm peygamberinin gelişiyile, peygamberlik belgesine bitiş mührü vurularak peygamberlik dosyası kapandı.

Ayrıca "risalet", vahiy kanalıyla elde edilen mesajları ulaştırmak ve iblağ etmek anlamında olduğundan, doğal olarak nübüvetsiz ilahî risalet de olmayacaktır ve sonuçta peygamberliğin bitiş risaletin de bitişidir.²

Bu konuda çeşitli hadisler arasından, "Menzilet" hadisine değinmemiz yeterli olacaktır: Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a), Tebuk Savaşı'nda Ali'yi (a.s) Medine'de kendi yerine bırakınca O'na şöyle buyurdu:

1- Ahzâb, 40

2- Hatemiyete tanıklık eden ayetler, yukarıdaki ayetle sınırlı değildir; bu konuda, Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) son peygamber olduğuna tanıklık eden altı nass daha vardır. Bkz. *Mefâhîmu'l-Kur'ân*, c.3, s.130-139.

Ya Ali! Sen bana, Harun'un Musa'ya olduğu menzilede olmak istemez misin? Ancak benden sonra peygamber yoktur.¹

Mütevâtir "Menzilet" hadisi dışında, hatemiyetle ilgili hadisler de icmâlî tevâtür şeklinde nakledilmiştir.²

79. İlke:

İslâm dininin ebediyetinin sırrı iki şeyde saklıdır:

a) İslâm dini, insanoğlunun ilâhî hidayetlerle tabî ve fitrî ihtiyacını temin etmek için daha mükemmel ve iyisi düşünülmecek en mükemmel programı sunmuştur.

b) Ameli hükümler alanında da insanoğlunun her türlü ihtiyaçlarını temin edebilecek bir takım kapsamlı ve sabit ilkeler sunmuştur. Bunun en açık tanığı, İslâm (ve özellikle Şia) ulemasının on dört asır boyunca İslâm toplumlarının amelî ahkâm alanında tüm ihtiyaçlarını karşılayabilmiş ve bu güne kadar İslâm fıkhnun cevap vermekten aciz kaldığı bir durumla karşılaşılmanmış olmasıdır. Bu hedefin gerçekleşmesinde faydalı ve etkili olan şeyler şunlardır:

1- Aklın Hüccet Oluşu: Aklın hakemlik yetkisi olduğu durumlarda itibarı ve hüccet oluşundaki yeterliliği, hayat boyunca insanoğlunun vazifelerini ispatlamanın yollarından biridir.

2- Önemli Bir Konuyla Çeliştiğinde Daha Önemli Olanı Gözetmek: İslâm hükümlerine göre, eşyalarda birtakım gerçek ölçülerin, zatî (veya arizî) maslahat ve mefsedelerden kaynaklandığını; bunların bazılarını akıl elde edebilirken, diğer

---

1- *Sahîh-i Buhârî*, c.3, s.58; *Sahîh-i Müslim*, c.2, s.323; *Emalî-i Saduk*, s.28 ve 47 ve 81; *Bihâru'l-Envâr*, c.37, s.254-289, 53. bab; *Sahîh-i Buhârî*, c.3, s.54, Gazvetu't-Tebuk babı; *Sahîh-i Müslim*, c.4/1871, 1375 basımı; *Sünen-i Tirmizî*, c.2, s.301; *Sîre-i İbn Hişâm*, c.4, s.162; *Müsned-i Ahmed*, c.1, s.174.

2- Bu konuda bkz. *Mefâhimu'l-Kur'ân*, c.3, s.141-167.

bazılarını da şeriatın beyan ettiğini bilmekteyiz. Bu ölçülerin tanındığı durumlarda, doğal olarak fakih, bunların birbirleriyle çelişmeleri halinde, daha önemli olanı daha az önemli olana tercih ederek sorunu halledebilir.

3- İctihad Kapısının Açık Oluşu: İctihat kapısının İslâm ümmetine açık oluşu -ki bu konu Şia'nın imtiyaz ve iftiharlarındadır- İslâm dininin hatemiyetini garanti eden etkenlerdendir; çünkü diri ve sürekli icthad sayesinde, sürekli yeni mesele ve olayların hükmü İslâm dininin genel kurallarından çıkarılıp istinbat edilmektedir.

4- Sanevî Hükümler: İslâm dininde, ilk etapta uyulması gereken ahkâm-ı evveliyeye dışında, birçok sorunları halledebilecek birtakım sanevî hükümler vardır. Örneğin, bir hüküm bir konuya tatbik etmek sıkıntı ve zorluğa neden olur veya kişilerin zarar ve ziyan görmesini gerektirirse, sıkıntı veya zararı nefyeden genel kurallar (fıkıhta açıklanan şartlarla) çıkmazları halletme ve sıkıntıları gidermede şeriata yardımcı olurlar. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

O (Allah) dinde size bir güçlük yükledi.¹

Hiz. Resul-i Ekrem (s.a.a) de şöyle buyurmaktadır:

(Dinde) zarar vermek ve zarar görmek yoktur.

İşte bu iki kurala ve benzerlerine sahip olan bir mektebin izleyicileri, hiçbir zaman yaşamlarında çıkmazla karşılaşmazlar.

Hatemiyet konusuyla ilgili kelim kitaplarında geniş şekilde bahsedilmiştir; dileyenler bu kitaplara müracaat edebilirler.

80. İlke:

İslâm dininin özelliklerinden biri, mefhum ve hükümlerinin kolay bir şekilde anlaşılır ve mutedil oluşudur; bu özel-

---

1- Hac, 78

liği, İslâm dininin dünyanın çeşitli kavim ve milletleri arasında nüfuz edip yayılmasında en önemli etkenlerden biri sayabiliriz. İslâm, Allah'a tapma konusunda, her türlü belirsizlik ve karışıklıktan uzak olan halis ve apaçık bir tevhidi söz konusu etmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de geçen İhlâs Suresi tek başına bu iddiamızı doğrulayabilir; nitekim bu kutsal kitap, insanın konumu konusunda da takva ilkesine dayanmaktadır ki bizzat bu da tüm yüce ahlâkî özellikleri kapsamaktadır.

Amelî hükümler alanında da İslâm dini her türlü zorluk ve sıkıntıyı reddetmekte ve Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) kendisini kolay ve rahat dinin getiricisi olarak tanıtmaktadır:

Ben kolay bir dinle geldim.

İnsaflı ve garezsiz araştırmacılar, hatta Müslüman olmayan bilginler bile, İslâm dininin hızla yayılmasında en önemli etkenin, bu dinin hükümlerinin açık ve kapsamlı oluşu bilmişlerdir.

Örneğin, meşhur Fransız bilgin, Doktor Gus-tave Le Bon diyor ki:

İslâm'ın ilerlemesinin sırrı, onun kolay oluşunda saklıdır. İslâm, diğer dinlerde örnekleri oldukça fazla olan, sağlıklı aklın kabullenmekten sakındığı konulardan uzaktır. Ne kadar düşünürseniz düşünün, İslâm'ın temel ilkelerinden daha kolayını bulamazsınız. İslâm diyor ki: Allah birdir; tüm insanlar Allah karşısında eşittirler; insan birkaç dinî vecibeyi yerine getirmekle cennet ve saadete ulaşır ve onlardan yüz çevirmekle de cehenneme düşer. İslâm hükümlerinin bu açıklık ve kolaylığı, bu dinin dünyada yayılmasında büyük yardımı dokunmuştur. Bundan daha önemlisi, İslâm'ın kalplere işlediği o sağlam imandır; hiçbir şüphenin gideremediği muazzam bir imandır bu.

İslâm, bilimsel keşifler için her dinden daha müna-sip ve daha yumuşak olduğu gibi, insanları affetmeye

teşvik etmede de nefisleri temizlemeyi ve ahlakî değerleri üstlenebilecek en büyük dindir.¹

81. İlke:

Önceki peygamberlerin sunduğu semavî kitaplar, maa-
lesef onlardan sonra, tedricen bencil kişilerin garazli eylem-
leri sonucu tahrif edilmiştir. Bu konuyu, Kur'ân-ı Kerim dı-
şında tarihî şahitler de teyit etmektedir. Nitekim bu kitapla-
rın kendileri incelenip içeriklerine dikkat edildiğinde de bu
konu açık bir şekilde anlaşılacaktır; çünkü bu kitaplarda,
kesinlikle ilahî vahiy tarafından onaylanmayacak birtakım
konular yer almıştır. Günümüz İncil'inin, daha fazla Hz.
İsa'nın hayatını ele almasını bırakın, Hz. İsa'nın nasıl haça
gerildiği bile İncil'de açıklanmıştır. Fakat önceki semavî ki-
tapların apaçık bir şekilde tahrife uğramasına rağmen, Kur'-
ân her türlü eksiltme ve artırmadan masun kalmıştır. Hz.
Resul-i Ekrem (s.a.a), kendinden geriye Kur'ân-ı Kerim'in
yüz on dört kâmil suresini hatıra bırakarak dünyaya sunmuş
ve vahiy kâtipleri -özellikle ilk günden beri onu yazan Hz.
Ali (a.s)- onu kaleme almışlardır. Kur'ân-ı Kerim'in nüzu-
lünden 15 asır geçmesine rağmen, ayet ve surelerinden ne
bir harf eksilmiştir, ne de bir harf eklenmiştir. Şimdi Kur'ân-ı
Kerim'in tahrif olmadığıyla ilgili bazı delillere değinelim:

1- Kur'ân-ı Kerim nasıl tahrif olabilir? Oysa Allah Teâlâ
onun korunacağını garanti ederek buyuruyor ki:

**O zikri (Kur'ân'ı) biz indirdik biz ve onun koru-
yucusu da elbete biziz!²³**

2- Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerim'e bâtilın bulaşmasını red-
dederek buyuruyor ki:

1- *La Civilisation des Arabes*, (Temeddün-i İslâm ve Arab, Fransız
Doktor Gustave Le Bon, s.141-143.)

2- Hicr, 9.

3- Hac, 78

Ne önünden, ne de arkasından onu boşa çıkaracak bir söz gelmez. (O) hüküm ve hikmet sahibi çok övülen (Allah)tan indirilmiştir.¹

Allah Teâlâ'nın, Kur'ân-ı Kerim'e bulaşamayacağını belirttiği bâtil, Kur'ân'ın gevşek düşürülmesine neden olan her türlü bâtildir. Kur'ân-ı Kerim'in kelime ve ayetlerinin artırılması veya eksiltilmesi onun gevşek düşürülmesine neden olduğundan, kesinlikle bu kutsal kitapta artırma veya eksiltme olmamıştır.

3- Tarih, Müslümanların Kur'ân'ı öğrenmeye ve ezberlemeye özel bir ilgi duyduklarını göstermektedir. Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) döneminde Araplar arasında, bir kez duymakla uzun bir hutbeyi ezberleyen güçlü hafızlar vardı. O hâlde, bu kadar kârii, hafızı olan ve ilgi duyulan bir kitabın tahrif olduğu nasıl söylenebilir?!

4- Şüphesiz Müminlerin Emiri Ali'nin (a.s) bazı konularda halifelerle görüş farklılığı vardı ve muhalefetini de farklı yerlerde mantıklı bir şekilde ortaya koyuyordu. Örnek olarak o hazretin, Şıksıkiyye hutbesini ve meşhur şiirlerini gösterebiliriz. Buna rağmen o hazretin hayatı boyunca, Kur'ân-ı Kerim'in tahrif oluşundan bir kelime bile bahsetmediğini görüyoruz; (Allah korusun) eğer böyle bir şey olsaydı, o hazret kesinlikle bu konuda sessiz kalmazdı. Aksine o hazret, sürekli insanları Kur'ân hakkında düşünmeye davet ederek şöyle buyuruyordu:

Kur'ân'ı izleyen bir kimse yoksul değildir ve Kur'ân'a uymayan kimse de zengin değildir; o hâlde Kur'ân tohumunu ekenlerden ve ona uyanlardan olun.²

Değindiğimiz bu ve benzeri delilleri dikkate alan İmâmiyye Şiası'nın büyük uleması, Ehlibeyt imamlarını (a.s) iz-

---

1- Fussilet, 42

2- *Nehcü'l-Belâğa*, 171. hutbe.

leyerek, eskiden beri Kur'ân-ı Kerim'in tahriften korunduğunu vurgulamışlardır. Örnek olarak aşağıdaki kişilere işaret edebiliriz:

1- Fazl b. Şazan (öl. 260 hk. Ehlibeyt imamı (a.s) döneminde yaşamıştır) *el-İzâh* adlı eserinde, s. 217'de.

2- Şeyh Saduk (öl. 381 hk.) *el-İtikadât* kitabında, s. 93'te.

3- Şeyh Mufid (öl. 413 hk.) *Mecmûâtu'l-Mesâil*'de basılmış olan *Ecvibetu'l-Mesâili's-Serviyye* kitabında, s. 266'da.

4- Seyyid Murtaza (öl. 436 hk.) *Ecvibetü'l-Mesâili't-Trablisiyyât* kitabında; Şeyh Tabersî, onun bu konudaki sözünü *Mecmau'l-Beyân* tefsirinin önsözünde kaydetmiştir.

5- Şeyhu't-Tâife diye meşhur olan Şeyh Tûsî (öl. 460 hk.) *et-Tibyân* kitabında, c. 1, s. 3.

6- Şeyh Tabersî (öl. 548 hk.) *Mecmau'l-Beyân* adlı tefsirinin önsözünde, Kur'ân'ın tarif olmadığını, tasrih ve tekit etmiştir.

7- Seyyid b. Tâvûs (öl. 664 hk.) *Sa'du's-Suûd* adlı kitabında, s.144'de diyor ki: "İmâmiyye Şiası'nın görüşü, Kur'ân'ın tahrif olmadığıdır."

8- Allâme Hillî (öl. 726) *Ecvibetu'l-Mesâili'l-Mehnâviyye* kitabında, s.121'de diyor ki:

Gerçek şu ki, Kur'ân-ı Kerim'de hiçbir çeşit artırma ve eksiltme olmamıştır ve ben Kur'ân'ın tahrif edildiği sözünden Allah'a sığınırım; çünkü bu konu Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) mütevatir mucizesinde şüphe etmeye neden olur.

Burada, Kur'ân-ı Kerim'in tahrif edildiğini reddeden Şia ulemasının isimlerine değinmeye son vererek bu görüşün çeşitli asırlarda sürekli İmamiye Şiasının büyük ulemasının inancı olduğunu bir kez daha vurguluyoruz. Nitekim asrımızda da Şia'nın tüm taklit mercileri bu görüşü savunmaktadır.

82. İlke:

Hadis ve tefsir kitaplarında, bazılarının Kur'ân'ın tahrif edilmesinin delili olarak kabul ettikleri bir takım rivayetler nakledilmiştir; ancak dikkat edilmesi gerekir ki:

Birincisi; bu rivayetlerin çoğu gerekli itibara ve güvene sahip olmayan kişiler veya kitaplardan nakledilmiştir; rical ulemasının, rivayetlerini zayıf saydıkları ve inancını fasit bildikleri Ahmed b. Muhammed Seyyarî'nin (öl. 352) Kıraat kitabı¹ veya rical ulemasının, hakkında, "hayatının sonunda guluv yolunu tutmuştur" dedikleri Ali b. Ahmed-i Kuffî'nin kitabı gibi.²

İkincisi; Kur'ân-ı Kerim'in tahrif edildiğine delil olarak gösterilen bu rivayetlerin bir bölümünün tefsir yönü vardır. Başka bir ibaretle, ayetin külli mefhumu onun bir örneğiyle tatbik edilmiş ve bir grup da bu tatbik ve tefsirin Kur'ân-ı Kerim'in bir bölümü olduğunu ve Kur'ân'dan silindiğini sanmışlardır. Örneğin, Fâtiha Suresi'nde "sırate'l-mustakim" ayeti, rivayetlerde "Hz. Resulullah ve Ehlibeyt'inin yolu" olarak tefsir edilmiştir ve açıktır ki böyle bir tefsir, külliyi onun en üstün ferdine tatbik etmektir.³

İmam Humeyni (r.a), Kur'ân-ı Kerim'in tahrif oluşuna hemledilen rivayetleri üç gruba ayırmıştır:

- a) Zayıf rivayetler; bu rivayetlerle istidlal edilemez;
- b) Uydurma rivayetler; uydurma olduklarının belirtileri apaçık belli olan rivayetlerdir.
- c) Sahih rivayetler; bu rivayetlerin anlamına dikkat edildiğinde Kur'ân ayetlerinin tahrif olmasından maksadın onların sözcüklerinin değil, anlamlarının tahrif olduğu anlaşıl-maktadır.⁴

1- Rical-i Necaşî, 1 / 211, sıra no: 192.

2- Rical-i Necaşî, 1 / 96, sıra no: 689.

3- Mecma-ul Beyan, (Tabersî) c.1, s.28.

4- Tehzib-ul Usul, c.2, s.96.

Üçüncüsü; bir mektebin izleyicilerinin gerçek inançlarını öğrenmek isteyenler, yazarın daha fazla konuları bir araya toplamak amacıyla yazdığı ve araştırmasını diğerlerine bıraktığı hadis kitaplarına değil, onların itikadî ve ilmî kitaplarına müracaat etmelidirler. Yine bir mektebin izleyicilerinden az bir grubun görüşlerine müracaat etmek, o mektebin kesin itikadını tanımak için yeterli değildir ve esasen bir mektebin ulemasının büyük çoğunluğu karşısında bir veya iki kişinin görüşüne istinat etmek, o mektep hakkında hüküm vermek için doğru bir ölçü değildir.

Tahrif konusunun sonunda, birkaç noktayı hatırlatmayı gerekli görüyoruz:

1- İslâm mezheplerinin birbirlerini Kur'ân'ın tahrif edilmesiyle suçlaması, özellikle asrımızda, ancak İslâm düşmanlarının lehinedir.

2- Eğer Şia ulemasından bazıları Kur'ân-ı Kerim'in tahrif edildiği konusunda bir kitap yazmışlarsa, Şia'nun büyük çoğunluğunun görüşü olarak değil, onların kişisel görüşleri olarak kabul edilmelidir. Dolayısıyla mezkûr kitabın yayınlanmasından sonra, Şia uleması tarafından ona birçok reddiyeler yazıldığını görmekteyiz. Nitekim hicrî kamerî 1345 yılında Mısır ulemasından biri, Kur'ân'ın tahrif edildiğini ispatlamak için, Ehlisünnet kitaplarında geçen rivayetlere istinaden Kur'ân ayetlerinin tilavetinin nesh edildiği veya unutturulduğu hakkında "Furkan" isminde bir kitap yazdı. Kitap el-Ezher uleması tarafından reddedilerek müsadere edildi.

3- Tüm dünya Müslümanlarının semavî kitabı, ilki "Fâtiha" ve sonu ise "Nâs"la biten 114 sureden oluşan Kur'ân-ı Kerim'dir. Bu kitapta Allah Teâlâ'nın buyruklarına "Kur'ân" denilmiş ve "Mecîd", "Kerim" ve "Hakîm"¹ sıfatlarıyla tanı-

---

1- "Kâf, Kur'ân-ı Mecîd'e andolsun." (Kâf, 1); "O, elbette Kur'ân-ı Kerim'dir, saklı bir kitaptır." (Vâkıa, 77); "Yâsîn, Kur'ân-ı Hakîm'e andolsun." (Yâsîn, 1)

tlmıştır. Müslümanlar bazen ona "Mushaf" da derler; "Mushaf" Arapça'da bir araya toplanan yazılmış sayfalara denir. Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) vefatından sonra Kur'ân-ı Kerim'in surelerinin tümü bir araya toplanınca sahabeden bazıları tarafından, ona "Mushaf" denilmesi önerildiği rivayet edilmiştir.¹ Dolayısıyla mushaf, ister Kur'ân olsun ister olmasın, yazılmış ve bir kitap hâlinde toplanmış sayfalar mecmuasına denir. Kur'ân-ı Kerim ise amel defterini "Suhuf" olarak adlandırarak buyuruyor ki:

(Amel) defter(i) açılıp yayıldığı zaman.²

Nitekim diğer semavî kitapları da "Suhuf" olarak adlandırarak şöyle buyurmuştur:

İbrahim ve Musa'nın suhufu (sahifeleri).³

Suhuf sözcüğü her ne kadar Hz. Resulullah'ın (s.a.a) vefatından sonra Kur'ân-ı Kerim'in isimlerinden biri sayılsa da, bu ayetler sahife veya suhuf sözcüğünün daha geniş bir anlamı olduğunu göstermektedir.

İşte bu nedenle Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) aziz kızı Hz. Fâtıma-ı Zehrâ'dan (s.a) geriye kalan yazılara da "Mushaf" denilmesi şaşırtıcı değildir. Bu mushafın gerçeğini İmam Cafer Sadık (a.s) açıklayarak şöyle buyuruyor:

Resulullah'ın (s.a.a) vefatından sonra Fâtıma (s.a) yetmiş beş gün yaşadı ve onu büyük bir üzüntü kapladı; Cebrail (Allah'ın emriyle) inerek Resulullah ve O'nun mevkisinden bahsedip Fâtıma'ya teselli verdi ve O'na, gelecekte vuku bulacak olayları anlattı. Müminlerin Emiri Ali (a.s) Cebrail'in söylediklerini (Fâtıma'nın -s.a- imlasıyla) yazdı; Fâtıma Mushafı işte budur.⁴

1- *el-İtkan*, c.11, s.85.

2- *Tekvîr*, 10

3- *A'lâ*, 19

4- *Usûl-ü Kâfi*, c.1, s.241.

Ebû Cafer, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğunu nakleder:

Fâtıma Mushafı'nda Kur'ân'dan bir şey yoktur; bu kitap babasının ölümünden sonra ona telkin edilen bir şeydir.¹

Bu rivayette, onun Kur'ân olduğunu sanmayın buyuruyor. Elinizdeki kitabın, fıkıh ve hadis bölümünde, İslâm ümmetinde, peygamber ve elçi olmadıkları hâlde meleklerle konuşan büyük evliyalar olduğuna; onlara "muhaddes" denildiğine ve Resulullah'ın (s.a.a) değerli şeceresinin de "muhaddes" olarak adlandırıldığına değineceğiz.

1- *Besâiru'd-Derecât*, s.195.

Yedinci Bölüm

AKAİD KÜLLİYÂTI -6-

(İmamet ve Hilâfet)

İMAMET VE HİLÂFET

Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) İslâm dinini tebliğ edip bir Me-dine-i fazıla kurma noktasında 23 yıl zahmet çekip çaba har-cadıktan sonra, hicretin on birinci yılının başlarında dünyadan göçtü. O hazretin vefatıyla, her ne kadar vahiy ve nü-büvvet son bulup, artık hiçbir peygamber ve yeni bir din gelmeyecektiye de, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) yüklendiği va-zifeler (vahiy iblağ sorumluluğu dışında) kesinlikle son bul-mamıştı. Sonuçta, Resul-i Ekrem'in (s.a.a) vefatından sonra, bilgili ve takvalı bir kişinin, o hazretin halifesi ve Müslüman-ların imam ve önderi olarak her zaman bu vazifeleri yapma-yı üstlenmesi gerekiyordu. Her ne kadar Resulullah'ın (s.a.a) halifesinin bazı sıfatları ve onun nasıl tayin edileceği konu-sunda Şia'yla Ehlisünnet arasında görüş farklılığı varsa da, bu konu bütün Müslümanlar tarafından kabul edilmektedir. Aşağıda önce "Şia" kelimesinin anlamı ve onun ne zaman or-taya çıktığına değinecek ve peşinden de imametle ilgili diğer konuları inceleyeceğiz.

83. İlke:

"Şia"nın sözlük anlamı izleyicidir; terim olarak ise Hz. Resulullah'ın (s.a.a) vefatından sonra İslâm toplumunun reh-berliğini, Hz. Ali'nin (a.s) ve O'nun masum evlatlarının hak-kı bilenlerdir.

Tarihî belgelerin de gösterdiği üzere, Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) hayatı boyunca çeşitli yerlerde defalarca Hz. Ali'nin (a.s) fazilet ve menkıbelerinden ve yine kendisinden sonra

onun rehberlik ve önderliğinden bahsetmiştir. Sahih rivayetler gereğince, bu tavsiye, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) hayatı döneminde bir grubun Ali'nin (a.s) etrafında toplanmalarına ve Ali Şiası diye tanınmalarına neden oldu. Bu grup, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) vefatından sonra, önceki inançlarında kalarak kişisel ve grupsal çıkarlarını, Resul-i Ekrem'in (s.a.a), Hz. Ali'nin (a.s) önderliği konusundaki nassına tercih etmediler. İşte böylece bu grup Resulullah'ın (s.a.a) döneminde ve o hazretin vefatından sonra "Şia" diye tanındı. Milel ve Nihel yazarları da bu konuya açık bir şekilde değinmişlerdir.

Nevbahtî (öl. 310 hk.) bu konuda şöyle yazıyor:

Şia, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) döneminde ve ondan sonra Ali'yi (a.s) imam ve halife olarak kabul edenlere ve diğerlerinden ayrılarak onun safında yer alanlara denir.¹

Ebu'l-Hasan Eş'arî diyor ki:

Bu gruba 'Şia' denilmesinin nedeni, Ali'yi izlemele-ri ve onu diğer sahabelerden öne geçirmeleridir.²

Şehristanî ise şöyle yazıyor:

Şia, özellikle Ali'yi (a.s) izleyen, nass ve vasiyet kanalıyla onun imamet ve hilâfetine inananlardır.

Dolayısıyla Şia'nın, İslâm dışında bir tarihi ve İslâm'ın başlangıç tarihinden başka bir başlangıcı yoktur ve gerçekte, İslâm ve Şîlik bir madalyonun iki tarafı veya aynı zamanda dünyaya gelen iki çehrenin iki yüzüdür. Seksen altıncı ilke- de, Resul-i Ekrem'in (s.a.a), insanları açıkça İslâm'a davet ettiği ilk günlerde, Haşimoğullarını toplayarak Ali'nin (a.s), vasîsi ve halîfesi olduğunu onlara bildirdiği; ondan sonra da çeşitli dönemlerde, özellikle Gadîr-i Hum'da onun hilâfetine resmen ilan etmiş olduğu belgeleriyle anlatılmaktadır.

1- *Fıraku'ş-Şia*, s.17.

2- *Makalâtu'l-İslâmiyye*, c.1, s.65.

Evet, "Şîilik" ne Sakife'de toplananların uzlaşmalarının, ne Osman'ın öldürüldüğü dönemin olaylarının ve ne de diğer efsanelerin ürünüdür. Aksine sürekli ilâhî kılavuzluklarıyla, Şîilik fidanını ilk kez sahabenin kalbine eken ve zamanla onu besleyen, Selman ve Ebû Zer gibi bazı sahabeleri Şîi diye adlandıran Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) bizzat kendisidir. Müfessirler, "**İnanan ve iyi işler yapanlar da halkın en hayırlılarıdır.**"¹ ayetinin tefsirinde, Resul-i Ekrem'in (s.a.a), "*Bu ayetten maksat, Ali ve Şîileridir.*" buyurduğunu nakletmişlerdir.²

Tarih kitaplarında, Hz. Resul-i Ekrem'den (s.a.a) hemen sonra, halifesinin, Hz. Ali (a.s) olması gerektiğine inanan sahabe ve tâbiînin ismi kaydedilmiştir. Yukarıda söylediğimiz anlamda Şîilik, dünya Müslümanlarının büyük bir bölümünü oluşturan bütün Şîiler hakkında kullanılan ortak bir sözcüktür. Şîilerin tarih boyunca diğer İslâm mezhepleriyle omuz omuza, İslâm dininin yayılmasında önemli bir payı olmuştur. Çeşitli bilimlerin temelini atmış, önemli devletler kurmuş, bilim, edebiyat ve siyaset alanında ümmete çok seçkin kişiler sunmuştur ve bugün de dünyanın birçok noktasında varlığını sürdürmektedir.

84. İlke:

İlerideki ilkelerde ispatlayacağımız üzere, imamet konusu ilahî ve semavî bir konudur ve Hz. Resulullah'ın (s.a.a) halifesi, bizzat o hazrete gelen ilahî vahiy kanalıyla tayin edilmelidir. Ancak bu konunun naklî ve şer'î delillerine değinmeden önce, bu hususta hiçbir şer'î nassın olmadığını kabul edip, o zamanın şartlarını göz önünde bulundurarak aklın neler gerektirdiğine bakalım.

1- Beyyine, 7

2- *ed-Dürri'l-Mensûr*, c.8, s.589; Câbir b. Abdullah, İbn Said-i Hudrî, İbn Abbâs ve Ali'den (a.s) naklen.

Eğer bir ıslâh edici, uzun yıllar boyu nice zahmetlerle bir planı uygular da insanlık için yeni bir metot sergilerse, akıl, bu plan ve yeni metodunun hayatını sürdürmesi ve hatta ilerlemesi ve yayılması için, doğal olarak bir çare düşünmesi gerektiğine apaçık bir şekilde hükmetmektedir. Nitekim bir insanın nice zahmetlerle bir bina yaptıktan sonra, onu gelecek tehlikelerden korumak için hiçbir önlem almaması, ona bakmak ve korumak için kimseyi tayin etmemesi düşünülemez.

Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a), getirdiği şeriatıyla insanlığın hayatında derin bir değişimin zeminini hazırlayan ve tamamen yeni bir medeniyetin temelini atan, insanlık tarihinin en büyük şahsiyetidir. İnsanlığa ebedî bir din sunan ve kendi asrında insanlığa önderlik yapan o hazret bu dini, gelecekte karşılaşması muhtemel tehlike ve afetlerden korumak ve yine ebedî ümmeti hidayet etmek ve yönetmek için kesinlikle bir çare düşünmüş ve kendisinden sonra yönetimin niteliğini açıklamıştır. Çünkü o hazretin ebedî bir şeriat getirmesine rağmen, kendisinden sonra onun ayakta kalmasını sağlayacak olan rehberlik konusunda bir plan sunmuş olmaması hiçbir şekilde düşünülemez. İnsanoğlunun saadeti için en küçük meseleyi açıklamayı ihmal etmeyen bir peygamberin, insanlığın kaderini belirleyecek en önemli konuların başında gelen İslâm toplumunun önderliği ve onun niteliği konusunda hiçbir şey söylememiş ve hiçbir kılavuzlukta bulunmamış ve gerçekte İslâm toplumunu başı boş bırakmış olması nasıl düşünülebilir?! Dolayısıyla, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) kendisinden sonra hilâfet konusunda hiçbir şey söylemeden dünyadan göçtüğü iddiası kabul edilemez.

85. İlke:

Sadr-ı İslâm tarihine müracaat ederek, Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) vefatı döneminde bölge ve dünyanın içinde bulunduğu şartları göz önünde bulundurduğumuzda, imamet makamının nassla atanmasının gerekliliği anlaşılacaktır.

Çünkü o hazret dünyadan göçtüğünde, İslâm dinini bir tehlike üçgeni tehdit etmekteydi: Bu tehlike üçgeninin bir ucunu Rum (Bizans) İmparatorluğu, ikinci ucunu İran Sasani İmparatorluğu ve üçüncü ucunu ise içteki münafıklar oluşturmaktaydı. Birinci tehlike konusunda şunu söyleyelim ki, Hz. Resulullah (s.a.a) hayatının son anlarına kadar bu tehlikeyi unutmamış, işte bu nedenle o son günleri ve hatta son saatlerinde Rumlarla savaşmak için Üsâme b. Zeyd'in komutasında büyük bir ordu seferber etmiş ve ondan ayrılanları lanetlemiştir. İkinci tehlike ise, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) mektubunu yırtarak Yemen valisine o hazreti tutuklamasını veya başını bedeninden ayırıp kendisine göndermesini emreden kötü düşünceli düşmandı. Ve nihayet üçüncü tehlike de, sürekli Medîne'de veya Medîne dışında Hz. Resul-i Ekrem'i (s.a.a) rahatsız eden ve çeşitli komplolarla o hazretin kalbini incitenlerdi. Kur'ân-ı Kerim'in çeşitli surelerinde münafıkların indirdikleri darbelerden bahsedilmiş ve hatta Kur'ân-ı Kerim'in bir suresi onların adına nazil olarak onların kötü düşünce ve amelleri ortaya serilmiştir.

Şimdi şöyle bir soruyla karşılaşıyoruz: Acaba düşmanların her taraftan pusuda yattığı böyle bir tehlike üçgeni karşısında, Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a), İslâm ümmeti ve İslâm dinini rehbersiz, lidersiz ve başı boş bırakmış olması düşünülebilir mi?!

Şüphesiz Resulullah (s.a.a), Arap halkının kabile hayatı yaşadığını ve kabile fertleri arasında, kabile reislerine karşı duyulan taassubun onların canlarıyla yoğrulduğunu; dolayısıyla, lider tayinini böyle bir halka bırakmanın gruplaşmalara ve kabile kavgalarına neden olacağını ve düşmanın da bu ihtilaftan kendi lehine yararlanacağını biliyordu. İşte bu gerçeği göz önünde bulunduran Şeyh Ebû Ali Sînâ diyor ki:

Halifeyi Peygamber'in nassıyla tayin etmek gerçeğe daha yakındır; çünkü o hazretin kendisinden sonra

halifeyi tayin etmesiyle, her türlü kavga ve ihtilafın kökü kurutulmuş olur.¹

86. İlke:

Şimdi, hikmet ve Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) ilahî bilincinin, kendisinden sonra İslâm ümmetinin imamet ve rehberliği konusunda gerekli girişimlerde bulunmasını gerektirdiği anlaşıldıktan sonra, o hazretin bu konuda hangi girişimlerde bulunduğu bakalım.

Bu hususta iki görüş vardır; şimdi bu görüşleri ele alıp inceleyelim:

1- Hz. Resulullah (s.a.a), Allah Teâlâ'nın emriyle, İslâm ümmetinin rehberlik ve imamet makamına lâyık olan kişiyi seçerek onu kendisinin halifesi olarak halka tanıttı.

2- Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a), önder seçimini halka bıraktı ve vefatından sonra kendilerine bir önder seçmelerini dileyerek bunu halka açıkladı.

Kitab, sünnet, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) sîreti ve İslâm tarihi bu iki görüşten hangisi onaylıyor acaba?

Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) hayatına dikkat edildiğinde, -getirdiği dini yakın akrabalarına ve sonra da bütün insanlara ilan etmekle görevlendirildiği ilk günden itibaren ölümüne kadar- o hazretin kendisinden sonraki halifenin özelliklerine defalarca işaret ettiğini ve önderlik konusunda "halkın seçimi"ni değil, "atama" metodunu seçtiği kesinlik kazanmaktadır. Bu konu aşağıdaki delillerle ispatlanmaktadır:

1- Ev Günü Hadisi

Bi'setten üç yıl geçtikten sonra, Allah Teâlâ, "**Yakın akrabalarını uyar.**" (Şuarâ, 214) ayetini indirerek, Hz. Resul-i Ekrem'e (s.a.a) davetini açığa çıkarmasını emrediyor. Hz. Re-

1- eş-Şifâ, İlahiyat, onuncu makale, beşinci bölüm, s.564.

sulullah (s.a.a) Haşimoğulları'nın ileri gelenlerini toplayarak şöyle buyuruyor:

Ben sizin için dünya ve ahiret hayrını getirdim. Allah Teâlâ bana, sizi O'na davet etmemi emretti. Sizden hanginiz, bu dini yaymakta bana yardım ederek aranızda benim kardeşim, vasim ve halifem olmayı ister?

O hazret bu buyruğunu üç defa tekrarladı ve her defasında sadece Ali (a.s) buna hazır olduğunu ilan etti.

Bunun üzerine Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) onlara hitaben şöyle buyurdu:

Bilin ki bu, sizin aranızda benim kardeşim, vasim ve halifemdir.¹

2- Menzilet Hadisi

Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) çeşitli yerlerde, Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) o hazret indindeki makam ve mevkii-ni, Harun'un Musa'nın indindeki makam ve mevkii gibi bilmiş; Harun'un makamlarından sadece birinin (peygamberliğin) Ali'de (a.s) olmayacağını bildirerek neredeyse tevatür haddine ulaşan Menzilet hadisinde şöyle buyurmuştur:

Ya Ali! Harun, Musa'ya ne menziledeyse, sen de bana o menziledesin; ancak benden sonra peygamber yoktur.²

Kur'ân-ı Kerim'in nassıyla, Hz. Harun, Hz. Musa'nın

1- *Müsned-i Ahmed*, c.1, s.159; *Târîh-i Taberî*, c.2, s.406; *Tefsir-i Taberî* (Câmiu'l-Beyan), c.19, s.74-75; Şuarâ Suresi'nin tefsiri, 214. ayet.

2- *Sahîh-i Buhârî*, c.6, s.3, 1314 yılı basımı, Tebuk Gazvesi bölümünde; *Sahîh-i Müslim*, c.7, s.120, Fezâil-u Ali (a.s) bölümünde; *Sünen-i İbn Mâce*, c.1, s.55, Fezâil-u Ashâbi'n-Nebî bölümü; *Müsned-i Ahmed*, c.1, s.173, 175, 177, 179, 182, 185, 230; *Sîre-i Nebeviyye*, İbn Hişâm, c.4, s.163, Tebuk Gazvesi.

(a.s) döneminde peygamberlik¹, hilâfet² ve vezirlik³ makamına sahipti ve Menzilet hadisi de, Harun'un peygamberlik makamı dışında tüm makamlarını Ali (a.s) için ispatlamaktadır. Doğal olarak eğer, peygamberlik dışında o makamların tümü Hz. Ali (a.s) için ispatlamak istenmeseydi, bu durumda peygamberlik makamını müstesna etmeye gerek kalmazdı.

3- Sefîne Hadisi

Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a), kendi Ehlibeyt'ini (a.s) Nûh'un gemisine benzetiyor; bu gemiye binenler kurtulmuş, binmeyenler ise tufana tutularak boğulmuştu; nitekim şöyle buyuyor:

Bilin ki, aranızda Ehlibeyt'immin misali, Nûh'un gemisi gibidir; kim ona bindiyse kurtuldu ve kim de ondan ayrıldıysa boğuldu.⁴

Biliyoruz ki, Nûh'un gemisi, insanların tufandan kurtulmaları için tek sığınaklarıydı. Dolayısıyla, sefîne hadisine göre, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) Ehlibeyt'i de, insanların sapmalarına neden olabilecek tatsız olaylardan kurtulabilmeleri için ümmetin yegâne sığınağıdır.

4- Ümmetin Güvencesi Hadisi

Resulullah (s.a.a), Ehlibeyt'ini, ümmetinin ihtilaflar karşısında yegâne güvencesi olarak tanıtır şöyle buyurmuştur:

1- "Ona, rahmetimizden dolayı kardeşi Harun'u da peygamber olarak armağan ettik." (Meryem, 53)

2- "Musa, kardeşi Harun'a dedi ki: Kavmim içinde benim yerime geç..." (A'râf, 142)

3- "Bana ailemden bir vezir ver." (Tâhâ, 29)

4- Müstedrek-i Hakîm, c.3, s.351; Sevâiku'l-Muhrika, s.91; Mîzânu'l-İ'tidal, c.1, s.224; Târihu'l-Hulefâ, s.573; Hasâisu'l-Kubra, c.2, s.266; Yenâbiu'l-Mevedde, s.28; Fethu'l-Kadir, s.113 ve diğer kitaplar.

Yıldızlar yerdekilerin -denizde- boğulmalarını sağlayan yegâne güvencesidir; Ehlibeyt'im de ümmetimin ihtilaflar karşısındaki yegâne güvencesidir; dolayısıyla eğer Arap kabilelerinden biri onlara muhalefet edecek olursa ihtilafa düşerek şeytanın hizbi olur.¹

Yıldızlar yerdekilerin denizde boğulmalarının tek garantisidir; çünkü denizciler, "**Onlar yıldız(lar)la yol bulurlar.**"² ayeti gereğince, dalgaların arasından onlar vasıtasıyla yollarını bularak sahile ulaşırlar. Ehlibeyt'im de ümmetimin ihtilaflar karşısında güvende kalmasına neden olur; dolayısıyla kim onlara muhalefet edecek olursa, ihtilafa düşerek şeytanın safında yer almış olur."

5- Sekaleyn Hadisi

Sekaleyn hadisi, Şia ve Sünnî ulemasının kendi kitaplarında naklettikleri mütevatir hadislerdendir. Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) bu hadiste İslâm ümmetine hitap ederek, iki paha biçilmez şeyi aramızda emanet bıraktığını söylüyor. Sonra bu ikisine birlikte ve tek parça olarak sarılmayı ümmetin hidayet sebebi; bu ikisinden birinden ayrılmayı ise dalâlet nedeni olarak tanıtıp şöyle buyuruyor:

Aranızda iki paha biçilmez emanet bırakıyorum: Biri Allah'ın kitabı, diğeri itretim (yani soyumdan olan) Ehlibeyt'imdir. Bu ikisine sınıksız sarılacak olursanız hiçbir zaman sapmazsınız; bu ikisi -Kevser- havuzunun başında bana ulaşınca kadar birbirinden ayrılmazlar.³

1- *Müstedrek-i Hakîm*, c.3, s.149.

2- Nahl, 16

3- *Sahîh-i Müslim*, c.7, s.122; *Sünen-i Tirmizî*, c.2, s.397; *Sünen-i Darimî*, c.2, s.432; *Müsned-i Ahmed*, c.3, s.14, 17, 26, 59; c.4, s.366 ve 371;

Bu hadis, Ehlibeyt'in Kur'ân-ı Kerim'le omuz omuza ilmî merciliğini açık bir şekilde ispatlamakta ve Müslümanlara, dinî konularda Allah'ın kitabıyla birlikte Ehlibeyt'in kılavuzluklarına sarılmayı gerekli kılmaktadır. Fakat bazı kimsele-
rin Ehlibeyt'in kapısı dışında tüm kapıları çalmaları, gerçek-
ten gerçekten üzücü bir durumdur! Şia ve Sünnîlerin, nak-
linde ittifak ettikleri Sekaleyn hadisi, tüm dünya Müslüman-
larını tek bir ümmet haline getirebilir; çünkü eğer Hz. Resu-
lullah'tan (s.a.a) sonra ümmetin halifesi ve siyâsî yöneticisi-
nin tayini konusunda iki fırka arasında ihtilaf varsa ve üm-
met bu meseledeki tarihî algılama nedeniyle iki gruba ayrılı-
yorsa, bu durumda tefrikanın hiçbir bilimsel dayanağı yok-
tur. Her iki fırkanın da, ittifak ettikleri Sekaleyn hadisi gere-
ğince birlik içinde ve tek bir güç olmaları gerekir.

Esasen halifelerin hilâfeti döneminde de, pratikte üm-
metin ilmî mercii Ali (a.s) idi ve dinî konulardaki ihtilaflar
Ali (a.s) vasıtasıyla hallediliyordu. Gerçekte, Hz. Resul-i Ek-
rem'in (s.a.a) Ehlibeyt'i bu mercilik sahnesinden kenara bıra-
kıldığı günden itibaren fırkacılık başladı ve birbiri ardından
çeşitli kelimeler fırcaları ortaya çıktı.

87. İlke:

Hadislerde Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) bazen genel ve ba-
zen de kişisel olarak, halifesini açık bir şekilde tanıtmıştır; bu
hadislerin her biri bilinçli ve hakikati arayan kişiler için hü-
ceti tamamlamaktadır. Fakat buna rağmen Hz. Resulullah
(s.a.a), mesajını uzaktan-yakından gelen herkese duyurarak,
bu konuda her türlü şek ve şüpheyi tamamen ortadan kal-
dırmak için, Veda Haccı dönüşünde Gadir-i Hum denilen

---

c.5, s.182 ve 189; *Hasâisu'l-Aleviyye*, Nesaî, s.20; *Müstedrek-i Hakim*, c.
3, s.109, 148 ve 533 ve diğer kitaplar. Bu konuda, Daru't-Takrîb Beyne'l-
Mezâhibi'l-İslâmiyye yayınlarından *Risale-i Hadis-i Sekaleyn'e* (Kahire-
Muhayre basımı) müracaat edebilirsiniz.

yerde durmuş; etrafındakilere, Allah Teâlâ tarafından kendilerine bir mesajı açıklamak üzere görevlendirildiğini bildirmiştir. Bu mesaj, çok büyük bir vazifeyi yerine getirmeyi içeriyordu ve bunu yapmadığı takdirde Resul-i Ekrem (s.a.a) peygamberliğini yerine getirmiş sayılıyordu:

Ey Elçi, Rabbinden sana indirilene duyur; eğer bunu yapmazsan, O'nun elçiliğini duyurmamış olursun. Allah seni insanlar(ın şerrin)dan korur.¹

Bunun üzerine Hz. Resulullah (s.a.a) için bir minber hazırladılar. O hazret minbere çıkarak şöyle buyurdu: "*Yakında Hakk'ın davetine icabet edeceğim; benim hakkımda sizler ne diyorsunuz?*" Cemaat, "Allah'ın dinini bize tebliğ ettiğine, hayrımızı dilediğine ve bu konuda çok çaba harcadığına tanıklık ediyoruz; Allah sana hayırlı mükâfatlar versin." dediler. Sonra, "*Allah'ın birliğine, kıyametin hak olduğuna tanıklık ediyor musunuz?*" buyurdu. Oradakiler olumlu cevap verince şöyle buyurdu:

Ben sizden önce (Kevser) havuz(un)a gideceğim; bakalım benim iki paha biçilmez halifeme karşı nasıl davranacaksınız?

Bir sahabe, "Sizin iki halifeniz nelerdir?" diye sorunca hazret şöyle buyurdu:

Biri Allah'ın kitabı, diğeri ise soyum olan itre-timdir; Latîf ve Habîr olan Allah bana, bu ikisinin kıyamet günü havuzun başında bana ulaşınca kadar birbirinden ayrılmayacağını bildirmiştir. O ikisinden öne geçmeyin, yoksa helak olursunuz; on-

---

1- Mâide, 67. Muhaddisler ve müfessirler bu ayetin Veda Haccı'nın bitiminde, Gadîr-i Hum gününde indiğine işaret ederler. Bkz. *ed-Dürrü'l-Mensûr*, c.2, s.298; *Fethu'l-Kadîr-i Şevkanî*, c.2, s.57; *Keşfu'l-Gumme-i Erbilî*, s.94; *Yenâbiu'l-Mevvedde-i Kunduzî*, s.120; *el-Menâr*, c.6, s.463 ve diğer kaynaklar.

lardan geride de kalmayın, aksi durumda yine helak olursunuz.

Sonra Ali'nin (a.s) elinden tutarak kaldırdı; orada olan herkes o ikisini görüyordu; hazret şöyle buyurdu: "*Ey insanlar! Müminlere kendi canlarından daha evlâ (irade sahibi) olan kimdir?*"

Cemaat, "Allah ve Peygamberi daha iyi bilir" dediler.

Resul-i Ekrem (s.a.a), "*Mevlâm Allah'tır benim, ben ise müminlerin mevlâsıyım ve ben onlara kendi canlarından daha evlâyım.*" buyurduktan sonra üç kez şöyle ekledi:

Ben kimin mevlâsıysam, Ali de onun mevlâsıdır; Allah'ım! Onu seveni sev, ona düşman olana düşman ol, ona şefkatli olana şefkatli ol, ona gazap edene gazap et, ona yardım edene yardımcı ol, onu alçaltanı alçalt, o döndükçe hakkı da onun ekseninde döndür; haberiniz olsun ha! Burada bulunanlar, bulunmayanlara bildirsın bunu.

88. İlke:

Gadir hadisi, mütevatir hadislerdendir ve bu hadisin rivahileri olan sahabe, tâbiîn ve İslâm muhaddisleri onu her asırda mütevatir olarak rivayet etmişlerdir. Sahabeden 110, tâbiînden 89, İslâm uleması ve muhaddislerinden 3.500 kişi Gadir hadisini nakletmiştir; böyle bir tevatüre sahip olan bu hadisin varlık ve itibarında hiçbir şüpheye yer yoktur. Yine ulemadan bir grup, Gadir hadisi hakkında müstakil kitaplar yazmışlardır; bunların arasında, bu hadisin senetlerini de bir araya toplayan en temel belge, Allâme Abdulhüseyin'in (1320-1390 hicrî kamerî) eseri olan *el-Gadîr* kitabıdır.

Şimdi, Hz. Resulullah (s.a.a) ve Ali'nin (a.s) "mevlâ" olusundan maksadın ne olduğunu inceleyelim.

Karineler, bu tabirden, rehberlik ve önderliğin kastedildiğini açıkça ortaya koymaktadır:

a) Gadîr-i Hum olayında, Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) hac kafilesini susuz ve bitki yeşermeyen kurak bir çölde ve günün çok sıcak bir zamanında durdurdu. Hava o kadar sıcaktı ki, orada olanlar abalarının yarısını başlarının üzerine örtmüşler, diğer yarısını da altlarına sermişlerdi. Böyle bir durumda, doğal olarak Hz. Resulullah (s.a.a), ümmetin hidayetinde kader belirleyici çok önemli bir konuyu açıklayacak demektir; evet, Müslümanların kaderini belirlemede, vahdetin kaynağı ve dinin koruyucusu olan halife tayininden daha önemli bir şey olabilir miydi?

b) Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a), Hz. Ali'nin (a.s) velâyet ve hilâfetini söz konusu etmeden önce, usûlü'd-dîni teşkil eden tevhid, nübüvvet ve mead konusundan bahsedip halktan onlar hakkında ikrar aldı ve sonra ilahî mesajı tebliğ etti. Hz. Resulullah'ın (s.a.a), insanlardan usûlü'd-dîn konusunda ikrar almasının hemen peşinden ilahî mesajı tebliğ edişinden, bu mesajın önemini ve o hazretin bu büyük kongreden hedefinin, belli bir kişiyle dost olmak, onu sevmek gibi sıradan bir şey olamayacağını anlamak mümkündür.

c) Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) hutbesinin başında, yakında dünyadan göçeceğini bildirmiştir ve bu da o hazretin kendisinden sonra ümmetin durumundan endişelendiğini göstermektedir. O hâlde dininin, gelecekteki olaylar fırtınasında bir tehlikeyle karşılaşmaması için bir çare araması daha uygun olurdu.

d) İmam Ali (a.s) hakkındaki ilahî mesajı açıklamadan önce, kendisinin evlâ -üstün- ve mevlâ -efendi- oluşundan bahsederek, "Allah benim mevlâmdır ve ben de müminlerin mevlâsıyım; müminlere, onların kendi canlarından daha evlâyım" buyurdu. Resulullah'ın (s.a.a) bu buyruğu, Hz. Ali'nin (a.s) mevlâlığının, Resulullah'ın (s.a.a) mevlâlık ve evlâlığı türünden olduğunu ve o hazretin, Allah'ın emriyle bu mevlâlığı İmam Ali (a.s) için de ispatladığını göstermektedir.

e) Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) ilahî mesajı açıkladıktan sonra, orada bulunanların, bulunmayanlara duyurmalarını istedi.

89. İlke:

İslâm tarihi, Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) düşmanlarının, o hazretin ilahî davetini söndürmek için, O'nu sihirbazlıkla suçlamaktan yatağında öldürme teşebbüsüne varıncaya kadar her çeşit yola başvurduklarını; fakat her defasında, Allah Teâlâ'nın o hazrete lütufta bulunarak onu müşriklerin uğursuz planlarından koruduğunu göstermektedir. Onların son ümidi (özellikle o hazretin erkek çocuğunun kalmadığını göz önünde bulundurarak), Hz. Resulullah'ın (s.a.a) ölümüyle bu davetin sönmesiydi:

Yoksa onlar (senin hakkında): "Bir şairdir, zamanın felâketlerine çarpmasını (ölmesini) gözetliyoruz." mu diyorlar?!

Müşrikler ve münafıkların çoğu bu düşünceye sahipti. Fakat Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a), hayatı boyunca İslâm'a karşı halis imanı ve direncini ortaya koyan birini kendi yerine tayin ederek, düşmanların ümidini suya düşürdü ve böylece dinin bekasını sağlayarak temelini güçlendirdi; böyle bir reberin tayiniyle de İslâm nimeti kemale erdi.

İşte böylece, Ali'nin (a.s), Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) halifesi olarak tayin edilmesinin ardından Gadîr-i Hum günü "İkmâl" ayeti² nazil oldu:

1- Tûr, 30

2- Mâide, 3. Ebû Saîd-i Hudrî, Zeyd b. Erkam, Câbir b. Abdullah-i Ensarî, Ebû Hüreyre ve Mücahid-i Mekkî gibi sahabe ve tâbiünden bir grup, bu ayetin Gadîr-i Hum'la ilgili olduğunu vurgulamışlardır. Yukarıdaki kişilerin bu olayla ilgili rivayetleriyle tanışmak için bkz. Ebû Cafer Taberî, *el-Velâyet* kitabında, İbn Kesîr 2. ciltte Hafız İbn-i Mürduveyh-i İsfahanî'den naklen, Hafız Ebû Nuaym el-İsfahanî'nin tefsiri

Bugün artık inkâr edenler, sizin dininiz(i yok etmek)den umudu kesmişlerdi. Onlardan korkmayın, benden korkun! Bugün sizin için dininizi olgunlaştırdım, size nimetimi tamamladım ve size din olarak (Peygamberin halifesinin tayiniyle kemale ermiş) İslâm'ı beğendim.¹

Hız. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) halefi konusunun ilahî bir mesele olduğunu ve halkın bunda bir rolü olmadığını ispatlayan yukarıdaki mütevatir rivayetler dışında, tarihî gerçekler de, o hazretin, Mekke'de bulunduğu ve daha Medîne'de hükümet kurmadığı günlerde bile, hilâfet konusunu ilahî bir mesele olarak kabul ettiğini göstermektedir.

Örneğin, Benî Amr kabilesinin reisi, hac mevsiminde Resulullah'ın (s.a.a) huzuruna çıkarak, "Bizim sana yardım etmemiz sonucu muhaliflerine karşı zafere ulaştın; acaba önderlik konusunda bizim de bir payımız var mı?" diye sorunca, o hazret buyurdu ki:

Bu iş Allah'a düşer; Allah kimi isterse bu işe seçer.²

Açıktır ki, eğer hilâfet konusu halkın seçimine bırakılmış olsaydı, o hazretin, "Bu iş ümmete düşer!" veya "halletme ve

---

Mâ nezele mine'l-Kur'âni fî Alî adlı kitabında; Hatib Bağdâdî tarihinin 8. cildinde, Hafız Ebû Saîd Sicistanî, Hafız Ebu'l-Kasım Haskanî'nin *el-Velâyet* adlı kitabında, Suyûtî'nin *Dürrü'l-Mensûr*'unda, c.2, s.295'de İbn Asâkir-i Şâfiî'den naklen, Hatib Harezmi *Menakıb* kitabında; bunların tabirleri *el-Gadîr* kitabında, c.1, s.23'de nakledilmiştir.

1- Fahr-i Râzî tefsirinde diyor ki: Bu ayet indikten sonra, Hız. Resul-i Ekrem (s.a.a) 81-82 gün yaşadı ve ondan sonra kavga ve hiçbir şekilde nesh ve değişiklik olmadı. Dolayısıyla, bu ayet Veda Haccı'nda, zilhicce ayının on sekizinde Gadîr-i Hum'da nazil olmuştur. Hız. Resul-i Ekrem (s.a.a), Ehlişünnet'in görüşüne göre rebülevvelin 12'sinde vefat ettiğine göre, eğer ayet bu üç ay içinde nesh edilmemişse, 82 güne tatbik eder (Fahr-i Râzî tefsiri, c.3, s.369).

2- *Sîre-i İbn Hişâm*, c.2, s.422.

anlaşma (hall ve akd) şûrâsına düşer!" demesi gerekirdi. Resul-i Ekrem (s.a.a) bu konudaki buyruğu, Allah Teâlâ'nın risalet konusundaki şu buyruğunun aynıdır:

Allah, elçiliğini nereye koyacağını (elçilik görevini kime vereceğini) daha iyi bilir.¹

90. İlke:

Hilâfet makamının nasla belirtilmesi gerektiği ve ümmetin, peygambere halife tayin etme konusunda bir rolü olmadığı konusu sahabenin zihninde de vardı. Ancak onlar birinci halifenin seçilmesi hariç, Allah ve Resulü'nün nassı yerine bir önceki halifenin nass ve atamasını dikkate alıyorlardı; nitekim tarih kitaplarının ittifak ettiği gibi, ikinci halife birinci halife vasıtasıyla tayin edildi.

İkinci halifenin Ebû Bekir tarafından tayininin kesin bir şekilde gerçekleşmediği; bunun sadece bir öneri olduğu sanısı tarihî naslara aykırıdır. Çünkü daha birinci halife hayat tayken, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) sahabesi tarafından bu tayine itiraz edildi ve itiraz edenlerden biri de Zübeyr'di. Açık ki, eğer olay sadece bir öneriydiyse, sahabenin itirazı tamamen yersiz olurdu. Ebû Bekir tarafından Ömer'in tayini dışında, üçüncü halife de Ömer'in tayin ettiği altı kişilik bir şûrâ kanalıyla hilâfete geçirildi ve bu da, diğerlerini kamuoyuna müracaat etmekten engelleyen bir nevi tayindi.

Esasen kamuoyuna müracaat ve halifenin ümmet tarafından seçilmesi düşüncesi sahabenin aklından bile geçmiyordu ve daha sonraları bu hususta iddia edilen şeyler, diğerlerinin değindikleri izahlardır; aksine sahabe, halifenin, bir önceki halife tarafından seçilmesi gerektiğine inanıyorlardı. Örneğin, ikinci halife yaralandığı zaman, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) eşlerinden Âişe, halifenin oğlu Abdullah b. Ömer'le ona mesaj göndererek dedi ki: "Benim selâmımı baba-

---

1- En'âm, 124

na ilet ve Peygamber'in ümmetini çobansız bırakma de!"¹ Abdullah b. Ömer de, babası ölüm yatağına düşünce ondan, kendisinden sonraki halifeyi tayin etmesini isteyerek dedi ki:

İnsanlar senin hakkında konuşmaktalar; onlar, kendi yerine birini seçmeyeceğini sanıyorlar. Eğer senin develerinin ve koyunlarının çobanı, gıyabında yerine birini bırakmadan onları çölde kendi başlarına bıraksa, sen onu kınamaz mısın?! İnsanların halini gözetmek, develerin ve koyunların durumunu gözetmekten daha mühimdir.²

91. İlke:

İmâmîyet konusunun başında, Müslümanlar açısından imam ve Hz. Resulullah'ın (s.a.a) halifesinin, o hazretin (şeriat getirme dışında) vazifelerini üstlenecek kişi olduğuna değindik. Şimdi imamîyet makamı ve onun önemini daha açık bir şekilde anlaşılması için bu vazifelerin en önemlilerine değinelim:

a) Kur'ân-ı Kerim'in kavramlarını açıklamak ve problemleri halletmek Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) vazifelerinden di. Kur'ân-ı Kerim buyuruyor ki:

Sana bu Zikr'i (Kur'ân'ı) indirdik ki, kendilerine indirilene insanlara açıklayasın.³

b) Şer'î hükümlerin beyanı o hazretin vazifelerinden di; onların bir bölümünü Kur'ân-ı Kerim'in ayetlerini okuyarak ve bir kısmını da sünnet yoluyla beyan ediyordu. Hz. Resulullah (s.a.a), İslâm dininin hükümlerini tadrîcen ve vuku bulan olayları göz önünde bulundurarak açıklıyor, işin tabiatı bu vazifenin devam etmesini gerektiriyordu; oysa hükümlerin açıklaması hususunda Hz. Resul-i Ekrem'den (s.a.a)

1- *el-İmâmîyet-u ve's-Siyâse*, c.1, s.32.

2- *Hilyetu'l-Evliyâ*, c.1, s.44.

3- Nahl, 44

bize ulaşan hadislerin sayısı beş yüz hadisi geçmemektedir.¹ Bu kadar az sayıda fikhî hadisin ümmete yeterli olmayacağı açıktır.

c) Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) hakkın merkezi olup, kılavuzluğuyla ümmetin inancının her türlü sapmaya uğramasını engellediği için, o hazretin varlığı nedeniyle mübarek hayatları döneminde fırkacılık meydana gelmedi veya meydana gelme fırsatı bulmadı.

d) Dinî ve itikadî soruları cevaplandırmak da Hz. Resulullah'ın (s.a.a) diğer bir vazifesiydi.

e) Söz ve davranışlarıyla toplum fertlerini terbiye ederdi.

f) İslâm toplumunda adalet, eşitlik ve emniyeti oluşturmak da o hazretin vazifesiydi.

g) Düşmanlar karşısında İslâm ülkesinin sınırlarını ve mal varlığını korumak da Hz. Resulullah'ın (s.a.a) sorumluluklarından sayılmaktaydı. Nitekim son iki vazifeyi, halk tarafından seçilen önder de yapabilir; fakat diğer vazifeleri yapmak için (Kur'ân-ı Kerim'in zor kavramlarını ve dinî hükümleri açıklamak...), Allah Teâlâ'nın özel lütfuna şamil olan, bilgi ve amelde Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) kopyası olan bilinçli ve güçlü bir öndere ihtiyaç vardır. Yani değindiğimiz bu önemli vazifeleri yerine getirip İslâm dininin i-nişli çıkışlı tarihi boyunca Hz. Resulullah'ın (s.a.a) boşluğunu doldurabilecek, Peygamber'in ilmini taşıyan ve her türlü hatadan masun olan birisi gereklidir. Ancak Peygamber'in ilminin hamili olan böyle bir kişi, peygamber olamayacak ve bir şeriatin de temelini atmayacaktır ve kesinlikle imamet makamıyla peygamberlik makamı bir değildir.

Açıktır ki böyle birinin tayini, ümmetin ilim ve bilgi seviyesinin üzerindeydi ve bunun ancak Hz. Resulullah (s.a.a)

1- *Vahy-i Muhammedî*, s.212, altıncı baskı.

tarafından ve Allah Teâlâ'nın emriyle gerçekleşmesi gerekirdi. Yine açıktır ki, yukarıda değindiğimiz hedeflerin gerçekleşmesi de insanların, Hz. Resulullah (s.a.a) tarafından tayin edilen imam ve öndere itaat etmelerine bağlıdır; bu hedeflerin gerçekleşmesi için Allah Teâlâ'nın tayini ve Hz. Resulullah'ın (s.a.a) ilanı yeterli değildir (kendisine itaat edilmeyen bir kimsenin görüşü olmaz).

Nitekim Kur'ân-ı Kerim ve Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) hakkında da durum böyleydi ve böyledir de. Hz. Resulullah'ın (s.a.a) vefatından sonra vuku bulan olumsuz olaylar ve Müslümanlardan bir grubunun fırkacılık yapması, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) -neûzübillah- kendi hekimane vazifesini yerine getirmemesinden ve kendisinden sonra ümmetin yönetimi için temel bir plan hazırlamadığından veya planının eksik oluşundan değil; ümmetten bir grubun kendi kişisel görüşlerini o hazretin planından öne geçirmeleri ve kendi maslahatçı görüşlerini Allah ve Resulü'nün nassına tercih edişleridir. Bu da, tarihte vuku bulan ilk olay değildir; İslâm tarihinde bunun benzerleri oldukça fazladır.¹

İmam'ın Masum Oluşu

92. İlke:

Bir önceki ilkede, imamın sadece ülkenin yönetimi ve onun sınırlarını korumakla uğraşacak normal bir önder olmadığını; onun, bunun dışında daha önce değindiğimiz diğer vazifeleri de olduğunu söyledik. Kur'ân'ın tefsiri, hükümlerin açıklanması, halkın itikadî sorularını cevaplamak, halkın inancında ve dinde her türlü tahrifin vuku bulmasını önlemek gibi bu önemli vazifeleri yerine getirmek geniş ve hata kabul etmeyen bir bilgiye sahip olmaya bağlıdır. Oysa bu

---

1- Bkz. *en-Nass-u ve'l-İctihad* kitabı, Allâme Seyyid Abdülhüseyn Şerefuddin-i Amulî.

gibi şeyleri normal kişiler üstlenecek olurlarsa, hata ve yanılığın masum olmayacaklardır.

Elbette masumiyet peygamberlik demek değildir; bir insan peygamber olmadığı hâlde hata ve yanılığın masum olabilir. Bunun en açık örneği, daha önce peygamberlerin masum oluşu konusunda masumiyetinin delillerine değindiğimiz Hz. Meryem'dir.¹

İmamın masum olmasının gerekliliğine, mezkûr aklî tahlil dışında diğer bazı deliller de delâlet etmektedir; onlardan bazıları şöyledir:

1- Allah Teâlâ'nın kesin iradesi Ehlibeyt'in her türlü çirkinlikten uzak olmasına taalluk etmiştir; nitekim Kur'an şöyle buyuruyor:

**Ey Ehlibeyt, Allah sizden çirkinliği uzak tutmayı
ve sizi tertemiz kılmayı diliyor.²**

Bu ayet Ehlibeyt'in masumiyetine şöyle delâlet etmektedir: Allah Teâlâ'nın özel iradesinin, Ehlibeyt'in her türlü çirkinlikten uzak olmasına taalluk etmesi, onların günah işlemekten masum olmasını gerektiriyor. Çünkü ayette geçen "rics" teriminden maksat, her türlü fikrî, ruhî ve amelî çirkinliktir ve günah bunun en açık örneğidir; bu irade ümmetin hepsine değil, özel kişilere taalluk ettiğinden, doğal olarak herkese taalluk eden tathir iradesiyle farklıdır. Müslümanların tümünü kapsayan tathir iradesi, teşrî= yasama iradesi³ olup kişilerin itaatsizlik etmesi sonucu gerçekleşmeyebilir de; oysa bu irade, günahın temiz olma iradesinden ayrılmayacak olan tekvinî iradedir.

Şuna da değinmemiz gerekiyor ki, Allah Teâlâ'nın, Ehlibeyt'in masum olması doğrultusundaki tekvinî iradesi, onla-

1- Bkz. *İlahiyat* -yazarın eseri-, c.2, s.146-198.

2- Ahzâb, 33

3- Mâide, 6: "**Fakat sizi temizlemek istiyor.**" Abdest ayetinin alt kısmında geçer.

rın kendilerinden iradelerinin olmamasına neden olmaz; nitekim peygamberlerin masum oluşu da böyledir (bu konu akaid kitaplarında detaylı bir şekilde geçmiştir).

2- "Ben sizin aranızda iki paha biçilmez emanet bırakıyorum: Allah'ın kitabı ve soyum olan itretim..." buyrulan Sekaleyn hadisi gereğince, Ehlibeyt İmamları Kur'ân-ı Kerim'le aynı sırada yer almıştır. Yani Kur'ân-ı Kerim her türlü hata ve yanlışlıktan masum olduğu gibi, Ehlibeyt İmamları da her türlü fikrî ve amelî hatadan masumdur.

Bu konu, Sekaleyn hadisinin son bölümünden apaçık anlaşılmaktadır:

a) "Bu ikisine sınıksız sarılırsanız asla sapmazsınız."

b) "Bu ikisi (Kevser) havuz(un)un başında bana gelinceye kadar birbirinden asla ayrılmazlar."

Çünkü, kendisine sarılmak hidayet kaynağı olan, insanı dalâletten alıkoyan ve hiçbir zaman da Kur'ân'dan (masum) ayrılmayan bir şey, kesinlikle her türlü hata ve günahattan masum olacaktır.

3- Hz. Resulullah (s.a.a) Ehlibeyt'ini, içine binenlerin tufan dalgalarından kurtulduğu ve binmeyenlerin ise boğulduğu Hz. Nuh'un gemisine benzetmiştir. Nitekim şöyle buyuruyor:

Ümmetim arasında Ehlibeyt'imın misali Nuh'un gemisi gibidir; kim ona bindiyse kurtuldu ve kim de ondan ayrıldıysa boğuldu.¹

Kısa bir şekilde açıkladığımız bu delillere dikkat ettiğimizde, Ehlibeyt'in masumiyetinin apaçık ve delillerle ispatlanmış bir konu olduğu anlaşılır; kaldı ki masumiyetin naklî delilleri, bizim burada zikrettiklerimizle sınırlı değildir.

1- Müstedrek-i Hakim, c.2, s.151; Hasâisu'l-Kübrâ, c.Suyûtî, c.2, s. 266.

93. İlke:

On İki İmam

İmamları iki yolla tanımamız mümkündür:

a) Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a), Allah'ın emriyle belli bir kişinin imam olduğunu açıklamasıyla;

b) Önceki imamın, sonraki imamın imametini açıklamasıyla.

Şia'nın on iki imamının imameti her iki yolla ispatlanmıştır. Hem Hz. Resulullah (s.a.a) rivayetlere göre, onların imametini açıklamıştır ve hem de her imam, kendisinden sonraki imamı tanıtmıştır.

Bu konuda, kısaca bir açıklamayla beraber bir hadise değiniyoruz:¹

Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a), sadece Ali'yi (a.s) atamakla yetinmeyip, O'ndan sonra da on iki imamın geleceğini; din ve İslâm'ın izzetinin onların vasıtasıyla gerçekleşeceğini vurgulamıştır. Nitekim şöyle buyurmuştur:

On iki halife olduğu müddetçe bu din aziz kalacaktır.

Veya:

On iki halife olduğu müddetçe İslâm aziz kalacaktır.

Şunu da hatırlatmamız gerekir ki, on iki imamın varlığına delâlet eden rivayetler Ehlisünnet'in de en muteber Sahihlerinde geçmiştir.² İslâm'ın izzetinin varlıklarına bağlı sayıldığı bu on iki imam, kesinlikle on iki Ehlibeyt İmamı'ndan

---

1- Diğer rivayetler için *Usûl-ü Kâfi*, *Kifâyetu'l-Eser*, *İsbâtu'l-Hudat* ve *Muntehabu'l-Eser* gibi hadis kitaplarına müracaat edebilirsiniz.

2- *Sahih-i Buhârî*, c.9, s.81; İstihlaf babı, *Sahih-i Müslim*, c.6, s.3, Kitabu'l-Emare; *Müsned-i Ahmed*, c.5, s.86 ve 108; *Müstedrek-i Hâkim*, c.3, s.18.

başkaları değildir. Çünkü ne Abbâsî halifeleri dinin izzet kaynağıydılar, ne de Emevî halifeleri. Üstelik 12 sayısı da onlara uygulanamaz.

Ehlibeyt'in 12 İmamı şunlardır:

1- Müminlerin Emiri Ali b. Ebî Tâlib (a.s) (d: Bi'setten on yıl önce, ö: Hicretin 40. yılı); Necefu'l-Eşref'te defnedilmiştir.

2- İmam Hasan b. Ali (a.s); lakabı Mucteba'dır (3-50 hicrî kamerî); Medîne'de, Cennetu'l-Bâki Mezarlığı'nda defnedilmiştir.

3- İmam Hüseyin b. Ali Seyyidu'ş-Şuheda (a.s) (1-4 hicrî kamerî); Kerbela'da defnedilmiştir.

4- İmam Ali b. Hüseyin (a.s); lakabı Zeynü'lâbidîn'dir (38-94 hicrî kamerî); Medîne'de, Cennetu'l-Bâki Mezarlığı'nda defnedilmiştir.

5- İmam Muhammed b. Ali (a.s); lakabı Bâkır'dır (57-114 hicrî kamerî); Medîne'de, Cennetu'l-Bâki Mezarlığı'nda defnedilmiştir.

6- İmam Cafer b. Muhammed (a.s); (83-148 hicrî kamerî); Medîne'de, Cennetu'l-Bâki Mezarlığı'nda defnedilmiştir.

7- İmam Musa b. Cafer (a.s); lakabı Kâzım'dır (128-183 hicrî kamerî); Kâzımeyn'de defnedilmiştir.

8- İmam Ali b. Musa (a.s); lakabı Rıza'dır (148-203 hicrî kamerî); Horasan'da defnedilmiştir.

9- İmam Muhammed b. Ali (a.s); Cevad lakabıyla meşhurdur (195-220 hicrî kamerî); Kâzımeyn'de defnedilmiştir.

10- İmam Ali b. Muhammed (a.s); Hâdi lakabıyla meşhurdur (212-254 hicrî kamerî); Samarra'da defnedilmiştir.

11- Hasan b. Ali (a.s); Askerî lakabıyla meşhurdur (232-260 hicrî kamerî); Samarra'da defnedilmiştir.

12- Muhammed b. Hasan (a.f); Hüccet ve Mehdi lakaplarıyla meşhurdur. İmam Mehdi, Şiîlerin on ikinci imamı olup şu anda hayatta ve gaibdir, bir gün Allah'ın emriyle zahir edecek ve Kur'ân-ı Kerim'in (Nûr, 54; Tevbe, 33; Fetih,

28 ve Saf, 9) ve mütevatir hadislerin sarih vaadi gereğince, dünyanın dört bir yanında İslâm dinini hâkim kılacaktır.¹

Şia İmamları'nın hayatı, tarih kitaplarında genişçe açıklanmıştır ve On İkinci İmam günümüzde hayatta olduğu için, Allah'ın izniyle imamet makamını üstlenmiştir; ilerideki ilkelerde o hazret hakkında bazı noktalara değineceğiz.

94. İlke:

Resul-i Ekrem'in (s.a.a) Ehlibeyt'ini sevmek, Kur'ân-ı Kerim ve o hazretin sünnetinin vurguladığı konulardandır; ni-tekim şöyle buyuruyor:

De ki: Ben buna (risaletime) karşılık sizden, yakınlarımı sevmenizden başka bir ücret istemiyorum.²

Ayette geçen "kurbâ" kelimesinden maksat da, Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) yakınlarıdır; çünkü ayette bu talepte bulunan o hazretin kendisidir. (Dolayısıyla Hz. Peygamber'in yakınlarını sevmek kastedilmiştir, herkesin kendi yakını değil. -Çev.-)

Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) yakınlarını sevmek başlı başına büyük bir kemal olduğu gibi, insanın onlarla aynı renkte olmasına, faziletleri alıp çirkinliklerden uzaklaşmakta onlara uymasına da neden olur.

Hz. Resul-i Ekrem'den (s.a.a) rivayet edilen mütevatir hadislerde, o hazretin Ehlibeyt'ini (a.s) sevmenin imanun belirtisi ve onlara düşmanlık etmenin ise küfür ve nifakın nişanesi olduğu; onları sevenin Allah ve Resulü'nü sevmiş sayılacağı, onlara düşmanlık edenin ise Allah ve Resulü'ne

---

1- Bazı Ehlibeyt İmamları'nın doğum ve şehadet tarihinde görüş ihtilafı vardır; biz bunlardan birini seçtik. Yine bildiğiniz gibi bu imamların tümü şehadetle dünyadan göçmüştür; bu konuda tarih kitaplarında genişçe bilgi verilmiştir.

2- Şûrâ, 27

düşmanlık etmiş olacağı belirtilmiştir. Esasen, Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) Ehlibeyt'ini (a.s) sevmek, kendisinden şek ve şüphe etmenin caiz olmadığı; "Nasibîler" diye bilinen ve bu nedenle İslâm'ı inkâr edenlerden sayılan az bir grup dışında, tüm Müslümanların ittifak ettiği İslâm dininin zaruriyatındandır.

On İkinci İmam

Zuhur ve Gaybet

On İki İmam'ın her biri hakkında bahsetmek kitabımızın kapasitesinin dışındadır; ancak burada değinmemiz gereken tek şey, şimdi gaybet perdesinde olan ve bir gün Allah'ın izniyle zuhur ederek evrende genel adaleti hâkim kılacak olan Hz. Mehdi'nin (a.s) varlığına inanmaktır. Aşağıda bu konuyla ilgili birkaç ilkeye değineceğiz.

95. İlke:

Beşer tarihinin geleceğinde, evrensel adalet hükümetini kurmak için Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) Ehlibeyt'inden (a.s) bir kişinin zuhur edeceği; Müslümanların cumhurunun ittifak ettiği İslâm inancının kesin inançlarından biridir. Bu konuda nakledilen hadisler tevatür haddine ulaşmaktadır. Araştırmacıların yaptığı hesaba göre, bu konuda 657 rivayet nakledilmiştir; biz bunların arasından sadece Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde nakledilen hadisle yetiniyoruz:

Hz. Resulullah (s.a.a) buyuruyor ki:

Dünyanın ömründen ancak bir gün kalsa bile, Allah, yeryüzünü zulüm ve haksızlıkla dolduğu gibi adalet ve eşitlikle dolduracak olan evlatlarımdan bir kişi zuhur edinceye kadar o günü uzatacaktır.¹

1- *Müsned-i Ahmed b. Hanbel*, c.1, s.99 ve c.3, s.17 ve 70.

Dolayısıyla, ahir zamanda Resul-i Ekrem'in (s.a.a) evlatlarından olan bir kişinin kıyam ve zuhur edeceği, Şiasî ve Sünnîsiyle tüm Müslümanların ittifak ettiği bir konudur.

96. İlke:

Her iki fırkanın naklettiği rivayetler de, bu evrensel ıslah edicinin özellikleri şöyle açıklanmıştır:

- 1- Resulullah'ın (s.a.a) Ehlibeyt'indedir. 389 rivayet.
- 2- Emiru'l-Müminîn Ali'nin (a.s) evlatlarındandır. 214 rivayet.
- 3- Fâtıma-ı Zehra'nın (s.a) evlatlarındandır. 192 rivayet.
- 4- İmam Hüseyin'in (a.s) evlatlarından dokuzuncusudur. 148 rivayet.
- 5- İmam Zeynulabidin'in (a.s) evlatlarındandır. 185 rivayet.
- 6- İmam Hasan Askerî'nin (a.s) evlatlarındandır. 146 rivayet.
- 7- Ehlibeyt İmamları'nın (a.s) on ikincisidir. 136 rivayet.
- 8- Onun doğumunu bildiren rivayetler. 214 rivayet.
- 9- Uzun ömre sahip olacaktır. 318 rivayet.
- 10- Uzun bir zaman gaybet edecektir. 91 rivayet.
- 11- Zuhur edince İslâm dini dünyayı kapsayacaktır. 27 rivayet.
- 12- Yeryüzünü adalet ve eşitlikle dolduracaktır. 132 rivayet.

Dolayısıyla, bu rivayetlere göre, beşer tarihinin geleceğinde böyle bir evrensel ıslah edicinin varlığı kesin ve şüphe edilmez bir konudur; bu alanda ihtilaf konusu olan şey şudur: Acaba bu ıslah edici anadan dünyaya gelmiş midir ve şu an yaşıyor mu, yoksa gelecekte mi dünyaya gelecektir?

Şia ve Ehlisünnet araştırmacılarından bir grup birinci görüşü benimseyip, o hazretin 255 hicrî kamerî yılında dünyaya geldiğine ve günümüzde yaşadığına inanmaktadır. Fa-

kat Ehlisünnet'ten bir grup, onun gelecekte dünyaya geleceğini söylüyorlar.

Ehlibeyt'i izleyen Şiîler, o hazretin hicrî kamerî 255. yılında dünyaya geldiğine ve şu anda yaşadığına inandığı için, kitabımızın kapasitesince, o hazretin gaybeti ve ömrünün uzunluğu hakkında birkaç noktaya değinmemiz gerekiyor.

97. İlke:

Kur'ân-ı Kerim açısından, Allah'ın velileri iki kısımdır: İnsanların tanıdıkları zahirî veli ve insanların arasında olup, onların durumundan haberdar olduğu hâlde insanların kendisini tanımadıkları ve onların gözlerinden gaib olan veli.

Kehf Suresi'nde, her iki veli de bir arada zikredilmiştir: Bunlardan biri Musa b. İmran ve diğeri ise Hızır ismiyle tanınan, onun denizdeki ve karadaki yol arkadaşı. Allah'ın bu velisini hatta Hz. Musa bile tanımıyordu; sadece Allah'ın kılavuzluğuyla tanımış ve ilminden yararlanmıştır.

Nitekim Kur'ân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

(Deniz sahilinde) kullarımızdan bir kul buldular ki, biz ona katımızdan bir rahmet vermiştik ve ona katımızdan bir ilim öğretmiştik. Musa ona, "Sana öğretilenden, bana bir bilgi öğretmen için sana tabi olabilir miyim?" dedi.¹

Kur'ân-ı Kerim daha sonra Allah'ın bu velisinin faydalı ve yararlı işlerinin bir kısmını açıklamaktadır; bu kıssada, insanların kendisini tanımadıkları hâlde onun eser ve bereketlerinden yararlandıklarını görmekteyiz.²

Hz. Veli-i Asr da (a.f) Hz. Musa'nın yol arkadaşı gibi, tanınmadığı hâlde ümmeti için yararlı işlerde bulunan bir velidir. Bu durumda, imamın gaybet etmesi, onun toplumdaki

1- Kehf, 65-66

2- Kehf, 71-72.

ayrılması ve uzaklaşması anlamında değildir. Aksine o -Masum Ehlibeyt'in rivayetlerinde de geçtiği üzere- gözler kendisini görmediği hâlde yeryüzündekilere ı ışık ve sıcaklık veren bulut arkasındaki güneş gibidir.¹

Ayrıca tarih boyunca, o hazretin huzuruna varmaya layık olan çok sayıdaki temiz ve takvalı kişiler, huzuruna çıkarak ondan yararlanmış olup günümüzde de yararlanmaktadır ve bu kanalla diğerleri de onun varlığının bereketlerinden istifade etmektedirler.

98. İlke:

Geçmişte ve günümüzde beşer arasında normal olan durum, önder ve rehberin işlerin bir bölümünü doğrudan doğruya kendisinin ve diğer bir bölümünü de onun temsilcilerinin yapmasıdır. Evet, zamanın imamı Hz. Mehdi'nin (a.f) gaybete çekilmesinin çeşitli nedenleri vardır ve insanlar doğrudan doğruya o hazrete ulaşmaktan mahrumdur; fakat o hazretin adil ve takvalı fakihlerden ibaret olan temsilcilerinden yararlanma şansı, izleyicilerine uzak değildir.

Büyük fakihler ve yüce makamlara sahip olan müçtehitler, din ve hükümetle ilgili konularda o hazretin temsilcileridirler ve gaybet döneminde İslâm toplumunun yönetimi onlara bırakılmıştır. Elbette o hazretin varlığının tüm nimetlerinden yararlanmaktan mahrum olmanın nedeni, gaybette bulunmasını gerektiren özel şartlardır.

99. İlke:

Zamanın imamı Hz. Mehdi'nin -Allah zuhurunu yakınlaştırsın- gaybete çekilmesinin nedeni, belki de künhüne varmamız mümkün olmayan Allah Teâlâ'nın sırlarından biridir. Geçmiş ümmetlerde de ilahî önderlerin, insanlar arasından geçici olarak gaybete çekildiklerini görmekteyiz. Musa b.

1- *Kemalu'd-Din*, Şeyh Saduk, 45. bab, 4. hadis, s.485.

İmran (a.s) kırk gün ümmetinin gözünden gaybete çekilerek mikatta yer almış (A'râf, 142); Hz. İsa (a.s) Allah'ın iradesiyle ümmetin gözlerinden gizli kalmış ve böylece düşmanları onu öldürememişler (Nisî, 158); Hz. Yunus (a.s) bir müddet kavminden gaybete çekilmiştir (Sâffât, 140).

Esasen, bir konu mütevatiren nakledilerek ispatlanırsa, tam anlamıyla nedenini anlayamadığı zaman insan ona şek ve şüphe gözüyle bakmamalı veya onu reddetmemelidir; çünkü aksi durumda, İslâm dininin kesin konularından ve zaruriyatından olan Allah'ın hükümlerinin büyük bir bölümünden şüphe edilir. Veli-i Asr Hz. Mehdi -Allah mübarek zuhurunu yakınlaştırsın- gaybeti de bu kuraldan müstesna değildir ve bunun gerçek neden ve sırlarını bilmemek, insanın ondan şek ve şüphe etmesine neden olamaz. Fakat buna rağmen o hazretin gaybetinin sırrının, beşerin düşüncesi oranında anlaşılabileceğini söyleyebiliriz ki o da şudur:

Allah Teâlâ'nın bu son masum hüccetinin, büyük bir ülküyü (evrensel adaleti yaymak ve dünyanın dört bir yanında tevhid bayrağını dalgalandırmak) gerçekleştirmesi irade edilmiştir ve dünyanın, o adil ve özgür imamı karşılamaya gitmesi için bu ülkünün zamanının gelmesine, beşerin akıl ve bilgisinin ilerlemesine ve insanoğlunun ruhî bakımından hazır olmasına ihtiyacı vardır. Doğal olarak, o hazret gerekli hazırlıklar olmadan zuhur edecek olursa, Allah'ın diğer hüccetlerinin kaderine (şehadet) uğrayacak ve o büyük ilâhî ülkü gerçekleşmeden dünyadan göçecektir. Bu konuya rivayetlerde de işaret edilmiştir. İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyuruyor: "*Kâim* -Allah zuhurunu yakınlaştırsın- *zu-hur etmeden önce gaybete çekilecektir.*" Ravi bunun nedenini sorunca İmam (a.s), "*İnsanların öldürülmesini önlemek için.*" buyurdu.¹

1- *Kemalu'd-Dîn*, Şeyh Saduk, 14. bab, 8, 9 ve 10. hadis.

Ayrıca bazı rivayetlerde, insanların imtihan edilmesi ve sınamadan geçmesi söz konusu edilmiştir. Şöyle ki, insanların gaybet döneminde imtihandan geçerek iman ve itikat konusunda ne kadar dirençli ve sağlam oldukları sınanacaktır.¹

100. İlke:

Kelâmî deliller, toplumda masum imamın oluşunu; Allah Teâlâ'nın, insanların hidayetine neden olan büyük lütuflarından biri olduğunu göstermektedir. Açıktır ki, insanlar Allah'ın bu lütfüne mazhar olurlarsa, onun varlığının tüm eser ve bereketlerinden yararlanacak ve aksi durumda o hazretten tam anlamıyla yararlanma nimetinden mahrum olacaklardır; bu mahrumiyetin nedeni de Allah Teâlâ ve imam değil, onların kendileridir.²

101. İlke:

Hazret-i Veli-i Asr -Allah mübarek zuhurunu yaklaştırsın- hicrî kamerî 255 yılında dünyaya gözlerini açmıştır ve buna göre şimdi (hicrî kamerî 1418 yılında) o hazretin mübarek ömründen on bir asırdan fazla bir zaman geçiyor. Allah Teâlâ'nın eşsiz gücünü göz önünde bulundurarak, onun nasıl böyle bir ömre sahip olduğunu kabullenmek zor bir şey değildir ve gerçekte, o hazretin böyle uzun bir ömre sahip olmasını çok zor görenler, Allah'ın eşsiz gücünden gaflet etmişlerdir.

Allah'ı şanına yaraşır biçimde tanıyamadılar.³

Ayrıca, geçmiş ümmetlerde uzun ömre sahip olan çok

1- Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c.52, s.102-113-114, et-Temhîs ve'n-Nehyu ani't-Tevkit babı.

2- Muhakkık Tûsî, *Tecrîdu'l-İ'tikad* kitabında (imamet konusunda), aşağıdaki ibareyle bu delile işaret etmektedir: "Onun varlığı lütüftür, tasarrufu da başka bir lütüftür; yokluğu ise bizdendir." s.362.

3- En'âm, 91

sayıda insanlar vardı; nitekim Kur'ân-ı Kerim Hz. Nuh'un peygamberlik dönemini dokuz yüz elli sene olarak belirtmiştir.¹ Günümüzde, insanoğlu, uzun ömürlü olmanın sırlarını bulmaya çalışmaktadır; bilginlere göre, insan uzun ömürlü olma kabiliyetine sahiptir; fakat birtakım faktörler insanın uzun süre yaşamasını engellemektedir. Sahi, Kur'ân-ı Kerim'in apaçık vurguladığı gibi, Hz. Yunus'u kıyamete kadar balığın karnında diri olarak tutma gücüne sahip olan Allah Teâlâ,² kendi bereket ve lütufları sayesinde yeryüzündeki hüccetine uzun bir ömür veremez mi?! Bunun cevabının olumlu olduğu apaçık bellidir.

Ebedî bir âlemi olan Allah
Bir hücceti diri tutabilir elbet.

102. İlke:

İmam Mehdi'nin -Allah mübarek zuhurunu yakınlaştırsın- ne zaman zuhur edeceğini hiç kimse bilmiyor ve bu konu, kıyametin ne zaman kopacağı gibi sadece Allah Teâlâ'nın bildiği sırlardandır. Dolayısıyla, o hazretin ne zaman zuhur edeceğini bildiğini iddia edenler veya o hazretin zuhuru için belli bir zaman tayin edenlerin iddiasını kabul etmemek gerekir (vakit belirtenler yalan söylüyorlar).

İmam Mehdi'nin -Allah mübarek zuhurunu yakınlaştırsın- zuhuru konusunda birtakım nişaneler belirtilmiştir; bunlar da kendi aralarında "kesin belirtiler" ve "kesin olmayan belirtiler" olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır; konuyla ilgili ayrıntılar akaid ve hadis kitaplarında geçmiştir.

1- Ankebût, 14

2- Saffât, 143-144

Sekizinci Bölüm

AKAİD KÜLLİYATI -7-

(Mead)

ÖLÜMDEN SONRAKİ HAYAT

103. İlke:

İlahî dinlerin tümü, ahiret yurduna inanmanın gerekliliğinde görüş birliği içerisindeyler. Bütün peygamberler, tevhide davet ederken mead ve ölümden sonraki hayattan bahsetmiş ve ahiret yurduna imanı, programlarının temeli kılmışlardır. Bu esas üzerine, kıyamete inanmak İslâm'a imanın temel rükünlerindedir. Mead konusu, her ne kadar Tevrat ve İncil'de -İncil'de daha açık bir şekilde- söz konusu edilmişse de, Kur'ân-ı Kerim bu konunun üzerinde diğer semavî kitaplardan daha fazla durmuş ve ayetlerinin büyük bir bölümünü ona ayırmıştır. Kur'ân-ı Kerim'de kıyamet çeşitli isimlerle anılmıştır; örneğin yevmu'l-kıyâme = kıyamet günü, yevmu'l-âhire = ahiret günü, yevmu'l-hesab = hesap günü, yevmu'l-be's = diriliş günü vs... Buna bu kadar önem verilmesinin nedeni, kıyamete inanmayan birinin iman ve dindarlığının hiçbir yararı olmayacağını vurgulamak içindir.

104. İlke:

İslâm filozofları ve mütekellimler, Kur'ân-ı Kerim'den ilham alarak mead ve ölümden sonraki hayatın gerekliliği konusunda çeşitli deliller getirmişlerdir. İşte bu nedenle Kur'ân-ı Kerim'in bazı delillerine değinmemiz uygun olacaktır:

a) Allah Teâlâ mutlak haktır; onun fiili de mutlak hak olup her türlü batıl ve boş işten münezzehtir. Amaçlı ve ebedî bir hayat olmaksızın, beşerin yaratılışı abes ve boş bir şeydir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim, "**Bizim sizi boş yere, bir oyun ve eğ-**

lence olarak yarattığımızı ve sizin bize döndürülüp getirilmeyeceğinizi mi sandınız?!"¹ buyurmaktadır.

b) İlahî adalet, mükâfat ve ceza konusunda iyi kişilerle kötülere eşit davranılmamasını gerektirmektedir. Buna rağmen dünya hayatında, mükâfatlandırma ve cezalandırma konusunda adaletin tam anlamıyla gerçekleşmesinin imkânsız olduğunu görmekteyiz. Çünkü her iki grubun kaderi birbirine düğümlenmiştir ve bunların birbirinden ayrılması imkânsızdır. Diğer bir taraftan, bazı iyi ve kötü işlerin, bu dünyanın kapasitesine sığmayacak kadar büyük mükâfat ve cezaları vardır; örneğin, biri ömür boyu Allah yolunda cihat ve mücadele ettikten sora can veriyor ve diğeri çok sayıda hakperest mazlum kişileri öldürüyor. Dolayısıyla, ilâhî adaletin sonsuz imkânlar alanında gerçekleşmesi için başka bir âleme gerek vardır; nitekim Kur'ân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

Yoksa biz, inanıp iyi işler yapanları, yeryüzünde bozgunculuk yapanlar gibi mi tutacağız? Yoksa kuranları yoldan çıkanlar gibi mi tutacağız?!"²

Hepinizin dönüşü, O'nadır. Bu, Allah'ın gerçek olarak verdiği sözdür. O, yaratmağa başlar, sonra (öldürür ve) inanıp iyi işler yapanlara adaletle karşılık vermek için (yeniden yaratır). İnkâr edenlere gelince, küfürlerinden dolayı onlara kaynar sudan bir içki ve acı bir azab vardır.³

c) Beşerin bu dünyada yaratılışı değersiz bir zerreden başlar ve tedricen cismî kemal derecelerini kat eder. Sonra öyle bir noktaya varır ki bedenine ruh üfürülür ve Kur'ân-ı Kerim, bu seçkin varlığın yaratılışının mükemmelliğini göz önünde bulundurarak âlemin yaratıcısını "yaratılanların en güzeli" olarak adlandırır; sonra ölümün gelip çatmasıyla dün-

---

1- Müminûn, 115

2- Sâd, 28

3- Yûnus, 4

ya evinden önceki merhalenin kemali olan ahiret yurduna geçer. Kur'ân-ı Kerim'de buna şöyle işaret edilmektedir:

Sonra onu bambaşka bir yaratık yaptık. Yaratanların en güzeli Allah, ne yücedir. Sonra siz, bunun ardından öleceksiniz. Sonra siz kıyamet günü muhakkak dirileceksiniz.¹

Ayetin akışı, beşerin değersiz bir zerreden yaratılışıyla tekrar dirilişi arasında bağlantı olduğunu gösteriyor.

105. İlke:

Kur'ân-ı Kerim'in nazil olduğu asırda, kıyameti inkâr edenler birtakım eleştirilerde bulunuyorlardı; Kur'ân-ı Kerim çeşitli yerlerde bu eleştirileri reddederek kıyametin varlığının delillerini ortaya koymuştur. Burada bunlardan bazılarına değiniyoruz:

a) Bazen Allah'ın mutlak gücüne dayanarak şöyle buyurmaktadır:

Dönüşünüz Allah'adır. O, her şeyi yapacak güçtedir.²

b) Bazen, insanları ilk kez yaratmaya gücü yeten kimse- nin, onları yeniden yaratmaya da aciz olmayacağına değinmektedir. Örneğin, kıyameti inkâr edenleri, "**Kim bizi (dünyaya hayatına) geri döndürecek, diyecekler.**" diye eleştirmekte ve sonra şöyle cevap vermektedir: "**De ki: Sizi ilk defa yaratan (döndürür).**"³

c) Bazı yerlerde, insanın dirilişini, yerin kış uykusuna daldıktan sonra ilkbaharda dirilişine benzeterek şöyle buyuruyor: Yere su indirdiğimiz zaman, titreşir, kabarır ve güzel bitkiler bitirir. Sürekli tekrarlanan bu doğal gerçeğe işaret ettikten sonra kıyameti söz konusu ederek şöyle buyuruyor:

1- Müminûn, 14-16

2- Hûd, 4

3- İsrâ, 51

O, ölüleri diriltir.¹

d) "İnsan ölüp bedeni çürüyerek toprağa karıştıktan sonra, dağılan azaları tekrar nasıl tanınacak da önceki beden gibi bir beden oluşturacak" eleştirisine karşı Kur'ân-ı Kerim, Allah Teâlâ'nın kapsamlı ilmine dayanarak buyuruyor ki:

Elbette yaratır. O, çok bilen yaratıcıdır.²

Başka bir yerde de kapsamlı ilimden şöyle bahseder:

Biz yerin, Onlar(ın cesetlerin)den ne eksilttiğini bilmişizdir. Yanımızda (her şeyi) zapteden bir kitap vardır.³

e) Bazen insanın, ölümden sonra çürüyerek toprağa dönüşecek olan, sadece cismî ve maddî uzuvlar mecmuası olduğu sanılmaktadır. Öyleyse bu durumda, bu kişiyle, kıyamet günü dirilecek olan kişinin aynı insan olduğu nasıl söylenebilir? Başka bir tabirle, bu iki bedenin birliğinin koruyucusu nedir?

Kur'ân-ı Kerim kâfirlerin, "**Biz yerde (toprağa karışıp) kaybolduktan sonra, yeni bir yaratılış içinde mi olacağız?**"⁴ dediklerini naklederek, onlara cevap olarak buyuruyor ki:

De ki: Üzerinize vekil edilen ölüm meleği, canınızı alır, sonra Rabbinize döndürülürsünüz.⁵

Bu ayetteki "teveffa" kelimesi "almak" anlamındadır. Bu tabirden, ölünce, yerde kalan ve toprağa defnedilen şey (beden) dışında, ölüm meleğinin aldığı başka bir şeyin (ruh) daha olduğu anlaşılmaktadır.

Bu durumda, Kur'ân-ı Kerim'in cevabının anlamı şudur: Bu iki bedenin kişilik ve birliğini koruyacak olan şey (uzuv-

1- Hac, 5-6. Bu anlamda bkz. Kâf, 9-11.

2- Yâsîn, 81

3- Kâf, 4

4- Secde, 10

5- Secde, 11

ların birliği dışında), "dönüş"ün "başlangıç"ın aynısı olmasına neden olan, ölüm meleği tarafından alınan ruhtur.

Bu ve benzeri ayetlerden, kıyamet gününde haşredilen insanın, dünyadaki insanın bizzat kendisi olduğu; mükâfat ve cezanın, bunları hak eden kişiye ulaşacağı anlaşılmaktadır. Başka bir ayette de Kur'ân-ı Kerim bu birliği vurgulayarak şöyle buyurmaktadır:

De ki: "Onları ilk defa yaratan diriltecek. O, her yaratmayı bilir."¹

106. İlke:

Kur'ân-ı Kerim ayetleri ve hadisler, insanların meadının hem cismanî, hem de ruhanî olduğunu göstermektedir. Cismanî meaddan maksat; beden ahiret yurdunda haşredilip tekrar ona nefsin verilmesi, beden ve duyu organları olmaksızın gerçekleşmeleri mümkün olmayan kısmî ve hissedilir mükâfat ve cezalar, lezzet ve acıların gerçekleşmesidir.

Ruhanî meaddan maksat ise; hissedilir mükâfat ve cezaların, kısmî ve cismanî lezzet ve acıların dışında, iyi ve kötü kişiler için ruhun hissedip algılamakta beden ve duyu organlarına ihtiyacı olmadığı birtakım ruhî mükâfat ve cezaların da verilmesidir. (Allah'ın rızası gibi) Kur'ân-ı Kerim hissî mükâfatları sıraladıktan sonra şöyle buyuruyor:

Allah'ın (onlardan) razı olması ise hepsinden büyüktür. İşte büyük başarı budur.²

Veya aynen öldürücü hasret ve üzüntü gibi; nitekim şöyle buyuruyor:

Onları hasret gününe karşı uyar ki, o zaman kendileri (her şeyden) habersiz bir hâlde inanmamakta ısrar ederlerken iş bitmiş olur.³

1- Yâsîn, 79

2- Tevbe, 72

3- Meryem, 39

107. İlke:

Ölüm, hayatın son bulması demek olmayıp, bir evden başka bir eve göçtür; bu ev kıyamet ve bekâ yurdundan ibaret olan ebedî mekândır. Ayrıca dünya ile kıyamet arasında, "berzah" denilen başka bir yurt daha vardır ki, insan ölümden sonra bir süre orada kalır. Berzah hayatının gerçeği bizim için açık olmayıp, onun hakkındaki bilgimiz, Kur'ân-ı Kerim ve rivayetlerin bize bildirdiği kadardır. Bu konuda Kur'ân-ı Kerim'in bazı kılavuzlukları şöyledir:

a) Bir müşrikin ölümü gelip çatınca, "Allah'ım!" der, "Yapmadığım vazifeleri yerine getirmem için beni geri çevir." Bunun üzerine ona şöyle hitap edilir: "Asla! Bu ancak onun söylediği (olmayacak) bir laftır." Daha sonra buyuruyor ki:

Önlerinde ta dirilecekleri (kıyamet) gün(ün)e kadar, bir perde var.¹

Yukarıdaki ayet, insanların ölümden sonra da bir gerçekleri olduğunu; fakat bir engelin onların dünyaya dönmesine mani olduğunu anlatmak istiyor.

b) Şehitler hakkında buyuruyor ki:

Allah yolunda öldürülenlere, "ölüler" demeyin; hayır, onlar diridirler; ama siz farkında olmazsınız.²

Başka bir ayette, Allah yolunda şehit olanlar için bazı hayat belirtileri sıralanmakta ve şöyle buyrulmaktadır:

Allah'ın, keremiyle kendilerine verdiklerinden sevinirler ve arkalarından henüz (şehit olup) kendilerine yetişemeyenlere de korku olmadığını ve onların da üzüntüye uğramayacaklarını müjdeliler.³

(Maksat, ahiret azabından dolayı korkunun ve dünya amelleri nedeniyle üzüntünün olmayışdır.)

1- Mü'minûn, 100

2- Bakara, 154

3- Âl-i İmrân, 170

c) Günahkârlar, özellikle Firavunoğulları hakkında, kıyamet gelip çatmadan önce her sabah ve akşamleyin onların ateşe sunulduklarını ve kıyamet gününde de en şiddetli azaba tutulacaklarını haber vermektedir; nitekim şöyle buyuruyor:

Ateş! Sabah akşam ona sunulurlar (dünya durdukça azap böyle devam eder). Kıyamet koptuğu gün de, "Firavun ailesini azabın en çetinine sokun!" (denilir).¹

108. İlke:

İnsanın berzah hayatının ilk merhalesi bedenden ruhun alınmasıyla başlar. İnsan toprağa verilince, birçok hadisler gereğince, Allah'ın melekleri, tevhid, nübüvvet ve birtakım itikadî konuları ve din hükümlerini ona sorarlar. Açıkır ki mümin kişinin bu sorulara cevabı, kâfirin verdiği cevaptan farklı olacak ve sonuçta kabir ve berzah müminler için rahmet mazharı, kâfirler ve münafıklar için ise Allah'ın azab sahnesi olacaktır.

Kabir evinde meleklerin insanı sorguya çekeceği, orada müminlerin ilâhî rahmetin kapsamına gireceği ve kâfirlerin ise azaba uğrayacağı, dinimizin kesin ilkelerindedir ve mezar, gerçekte kıyamete kadar devam edecek olan berzah hayatının başlangıcıdır.

İmamiye uleması, akaid kitaplarında tüm bu söylediklerimizi açıkça vurgulamışlardır. Şeyh Saduk, *İ'tikadât* adlı kitabında diyor ki:

Kabirde sorgu-sual hakkında inancımız, onun hak oluşudur ve kim bu sorulara doğru cevap verirse, Allah'ın rahmetinin kapsamına girer ve kim de doğru cevap vermezse ilahî azaba uğrar.²

1- Mü'min, 46

2- el-İ'tikadât, Şeyh Saduk, 17. bab, s.37.

Şeyh Mufid, *Tashîhu'l-İ'tikad* adlı kitabında şöyle yazıyor:

Resul-i Ekrem'den (s.a.a) nakledilen sahih rivayetlerden, kabirdekilerden dinleri hakkında sorulacağı anlaşılmaktadır ve bazı rivayetler, insanı sorguya çekmekle görevli olan iki meleğin isimlerinin Nakir ve Nekir olduklarını bildirmektedir.

Daha sonra şöyle ekliyor:

İnsanın kabirde sorguya çekilmesi, ölülerin kabirde dirileceklerini ve sonra hayatlarının kıyamet gününe kadar devam edeceğini göstermektedir.¹

Hâce Nâsıruddîn Tûsî de, *Tecrîdu'l-İ'tikad* adlı kitabında şöyle kaydeder:

Kabir azabı vuku bulacaktır; çünkü aklen bunun gerçekleşmesi mümkündür; bu konuda nakledilen mütevatir rivayetler de vardır.²

Diğer İslâm mezheplerinin akaid kitaplarına müracaat edildiğinde, bu inancın herkesin ittifak konusu olduğu anlaşılabilecektir; kabir azabını inkâr eden tek kişinin Zırrar b. Amr olduğu söylenmektedir.³

109. İlke:

Yukarıda geçen açıklamalarımızdan, mead ve kıyamet gerçeğinin; ruhun bedenden ayrıldıktan sonra, dünyada yaptığı amellerinin ahiret yurdunda mükâfat ve cezasını görmek için -Allah'ın iradesiyle- tekrar aynı bedene dönüşü olduğu anlaşılmış oldu.

Hindu inancının izleyicileri gibi bazıları, semavî dinler-

1- Tashihu'l-İtikadat, Şeyh Mufid, s.45-46.

2- Keşfu'l-Murad, 6. maksad, 14. mesele.

3- Bkz. Ahmed b. Hanbel'in "es-Sünne" adlı kitabı; Ebu'l-Hasan Aş'eri'nin "el-İbane" adlı eseri ve kadı Abdulcabbar'ın "Şerh-i Usul-i Hamse" adlı eserleri.

de söz konusu edilen kıyamet anlayışını reddettikleri hâlde, insanların amellerinin karşılığında mükâfatlandırılacaklarını ve cezaya çarptırılacaklarını kabul ederek bunun "tenasüh" yoluyla gerçekleşeceğini söyler ve şöyle derler:

Ruh cenine taalluk edip geliştikten sonra tekrar bu dünyaya döner ve çocukluk, gençlik ve yaşlılık dönemini kat eder; ancak önceki hayatında iyi olan kişiler tatlı bir hayat yaşar, geçmişteki hayatlarında kötü olanlar ise tatsız bir yaşam geçirirler.

Tarih boyunca sürekli izleyicileri olan tenasüh inancı, Hinduların temel inançlarından biri sayılmaktadır.

Dikkat edilmesi gerekir ki, nefislerin tümü sürekli olarak tenasüh yolunu kat ederse, artık kıyamete bir gerek kalmaz. Oysa aklî ve naklî deliller, kıyamet inancının zaruriyattan olduğunu vurgulamaktadır ve gerçekte tenasühe inananlar, kıyameti doğru bir şekilde yorumlayamadıkları için onun yerini tenasühle doldurmak istemişlerdir. İslâm açısından, tenasüh inancı küfürdür. Akaid kitaplarımızda bu inancın batıl olduğu ve İslâm itikadıyla bağdaşmadığı ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır; burada, akaid kitaplarımızda bu konuda kaydedilenlere kısaca değinelim:

1- İnsan nefsi ölüm anında bir kemal merhalesine ulaşmıştır. Bu esas üzerine, onun tekrar cenine taalluk etmesi, nefisle beden arasında uyumluluk olmasının gerekliliği hesabıyla, nefsin kemal merhalesinden noksanlığa ve fiiliyetten kuvvete dönmesini gerektirmektedir. Bu ise, varlık âlemine hâkim olan -varlıkların kuvveden fiile doğru kemalî seyri doğrutusundaki- sünnetle çelişmektedir.¹

2- Nefsin bedenden ayrıldıktan sonra başka bir bedene taalluk ettiğini kabul edecek olursak, bu konu, bir bedende

---

1- İnsan ruhunun kıyamette mükemmel bedene taalluk edeceği, dolayısıyla nefsin cenine taalluk edeceği bu faraziye ile çok farklı olduğuna dikkat edilmesi gerekir.

birden fazla nefsin olmasını ve çifte kişiliği gerektirir. Bu ise, bir kişiliğe sahip olan insanın kendisi konusundaki vicdanî idrakiyle çelişmektedir.¹

3- Tenasüh inancı, yaratılış sistemine hâkim olan sünnetle çelişmekle birlikte, zalimler ve çıkarıcı kişiler, onu baha ne ederek kendilerinin fiilî izzet ve refahlarını, geçmişteki temiz ve iyi hayatlarının; mazlum ve mahrumların bedbahtlığını ise, önceki hayatlarındaki çirkin işlerinin sonucu sayacaklardır! Ve böylece kendilerinin sultaları altındaki toplumda çirkin işlerine, zulüm ve haksızlıklarına kılıf uyduracaklardır.

110. İlke:

Tenasüh konusunun sonunda, iki soruyu cevaplamamız gerekiyor:

Soru 1: Kur'ân, geçmiş ümmetlerde meshler -çirkin dönüşümler- olduğunu ve böylece bazı insanların domuz ve maymuna dönüştüğünü vurgulamaktadır:

Onlardan maymun ve domuzlar yapmıştır.²

Eğer tenasüh batılsa, mesh (insanların hayvanlara dönüşümü) nasıl gerçekleşmiştir?

Cevap: Meshle, bahsettiğimiz tenasüh birbirinden tamamen farklı şeylerdir. Çünkü tenasühte, ruh, kendi bedeninden ayrıldıktan sonra, "cenin"e veya başka birinin bedenine taalluk ediyor; fakat meshde, ruh bedenden ayrılmıyor; zulmeden günahkâr insanın kendisini maymun ve domuz şeklinde görerek ondan ıstırap çekmesi için, sadece bedenin şekil ve biçimi değişiyor.

Başka bir tabirle, günahkâr insanın nefsi; insanî ma-

1- *Keşfu'l-Murâd*, Allâme Hillî, 2. maksat, 4. fasıl, 8. mesele; *Esfâr*, Sadru'l-Mutellihîn, 9 / 10.

2- Mâide, 60. Yine A'râf, 166. ayete de müracaat edilebilir.

kamdan hayvanî makama düşmüyor. Çünkü eğer böyle olacak olsaydı, meshedilen insanlar, kendilerinin çarptırıldığı ceza ve ıstırapı anlayamazlardı; oysa Kur'ân-ı Kerim meshi, günahkârlar için cezalandırma olarak tanıtılmaktadır.¹

Taftazanî bu konuda diyor ki:

Tenasühün gerçeği, ruhun, insanların nefisleri bedenden ayrıldıktan sonra, bu dünyada, diğer bedenlerde tedbir ve tasarruf etmek için onlara taalluk etmesidir; meshte olduğu gibi bedenın şekil değiştirme-si değildir.²

Allâme Tabatabâî de şöyle diyor:

Meshedilen insanlar, beşer ruhlarını koruyarak şeklen mesholan kişilerdir; onların insanî nefsi de mesholup maymun nefesine dönüşmez.³

Soru 2: Bazıları, ric'at inancının tenasüh inancından kaynaklandığını sanmışlardır.⁴ Acaba ric'at inancı tenasühü gerektirmiyor mu?

Cevap: Yeri geldiğinde açıklayacağımız gibi, ric'at, İma-miye ulemasının çoğunun inancına göre, iman ve küfür eh-linden bir grubun ahir zamanda tekrar bu dünyaya dönme-sidir; onların dünyaya dönüşü ise, Hz. İsa'nın (a.s) yaptığı gibi ölümlerin diriltilmesi⁵ ve yüz sene sonra Uzeyr'in dirilişi⁶ gibidir. Dolayısıyla, ric'at inancının tenasühle hiçbir ilişkisi yoktur; ricat konusunu işlerken bu konuda daha fazla bilgi vereceğiz.

1- "Ve bu cezayı, önündekilere ve ardından geleceklere bir ib-ret, (Allah'ın azabından) korunanlara da bir öğüt yaptık." (Bakara, 66)

2- *Şerh-u Maksad*, Taftazanî, c.3, s.337.

3- *el-Mizân*, Tabatabâî, c.1, s.209.

4- *Fecru'l-İslâm*, Ahmed Emin-i Mısrî, s.377.

5- *Âl-i İmrân*, 49.

6- Bakara, 259.

111. İlke:

Ulemanın sözlerinde, Kur'ân-ı Kerim'i izleyerek "eşra-tu's-saat" diye bir meselenin söz konusu edildiğini görmekteyiz. Bundan maksat kıyamet gününün alâmet ve nişaneleridir.

Kıyamet gününün nişaneleri iki kısma ayrılır:

a) Kıyamet günü gelmeden ve varlık âleminin düzeni bozulmadan önce gerçekleşecek olan ve vuku bulduklarında insanların daha yeryüzünde yaşayacakları olaylardır. "Eşra-tu's-saat" kelimesi genellikle bu gibi olaylara söylenir.

b) Varlık düzeninin bozulmasına neden olan olaylar: bu olaylar çoğunlukla Tekvîr, İnfitar, İnşikak ve Zelzele surelerinde zikredilmiştir.

Birinci kısım nişaneler özetle şunlardan ibarettir:

- 1- Son Peygamber'in (s.a.a) gönderilişi (Muhammed, 18)
- 2- Ye'cûc ve Me'cûc sedlerinin yıkılması (Kehf, 98-99)
- 3- Gökyüzünü siyah bir dumanın kapsaması (Duhân, 10-16)
- 4- Hz. İsa'nın (a.s) inişi (Zuhruf, 57-61)
- 5- Yerden bir Dabbe (canlı)nın çıkışı (Neml, 82).

Bu nişanelerin ayrıntıları için tefsir ve hadis kitaplarına müracaat edebilirsiniz.

İkinci kısmın nişaneleri hakkında da Kur'ân-ı Kerim ayrıntılı bir şekilde durumların değişiminden; güneş, ay, denizler, dağlar, yer ve göğün dağılacağından bahsediyor. Kıscası, varlık âleminin düzeninin bozulacağını ve Allah Teâlâ'nın mükemmel gücünün cilvesi olan başka bir düzenin geleceğini vurguluyor; nitekim buyuruyor ki:

O gün yer başka yerle, gökler de (başka göklerle) değiştirilir. Bütün insanlar tek ve kahredici Allah'ın huzurunda durur.¹

1- İbrâhîm, 48

112. İlke:

Kur'ân-ı Kerim "Sûr'a üfürülüş" diye bir olaydan bahsetmektedir; bu olay iki merhalede gerçekleşecektir:

a) (Allah'ın dilediği kimse dışında) yer ve göklerdeki bütün varlıkların ölümüne sebep olan Sûr'a üfürülüş;

b) Ölülerin dirilip Allah Teâlâ'nın huzurunda yer almalarına sebep olan Sûr'a üfürülüş.¹

Sûr'a üflendi, göklerde ve yerde olanlar (korkudan) düşüp bayıldı(lar). Ancak Allah'ın dilediği kaldı. Sonra ona bir daha üflendi, birden onlar (ölüm uykusundan) kalktılar, (kaderlerine) bakıyorlar.²

Kur'ân-ı Kerim, insanların kıyamet gününde haşredilmesi hakkında şöyle buyuruyor:

Gözleri düşkün düşkün (zillet ve dehşet içinde) kabirlerden çıkarlar; tıpkı yayılan çekirgeler gibidirler.³

113. İlke:

Ölülerin dirilip kıyamet sahnesine getirilmesinden sonra, cennet ve cehenneme girmeden önce, bazı olaylar vuku bulacaktır; Kur'ân-ı Kerim bu olayları şöyle bildirmiştir:

1- Kişiler, özel bir şekilde amellerinden hesaba çekilecek; örneğin amel defterleri kendi ellerine verilecektir.⁴

1- Dolayısıyla, "Sadece bir tek nâra olur, hemen onların hepsi huzurumuza getirilirler." (Yâsîn, 53) ayeti, "Sûr'a üflendi. İşte onlar kabirlerinden (kalkıp) Rablerine koşuyorlar." ayetindeki (Yâsîn, 51) Sûr'a üfürülüşü açıklamaktadır. Bu ayet, Sûr'a ikinci defa üfürülüşün bir nâra ve feryat olduğunu ve ondan sonra herkesin ansızın Allah'ın huzurunda hazır olacağını açıklıyor.

2- Zümer, 68

3- Kamer, 7

4- İsrâ, 13-14

2- Herkesin amel defterinde, küçüklü büyüklü tüm işleri yansıdığı gibi, insanın vücudunun içinden ve dışından şahitler de onun dünyada yaptığı amellere şahitlik edecektir.

Dış şahitler şunlardır: Allah Teâlâ (Âl-i İmrân, 98), her ümmetin peygamberleri (Nahl, 89), Hz. Resul-i Ekrem (Nisâ, 41), İslâm ümmetinin seçkinleri (Bakara, 143), Allah'ın melekleri (Kâf, 18), yeryüzü (Zilzâl, 4-5).

3- İnsanların amellerini hesaplamak için, yukarıda söylediklerimizin dışında, adalet mizanları kurulacak ve herkes hak ettiği şeye tamamen ulaşacaktır. Nitekim şöyle buyurmaktadır:

Kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Hiç kimseye bir haksızlık edilmez. (İnsanın yaptığı iş), bir hardal tanesi ağırlığınca da olsa onu getiririz. Hesab günü olarak biz yeteriz.¹

4- Rivayetlerden anlaşılıyor ki, kıyamet gününde herkesin geçmesi gereken umumî bir geçit vardır. Bu geçide rivayetlerde "Sirat" denmektedir; müfessirler Meryem Suresi'nin 71-72. ayetlerinin de bunu vurguladığını bildirmişlerdir.²

5- Cennetliklerle cehennemlikler arasında, Kur'ân-ı Kerim'in "hicab" diye tabir ettiği bir örtü ve engel vardır. Yine kıyamet gününde yüce kişiler, cennetliklerle cehennemlikleri, her birini yüzlerinden tanıyacakları yüksek bir yerde yer alacaklardır:

İki taraf arasında bir perde ve A'râf üzerinde de hepsini (hem cennettekileri, hem de cehennemdekileri, yüzlerindeki) işaretleriyle tanıyan erkekler vardır.³

1- Enbiyâ, 47

2- "İçinizden oraya gitmeyecek hiç kimse yoktur. (Oraya girmeleri), Rabbinin üzerine aldığı kesin borçtur. Sonra (günahtan) korunanları kurtarırsınız ve zalimleri öyle diz üste çökmüş olarak bırakırsınız."

3- A'râf, 46

Bu yüce kişiler, bizim rivayetlerimiz gereğince peygamberler ve onların yüce vasileridir.

6- Hesaba çekme işi sona erip kişilerin kaderi belli olunca, Allah Teâlâ "Livâ-i Muhammed" denilen sancağı Hz. Resul-i Ekrem'e (s.a.a) verecek ve o hazret de cennetliklerin önünde cennete doğru hareket edecektir.¹

7- Çeşitli rivayetlerde, mahşer sahrasında "Kevser Havuzu" diye meşhur olan büyük bir havuzun olduğu bildirilmiştir; Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) herkesten önce bu havuzun kenarına gelecek; ümmetin kurtuluşa erenleri Hz. Resulullah (s.a.a) ve Ehlibeyt'i (a.s) vasıtasıyla o havuzdan su içeceklerdir.

114. İlke:

İslâm inançlarından biri de, kıyamet gününde şefaath edicilerin Allah'ın izniyle şefaath etmesidir. Şefaath, din ve Allah Teâlâ'yla tamamen bağlarını kesmeyen ve bazı günahlara bulaşmış oldukları hâlde, şefaath edicilerin şefaathinin bereketiyle tekrar Allah'ın rahmetinin kapsamına girmeye kabiliyeti olan kimseler hakkında gerçekleşecektir. Şefaath inancı Kur'ân ve sünnetten alınmıştır; örnek olarak bunlardan bazılarına değiniyoruz:

a) Kur'ân-ı Kerim'de Şefaath

Kur'ân-ı Kerim ayetleri, kıyamet gününde "şefaath" olgusunun varlığını kabul ederek şefaathin Allah Teâlâ'nın izin ve rızasına bağlı olduğunu vurgular:

(Allah'ın) razı olduğundan başkasına şefaath edemezler.²

1- *Bihâru'l-Envâr*, c.8, 18. bab, 1'den 12'ye kadarki hadisler; *Müsned-i Ahmed*, c.1, s.281, 295 ve c.3, s.144.

2- *Enbiyâ*, 28

Başka bir ayette ise buyuruyor ki:

O'nun izni olmadan hiç kimse şefaata edemez.¹

Dolayısıyla, şefaata inancı (tabii ki Allah'ın izniyle) Kur'ân-ı Kerim açısından kesin bir şeydir.

Şimdi kimlerin şefaata edebileceklerine bakalım:

Bazı ayetlerden meleklerin de şefaatchilerden oldukları anlaşılmaktadır:

Göklere nice melekler var ki onların şefaati hiçbir işe yaramaz. Meğer Allah'ın (kurtuluşa ermesini) dilediği ve razı olduğu kimseye izin verildikten sonra olsun (Ancak o zaman şefaatin faydası olur).²

Müfessirler, "**Belki böylece Rabbin seni, övülmüş bir makama ulaştırır.**"³ ayetinin tefsirinde, övülmüş makamdan maksadın, Hz. Resulullah (s.a.a) için şefaata makamı olduğunu söylemişlerdir.⁴

b) Hadislerde Şefaata

Kur'ân-ı Kerim dışında hadis kitaplarında da şefaata hakkında Hz. Resul-i Ekrem'den (s.a.a) birçok hadisler rivayet edilmiştir; onlardan bazıları şöyledir:

1- Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyuruyor:

Şefaatem ancak ümmetinden büyük günahlar işleyenlere ulaşacaktır.⁵

Zahiren, şefaatin büyük günahlar işleyenlere has kılınmasının nedeni, Allah Teâlâ'nın Kur'ân-ı Kerim'de açıkça, "İnsanlar büyük günahlardan sakınacak olurlarsa, onları af-

1- Yûnus, 3

2- Necm, 26

3- İsrâ, 79

4- *el-Mîzân*, c.13, s.191-192; *Mecmau'l-Beyan*, c.10, s.549.

5- Şeyh Saduk, *Men La Yehzuruhu'l-Fakih*, c.3, s.376.

fedeceğim."¹ diye vaat etmesinden dolayı, artık şefaaf ve benzerlerine gerek kalmayıdır.

2- Yine buyuruyor ki:

-Allah Teâlâ tarafından- bana beş şey verildi -ve bu cümleden- bana şefaaf verildi de ben onu ümmetim için saklıyorum. Benim şefaafim Allah'a şirk koşmayanlar hakkında olacaktır.²

Mahşerde Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) dışında (Ehlibeyt İmamaları, ulema ve şehitler gibi) kimlerin şefaaf edecekleri ve yine kimlere şefaaf edileceği hakkında bilgi edinmek isteyenler akaid, kelâm ve hadis kitaplarına bakabilirler.

Ayrıca dikkat edilmesi gerekir ki, şefaaf inancı -ve yine tövbenin kabul oluşu- kişilerin günahlarını sürdürmelerine neden olmamalı; aksine bir ümit kaynağı olmalı ve insanlar affedilmek ümidiyle doğru yola dönmeli ve artık iş işten geçtiğini sanarak hiçbir zaman doğru yola dönmeyi düşünmeyen ümitsizliğe katılanlar gibi olmamalıdır.

Yukarıdaki açıklamalarımızdan yine şu anlaşılıyor ki, şefaafın açık etkisi, bazı günahların bağışlanmasıdır; dolayısıyla bazı İslâm fırkalarının (örneğin Mutezile'nin) dediği gibi, onun etkisi, sadece haklarında şefaaf edilenlerin makamlarının yükselmesiyle sınırlı değildir.³

115. İlke:

Dediğimiz gibi, "ahirette Allah'ın izni dairesinde şefaaf ilkesi"ne inanç kesin İslâm akaidindedir ve hiç kimsenin onu zedelemeye hakkı yoktur. Şimdi bakalım, acaba bu dünyada da, Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) gibi şefaafçilerden şefaaf istenilebilir mi; başka bir tabirle, acaba insanın, "Ya

1- Nisâ, 31

2- *Hisâl-u Şeyh Saduk*, Beş bab, *Sahîh-i Buhârî*'nin hadisi, c.1, s.42; *Müsned-i Ahmed*, c.1, s.301.

3- *Evâilu'l-Makalât*, Şeyh Mufid, s.54 ve diğer kelam kitapları.

Resulallah! Allah Teâlâ'nın huzurunda benim hakkımda şefaati ol (Ey Allah'ın nezdinde saygın olan! Allah'ın nezdinde bana şefaati ol)" demesi doğru mudur?

Bu konunun meşruiyetinde, sekizinci asra kadar bütün Müslümanlar tarafından ittifak edilmekteydi ve sadece sekizinci asrın ikinci yarısından bu yana bazı kişiler buna muhalefet ederek bunu caiz görmediler; oysa Kur'ân-ı Kerim ayetleri, muteber nebevî hadisler ve Müslümanların süregelen siri retinin bunların caiz olduğuna tanıklık etmektedir. Çünkü şefaatiçilerin şefaati, gerçekte, onların kişiler hakkında dualarıdır ve mümin bir kişiden bile dua talebinde bulunmak kesinlikle caiz ve iyi bir işdir.

İbn Abbâs'ın Hz. Resul-i Ekrem'den (s.a.a) naklettiği hadisten, müminin şefaatinin, onun diğerleri hakkındaki duası olduğu apaçık bir şekilde anlaşılıyor: "Bir Müslüman ölür de kırk muvahhit mümin ona cenaze namazı kılsa, Allah Teâlâ, onun hakkında onların şefaatinin kabul eder."¹ Çünkü cenaze namazı kılarken kırk müminin şefaati, onun hakkında duadan başka bir şey değildir.

Tarih sayfalarına baktığımızda, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) sahabesinin, o hazretin hayatında, O'ndan şefaati istediklerini görmekteyiz. Tirmizî, Enes b. Mâlik'ten şöyle nakleder:

Resulullah'tan (s.a.v) kıyamet gününde benim hakkımda şefaati etmesini istedim. O hazret, "*Böyle yapacağım.*" buyurdu. Bunun üzerine, "Seni nerede bulayım?" diye sordum. Hazret, "*Sirat köprüsünün kenarında.*" cevabını verdi.²

Şefaati dilemenin gerçekte, şefaatiçi olacak kişiden dua talebinde bulunmaktan başka bir şey olmadığını dikkate alarak, bunun örneklerinin peygamberlerin döneminde vuku

1- *Sahîh-i Müslim*, c.3, s.54.

2- *Sünen-i Tirmizî*, c.4, s.42, mâ câe fi şe'n-is Sırat babı.

bulmuş olduğunu Kur'ân-ı Kerim'den anlamak mümkündür:

1- Yakuboğulları, zulümleri ortaya çıktıktan sona babalarından, Allah Teâlâ'dan kendileri hakkında bağışlanma talebinde bulunmasını istediler. Hz. Yakub da onların isteğini kabul ederek belirlenen zamanda vaadini yerine getirdi.¹

2- Kur'ân-ı Kerim buyuruyor ki: Kendi haklarında zulmeden Müslümanlar, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) yanına gelerek ondan, kendileri için Allah'tan bağışlanma dilemesini istedikten sonra, kendileri bağışlanma diler ve Peygamber de onlar hakkında Allah'tan bağışlanma isterse, Allah Teâlâ tövbelerini kabul eder ve onları rahmetinin kapsamına alır.²

3- Yine münafıklar hakkında şöyle buyuruyor: Onlara, "Gelin de Peygamber'den sizin hakkınızda bağışlanma dilemesini isteyin" denildiğinde, itaat etmez ve başkaldırırlar.³ Açıktır ki, mahiyeti bakımından şefaata talebiyle aynı şey olan Hz. Resulullah'tanm (s.a.a) bağışlanma dilemekten yüz çevirmek, nifak ve istikbarın nişanesi; doğal olarak bağışlanma dilemek de iman ve Allah'ın huzurunda teslimiyetin nişanesidir.

Maksadımız, şefaata talebinde bulunmanın caiz ve meşru oluşunu ispatlamak olduğu için, bu ayetlerde, şefaata edecek kişinin diri olmayışı amacımıza bir zarar vermez; hatta eğer bu ayetin ölümler hakkında değil, sadece diriler hakkında na-

---

1- Yûsuf, 97: "(Oğulları:) Ey babamız, bizim günahlarımızın bağışlanmasını dile. Gerçekten biz günah işledik, dediler. (Yakub) sizin için Rabbime istiğfar edeceğim, dedi."

2- Nisâ, 64: "Eğer onlar, kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler. Allah'tan, günahlarını bağışlamasını isteseler ve elçi de onların bağışlanmasını dileseydi, elbette Allah'ı affedici, merhametli bulurlardı."

3- Münâfikûn, 5: "Onlara: Gelin, Allah'ın Resülü sizin için mağfaret dilesin, dendiği zaman başlarını çevirirler ve onların, büyüklük taslayarak yüz çevirdiklerini görürsün."

zil olduğu farz edilse bile, yine maksadımıza bir zarar vermez. Çünkü eğer dirilerden şefaata talebinde bulunmak şirk değilse, doğal olarak ölüden şefaata talebinde bulunmak da şirk değildir. Çünkü şefaataçının yaşaması veya ölmüş olması, tevhid ve şirkin ölçüsü değildir; kutsal ruhlardan şefaata talebinde bulunurken gerekli olan tek şey, onların duymasıdır; biz tevessül konusunda, bu ilişkinin varlığını ve yararlı olduğunu ispatlayacağız.

Burada, müminlerin ve muvahhidlerin peygamberlerden ve Allah'ın velilerinden şefaata talebinde bulunmalarıyla, putperestlerin kendi putlarından şefaata ummaları arasında temel bir fark vardır. Çünkü muvahhidler, iki temel konudan kesin emin olarak şefaata talebinde bulunurlar:

1- Şefaata makamı, Allah'a has ve O'nun iradesinde olan bir makamdır; nitekim şöyle buyuruyor:

De ki: "Bütün şefaata Allah'ındır."¹

O'nun izni olmadan, O'nun yanında kim şefaata eder?!²

2- Muvahhitlerin kendilerinden sığınma istedikleri şefaataçılar, Allah'a yakın olmalarından dolayı duaları kabul olan O'nun hâlis kullarıdır.

Bu iki şarta dikkat edildiğinde, şefaata konusunda muvahhitlerle biset asrının müşrikleri arasındaki temel fark anlaşılacaktır:

Birincisi: Müşrikler, onların şefaatinin geçerli olması için hiçbir şart ve kaydı kabul etmiyorlardı; sanki Allah Teâlâ kendi hakkını kör ve sağır putlara bırakmıştı! Oysa muvahhitler, Kur'ân-ı Kerim'in kılavuzluğuyla, şefaata makamını sürekli Allah'a has bilmekte ve şefaataçilerin şefaatinin kabul olmasını Allah'ın izin ve rızasına bağlı kabul etmektedirler.

1- Zümer, 44

2- Bakara, 255

İkincisi: Hz. Resulullah (s.a.a) döneminin müşrikleri kendi elleriyle yapmış oldukları mabutları kendi rab ve ilahları sanarak, beyinsizliklerinden dolayı, bu cansız varlıkların, varlık âleminin yaratılış ve yönetiminde bir payı olduğunu sanmaktaydılar! Oysa muvahhitler, peygamberler ve imamları Allah'ın seçkin kulları sayarak sürekli "... O'nun kulu ve elçisi" ve "...Allah'ın salih kulları" sözünü dillerinden düşürmezler; gerçekten de bu ikisi arasında pek büyük fark vardır!

Dolayısıyla, müşriklerin putlardan şefaath dilemelerini reddeden ayetlere dayanarak, İslâm dininde şefaath olduğunu reddetmek, tamamen temelsiz bir mugalâta ve yersiz bir kıyaslamadır.

116. İlke:

İslâm -hatta bütün semavî dinlerin- öğretilerinden biri de, tövbe kapısının günahkâr kulların yüzüne açık olmasıdır. Günahkâr insan, yapmış olduğu çirkin bir işten gerçekten pişman olduğu zaman, ruhunu Allah'a yöneliş ve O'nun huzurunda tazarru sarar ve samimi bir kalple artık o çirkin amele yaklaşmamaya karar verir. Allah Teâlâ da, kelim ve tefsir kitaplarında açıklanan şartlarla onun tövbesini kabul eder. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

Ey müminler, topluca Allah'a tövbe edin ki kurtuluşa eresiniz.¹

Tövbe ve şefaath inancının eğitimdeki etkilerinden haberi olmayanlar, bu ikisinin kapısının günahkârların yüzüne açık oluşunun, bir nevi onları günaha teşvik olduğunu sanırlar. Oysa onlar insanlardan birçoklarının, herkesin bir şekilde bazı günahlara bulaştığından ve hayatı boyunca günaha yaklaşmayan çok az kişinin bulunduğundan gafildirler: "Söyle, bu dünyada günah işlemeyen kim var?" Dolayısıyla, eğer

tövbe (ve şefaât) kapısı insanların üzerine açık olmazsa, geri kalan ömürlerinde günahlardan uzaklaşarak tertemiz bir yol kat etmek isteyenler, kendi kendilerine, "Nasıl olsa işlediğimiz günahlardan dolayı cezalandırılıp cehenneme gideceğiz; öyleyse neden ömrümüzün bu geri kalan kısmında nefsimizin isteklerini tatmin ederek, meşru olmayan lezzetler içinde daha fazla yüzmeyelim?!" diyecekler. Böylece, tövbe kapısının kapalı olması nedeniyle, Allah'ın rahmetinden ümit kesmek, ağzını açan bir ejderha gibi insanları yutuvacaktır.

İslâm dininde, tövbenin kabul olmasının, din önderleri ve İslâmî bilimler araştırmacıları tarafından hakkında ayrıntılı bir şekilde bahsedilen birtakım şartları olduğunu göz önünde bulundurduğumuz zaman, tövbe ilkesinin olumlu etkileri daha fazla açıklık kazanmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim, tövbe hakkında apaçık ve net bir şekilde şöyle buyuruyor:

Rabbiniz rahmeti kendi üzerine farz kıldı. Sizden kim, bilmeyerek bir kötülük yapar da sonra ardından tövbe eder, uslanırsa; muhakkak ki O, bağışlayan, esirgeyendir.¹

117. İlke:

Akıl ve rivayetler, kıyamet gününde her insanın, yapmış olduğu iyi amellerin mükâfatını göreceğine şahitlik etmektedir. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

Kim bir zerre ağırlığınca hayır yapmışsa onu görür.²

Yine şöyle buyuruyor:

Ve çalışması da yakında görülecektir. Sonra ona tastamam karşılığı verilecektir.³

1- En'âm, 54

2- Zilzâl, 7

3- Necm, 40-41

Yukarıdaki ayetlerden anlaşılıyor ki, insanın çirkin amelleri, onun iyi amellerini yok etmez. Buna rağmen bilinmesi gerekir ki, bazı özel günahları (küfür ve şirk gibi) işleyenler veya mürtet olanların amelleri boşa çıkarılacak, sonuçta iyi amelleri zayi olacak ve ahirette ebedî azaba tutulacaktır; nitekim Kur'ân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

Sizden kim dininden döner ve kâfir olarak ölürse, işte onların bütün yaptıkları dünyada da, ahirette de boşa çıkmıştır ve onlar, ateş halkıdır, orada sürekli kalacaklar.¹

Bu söylediklerimizi göz önünde bulundurarak, iman eden her insan ahiret yurdunda iyi ve kötü işlerinin karşılığını görecekler; ancak Kitap ve sünnette insanın iyi amellerinin boşa çıkarılması olarak addedilen mürtet olması ve benzeri günahları işlemesi durumunda iyi amellerinin karşılığını göremez.

Son olarak şu noktayı da hatırlatalım: Her ne kadar Allah Teâlâ iyi işler hakkında müminlere mükâfat vereceğini vaat edip diğer taraftan kötü işler için de onları cezalandıracağını bildirmişse de, aklın hükmü bakımından bu ikisi -mükâfat ve ceza- birbirinden tamamen farklı şeylerdir. Çünkü mükâfat vaadine uymak akli bir ilkedir ve ona aykırı davranmak çirkindir. Fakat cezalandırma vaadi böyle değildir; çünkü cezalandırmak, cezalandırmanın hakkıdır ve o da kendi hakkından geçebilir.

İşte bu nedenle bazı iyi işlerin, kötü işlerin çirkinliklerini örtmesi gayet doğaldır ve buna "tekfîr=kefâret vermek" denir.² Kur'ân-ı Kerim'de bazı iyi ameller kötü amellerin kefareti sayılmıştır; bunlardan biri, kişinin büyük günahlardan sakınmasıdır. Nitekim şöyle buyurmaktadır:

1- Bakara, 217

2- Keşfu'l-Murâd, s.413, 6. maksad, 7. mesele.

Eğer size yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi güzel bir yere sokarız.¹

Tövbe² ve gizlice verilen sadaka³ gibi amellerin böyle bir etkisi vardır.

118. İlke:

Cehennem azabında ebedî kalmak kâfirlere hastır; - canları "tevhid" nuruyla aydınlanan- günahkâr müminler için ise bağışlanıp ateşten çıkma yolu kapanmış değildir; ni- tekim Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

Gerçekten Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar. Allah'a ortak koşan da gerçekten büyük bir günah işlemiştir.⁴

Açık bir şekilde, Allah'a ortak koşmak dışında bütün günahların bağışlanabileceğini bildiren yukarıdaki ayet, şüphesiz tövbe etmeksizin ölen insanların kötü amellerine işa- rettir. Çünkü tövbe edildiğinde, bütün günahlar -hatta şirk bile- bağışlanır; ayetin müşrikle diğerleri arasında fark gö- zettiğini göz önünde bulundurarak, onun, tövbe etmeksizin ölen kişilerin bağışlanmasına işaret ettiğini söylemek gere- kir. Açıktır ki, eğer böyle bir insan müşrik olursa bağışlan- maz; fakat eğer müşrik olmazsa, onun bağışlanma ümidi vardır; ancak kesin olarak değil, "**dilediğine**" kaydıyla; yani Allah'ın bağışlanmasını irade etmesi durumunda...

Yüce Allah'ın geniş rahmetini açıklamakta olan yukarı- daki ayetteki "**dilediğine**" kaydı, günahkârları "koru"yla "ü- mit" arasında tutmuş olup, onları tehlikeyi önlemeye -yani

---

1- Nisâ, 31

2- Tahrîm, 8.

3- Bakara, 271.

4- Nisâ, 48

ölümden önce tövbe etmeye- teşvik etmektedir. Dolayısıyla, mezkûr vaat, insanı "umutsuzluk" ve "tecerrî" uçurumlarından uzaklaştırarak eğitimin doğru yoluna doğru ileri götürmektedir.

İmam Musa Kâzım (a.s) şöyle buyuruyor: "Allah, küfür ve şirk ehli dışında kimseyi cehennem ateşinde ebedî olarak tutmayacaktır." Ve sonunda iyi amellerinin mükâfatından yararlanacaktır. Nitekim "**Kim bir zerre ağırlığınca hayır yapmışsa onu görür.**"¹ buyurmaktadır.

119. İlke:

Biz, cennet ve cehennemin şimdi de varolduklarına inanmaktayız. Şeyh Mufîd buyuruyor ki: "Cennet ve cehennem, şimdi vardır; rivayetler onların varlığına delâlet etmekte ve ulema da bu konuda ittifak içerisindedir."² Kur'ân-ı Kerim ayetleri de bir şekilde cennet ve cehennemin günümüzde fiilen var olduğunu göstermektedirler; nitekim şöyle buyuruyor:

Andolsun, (Peygamber) onu (vahiy meleğini) bir inişinde daha görmüştü; Sidretü'l-Munteha'nın (Uzak Ağaç) yanında. Ki Cennet-i Me'va onun yanındadır.³

Başka bir yerde, müminlere müjde vermek ve kâfirleri uyarmak amacıyla, cennetin sakınanlar için ve cehennemin ise kâfirler için hazırlandığı bildirilmektedir; nitekim cennet hakkında, "**sakınanlar için hazırlanmış**"⁴ buyurmakta ve cehennem hakkında da, "**Kâfirler için hazırlanmış ateşten sakının.**"⁵ buyurmaktadır.

1- Zilzâl, 7

2- *Biharu'l-Envâr*, c.8, 28. bab, 1. hadis.

3- Necm, 13-15

4- Âl-i İmrân, 133

5- Âl-i İmrân, 131

Buna rağmen, cennet ve cehennem neredede olduklarını tam olarak bilmiyoruz; sadece bazı ayetlerden cennetin yüksek bir yerde olduğu anlaşılmaktadır:

Gökte rızkınız da var, uyarıldığınız (azap) da var.¹

1- Zariyât, 22

Dokuzuncu Bölüm

AKAİD KÜLLİYÂTI -8-

(İman, Küfür, Bidat, Takiyye,
Tevesül, Beda...)

İMAN, KÜFÜR, BİDAT, TAKİYYE, TEVESSÜL, BEDA...

120. İlke:

İmanla küfrün sınırı önemli kelimelerdir. "İman", lügatte, tasdik etmek ve "küfür" ise örtmek anlamındadır; dolayısıyla, -buğdayı yere gömen- çiftçiye de "kâfir" denilmektedir. Fakat akaid ve kelâm ilimlerinde "iman"dan maksat, Allah Teâlâ'nın birliğine, kıyamet gününe ve Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) peygamberliğine inanmak anlamındadır. Elbette Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) peygamberliğine iman, geçmiş peygamberlerin, semavî kitapların ve o hazretin beşer için getirmiş olduğu öğretilere ve Allah'ın hükümlerine yakînen iman etmeyi de kapsar.

İmanın gerçek merkezi insanın kalbidir; nitekim Kur'ân-ı Kerim, "**Onların kalbine iman yazılmıştır.**"¹ buyurmaktadır. Yine, İslâm'ın gücü karşısında teslim oldukları hâlde, kalpleri iman nurundan boş olan göçebe Araplara, "**Henüz iman kalplerinize girmedi.**"² buyurur. Fakat bir kişinin iman ettiğine hükmetmek, dil vasıtasıyla veya diğer yollarla onu açığa vurması veya en azından inancını inkâr etmemesine bağlıdır. Çünkü aksi durumda onun iman ettiğine hükmedilmez; Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

**Sırf haksızlık ve böbürlenme yüzünden onları
(Allah'ın ayetlerini) inkâr ettiler.**³

1- Mücâdele, 22

2- Hucurât, 14

3- Neml, 14

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Bu açıklamayla küfrün sınırı da açıklık kazanmış oluyor. Eğer bir insan Allah Teâlâ'nın birliğini veya kıyamet gününü ya da Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) peygamberliğini inkâr ederse, kesinlikle kâfir olduğuna hükmedilir. Nitekim açık bir şekilde peygamberliği inkâr etmeyi gerektiren, Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) getirdiği dinin zaruriyâtından birini inkâr etmek, insanı küfre mahkûm eder.

Hız. Resul-i Ekrem (s.a.a), Ali'yi (a.s) Hayber kalesini fethetmeye gönderdiği zaman, ona bir bayrak verip, bu bayrağın sahibinin Hayber'i fethederek döneceğini hatırlattı. Bu arada Ali (a.s), Hız. Resulullah'a (s.a.a) dönerek, "Onlarla savaşmanın sınırı nedir?" diye sorunca, Hız. Resul-i Ekrem (s.a.a) buyurdu ki:

Lâ ilâhe illallah, Muhammedü'r-Resulullah diye şahadet getirinceye kadar onlarla savaş; böyle yaptıkları zaman, hak yere öldürülen ve malları alınanlar dışında, kanlarını ve mallarını senden korumuş olurlar.¹

Yine birisi, İmam Cafer Sadık'a (a.s), "Kulun Allah'a iman etmesine neden olan en küçük şey nedir?" diye sorunca, İmam (a.s) şöyle buyurdu:

Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet getirmesi, Hakk'a uymayı kabul etmesi ve zamanının imamını tanımasıdır; böyle yapacak olursa iman getirmiş olur.²

121. İlke:

İman gerçekte kalbî inanç olmasına rağmen insanın kurtuluşa ermesi için böyle bir imanın yeterli olduğunu sanma-

---

1- *Sahîh-i Buhârî*, iman kitabı, s.10; *Sahîh-i Müslim*, c.7, Fezâil-i Ali babı, s.17.

2- *Bihâru'l-Envâr*, c.66, s.16, iman ve küfür kitabı, Şeyh Saduk'un *Meâni'l-Ahbâr* kitabından naklen. Bu rivayetin senedi sahihtir.

mak gerekir; bunun için insan onun fiilî etki ve gereklerine de bağlı kalmalıdır. Dolayısıyla, birçok ayet ve hadislerde, gerçek mümin, imanın gereklerine bağlı kalıp Allah'ın farzlarını yerine getiren kişi olarak tanınmıştır. Kur'ân-ı Kerim Asr Suresi'nde, bütün insanları zarar içerisinde sayarak onların arasından sadece şunları müstesna etmiştir:

Ancak inanıp, iyi işler yapanlar, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve birbirlerine sabrı tavsiye edenler başka.

İmam Muhammed Bâkır (a.s), İmam Ali'den (a.s), adamın biri o hazrete, "Allah'ın birliğine ve Peygamber'in risaletine şahadet eden herkes mümin midir?" diye sorması üzerine, "Allah'ın farzları nerede?" şeklinde cevap verdiğini nakleder.

Yine Emiru'l-Müminin Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Eğer iman sadece sözden (şahadet getirmekten) ibaret olsaydı, artık oruç, namaz, helâl ve haram yaşanmazdı.¹

Buraya kadar söylediklerimizden şu sonucu alıyoruz:

İmanın çeşitli mertebeleri ve her mertebenin de kendine has etkisi vardır. Kalben inandıktan sonra dille ikrar etmek veya en azından inkâr etmemek, imanın, peşinden birtakım dinî ve dünyevî gerekleri getiren en asgarî mertebesidir; oysa imanın, insanın dünya ve ahirette kurtuluşa ermesine neden olan diğer bir mertebesi de, onun amelî ve fiilî gereklerini yerine getirmektir.

Burada değinilmesi gereken diğer bir nokta da, bazı rivayetlerde dinî vecibeleri yerine getirmenin de imanın erkânından sayılmış olmasıdır. İmam Rıza (a.s), babalarından ve onlar da Hz. Resulullah'tan (s.a.a), o hazretin şöyle buyurduğunu nakletmektedir:

1- Usûl-i Kâfî, c.2, s.33, 2. hadis.

İman kalple tanımak, dille ikrar etmek ve uzuvlarla da amel etmekten ibarettir.¹

Bazı rivayetlerde, kelime-i şهادetle birlikte namaz kılmak, zekât vermek, hac farızasını yerine getirmek ve ramazan ayında oruç tutmak da kaydedilmiştir.²

Böyle rivayetler, ya Müslümanlarla Müslüman olmayanların bu amellerle birbirlerinden tanınabileceklerine işaret eder ya da kelime-i şهادeti söylemenin; en önemlileri namaz, zekât, hac ve oruç olan diğer dinî vecibelerin yerine getirilmesi durumunda insanı kurtuluşa erdirebileceğine işaret eder.

Bu iki ilkeyi göz önünde bulundurarak hiçbir Müslüman fırkası, bazı dinî ayrıntılarda kendisiyle farklı olduğu gerekçesiyle diğer bir fırkayı tekfir etmemelidir. Çünkü küfrün ölçüsü, kişinin usûl-i dinden birini inkâr etmesi veya usûl-i dinden birini inkâr etmeyi gerektiren başka bir şeyi inkâr etmesidir.

Bu ise, ancak şeriat bakımından o şeyin hükmü, o-nu inkâr etmekle usul-i dine ikrar etmenin bir arada toplanmayacak kadar açık olması durumunda düşünülebilir.

İşte bu nedenle Müslümanların tüm merhalelerde İslâmî kardeşliklerini koruyup usûl-i dinden olmayan konularda farklı görüşlere sahip olmayı; birbirleriyle kavga edip, birbirlerini fık ve küfürle suçlama kaynağı yapmamaları gerekir. Fikrî ve akidevî ihtilaflarda da, birbirleri hakkında bilimsel müzakerelerle yetinmeli, mantıksız taassuplar yürütmekten, iftira ve tahrif etmekten sakınmalıdırlar.

1- *Uyûn-u Ahbâr-i Rızâ*, c.1, s.226.

2- *Sahîh-i Buhârî*, c.1, s.16, Kitabu'l-İman: "Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna inanıp namaz kılmak, zekât vermek, hac yapmak ve ramazan ayı orucunu tutmak."

122. İlke:

Dünya Müslümanları usûl-i dinde¹ görüş birliği içerisindedirler. Bir grup, bazı esas veya ayrıntılarda farklı bir görüşe sahip olması nedeniyle diğerlerini tekfîr etmemelidirler; çünkü ihtilaf konularından birçoğu, Müslümanlar arasında daha sonra çıkan şeylerdir ve her grubun o konuda kendisine göre bir delili vardır. Dolayısıyla, bu konularda ihtilâfa düşmek, Müslümanların birbirini tekfîr etme veya fıska suçlama vesilesi olup İslâmî vahdet ve birliği bozamaz; ihtilafları halletmenin en iyi yolu, boş ve mantıksız taassuplardan uzak olarak bilimsel müzakereler yapmaktır.

Kur'ân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

Ey inananlar, Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayın, dinleyin, size selam verene (ve kendisini sizinle aynı dinden bilene), dünya hayatının geçici menfaatini gözetererek, "Sen mümin değildin!" demeyin.²

Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a), İslâm'ın temellerini beyan ederek bir Müslüman'ın, başka bir Müslüman'ı günah işlemesinden dolayı tekfîr etmeye veya onu müşrik saymaya hakkı olmadığını vurgulamaktadır.³

Bidat**123. İlke:**

"Bidat", lügatte, failinin bir nevi kemalini gösteren, geçmiş olmayan yeni bir iştir; nitekim Allah Teâlâ'nın sıfatla-

---

1- Allah'ın birliğine, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) risaletine ve kıyamet gününe iman gibi, iman ve küfrün, onları kabul veya reddetmeye bağlı olduğu şeyler.

2- Nisâ, 94

3- "Bir günahattan dolayı onları tekfîr etmeyin ve onlara karşı, müşriktir de demeyin." *Kenzu'l-Ummâl*, c.1, s.30.

rından biri "Bedî"dir: "(O,) göklerin ve yerin yaratıcısıdır."¹ "Bidat"ın ıstılâhî anlamı ise insanın, dinde olmayan bir şeyi dine nisbet etmesidir; bidatin en kısa tanımı, "dinde olmayan bir şeyi dine sokmak"tır.

Dinde bidat yaratmak büyük günahlardan olup haram olduğunda hiçbir şüphe yoktur. Hz. Resulullah (s.a.a), "*Her yeni şey bidattir, her bidat dalâlettir ve her dalâlet de ateştedir.*"² buyurmuştur. Bidat konusunda dikkat edilmesi gereken önemli nokta, bidatin diğer şeylerle ayırt edilmesi için bidat kavramının, kapsamlı ve bu kavramın içine girmeyen diğer şeyleri engelleyecek bir şekilde tanımının yapılmasıdır. Bidat kavramını iyi bir şekilde anlayabilmek için iki noktaya dikkat edilmesi gerekir:

1- Bidat, dinde bir şeyi artırarak veya eksilterek onda bir nevi tasarruf etmektir. Dolayısıyla, dinle bir ilgisi olmayan, aksine, normal ve örfî bir şey olarak yapılan bir yenilik (her ne kadar meşru oluşu dinimiz bakımından haram ve yasak olmamasına bağlıysa da) bidat değildir. Örneğin, insanoğlu ev, giyim ve diğer geçim vesileleri bakımından sürekli yeniliklere başvurmaktadır; özellikle asrımızda, normal yaşamın vesile ve metotlarından birçoğu değişmiş, mesela yeni sporlar ve eğlenceler çıkmıştır. Açıkta ki bunların tümü bir çeşit bidat (yenilik)tir; fakat bunların dinde bidatle bir ilişkisi yoktur. Sadece, dediğimiz gibi, onların helâl oluşları ve onlardan yararlanmak İslâm dininin hüküm ve ölçülerine aykırı olmamasına bağlıdır. Örneğin, Batı'nın ahlâksız kültürlerinden olan meclis ve toplantılarda kadınlarla erkeklerin hicapsız bir vaziyette birbirlerine karışması haram olmasına rağmen bidat değildir; çünkü bu gibi toplantılara katılanlar bu ameli, İslâm'ın tasvip ettiği meşru bir amel olarak yapmaktadırlar; aksine çoğu zaman dinî hükümlere aykırı bir iş

1- Bakara, 117

2- *Bihâru'l-Envâr*, c.2, s.263; *Müsned-i Ahmed*, c.4, s.126-127.

olduğu inancıyla gaflet ederek ve düşünmeden yapmaktadır. Dolayısıyla bazen kendilerine gelerek, ciddi bir şekilde bir daha o toplantılara katılmamaya karar vermektedirler.

Daha açık bir deyişle, eğer bir topluluk, bir veya birkaç gün bir araya toplanıp eğlenmek ister, ama bunu şeriatin iznine mal etmezlerse; böyle bir iş, (helâl ve haram oluşu diğer açılardan incelenmesi gerekse de) bidat değildir.

Buradan sanat, spor, sanayi ve diğer alanlardaki birçok yeniliklerin, kastettiğimiz anlamda bidat mefhumunun dışında olduğu; onlar hakkında söz konusu olan şeyin, kendine has ölçüsü olan diğer açılardan helâl ve haram oluşları olduğu anlaşılmaktadır.

2- Dinde bidatin aslı, dinde meşruiyetini onaylayacak bir kanun ve kural olmayan bir şeyi, dinin yapılmasını emrettiği şer'î bir şey olarak yapmaktır; ancak insanın dinî bir amel olarak yaptığı bir şeyin meşruiyeti için şer'î bir delil (özel, umumî ve küllî) olursa, o iş bidat değildir. İşte bu nedenle büyük Şia âlimi Allâme Meclisî diyor ki:

Dinde bidat, Hz. Resulullah'tan (s.a.a) sonra dinin bir parçası olarak çıkarılan, hakkında özel bir delil olmayan ve genel kuralların kapsamına da girmeyen şeylerdir.¹

Meşhur Ehlisünnet âlimi İbn Hacer-i Askalanî de şöyle diyor:

Bidat, dinde aslı olmadığı hâlde çıkarılan bir şeydir; ancak şeriatin delâlet ettiği dinde aslı olan bir şey bidat değildir.²

Evet, bu açıklama, bazı kişilerin eline ayağına dolaşan birçok asılsız şüpheleri de çözmektedir. Örneğin dünya Müslümanlarının büyük bir bölümü Hz. Resulullah'ın (s.a.a) velâdet gününü kutlamakta ve şenlikler düzenlemektedirler;

1- *Bihâru'l-Envâr*, c.74, s.202.

2- *Fetu'l-Barî*, c.5, s.156, c.17, s.9.

fakat bir grup bunu bidat saymaktadır! Oysa dediğimiz gibi, bu amel kesinlikle bidat ölçülerini taşımamaktadır. Çünkü bu saygı ve sevgi belirtilerinin dinimizde farz olmadığını kabul etsek bile, Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) ve O'nun sevgili Ehlibeyt'ine (a.s) saygı ve sevgi göstermek, İslâm dininin kesin ilkelerinden biridir; bu gibi dinî toplantılar ve şenlikler de o genel kuralın bir cilvesidir. Nitekim Resulullah (s.a.a) bir hadiste, "*Sizden hiçbiriniz, beni malından, çocuklarından ve bütün insanlardan daha aziz bilmezse, mümin olamaz.*"¹ buyurmaktadır.

Açıktır ki, Hz. Resulullah (s.a.a) ve Ehlibeyt'inin velâdet günlerinde sevinçli olup bu amaçla şenlikler düzenleyen kimseler, bu günlerde şenlikler düzenlemenin nassla belirtildiğini ve günümüzdeki şekliyle şenlikler düzenlemenin farz olduğunu kastetmemektedirler; aksine, onlar Resulullah (s.a.a) ve Ehlibeyt'ine (üzerlerine selâm olsun) sevgi beslemenin, çeşitli tabirlerle Kitab ve sünnette vurgulanan genel bir ilke olduğu inancındadırlar.

Kur'ân-ı Kerim, "**De ki: Ben buna (risaletimi ulaştırmaya) karşılık sizden, yakınları(mı) sevmekten başka bir ücret istemiyorum.**"² buyurmaktadır. Bu ilke, Müslümanların kişisel ve toplumsal hayatlarının çeşitli boyutlarında tezahür bulabilir. Velâdet günlerinde şenlikler düzenlemenin, o günlerde Allah'ın rahmet ve bereketinin inişini hatırlayıp Allah'a şükretme yönü vardır ve bu konu (rahmet indiği günde şenlik düzenlemek), önceki dinlerde de vardı.

Nitekim Kur'ân-ı Kerim, apaçık bir şekilde, Hz. İsa'nın (a.s) kendisine ve bütün arkadaşlarına, gökten bir sofraya indirilmesini ve böylece gökten sofranın inişini kendisinin ve ar-

---

1- *Câmiu'l-Usûl*, c.1, s.238; yüz otuz birinci ilkede, Hz. Resulullah (s.a.a) ve Ehlibeyt'ine (a.s) sevgi besleme hakkında genişçe bahsedeceğiz.

2- Şûrâ, 23

kadaşlarının -nesilden nesle- bayram olarak kutlamak istediğini bildirmektedir:

Allah'ım, Rabbimiz, bizim üzerimize gökten bir sofrayı indir ki bizim için, önce ve sonra gelenlerimiz için (o gün) bir bayram olsun ve (o olay), senden bir mucize olsun...¹

Dediğimiz gibi, bidat, şeriatte (özel veya genel olarak) doğru bir kaynağı olmayan tasarruflardır ve şuna da dikkat edilmesi gerekir ki, Ehlîbeyt İmamları'nın rivayetleri, "Sekaleyn" hadisi gereğince şeriatin kaynaklarından ve dinî hükümlerin delillerinden sayılmaktadır. Dolayısıyla masum Ehlîbeyt İmamları bir şeyin caiz veya haram olduğunu söylediklerinde, onların buyruklarına itaat etmek dine uymak olup, dinde bidat çıkarma dairesinin kapsamına girmez.

Son olarak şunu da hatırlatalım ki, izinsiz olarak tasarruf anlamında bidat çıkarmak, tarih boyunca sürekli çirkin ve haram kabul edilmiş olup, Kur'ân-ı Kerim onu, "**Allah mı size böyle izin verdi!**"² şeklinde anmaktadır. Bu durumda, bidati (bu anlamda) çirkin, güzel, haram ve caiz olarak kıssalara ayırmak da doğru değildir.

Evet, "bidat"ın genel lügat anlamı, dine nisbet etmeden yaşam gereçlerinde yenilik yapmanın çeşitli şekilleri olup dinde yer alan beş hükümden (farz, haram, mekruh, müstehab ve mubah) birinin kapsamına girebilir.

Takiyeye

124. İlke:

Kur'ân-ı Kerim'in öğretilerinden biri de, Müslüman bir kişinin inancını belirtmesi sonucu can, mal ve ırzının tehlikeye düşeceği durumlarda, inancını gizleme serbestisine sa-

---

1- Mâide, 114

2- Yûnus, 59

hip olmasıdır. Şeriat istilâhında bu işe "takiyye" denilmektedir. Takiyyenin caizliğinin şer'î kaynağına ilaveten akıl da hassas şartlarda onun gerekliliğine tanıklık etmektedir. Çünkü bir taraftan can, mal ve haysiyeti korumak farzken, diğer taraftan da insanın kendi inancına göre davranması dinî bir vazifedir. Fakat insanın inancını belirtmesi, onun can, mal ve haysiyetini tehlikeye düşürürse ve bu iki vazife birbirleriyle çelişirlerse, doğal olarak akıl, daha önemli olanı diğerinden öne geçirmeye hükmeder. Gerçekte, takiyye güçlü ve merhametsiz kişiler karşısında zayıfların silahıdır ve açıktır ki eğer tehdit söz konusu olmazsa, insan ne inancını gizler ve ne de inancının aksine davranma gereği hisseder.

Kur'ân-ı Kerim, Ammâr Yâsir (ve kâfirlerin eline esir düşüp, kalplerindeki sağlam imana rağmen görünüşte onların elinden kurtulmak için küfür sözünü söyleyen kimseler) hakkında şöyle buyurmaktadır:

İnandıktan sonra Allah'a nankörlük eden (bu amelinin cezasını görecektir), kalbi imanla yatışmış olduğu hâlde (inkâra) zorlanan değil.¹

Başka bir ayette ise şöyle buyuruyor:

Müminler, inananları bırakıp, kâfirleri dost edinmesin. Kim böyle yaparsa Allah ile bir dostluğu kalmaz. Ancak, onlardan (gelebilecek bir tehlikeden) korunmanız başka; (şerlerinden korunmak için dost görünebilirsiniz). Allah sizi kendisinin (emirlerine karşı gelmekten) sakındırır. Dönüş Allah'adır.²

İslâm müfessirleri, bu iki ayetin açıklamasında, takiyye ilkesini meşru bir ilke görmüşlerdir.³

1- Nahl, 106

2- Âl-i İmrân, 28

3- *Tefsir-i Taberî*, c.3, s.153; *Tefsir-i Razî*, c.8, s.113; *Tefsir-i Neseî*, *Tefsir-i Hazin*'in haşiyesinde, c.1, s.271; *Rûhu'l-Meânî*, c.3, s.121; *Mecmau'l-Beyan*, c.3, s... ve c.1, s.430.

Esasen, tefsir ve İslâm fihkî hakkında biraz araştırması olan herkes, takiyeye ilkesinin İslâmî ilkelerden biri olduğunu bilir ve yukarıda zikri geçen ayetleri ve Firavun oğullarından iman edenlerin, imanlarını gizleyip aksini sergilediklerini¹ görmezden gelip takiyeyi tamamen reddedemez.

Ayrıca, şunu da hatırlatmamız gerekir ki, her ne kadar takiyeye ayetleri, kâfirler karşısında takiyeye yapmak hususunda nazil olmuşsa da; hassas ve uygun olmayan şartlarda Müslümanların can, ırz ve mallarını korumaktan ibaret olan takiyeye, sadece kâfirler karşısında uygulanan bir durum değildir ve eğer insanın Müslüman biri karşısında inancını belirtmesi veya inancına göre hareket etmesi de can ve malını tehlikeye düşürürse, bu konuda da takiyeye, kâfire karşı takiyeye hükmünü taşır. Bu, diğerlerinin de tasrih ettiği bir sözdür. Râzî şöyle diyor: "Şâfiî mezhebine göre, eğer Müslümanların kendi aralarındaki durumu, Müslümanların (dâru'l-harb'de) -harbî- kâfirler arasındaki durumu gibi olursa, canlarını korumak için takiyeye yapmaları caizdir. Yine takiyeye sadece can güvenliğine has değildir; hatta mâlî zarar da takiyeye için bir ruhsattır; Müslüman'ın kanı gibi saygın olan ve uğrunda öldürülen kişinin şehid sayıldığı mâlî zararda da takiyeye yapılır."²

Ebû Hureyre şöyle diyor:

Ben Resul-i Ekrem'den (s.a.a) iki türlü talimât ve emirler aldım. Bazılarını halk arasında yaydım, fakat diğer bazısını yaymaktan sakındım; çünkü eğer onları da yayacak olsaydım öldürülürdüm.³

Emevî ve Abbâsî halifelerinin yaşam karneleri zulüm ve işkence ile doludur. O dönemde, inançlarını açığa vurmaları nedeniyle sadece Şiîler inzivaya çekilmiyorlardı; Me'mûn

---

1- Mümin, 28

2- *Tefsir-i Razî*, c.8, s.13.

3- *Mehâsinu't-Te'vîl*, c.4, s.82.

döneminde, hatta Ehlisünnet muhaddisleri de "Kur'ân-ı Kerim'in sonradan yaratılmış olduğu" konusunda genellikle takiyye yolunu tutmuş ve Me'mûn'un, Kur'ân'ın yaratılmış olduğu doğrultusundaki genelgesi yayınlandıktan sonra, biri dışında tümü inançlarının aksine onu onaylamışlardır; bu olay tarih kitaplarında ayrıntılı bir şekilde kaydedilmiştir.¹

125. İlke:

Şia'nın mantığına göre, takiyye, bazı durumlarda farz ve bazı durumlarda ise haramdır ve insan bu durumlarda can ve malının tehlikeye düşeceği bahanesiyle takiyye yapmalıdır. Bazıları, Şia'nın mutlak suretle takiyyeyi farz bildiğini sanmaktadırlar; oysa bu düşünce tamamen yanlıştır ve Şii'lerin önderlerinin metodu kesinlikle böyle değildi. Çünkü onlar şartları göz önünde bulundurup yarar ve zararları gözden geçirerek her zamanda özel ve uygun bir yol seçiyorlardı; dolayısıyla, bazen takiyye yapmayarak, inançlarını açığa vurmamak uğrunda can ve mallarını feda ediyorlardı.

Esasen Şia'nın masum önderleri genellikle kılıçla veya düşmanlar tarafından zehirlenerek şehit edilmişlerdir; oysa eğer zamanın hâkimlerine güler yüz ve tatlı dil göstereleirdi, kesinlikle hâkim güçler en büyük makamları bile onlara bırakırlardı; fakat onlar takiyyenin (örneğin Yezîd karşısında) din ve mektebin yok olmasına neden olacağını çok iyi biliyorlardı.

Günümüzdeki şartlarda da Müslümanların dinî liderleri için iki yol söz konusudur: Bazı şartlarda takiyye yolunu tutmalı ve İslâm'ın esasının tehlikede olduğu bazı şartlarda da başlarını koltuklarına alıp ölüme doğru yürümelidirler.

Son olarak şunu da hatırlatalım ki; takiyye, zorba düşmanlar karşısında takiyye yapmadıklarında hem canları teh-

---

1- Tarih-i Taberî, c.7, s.195-206.

likeye düşen ve hem de öldürülmelerinin bir etkisi olmayan zayıf ve güçsüz kişi veya kişilerin durumuna bağlı kişisel bir konudur; fakat din öğretileri ve hükümlerinin talim ve açıklanmasında takiyyenin bir yeri yoktur. Örneğin, bir alimin takiyye üzerine bir kitap yazıp, sapık ve aykırı inançları Şia inancı diye toplumda yayması gibi! İşte bu nedenledir ki Şia tarihi boyunca, hiçbir zaman takiyye üzerine akaid ve ahkâm alanında bir kitap yazılmamış, Şia uleması en zor şartlarda bile kendi hak inancını izhar etmişlerdir. Elbette onlar arasında bir ilke veya özel bir mesele hakkında görüş farklılığı olabilir; fakat tarih boyunca Şia uleması hatta bir kez olsun, -takiyye bahanesiyle- bu mektebin görüş ve inancına aykırı bir kitap veya makale yazmamış ve tabiri caizse, zahirde başka bir şey ve gizlide ise daha farklı bir şey söylememişlerdir. Böyle yapmış olan birisi varsa İmamiyye Şiasî dairesinin dışındadır.

Burada, takiyyeyi anlamaları ve hazmetmeleri zor olanlara, Emevîler ve Abbâsîler, hatta Osmanlılar döneminde Türkiye, Suriye ve Irak'daki Şiîlerin tarihini okuyup bu ekolün mensuplarının, inançlarını koruyarak Ehlibeyt'e uymak için ne kadar büyük bir bedel ödediklerini; nice kurbanlar verdiklerini ve ne acılar çektiklerini; evlerinden barklarından kaçıp dağlara sığındıklarını incelemelerini tavsiye ediyoruz. Şiîler, takiyye yaptıkları hâlde durumları buydu; kim bilir eğer takiyye yapmayacak olsalardı, başlarına neler gelirdi?! Gerçekten, bu durumda dünyada Şia'dan bir eser kalır mıydı acaba?!

Esasen dikkat edilmesi gerekir ki, eğer takiyyede kınanacak bir durum varsa, gerçekte bu kınama ona sebep olanlara yöneliktir. İslâmî adalet ve merhameti icra edeceklerine, Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) itretinin izleyicilerine en zor ve en öldürücü siyasî ve mezhebî bağnazlıkları tahmil edenlerin kınanması gerekir; çaresizlik yüzünden can, mal ve na-

muslarını korumak için takiyyeye yönelenlerin değil! Şaşırtıcı olan ise şudur: Bazı kimseler, takiyyeye sebebiyet verenleri, yani zalimleri kınayacaklarına, takiyye yapanları, yani zulme uğrayanları kınayarak nifakla suçlamaktadırlar! Oysa "nifak"la "takiyye" arasında yerden göğe kadar fark vardır. Münafık, küfrünü kalbinde gizleyerek kendini mümin göstermeye çalışır. Oysa Müslüman, takiyye yaparken imanla dolu bir kalbe sahiptir ve sırf zalimin dayanılmaz eziyetinden endişelenerek inancına aykırı davranmaktadır.

Tevessül

126. İlke:

İnsanoğlunun hayatı, her birinin kendine has etkileri olan tabîî araç ve gereçlerden yararlanmak üzerine kurulmuştur. Hepimiz susayınca su içer ve acıkınca yemek yeriz. Çünkü etkilemede bağımsız olduklarını kabul etmediğimiz takdirde tabîî gereçler vasıtasıyla ihtiyaçları gidermek tevhidin özüdür. Kur'ân-ı Kerim, Zulkarneyn'in sed yapmak için halktan yardım istediğini vurgulamaktadır:

Siz bana (insan) güc(üy)le yardım edin de sizinle onlar (Ye'cûc ve Me'cûc) arasında sağlam bir engel yapayım.¹

Şirki, "Allah'tan başkasına tevessül etmek" anlamında tefsir edenlerin görüşleri, mevcut araç ve vasıtaların kendiliklerinden bir asalet ve istiklâlleri olduğuna inanmamız durumunda doğrudur; oysa biz onları, Allah'ın izin ve iradesiyle bizi hedefe götürecek vesileler bildiğimiz durumda tevhit çizgisinden çıkmış olmayız ve esasen insanoğlunun hayatı ilk günden beri bu esas, yani mevcut araç ve gereçlerden yararlanma üzerine kurulmuş, bilim ve sanayi de bu doğrultuda ilerlemiş ve ilerlemektedir.

Zahiren tabiî vasıtalara tevessül etmek konusunda şüpheler yoktur; asıl bahis konusu, insanoğlunun vahiy dışında tanınması mümkün olmayan gayri tabiî vasıtalarıdır. Kitab ve sünnette vesile olarak tanıtılan bir şeye tevessül etmek, tabiî şeylere tevessül etmek hükmündedir. Dolayısıyla, biz gayr-i tabiî vesilelere, ancak iki şeyi göz önünde bulundurarak dinî amaçla sarılabılıriz:

1- Kitab ve sünnet kanalıyla onun dünyevî veya uhrevî amaçlara ulaşmak için bir vasita olduğu ispatlanınca;

2- Bu araç ve vasıtaların kendiliklerinden hiçbir asalet ve istiklâle sahip olduklarına inanmayıp onların Allah'ın izni ve iradesiyle etkilediklerini kabul edince.

Kur'ân-ı Kerim, bizleri manevî şeylerden yararlanmaya davet ederek şöyle buyuruyor:

**Ey inananlar, Allah'tan korkun, O'na (yaklaşma-
ğa) yol arayın ve O'nun yolunda cihat edin ki, kurtu-
luşa eresiniz.**¹

Dikkat edilmesi gerekir ki, vesile yaklaşma anlamında değil; aksine, Allah'a yaklaşma nedenidir ve bunlardan biri de ayette geçen Allah yolunda cihattır; aynı zamanda diğer şeyler de Allah'a yaklaşma vesilesi olabilirler.²

127. İlke:

Bir önceki ilkede, tabiî ve gayri tabiî sebeplere tevessül etmenin (etkileme hususunda bunlara müstakil bir görünüm verilmemesi şartıyla) tevhidin bizzat kendisi olduğu ispatlandı. Şüphesiz farz ve müstehab ameller ve yine Allah için namaz, oruç, zekât, cihad vs. amelleri yapmak, bunların tü-

1- Mâide, 35

2- Râgıb, *Müfredât*'ta, tevessül maddesinin altında şöyle diyor: Vesile bir şeye râğbetle sarılmaktır ve Allah'a vesile ve yol bulmanın gerçeği ise, ilim, ibadet ve şer'î değerlere uyarak O'nun yolunda hareket etmektir.

mü insanı Allah Teâlâ'ya yaklaşmaktan ibaret olan hedefe ulaştırarak manevî vesilelerdir. İnsan bu amellerin sayesinde, kulluğun hakikatini bularak Allah'a yaklaşır. Fakat şuna da dikkat edilmesi gerekir ki, gayri tabîi vesileler, ibadetlerle sınırlı değildir; aksine Kitab ve sünnette, kendilerine tevessül edilmesi, duanın kabul olmasına neden olduğu belirtilen birtakım vesileler tanıtılmıştır; onlardan bazıları şöyledir:

1- Allah Teâlâ'nın Kitab ve sünnette geçen en güzel isim ve sıfatlarına tevessül etmek. Nitekim şöyle buyuruyor:

En güzel isimler Allah'ındır...¹

Esmâ-i hüsnâ (en güzel isimler) Allah'a hastır; o hâlde onları vasita kılarak Allah'a yakarın. Dualarda, Allah'ın isim ve sıfatlarına tevessül edilmesi emredilmiştir.

2- Allah'ın sâlih kullarının duasına tevessül etmek. Bunun en üstünü, kendisi hakkında Allah Teâlâ'ya dua etmeleri için Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) ve Allah'ın has kullarına tevessül etmektir.

Kur'ân-ı Kerim, kendilerine zulmeden kimselere (günahkârlara) Hz. Resulullah'ın (s.a.a) huzuruna giderek, orada hem kendilerinin mağfiret dilemelerini ve hem de Peygamber'in (s.a.a) onlar için Allah'tan bağışlanma dilemesini emretmektedir. Bu durumda Allah'ı tövbeyi kabul eden ve şefkatli bulacaklarını müjdeliyor. Nitekim şöyle buyurmaktadır:

Eğer onlar, kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler; Allah'tan, günahlarını bağışlamasını isteseler ve Elçi de onların bağışlanmasını dileseydi, elbette Allah'ı affedici, merhametli bulurlardı.²

Başka bir ayette, "Neden Allah'tan kendilerine bağışlanma dilemesi için Hz. Resulullah'a (s.a.a) gitmeleri söylen-

---

1- A'râf, 180

2- Nisâ, 64

diği zaman itaat etmiyorlar" diye münafıkları kınamaktadır. Nitekim şöyle buyuruyor:

Onlara, "Gelin, Allah'ı Resulü sizin için mağfiret dilesin." dendiği zaman başlarını çevirirler ve onların, büyüklük taslayarak yüz çevirdiklerini görürsün.¹

Bazı ayetlerden, geçmiş ümmetlerde de böyle bir gidişatın olduğu anlaşılıyor. Örneğin, Kur'ân-ı Kerim açık bir şekilde, Yakuboğulları'nın babalarından, günahları hakkında Allah'tan kendileri için bağışlanma dilemesini istediklerini ve Yakub'un (a.s) da onların bu isteğini kabul edip mağfiret dileyeceği vaadini verdiğini bildirmektedir:

(Oğulları,) "Ey babamız, bizim günahlarımızın bağışlanmasını dile. Gerçekten biz günah işledik." dediler. (Babaları,) "Sizin için Rabbime istiğfar edeceğim." dedi. "Şüphesiz O, bağışlayandır, esirgeyendir."²

Burada şöyle bir eleştiriyle karşılaşabiliriz: Allah'ın salih kullarının duasına tevessül etmek, ancak kendisine tevessül edilen kişinin hayatta olması durumunda tevhidin özü (veya en azından etkili) sayılır; fakat peygamberler ve Allah'ın velilerinin hayatta olmadığı günümüzde onlara tevessül etmek nasıl etkili ve tevhidin özü olabilir?

Bu sorunun cevabında iki noktayı hatırlatmamız gerekiyor:

a) Hatta peygamber ve Allah'ın velilerine tevessül edebilmek için onların hayatta olmaları gerektiğini kabul edecek olsa bile, bu durumda Allah'ın peygamberlerine ve velilerine ölümlerinden sonra tevessül etmek şirk değil, sadece faydasız bir iş olacaktır; bu noktadan genellikle gaflet edilmekte,

---

1- Munâfikûn, 5

2- Yûsuf, 97-98

ölüm ve yaşamın tevhid ve şirkin sınırı olduğu sanılmaktadır! Oysa böyle bir şartın (insanların tevessül ettikleri peygamber ve velilerin hayatta olmalarının gerekliliği) kabul edilmesi durumunda, peygamber ve velinin hayatta olması, amelin tevhit ve şirke yönelik oluşunun değil, tevessülün faydalı ve faydasız oluşunun ölçüsüdür.

b) Tevessülün etkili ve yararlı olmasının iki şartı var:

1- Kendisine tevessül edilen kişinin ilim, şuur, güç ve kudret sahibi olması;

2- Tevessül edenlerle onun arasında ilişki ve bağlantı olması: Dünya âleminde göçen peygamberler ve Allah'ın velilerine yapılan tevessülde apaçık akli ve nakli delillerle bu şartların her ikisi de (idrak ve şuur, onlarla aramızda ilişkinin olması) vardır.

Berzah hayatının varlığı, delillerine 105 ve 106. ilkede değindiğimiz ve de Kur'ân-ı Kerim ayetleri ve hadislerle onaylanan kesin konulardan biridir. Kur'ân-ı Kerim, apaçık bir şekilde Allah yolunda şehit olanların hayat ve yaşam hakkına sahip olduklarını vurgulamaktadır; o hâlde birçokları şehit de olan peygamberler ve Allah'ın has velileri kesinlikle daha üstün ve daha yüce bir hayata sahiptirler.

Allah'ın velileriyle aramızda ilişki olduğuna dair birçok deliller vardır; onlardan bazıları şöyledir:

1- Bütün Müslümanlar namazlarının sonunda Hz. Resul-i Ekrem'e (s.a.a) hitaben, "es-Selâmu aleyke eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetullahi ve berekâtuh = selam olsun sana ey Peygamber; Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun" demekteler; acaba Müslümanlar bu hareketleriyle "boş" ve "yararsız" bir şey mi yapıyorlar ve Hz. Resulullah (s.a.a) gerçekten onları duymuyor ve selamlarını almıyor mu?!

2- Bedir Savaşı'nda, Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) emriyle müşriklerin cesetlerini bir kuyuya döktüler. Sonra o hazret onlarla konuşmaya başladı. Ashaptan birinin, "ölülerle mi

konusuyorsun?" diye sorması üzerine, "Siz onlardan daha iyi duymuyorsunuz" buyurdu.¹

3- Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) sürekli Baki Mezarlığı'na giderek oradaki ölülerin ruhlarına hitaben şöyle buyururdu: "Selâm olsun bu diyardaki mümin erkek ve kadınlara!" Bir rivayete göre de, "Selâm olsun size ey müminlerin yurdu!" buyuruyordu.²

4- Buhârî'nin *Sahih* kitabında şöyle yer almaktadır:

Resul-i Ekrem (s.a.a) vefat ettiği gün, Ebû Bekir, Âişe'nin evine gitti. Sonra Resulullah'ın (s.a.v) cenazesine yaklaşp yüzündeki bez parçasını kaldırarak o hazreti öpüp şöyle dedi: "Babam sana feda olsun ey Allah'ın Resülü! Allah senin için iki ölüm yazmamıştır; sana yazılmış olan ölüm gerçekleşti."³

Eğer Peygamber efendimiz, berzah hayatında değildiye ve onunla aramızda hiçbir şekilde bağlantı yoksa, o hâlde Ebû Bekir, nasıl "Ey Allah'ın Resülü!" diye o hazrete hitap etmiştir?!

5- Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s), Hz. Resul-i Ekrem'e (s.a.a) gusül verince o hazrete hitaben şöyle dedi:

Babam anam feda olsun sana; ya Resulallah! Senden başkasının vefatıyla kesilmeyecek olan şey, peygamberlik, din haberleri, gökten gelen hükümler, senin vefatınla kesildi-gitti... Babam, anam fedâ olsun sana, Rabbinin katında bizi an; şefaath kanadını üzerimize ger.⁴

Son olarak, peygamberler ve Allah'ın velilerine tevessül

1- *Sahih-i Buhârî*, c.5, "Kutile Ebû Cehl" babı; *Sîre-i İbn Hişâm*, c.2, s.292 ve diğer kaynaklar.

2- *Sahih-i Buhârî*, c.2, "Mâ Yukalu İnde Duhûli'l-Kabr" babı.

3- *Sahih-i Buhârî*, c.2, Kitabu'l-Cenaiz, s.17.

4- *Nehcü'l-Belâğa*, 235. hutbeden.

etmenin, akaid kitaplarında detaylı bir şekilde açıklanan çeşitli şekilleri olduğunu hatırlatmakta da yarar vardır.

Bedâ

128. İlke:

Allah Teâlâ'nın insan hakkında iki türlü takdiri vardır:

1- Hiçbir şekilde değişmeyecek kesin takdiri;

2- Bazı şartlar olmayınca değişen ve yerini başka bir takdire bırakan muallâk takdir.

Yukarıdaki kesin ilkeyi göz önünde bulundurarak, her ne kadar bazı İslâm fırkaları "bedâ" terimini kullanmaktan sakınsalar da, "bedâ" inancının, tüm Müslümanların icmalen kabul ettiği temel inançlardan biri olduğunu söylememiz gerekiyor. Ancak "bedâ" terimini kullanmaktan sakınmanın da bu konuya bir zararı olmaz. Çünkü amaç isim değil, içeriği açıklamaktır.

Bedâ gerçeği iki ilkeye dayanmaktadır:

a) Allah Teâlâ varlık âlemi üzerinde mutlak güç ve sulta sahibidir ve istediğinde bir takdiri değiştirip yerine başka bir şeyi takdir edebilir; her iki takdire de daha önceden ilmi vardır ve O'nun ilminde hiçbir değişiklik olmaz. Çünkü ilk takdir, Allah'ın güç ve kudretini sınırlandırıp onu değiştirme gücünü O'ndan almaz. Allah Teâlâ, "**Allah'ın eli bağlıdır.**" diyen Yahudilerin inancının tam aksine, kapsamlı güç sahibidir ve Kur'ân-ı Kerim'in tabiriyle onun eli açıktır: "**Allah'ın iki eli de açıktır.**"¹

Başka bir tabirle, Allah Teâlâ'nın yaratıcılığı ve güç uygulaması sürekli ve "**O, her gün yeni bir iştedir.**"² hükmü gereğince O, yaratıcılık işini bitirmiş değil, yaratıcılığı sürekli devam etmektedir.

1- Mâide, 64.

2- Rahmân, 29.

İmam Cafer Sadık (a.s), "**Yahudiler, Allah'ın eli bağlıdır dediler.**" ayetinin tefsirinde şöyle buyuruyor:

Yahudiler, "Allah yaratıcılık işini bitirmiştir; artık artma ve eksilme (rızk, ömür vs.de) söz konusu olmaz." diyorlardı. Allah Teâlâ onları yalanlayarak şöyle buyuruyordu: "**Kendi elleri bağlandı ve söylediklerinden ötürü lanetlendiler. Hayır, Allah'ın iki eli de açıktır; dilediği gibi verir.**"

Daha sonra İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle ekliyor:

Allah Teâlâ'nın, "**Allah dilediğini yok eder, (dilediğini) bırakır. (Bütün) kitab(lar)ın anası -Levh-i Mahfûz- O'nun yanındadır.**"¹ buyurduğunu duymadın mı?

Bundan şu sonucu elde etmekteyiz: İslâm inancına göre Allah Teâlâ'nın kapsamlı gücü, mutlak sultanı, sürekli ve ebedî yaratıcılığı vardır ve Allah Teâlâ istediğinde insanın ister ömründe olsun, ister rızıkında ve ister diğer konularda, değişiklikler yapıp bir kısmını diğer bir kısmının yerine geçirebilir ve bu iki takdirin her biri de daha önce Levh-i Mahfûz'da kaydedilmiştir.

b) Allah Teâlâ'nın güç ve sulta uygulayıp bir takdiri diğerini yerine geçirmesi kesinlikle bir hikmet ve maslahat gereğidir ve olayın bir bölümü insanın amellerine bağlıdır; insan kendi iradesiyle, iyi veya kötü bir hayatı seçimiyle kaderinin değişimi için ortam hazırlar.

Bir insanın, Allah göstermesin, ebeveyninin ve akraba-sının haklarını gözetmediğini farzedin. Doğal olarak bu çirkin amel onun yaşamında etki bırakacaktır. Şimdi eğer hayatın yarısından sonra bu amelinden pişman olur da artık vazifelerini yerine getirmeye önem verirse, bu durumda kaderini değiştirme zeminini hazırlamış olur ve "**Allah dilediğini yok eder, (dilediğini) bırakır.**" ayetinin kapsamına girer.

1- Ra'd, 39.

Bu durum olayın aksi için de geçerlidir. Bu hususta oldukça fazla ayet ve rivayetler vardır; onlardan bazıları şöyledir:

1- **"Bir millet kendi durumlarını (refahtan zorluğa doğru) değiştirmedikçe Allah onların durumlarını değiştirmez."**¹

2- **"(O) ülkenin halkı inanıp (kötülüklerden) korunsalardı, elbette üzerlerine gökten ve yerden bolluklar açardı; fakat (ne yazık ki) yalanladılar, biz de onları kazandıklarıyla yakaladık."**²

3- Suyûtî kendi tefsirinde şöyle naklediyor: Müminlerin Emiri Ali (a.s), Hz. Resul-i Ekrem'den (s.a.a) **"Allah dilediğini yok eder."** ayetini sorunca, o hazret şöyle buyurdu: "Ben bu ayetin tefsiriyle seni ve ümmetimi aydınlatıyorum: Allah yolunda sadaka, anne babaya iyilik, iyi işlerde bulunmak; bedbahtlığı saadet ve mutluluğa dönüştürür, ömrün uzamasına neden olur ve kötü ölümleri önler."³

4- İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmaktadır: *"Sıla-i rahim amelleri temizler ve malları bereketli kılar. Yine belayı defeder, hesabı kolaylaştırır ve -muallâk- eceli erteler."*⁴

Bu iki ilkeyi göz önünde bulundurduğumuzda, bedâ inancının özel tabir ve istilahını görmezlikten gelirse, anlamının, bütün İslâm mezhep ve fırkaları tarafından kabul edilen kesin bir İslâm inancı olduğu açıklık kazanır.

Son olarak, bu inancı hakkında neden "bedâllah" tabirinin kullanıldığını aydınlığa kavuşturmak için iki noktaya değiniyoruz:

a) Bu kelimenin kullanılışında Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) izlenilmiştir. Buharî kendi *Sahîh*'inde o hazretin, abraş ve uyuz hastalığına tutulan ve yine kör olan üç kişi hakkında, "Onları mübtelâ etmek Allah'a beda/âşikâr oldu" buyurdu.

1- Ra'd, 11

2- A'râf, 96

3- *ed-Dürü'l-Mensûr*, c.3, s.66.

4- *Usûl-i Kâfi*, c.2, s.470.

Sonra onların başından geçenleri sonuna kadar anlattı ve Allah'ın, onların ikisinden nimete nankörlük etmelerinden dolayı nasıl sağlığını alıp atalarının hastalığına mübtelâ ettiğini gösterdi.¹

b) Bu gibi kullanımlar, bir kavme, onların kendi diliyle konuşmak gibidir. Halk arasında, normalde bir kişi karar değiştirdiğinde "Bana bedâ hâsıl oldu" der. Din önderleri de bir kavme, onların kendi diliyle konuşmak ve konuyu muhataplara anlatmak için Allah Teâlâ hakkında bu tabiri kullanmışlardır.

Bu hususta şunu da hatırlatmakta yarar var; defalarca Allah Teâlâ'ya "hile", "düzen" ve "tuzak kurma" isnat edilmiştir. Oysa kesinlikle Allah Teâlâ'nın kutlu zatı (halk arasında yaygın olan anlamda) bu gibi şeyleri işlemekten münezzehtir. Kur'ân-ı Kerim'de, Allah Teâlâ'nın kutlu zatına hile, düzen ve tuzak kurma sıfatları şu şekilde isnat edilmiştir:

Onlar bir tuzak kuruyorlar. Ben de (onları yakalamak için) bir tuzak kuruyorum.²

"Böyle bir tuzak kurdular, biz de onlar hiç fakında olmadan onlara bir tuzak kurduk.³

Münafıklar Allah'ı (güya) aldatmaya çalışırlar. Oysa, O, onları aldatır.⁴

Allah'ı unuttular, O da onları unuttu.⁵

Her hâlükârda, Şia araştırmacılarının, Allah Teâlâ'nın ilminde değişim olmasının imkânsız oluşunu göz önünde bulundurarak, bedâ teriminin kullanımı hususunda, bu kitabımızda değinmeye fırsatımız olmayan büyük araştırmaları

1- *Sahîh-i Buhârî*, c.4, s.172.

2- Târik, 15-16

3- Neml, 50

4- Nisâ, 142

5- Tevbe, 67

vardır; bu konuda ayrıntılı bilgi isteyenler, dipnotta kaydettiğimiz kitaplara müracaat edebilirler.¹

129. İlke:

"Ric'at" lügatte "dönüş" anlamındadır ve Şia inancında bundan maksat, Hz. Mehdi (a.f) zuhur ettikten sonra ve kıyametten önce İslâm ümmetinden bir grubun dünyaya dönmesidir. Ric'atin varlığı hakkında en açık delil, her şeyden önce Kur'ân-ı Kerim'dir. Neml Suresi'nin 83. ayetinde, "O gün her ümmet içinden ayetlerimizi yalanlayanlardan bir grubu haşrederiz." ve 87. ayetinde ise şöyle buyuruyor: "Sûr'a üflendiği gün göklerde ve yerde bulunan kimseler, hep korku içinde kalır. Yalnız Allah'ın diledikleri (korkmazlar). (Korkunun şiddetinden hepsi can verir ve sonra dirilip) hepsi boyun bükerek O'na gelirler."

Gördüğünüz gibi, bu ayetlerde iki günden bahsedilmiş, ikinci "yevm=gün" birinci "yevm"e atfedilmiştir.

Ayrıca, birinci günde, sadece belli bir grubun dirileceğinden bahsedilmiş, fakat ikinci günde bütün insanların dirileceği vurgulanmıştır. Burada, birinci günün kıyamet günü olmadığı ve bu ikisinin birbirinden farklı oldukları anlaşılmaktadır.

Yine, önce belli bir grubun dirileceğinden bahsediliyor ve böyle bir günün de kıyamet günü olamayacağı açıktır; çünkü kıyamet günü Sûr'a üfürüldükten sonra bütün insanlar dirileceklerdir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

Gökte ve yerde bulunan herkes Rahmân'ın kulu olarak gelecektir... Onların hepsi, kıyamet günü O'na tek başına gelecektir.²

Başka bir ayette kıyamet gününü şöyle anlatmaktadır:

1- *Tevhid-i Şeyh Saduk*, s.232-236; *Tashîhu'l-İ'tikad-i Şeyh Mufid*, s.24; *Uddetu'l-Usûl*, c.2, s.29; *Kitabu'l-Gaybe*, s.262-264, Necef basımı.

2- Meryem, 93-95

Onları haşrederiz, hiçbirini bırakmayız.¹

Sonuç olarak, Neml Suresi'nin iki ayetini karşılaştırıp onların farklı anlamları taşıdıklarını göz önünde bulundurarak dünyanın iki günü beklediğini; birinde sadece insanlardan bazılarının ve diğerinde ise bütün insanların haşrolacaklarını söylememiz gerekir. Şia rivayetleri, birinci günün Hz. Mehdi'nin (a.f) zuhurundan sonra ve kıyamet gününden önce gerçekleşeceğini vurgulamaktadırlar.

Kıyametten önce sâlihlerden veya zalimlerden bir grubun dünyaya dönmesi şaşırılacak bir durum değildir; çünkü geçmiş ümmetlerde de bir grup öldükten sonra tekrar dirilmiş ve bir süre sonra bir daha ölmüşlerdir.²

Bir grubun bu dünyaya dönüşü ne aklın hükmüyle ve ne de Kur'ân-ı Kerim ayetleri ve hadislerle çelişir; çünkü dediğimiz gibi Kur'ân-ı Kerim apaçık bir şekilde geçmiş ümmetlerde böyle bir şeyin gerçekleştiğini vurguluyor ve bunun kendisi de dünyaya dönüşün mümkün oluşu için en iyi delildir. Bazıları, ric'atin tenâsühle/reenkarnasyonla aynı şeyler olduğunu sanmışlardır; bu da tamamen temelsiz bir sanıdır. Çünkü tenasüh, ruhun öldükten sonra tekrar nutfeden yeni bir hayata başlaması veya başka bir bedene taalluk etmesidir. Oysa ric'atte bu iki batıl şeyden hiçbiri söz konusu değildir. Ric'at bu açıdan aynen geçmiş ümmetlerde ölümlerin dirilmesi ve kıyametteki fizikî diriliş gibidir ve gerçekte tıpkı, istisnasız tüm insanların dirileceği kıyamet günününün küçük bir örneğidir.

Ric'at konusu ve ayrıntıları Şia'nın tefsir, hadis ve kelim

1- Kehf, 47.

2- İsrailoğulları'ndan bir grubun dirilişi, Bakara, 55-56; İsrailoğulları'ndan öldürülen bir kişinin Hz. Musa'nın ineğiyle dirilişi, Bakara, 72-73; insanlardan bir grubun öldükten sonra tekrar dirilişi, Bakara, 243; Uzeyr'in yüz yıl sonra dirilişi, Bakara, 259; Ölümlerin Hz. İsa'nın (a.s) mucizesiyle dirilişi, Âl-i İmrân, 49. ayet.

kitaplarında genişçe açıklanmıştır. Şia rivayetleri bu konuda tevâtür haddine varmış, otuzun üzerinde muhaddis, ellinin üzerinde kitapta onu nakletmişlerdir.¹

Sahabenin Adaleti

130. İlke:

Hiz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) döneminde o hazrete iman eden ve O'nun huzurunda marifet edinen sahabesi, biz Şiîle-
rin yanında özel bir saygınlığa sahiptirler; ister Bedir, Uhud, Ahzab ve Huneyn savaşlarında şehadet şerbetini içenler ve ister Hiz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) vefatından sonra yaşayanlar olsun, onların tümü Hiz. Resulullah'a (s.a.a) iman etmiş olmaları ve o hazretin yanında yer almaları bakımından saygındırlar ve dünyada Hiz. Resulullah'ın (s.a.a) sahabesi hakkında (o hazretin sahabesi olması bakımından) kötü sözler söyleyen ve onlardan sevgisini esirgeyen hiç kimse yoktur. Eğer Müslümanlardan bir grup böyle bir isnatta bulunurlarsa, tamamen yersiz ve temelsiz bir isnattır.

Fakat bu arada, her türlü taassup veya sevgi ve düşmanlığa yer vermeden incelenmesi gereken başka bir konu daha var: Acaba ashabın tümü âdil, takvalı ve her türlü günahattan arınmış mıydı? Yoksa bu bakımdan sahabe de, tümünün adil ve günahattan arınmış olması mümkün olmayan "tâbiîn"-in hükmünde midir?

Açıktır ki, Hiz. Peygamber'i (s.a.a) görmek ve onun beraberinde olmak her ne kadar kendisiyle övünülmesi gereken bir durumsa da, bu konu hiç kimseye günahattan korunmuşluk kazandırmaz; dolayısıyla sahabenin tümüne aynı gözle bakılıp hepsinin adil, takvalı ve günahattan arınmış olduğu kabul edilemez. Çünkü onlar Kur'ân-ı Kerim'in tanıklığıyla, "sahabe olmak" iftiharına sahip olmakla birlikte -Allah ve

---

1- *Bihâru'l-Envâr*, c.53, s.136.

Resulü karşısında iman ve nifak, itaat ve isyan bakımından çeşitli kısımlara ayrılmışlardır; bu taksimi göz önünde bulundurarak hepsine bir gözle bakıp tümünü adil ve takvalı bilemeyiz.

Şüphesiz Kur'ân-ı Kerim, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) ashabını çeşitli zamanlarda övmüştür.¹ Örneğin Hudeybiyye Anlaşması'nda Hz. Resul-i Ekrem'e (s.a.a) biat edenlerden hoşnutluğunu bildirerek şöyle buyuruyor:

Allah şu müminlerden razı olmuştur ki onlar, ağacın altında sana biat ediyorlardı.²

Fakat bu övgü, biat ederken Allah'ın onlardan razı olduğunu beyan etmektedir; ama hayatlarının sonuna kadar onların saadet ve kurtuluş üzere olduklarını garanti etmemektedir. Dolayısıyla, onlardan biri veya birkaçı daha sonra yanlış bir yola sapacak olursa, kesinlikle Allah Teâlâ'nın önceki rızası onların sürekli saadete ermiş ve takvalı olduklarına tanıklık etmez; çünkü Allah'ın rızasını kazanan bu grubun makam ve mevkisi, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) makam ve mevkisinden daha yüksek değildir. Kur'ân-ı Kerim Hz. Resulullah (s.a.a) hakkında şöyle buyuruyor:

Andolsun, eğer (Allah'a) ortak koşarsan amelin boşa çıkar ve ziyana uğrayanlardan olursun!³

Bu gibi ayetler, bu kişilerin o durumda elde ettikleri kemali açıklamaktadır; elbette eğer ömürlerinin sonuna kadar o kemali koruyacak olurlarsa, saadete erişirler.

Dolayısıyla, eğer Kur'ân-ı Kerim, sünnet ve tarihî delillerle bir kişi veya bir grubun saptığı kesin bir şekilde ispatlanacak olursa, bu gibi övgülere dayanarak bu delilleri reddedemeyiz.

1- Tevbe, 100; Fetih, 18 ve 29; Haşr, 8 ve 9.

2- Fetih, 18

3- Zümer, 65

Örnek olarak, Kur'ân-ı Kerim bazı sahabileri "fâsık" diye anmaktadır:

Size fâsık bir adam bir haber getirirse...¹

Başka bir ayette de onun hakkında şöyle buyuruyor:

Hiç inanan kimse, fâsık gibi olur mu? Elbette bunlar bir olmazlar.²

Bu sahabi, kesin tarihî belgelere göre, Velid b. Ukbe'dir. Hz. Resulullah'ın (s.a.a) bu sahabisi, sahabi olma ve hicret etme faziletlerini kazandığı hâlde itibarını koruyamamıştır ve Benî Mustalik hakkında yalan uydurması nedeniyle Allah Teâlâ onu "fâsık" olarak tanıtmıştır.³

Bu ve benzeri ayetleri⁴ ve yine hadis kitaplarında bazı sahabilerin kınandığını⁵ göz önünde bulundurduğumuzda ve yine onlardan bazılarının hayatını incelediğimizde, sayıları yüz binin üzerinde olan sahabenin tümünün adil olduğunu kabul edemeyiz.

Burada söylemek istediğimiz şey, sahabeye sebbetmek değil, "sahabenin tümünün adaleti" konusudur. Ne yazık ki bazıları bu ikisi arasında fark gözetmeyerek birinci konuya karşı olanları, bu ikincisiyle suçlamışlardır.

Son olarak bir kez daha, İmâmiyye Şiası'nın, Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) sahabesine saygı duymanın o hazretin bazı sahabilerinin davranışlarını yargılamak için bir engel görmediğini ve sırf Hz. Peygamber'in beraberinde olmanın, tek başına kişinin hayatının sonuna kadar günahattan masun olmasına neden olamayacağına inandığını önemle belirtmek istiyoruz. Bu konuda Şia'nın eleştirisinin kaynağını, Kur'ân-ı

1- Hucurât, 6

2- Secde, 18

3- Bkz. Yukarıdaki iki ayetin tefsiri.

4- Âl-i İmrân, 153-154; Ahzâb, 12; Tevbe, 45-47.

5- *Câmiu'l-Usûl*, c.11, Kitabu'l-Havz, 7972. hadis.

Kerim ayetleri, sahih hadisler, kesin tarih ve akıl teşkil etmektedir.

131. İlke:

Hız. Resul-i Ekrem'e (s.a.a)ve Ehlibeyt'ini sevmek, Kur'ân-ı Kerim ve sünnetin vurguladığı İslâm'ın temel ilkelerinden biridir. Kur'ân-ı Kerim bu hususta şöyle buyuruyor:

De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabanız, kazandığınız mallar, düşmesinden korktuğunuz ticaret(iniz), hoşlandığınız meskenler, size Allah'tan, elçisinden ve O'nun yolunda cihat etmekten daha sevimliyse, o hâlde Allah emrini getirinceye kadar gözetleyin. Allah, yoldan çıkmış topluluğu (doğru) yola iletmez.¹

Başka bir ayette ise şöyle buyuruyor:

O'na inanan, destekleyerek O'na saygı gösteren, O'na yardım eden ve O'nunla beraber indirilen nûra uyanlar, işte felâha erenler onlardır.²

Allah Teâlâ bu ayette saadete erenler için dört özellik sıralamaktadır:

- 1- Peygambere iman etmek: "**O'na inanan**".
- 2- Ona saygı göstermek: "**O'na saygı gösteren**".
- 3- Ona yardım etmek: "**O'na yardım eden**".
- 4- İnen nûra (Kur'ân'a) uymak: "**O'nunla beraber indirilen nûra uyanlar**".

Peygamber'e yardım etmenin üçüncü özellikte geçtiğini göz önünde bulundurursak, kesinlikle ikinci özellikte geçen "**azzeruhu**" kelimesinden maksat Hız. Resulullah'a (s.a.a) saygı göstermek ve onun karşısında tazimde bulunmaktır ve kesinlikle Hız. Resul-i Ekrem'e (s.a.a) saygı göstermek, sade-

---

1- Tevbe, 24

2- A'râf, 157

ce O'nun hayatı dönemine has değildir. Nitekim ayette geçen O'na imanın da böyle bir sınırı yoktur.

Hiz. Resulullah'ın (s.a.a) Ehlibeyt'ini sevmek konusunda, Kur'ân-ı Kerim onu risaletin mükâfatı (elbette gerçek mükâfat değil, bir mükâfat şeklinde) olarak anıp şöyle buyuruyor:

De ki: Buna (risaletime) karşılık sizden yakınlığımı sevmekten başka bir mükâfat istemiyorum.¹

Hiz. Resul-i Ekrem'e (s.a.a) saygı ve sevgi sadece Kur'ân-ı Kerim'de değil, hadislerde de önemle vurgulanmıştır; örnek olarak bunlardan ikisi şöyledir:

1- Hiz. Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Bir kimse beni kendisinden ve bütün insanlardan çok sevmedikçe (gerçek) iman etmiş sayılmaz.²

2- Başka bir hadiste şöyle buyurmuştur:

Kim şu üç şeye sahip olursa gerçek imanı tatmış olur: Gözünde Allah ve Resulü'nden daha sevimli bir şey olmazsa; gözünde ateşte yanmak, dinden çıkmaktan daha sevimli olursa; Allah için sever ve Allah için düşman olursa.³

Resulullah'ın Ehlibeyt'ini sevmek de, hadislerde önemle vurgulanan konulardandır; onlardan bazıları şöyledir:

1- Hiz. Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmaktadır:

Her kimin gözünde ben kendisinden daha sevimli olmazsam, Ehlibeyt'im ehlibeytinden saha sevimli olmazsa ve ailem de ailesinden daha sevimli olmazsa -gerçekten- iman etmiş olmaz.⁴

1- Şûrâ, 23

2- *Kenzu'l-Ummâl*, c.1, 70. hadis; *Câmiu'l-Usûl*, c.1, s.238.

3- *Kenzu'l-Ummâl*, c.1, 72. hadis; *Câmiu'l-Usûl*, c.1, s.238.

4- *Menâkıbu'l-İmam Emiri'l-Müminîn* -Hafız Muhammed b. Süleyman-ı Kufi'nin eseri- c.2, s.619 ve 700; *Bihâru'l-Envâr*, c.17, s.13; *İlelu's-Şerâyi'*, 117. bab, 3. hadis.

Kim onları severse Allah'ı sevmiş olur ve kim de onlara düşmanlık ederse Allah'a düşmanlık yapmış olur.¹

Buraya kadar bu ilkenin -Hz. Resulullah (s.a.a) ve Ehlibeyt'ini sevmenin- delillerini gördük; şimdi şöyle bir soruyla karşılaşmaktayız:

1- Resulullah (s.a.a) ve Ehlibeyt'ini sevmenin ümmete ne yararı var?

2- Resulullah (s.a.a) ve Ehlibeyt'ini sevmenin yolu nedir?

İlk soru hakkında hatırlatmak gerekir ki fazilet ve kemal sahibi bir kişiyi sevmek, bizzat kemale doğru çıkmak için bir merdivendir; insan birini cân-ı gönülden ve samimi olarak severse, kendisini ona benzetmeye, onun sevdiği şeyleri yapmaya ve onu rahatsız eden şeylerden kaçınmaya çalışır.

İnsanın böyle bir ruha sahip olması değişim kaynağı olup, sürekli itaat yolunu izlemesine ve günahattan sakınmasına neden olur. Dilde sevgisini belirtip amelde sevgililerine karşı gelenler gerçek sevgiye sahip değillerdir. Nitekim İmam Cafer Sadık'a (a.s) isnat edilen iki beyitte bu noktaya işaret edilmiştir; (bu beyitlerin tercümesi şöyledir):

Seviyorum diyorsun, oysa isyan ediyorsun Allah'a,
Hayret vericidir bu iş, andolsun öz canıma
Sevgin gerçekse eğer, itaat edersin O'na
Çünkü seven bir er, itaat eder cânanına.²

Hz. Resulullah (s.a.a) ve Ehlibeyt'ine sevgi beslemenin bazı semereleri anlaşıldıktan sonra, şimdi sevgiyi nasıl ortaya koymak gerekir, ona bakalım: Kesinlikle maksat, amele hiçbir yansımaları olmayan kalbî bir sevgi değildir; aksine maksat, insanın söz ve davranışlarında uygun bir yansımaları olan sevgidir.

1- age.

2- *Sefinetu'l-Bihâr*, c.2, s.199.

Şüphesiz Resulullah (s.a.a) ve Ehlibeyt'ini sevmenin yansımalarından biri, yukarıda değindiğimiz gibi amelde onları izlemektir. Ancak asıl bahis konusu bu derunî haletin diğer yansımalarındadır ve o da özetle şudur: Halkın gözünde sevgi belirtisi ve kişilere değer verilme vesilesi sayılan her türlü söz ve davranış, bu kuralın içine girer; ancak saygının haram vesilelerle değil, meşru şeylerle olması şarttır.

Dolayısıyla, Hz. Resulullah (s.a.a) ve Ehlibeyt'ini her zaman -özellikle doğum veya vefat yıldönümlerinde- anmak, onlara sevgi göstermenin, makam ve mevkilerini yüceltmenin yollarından biridir. Hz. Resulullah (s.a.a) ve Ehlibeyt'inin doğum günlerinde etrafı süslemek, ışıktandırma yapmak, bayrak asmak ve onların faziletlerini anlatmak için toplantılar düzenlemek, onları sevmenin belirtisi ve kişinin onlara karşı beslediği muhabbetin nişanesini açığa vurması sayılır. İşte bu nedenle Hz. Resulullah'ı (s.a.a) doğum gününde anmak Müslümanlar arasında sürekli bir sünnet (gelenek) hâlinindedir.

Diyarbakırî, *Târîhu'l-Hamîs* adlı kitabında şöyle yazıyor:

Müslümanlar sürekli Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) doğum gününü bir bayram olarak kutluyor, ihşanda bulunarak insanları yediriyor, sadaka veriyorlar; sevinç ve mutluluklarını belirterek o hazretin nasıl dünyaya geldiğini anlatıyorlar ve bazen birtakım kerametlerle karşılaşılıyorlar.

Bunun bir benzerini de, İbn Hacer-i Askalânî adında bir âlim kendi kitabında kaydetmiştir.¹

132. İlke:

Yukarıda söylediklerimizde, din önderleri için matem merasimleri düzenlemenin felsefesi de anlaşılmuş oldu; çünkü onların musibetlerini ve yaşadıkları sorunları anlatmak

1- *el-Mevâhibu'l-Ledunniyye*, c.21 s.27; *Târîhu'l-Hamîs*, c.1, s.223.

için her türlü toplantı düzenlemek bir nevi sevgi ve muhabbetin belirtisidir. Eğer Hz. Ya'kûb (a.s), gönlünün meyvesi Hz. Yûsuf'un (a.s) hicranından dolayı uzun yıllar boyu ağlayıp gözyaşı dökmüşse,¹ bu onun evlâdına karşı kalbî sevgisinden kaynaklanıyordu. Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) Ehlibeyt'ini sevenler de, onlara karşı besledikleri sevgilerinden dolayı, o hazretlerin vefat yıldönümlerinde ağlayıp gözyaşı döküyorlarsa, gerçekte Hz. Yakub'u (a.s) izlemektedirler.

Esasen insanın değer verdiklerini kaybetmesi nedeniyle yas meclisleri düzenlemesi, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) temelini Uhud Savaşı'nda attığı bir iştir; ensâr kadınlarının Uhud şehitleri için ağladıklarını öğrenince, değerli amcası Hamza'yı hatırlayarak şöyle buyurdu: "*Ama Hamza'ya ağlayan kimse yok.*"² Müslümanlar Hz. Resulullah'ın (s.a.a), amcası Hamza için yas merasimi düzenlenmesini istediğini hissedince, kadınlarına, bir meclis düzenleyerek Resulullah'ın (s.a.a) amcasına matem tutmalarını söylediler. Bunun üzerine -şehitler efendisi Hamza için- matem merasimi düzenlediler. Peygamber efendimiz (s.a.a) bu duyarlılıklarından dolayı onlara teşekkür ederek haklarında dua edip, "*Allah ensara merhamet etsin.*" buyurdu. Daha sonra ensarın ileri gelenlerine, kadınlarına evlerine dönmelerini söylemelerini buyurdu.³

Allah yolu şehidleri için matem tutmanın, bunun dışında başka bir felsefesi daha var; o da onları anmanın, onların mektebinin korunmasına neden oluşudur. Öyle bir mektep ki, onun temelini din yolunda fedakârlık, zillete ve alçaklığa boyun eğmemek oluşturmaktadır. Onların mantığında, "Kanlı ölüm zilletle yaşamaktan daha iyidir." Ve her Hüseyinî Âşûrâ'da bu mantık ihya olmakta ve milletler onun kıyamından ders almaktadır.

1- Yûsuf, 184.

2- *Sîre-i İbn Hişâm*, c.1, s.99.

3- A.k. ve Makrizî, *İmtâu'l-Esma'*, c.11, s.164.

133. İlke:

Dünyadaki akıl sahipleri atalarının eserlerini korumaya çalışır; "tarihî eser" diye beklenmedik olaylar karşısında muhafaza eder ve masraflara girişerek millî eserler veya atalarının övünç kaynakları diye onları korurlar. Çünkü tarihî eserler geçmişle günümüzü birbirine bağlayan bir halka olup, ilerleme ve yükseliş seyrinde milletlerin hareketlerini açıkça gözler önünde canlandırmaktadır. Eğer tarihî eser peygamberler ve Allah'ın velileriyle ilgili olursa, bu özelliği dışında halkın onlara karşı iman ve itikatlarını korumada da önemli bir etkisi vardır ve bu tarihî eserlerin bir süre sonra yok olması, onların izleyicilerinde şek ve şüphe ruhu oluşturur ve asıl konuyu tartışmaya açar.

Örneğin Batılılar her açıdan batılı olup; Batı adab ve ananelerine sahiptirler; fakat din konusunda ellerini Doğu'ya uzatıp Hıristiyanlık dinini kabul etmişlerdir; uzun bir süre onlara bu din hâkimdi. Fakat durumlar değişip batılı gençlerde merak hissi güçlenince, yavaş yavaş Hz. İsa'nın (a.s) varlığından şüpheye düştüler ve Hz. İsa'dan (a.s) hissedilebilir bir eser olmadığından, onu tarihî bir efsane saydılar.

Oysa bu konuda Müslümanların alnı açık, başları diktir; tarih boyu Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) ve evlatlarından kalan eserleri olaylar karşısında korumuşlar ve ilâhî bir kişinin, yaklaşık on dört asrı aşkın bir zaman önce peygamberlikle gönderilip çok ileri ve medenî bir programla toplumu ıslâh etmeye çalıştığını; dünya insanlarının bugün kendisinden yararlanmakta oldukları derin bir değişim yaptığını iddia etmektedirler. Ve böyle ıslâh edici bir kişinin varlığında ve inkılâbında hiçbir şüphe yoktur. Çünkü onun doğum yeri, dua ve ibadet ettiği yer, peygamberliğe seçildiği nokta, konuşma yaptığı yerler, savunma yaptığı bölgeler, o günün dünyasının ileri gelen kişilerine yazmış olduğu mektuplar ve onun yüzlerce diğer eserleri, tümü el sürülmemiş ve belirgin bir

şekilde korunmuş; insanlar tarafından görülür ve hissedilir bir şekilde kalmıştır.

Buradan toplumsal düşünce bakımından tarihî eserleri korumanın önemi açıklık kazanmakta; Kur'ân-ı Kerim nalsarı ve Müslümanların sîreti de bunu onaylamaktadır; Kur'ân-ı Kerim'in bazı ayetlerinde, içinde sabah-akşam Allah'ın tesbih edildiği evlerin yükseltilmesine izin verildiği belirtilmiş ve şöyle buyurulmuştur:

(Bu kandil) birtakım evlerdedir ki, Allah (o evlerin) yücelmesine ve içlerinde isminin anılmasına izin vermiştir. Orada sabah akşam O'nu (öyle kimsele) tesbih eder ki; kendilerini ne ticaretin, ne de alışverişin Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoymadığı insanlardır. (Onlar), yüreklerin ve gözlerin (dehşetten) ters döneceği günden korkarlar.¹

Kesinlikle ayette geçen "**buyût=evler**"den maksat, camiler değildir; çünkü Kur'ân-ı Kerim'de evler, camiler karşısında yer almıştır. "Mescidu'l-Haram"ın "Beytullahi'l-Haram"-dan farklı oluşu, bunun en açık delilidir. Rivayetlere göre "**evler**"den maksat, peygamberlerin evleri, özellikle Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) ve O'nun tertemiz Ehlibeyt'inin (a.s) evleridir. Suyûtî, Ebû Bekr'den şöyle nakleder: Hz. Resulullah'a (s.a.a) bu ayet nazil olunca, hepimiz mesciddeydik. Adamın biri kalkarak, "O evler kimlerindir?" diye sordu. O hazret, "Onlar peygamberlerin evleridir" buyurdu. Bunun üzerine ben kalkarak, "Acaba Ali ve Zehrâ'nın evleri de bu evlerden midir?" diye sordum. Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) soruma, "*Evet; onların en üstünüdür.*" cevabını verdi.²

Şimdi, yukarıdaki ayette geçen "**buyût=evler**" kelimesinden maksadın ne olduğu anlaşıldıktan sonra, "evlerin yük-

1- Nûr, 36-37.

2- *ed-Dürrü'l-Mensûr*, c.5, s.203.

seltimesi"nden neyin kastedildiğine bakalım. Bu konuda iki ihtimal vardır:

1- Yükseltme: Evleri yapmak ve yükseltmek. Nitekim başka bir ayette de yükseltme bu anlamda kullanılmıştır:

İbrahim, İsmail'le beraber Ev'in temellerini yükseltirken...¹

2- Yükseltme: Saygı gösterme ve koruma.

Birinci anlama göre, peygamberlerin evleri daha önce yapılmış olduğu için, burada maksat evler değil, onları yıkmaktan ve tahrip olmaktan korumaktır. Ama ikinci anlama göre maksat, tahrip olmaktan korumak dışında, onları saygınlıklarıyla çelişen her türlü çirkinlikten de korumaktır.

Dolayısıyla, Müslümanların, Hz. Resulullah'a (s.a.a) isnat edilen evleri korumaları, onlara saygı duymaları ve onları Allah'a yaklaşmak için bir vesile olarak kabul etmeleri gerekir.

Ashâb-ı Kehf'le ilgili ayetten, Ashâb-ı Kehf'in saklandığı yer keşfedildikten sonra, onlara karşı nasıl saygı gösterilmesi konusunda iki grubun ihtilâfa düştükleri anlaşılmaktadır.

Bir grup, onlara saygı göstermek için mezarlarının üzerine anıt yapılmalı diyor, diğer bir grup ise mezarlarının üzerine bir mescid yapılması gerektiğini vurguluyordu. Kur'ân-ı Kerim her iki görüşü de kabul ediyormuşçasına nakletmektedir; eğer bu iki görüş İslâm inancına aykırı olsaydı, daha farklı bir şekilde nakleder veya onu eleştirirdi. Nitekim şöyle buyuruyor:

(Ashâb-ı Kehf'in defnedildiği yeri bulanlar) o sırada kendi aralarında onların durumlarını (onlara nasıl saygı gösterilmesini) tartışıyorlardı: "Onların üstüne bir bina yapın!" dediler. Rableri onları daha iyi bilir. Onların işine galip gelenler (putperestlere

---

1- Bakara, 127.

galip gelen Hıristiyanlar), "Mutlaka onların üstüne bir meşid yapacağız." dediler.¹

Bu iki ayet (Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) asrından günümüze kadar bu tarihî eserleri korumaya çalışan, Hz. Resulullah (s.a.a) ve Ehlibeyt'inin (a.s) evlerini muhâfaza eden Müslümanların sürüp gelen sîretini dikkate alarak), bu ilkenin İslâmî bir inanç olduğunun en açık delilidir; dolayısıyla, peygamberlerin mezarlarını, Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) ve tertemiz Ehlibeyt'inin (a.s) binalarını onarmak ve onların mezarlarının üzerine veya yanına meşid yapmak, bu İslâmî inanca dayanmaktadır.

134. İlke:

Müminlerin, özellikle akrabaların ve yakınların mezarlarını ziyaret etmek, yapıcı etkisi olan İslâmî inançlardan biridir; çünkü insanların hayat lambalarının söndüğü ıssız mezarlık vadisini görmek, insanın kalbini ve ruhunu sarsmakta, ibret alan kişilere ders vermektedir.

O sahneyi görenler içlerinden, "Sonu yığınlarca toprağın altına gömülmek olan bu geçici hayat, yakışmaz işlere girişmeye değmez" der ve nihayet hayat programlarını yeniden gözden geçirmeleri sonucu ruhlarında bir değişim meydana gelir. Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) bir hadiste bu noktaya değinerek şöyle buyuruyor:

Mezarları ziyaret edin; çünkü mezarları ziyaret etmek insanlara ahiret yurdunu hatırlatır.²

Ayrıca din önderlerini ziyaret etmek, bir nevi dinî ve manevî makamları yaymakta ve halkın din önderlerinin türbelerine yönelişi, bu yönelişlerin kaynağının onların maneviyatı olduğu düşüncesini güçlendirmektedir; yoksa toprak

1- Kehf, 21

2- *Sünen-i İbn Mâce*, c.1, "Mâ câe fi ziyareti'l-kubur" bâbı, s.113.

altında yaşarken güç ve kudret sahibi, ama maneviyâttan yoksun kişiler de yattıkları hâlde, kimse onlara itina etmiyor.

Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a), hayatının son günlerinde Bâki Mezarlığı'na gidip mezarlıktaki ölümler hakkında bağışlanma talebinde bulunarak şöyle buyurdu:

Allah Teâlâ, Bâki Mezarlığı'na gelerek onlar için bağışlanma dilememi emretti" ve daha sonra, "Onları ziyarete gelince şöyle söyleyin: Selam olsun bu vadi-deki (kabir evindeki) müminlere ve Müslümanlara! Allah bizden önce gelip geçenlere ve bizden sonra geleceklere rahmet etsin; biz de Allah'ın izniyle size kavuşacağız.¹

Hadis kitaplarında, Allah velilerinin ve din önderlerinin mezarlarını ziyaret etmek müekket bir müstehab olarak geçmiştir. Ehlibeyt İmamları, sürekli Hz. Resulullah'ın (s.a.a) ve kendilerinden önceki diğer imamların ziyaretlerine gider ve izleyicilerine de böyle yapmalarını tavsiye ederlerdi.

135. İlke:

"Guluvv", lügatte haddini aşmak anlamındadır. Kur'ân-ı Kerim, kitap ehline hitaben şöyle buyurmaktadır:

Ey kitab ehli [maksat Hıristiyanlardır] dininizde taşkınlık etmeyin ve Allah hakkında gerçek olmayan şeyleri söylemeyin!²

Onları, Hz. İsa (a.s) hakkında hadlerini aşır onu Allah veya Allah'ın oğlu bilmelerinden dolayı aşırılıktan sakındırmaktadır.

Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) vefatından sonra bir grup, o hazret ve masum din önderleri hakkında haddi aşmış, onlar için Allah'a ait olan birtakım makam ve mevkilere inanmış-

1- *Sahîh-i Buhârî*, c.3, "mâ yukal-u inde duhul-il kubur" babı, s.64.

2- Nisâ, 171

lardır. İşte bu haddi aşmaları nedeniyle de onlara "gâlî = aşırılık yapan" veya "gulât = aşırılık yapanlar" denilmiştir.

Şeyh Mufîd şöyle diyor:

Gulât, Müslüman görünen, fakat Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) ve onun evlatlarından olan din önderlerinin ilâhlığına inanan ve onları gerçek olmayan sıfatlarla tanıtanlardır.¹

Allâme Meclisî ise şöyle diyor:

Peygamber ve din önderleri hakkında 'guluvv', onları Allah olarak adlandırmak veya ibadet ve tapınmada onları Allah'ın şerik ve ortağı bilmek ya da onların yaratıp ve rızık verdiğine inanmak veya Allah'ın onlara hulûl ettiğini kabul etmek veya onların Allah'tan ilham almaksızın gaybı bildiklerini söylemek veya imamları peygamber sanmak ya da onları tanınmanın üzerimizden mükellefiyeti düşürdüğüne ve artık Allah'a ibadet etmeye gerek olmadığına inanmaktır.²

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) ve onun tertemiz evlatları, sürekli guluvv ehlinde uzak durmuş ve onlara lanet etmişlerdir. Burada bu hususta bir hadis nakletmekle yetiniyoruz: İmam Cafer Sadık (a.s), izleyicilerine şöyle buyurmuştur:

Gençlerinizi guluvv=aşırıcılık yapanlardan sakındırın; sakın onların -dinî- inançlarını bozmasınlar; gerçekten guluvvular insanların en kötüleridirler; onlar Allah'ın azamet ve yüceliğini düşürüp kullar için ilâhlık iddiası ederler.³

İşte bu nedenle, onların Müslüman olduklarını söylemelerinin bir değeri olmamakta ve İslâm dininin ileri gelenleri onları kâfir saymaktadırlar.

1- *Tashîhu'l-İ'tikad*, s.109.

2- *Bihârû'l-Envâr*, c.25, s.364.

3- age. s.265.

Şunu da hatırlatmamız gerekir ki, guluvv ve aşırıılıktan kaçınmakla birlikte, peygamberler ve Allah'ın velileri hakkında inanç ve düşüncelerin tümünün guluvv olduğunu da sanmamak, her yerde olduğu gibi ihtiyatı kaybetmemek ve inançları doğru bir şekilde ölçmek gerekir.

Onuncu Bölüm

HADİS, İÇTİHAT VE FIKIH

HADİS, İÇTİHAT VE FIKIH

136. İlke:

İmamiyye Şia'sı, akaid ve ahkâmda, ister Şia'nın hadis kitaplarında olsun ve ister Ehlisünnet'in; güvenilir ve emin kişiler tarafından Hz. Resul-i Ekrem'den (s.a.a) nakledilen hadislere uymaktadırlar. İşte bu nedenle Şia'nın fıkıh kitaplarında bazen Ehlisünnet kanalıyla nakledilen rivayetlere de istinad edilmiştir. (Şia'nın dirâyet ilminde, hadisler dört kısma ayrılırken, böyle hadislere "müvessak" denilmektedir.) Dolayısıyla, bazı garazlı kişilerin Şia'ya istinad ettiği şey tamamen asılsızdır.

Şia'nın fıkıh temelini Kitab, sünnet, akıl ve icmâ teşkil etmektedir ve sünnet ise başlarında Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) olan masum kişilerin söz, amel ve takrir=onaylarından ibarettir. Dolayısıyla müvessak=güvenilir bir kişi tarafından Resul-i Ekrem'den (s.a.a) bir hadis nakledilir de, o hazretin söz, amel ve takririni içerirse, Şia açısından bu hadis muteber bir hadistir. Şia'nın fıkıh kitaplarının içerikleri bunun en açık delilidir ve bu bölümde Şia'yla Ehlisünnet'in hadis kitapları arasında bir fark olmadığını ve eğer bir tartışma varsa, onun da güvenilir kişinin teşhisinde ve ravinin itibar derecesinde olduğunu söylemek gerekir.

137. İlke:

Sahih senetlerle Şia'nın masum din önderlerinden nakledilen hadis ve rivayetler şer'î bakımdan hüccettir; onların içeriğine göre davranılması ve onlara uygun fetva verilmesi

gerekir. Ehlibeyt İmamları -halk arasında yaygın olduğu anlamda- müçtehit ve müftî değillerdi ve onların naklettikleri şeyler, aşağıdaki çeşitli kanallarla elde ettikleri gerçeklerdir:

a) Hz. Resulullah'tan (s.a.a) Nakletmeleri

Masum Ehlibeyt İmamları hadisleri (vasıtasız olarak direkt veya değerli babaları kanalıyla) Hz. Resul-i Ekrem'den (s.a.a) alıp diğerlerine nakletmektedirler. Her imamın bir önceki imamdan alarak Hz. Resulullah'tan (s.a.a) naklettikleri bu gibi rivayetlerin sayısı, İmâmiyye Şiası'nın hadislerinde oldukça fazladır. Sened bakımından Hz. Resulullah'a (s.a.a) dayanan ve o hazrete ulaşan bu gibi Ehlibeyt hadisleri bir araya toplanacak olursa, İslâm muhaddisleri ve fakihler için çok büyük bir hazine olabilecek büyük bir müsned mecmuası oluşur. Çünkü hadis dünyasında böyle sağlam bir senede sahip olan rivayetlerin benzeri yoktur. Bir nüshasının, Silsile-i Zeheb hadisi olarak teberrüken edebiyatsever ve kültürperver Sâ mânîler'in silsile hazinesinde tutulduğu söylenen bu hadislerden biri örnek olarak şöyledir:

Şeyh Saduk, *Tevhid* adlı kitabında iki kişi kanalıyla Ebâ Selt-i Herevî'den şöyle nakleder: Ali b. Musa Rıza'nın (a.s) beraberinde Nişabur şehrinde geçiyorduk. O sırada Muhammed b. Rafi', Ahmed b. Harb, Yahya b. Yahya, İshak b. Raheviye gibi Nişabur muhaddislerinden ve ilimseverlerden bir grubu, o hazretin merkebinin yularını tutarak, 'Tertemiz ve pâk babalarının hakkı için bize babandan duyduğun bir hadis söyle' dediler. İmam (a.s) bunun üzerine başını tahtrevandan dışarı çıkarıp şöyle buyurdu:

Allah'ın salih kulu babam Musa b. Cafer (a.s) bana, insanların en doğru konuşanı babası Cafer b. Muhammed'in (a.s) ona, ona da peygamberlerin ilmini yaran babası Ebû Cafer Muhammed b. Ali'nin (a.s), ona da ibadet edenlerin efendisi babası Ali b.

Hüseyin'in (a.s), ona da cennet gençlerinin efendisi babası Hüseyin b. Ali'nin (a.s), ona da babası Ali b. Ebî Talib'in (a.s) Hz. Resulullah'tan (s.a.a), O'nun da Cebrail'den ve O'nun da Allah Teâlâ'dan şöyle duyduğunu rivayet etmiştir: "Lâ ilâhe illallah kelimesi benim sağlam kalemdir; kim benim sağlam kaleme girerse, azabımdan emanda olur."

İmam (s.a.a) hareket edince, "(Ama) bunun şartları vardır; ben onun şartlarımdanım."¹ buyurdu.

b) Hz. Ali'nin (a.s) Kitabından Nakletmeleri

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s), Resul-i Ekrem'in (s.a.a) biset dönemi boyunca o hazretin yanında yer almış ve bu nedenle bir kitapta o hazretten birçok hadisler toplamıştır (gerçekte Hz. Resulullah (s.a.a) dikte ettirmiş ve Ali (a.s) da yazmıştır). İmam Ali'nin (a.s) şahadetinden sonra evlatlarına geçen bu kitabın özellikleri, Ehlibeyt İmamları'nın (a.s) hadislerinde beyan edilmiştir. İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Bu kitabın uzunluğu yetmiş zira (yaklaşık otuz beş metre) olup, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) dikte ettirerek ve Ali b. Ebî Talib'in hattıyla yazılmış ve halkın ihtiyaç duyduğu şeyler onda açıklanmıştır.²

Bu kitap sürekli Hz. Ali'nin (a.s) evlatlarının arasında elden ele gezmiş, İmam Muhammed Bâkır (a.s) ve İmam Cafer Sadık (a.s) defalarca ondan hadis nakletmiş ve bu kitabı kendi dostlarına göstermişlerdir.

Günümüzde de bu kitabın hadislerinden bir bölümü Şi'a'nın hadis kaynaklarında ve özellikle *Vesâilu's-Şi'a*'da çeşitli bablarda mevcuttur.

1- *Tevhid-i Şeyh Saduk*, 1. bab, 21, 22, 23. hadis.

2- *Bihâru'l-Envâr*, c.26, s.18.

c) İlâhî İlhamlar

Ehlibeyt İmamları'nın ilimlerinin "ilham" diye adlandırabileceğimiz başka bir kaynağı vardır. İlham peygamberlere has değildir ve tarih boyunca büyük ilahî kişilerin bir kısmı ondan yararlanmışlardır. Tarih, peygamber olmadıkları hâlde kendilerine gayb âleminden birtakım sırlar ilham olunan kişilerden haber vermekte ve Kur'ân-ı Kerim onlardan bazılarına işaret etmektedir. Nitekim Hz. Musa'nın (a.s) yol arkadaşı (Hızır) birkaç gün ona eğitim vermiştir; bu konuda şöyle buyuruyor:

Biz ona katımızdan bir rahmet vermiştik ve ona katımızdan bir ilim öğretmiştik.¹

Ve yine Hz. Süleyman'ın (a.s) memurlarından biri (Âsaf b. Berhiya) hakkında buyuruyor ki:

Yanında Kitap'tan bir ilim bulunan kimse şöyle dedi.²

Bu kişiler, ilimlerini normal yolla öğrenmemiş, Kur'ân-ı Kerim'in tabiriyle "ilm-i ledûnnî"ye sahipti:

Ona katımızdan bir ilim (ilm-i ledûnnî) öğretmiştik.

Dolayısıyla peygamber olmamak, bazı yüce insanların Allah'tan ilham almalarına engel olmaz. Şia ve Sünnî kanalıyla nakledilen hadislerde bu kişilere "muhaddes", yani peygamber olmaksızın, meleklerin kendileriyle konuştuğu kimseler denilmektedir. Buhârî kendi *Sahîh*'inde Hz. Resulullah'tan (s.a.a) şöyle nakletmektedir:

Sizden önce İsrailoğulları arasında peygamber olmaksızın kendileriyle (meleklerin) konuştuğu kimseler vardı...³

1- Kehf, 66

2- Neml, 40

3- *Sahîh-i Buhârî*, c.2, s.149.

Buna göre, ilahî öğretileri ve din hükümlerini açıklamada halkın mercii olan Ehlibeyt imamları (a.s) da, cevabı Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) ve Hz. Ali'nin (a.s) hadislerinde olmayan bazı soruları ilham alma ve gaybî eğitim kanalıyla cevaplamaktaydılar.¹

138. İlke:

Resulullah'ın (s.a.a) hadisleri, Kur'ân-ı Kerim ayetleri gibi özel bir itibara sahiptir ve Resul-i Ekrem'in (s.a.a) sünneti, Allah'ın Kitabı gibi Müslümanların itikadî ve fikhî kaynaklarından sayılmaktadır. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) vefatından sonra Müslümanlardan bir grup, hâkim sınıfın baskısı nedeniyle nebevî hadisleri yazmaktan sakındılar; ama ne mutlu ki Ehlibeyt İmamları'nın izleyicileri bir an bile hadisleri yazmaktan gaflet etmeyip, o hazretin vefatından sonra hadisleri kaydettiler. Bir önceki ilkede Ehlibeyt İmamları'nın hadislerinin bir bölümünün, Resul-i Ekrem'in (s.a.a) kendisinden alındığına değinmiştik.

Tarih boyunca, Ehlibeyt mektebinde eğitim alanlar, ricâl kitaplarında adı geçen büyük hadis mecmuaları yazmışlardır. Özellikle hicretin dördüncü ve beşinci asrında, Ehlibeyt İmamları'nın kendi dönemlerinde, onların öğrencileri tarafından yazılan kitaplardan yararlanarak günümüzde Şia inancı ve ahkâmının kaynağı sayılan çok kapsamlı hadis kitapları yazılmıştır; aşağıda bu kitapların isimlerine ve yazarlarına değineceğiz:

1- *Kâfi*: Muhammed b. Yakub-i Kuleynî'nin (öl. 329) eseri olan bu kitap sekiz cilttir.

2- *Men Lâ Yahzuruhu'l-Fakih*: Şeyh Saduk diye meşhur olan Muhammed b. Ali b. Bâbeveyh'in (306-381) eseri olan bu kitap dört cilttir.

1- Muhaddes ve onun sınırları hakkında bkz. *İrşâdu's-Sarî fi Şerhi Sahîh-i Buhârî*, c.6, s.99 ve diğer kaynaklar.

3- *Tehzîb*: Şeyh Tûsî diye meşhur olan Muhammed b. Hasan b. Tûsî'nin (385-460) eseri olan bu kitap on cilttir.

4- *İstibsâr: Tehzîb* müellifinin eseri olan bu kitap dört cilttir.

Bunlar, Şia'nın dördüncü ve beşinci asra kadar parlak tarihi boyunca yazmış olduğu ikinci hadis mecmuası serisidir ve değindiğimiz gibi Ehlibeyt İmamları'nın kendi dönemlerinde, yani ikinci ve üçüncü asırda, "dört yüz ilke"yle birlikte birinci hadis mecmuası diye bir hadis mecmuası yazılmış ve bunların içeriği, ikinci hadis mecmuasına intikal etmiştir.

Şia sürekli hadis ilmine ilgi duyduğu için, on birinci ve on ikinci asırlarda da diğer hadis mecmuaları düzenlenip yazıldı; bunların arasında en meşhur olanı *Bihâru'l-Envâr* (Muhammed Bâkır Meclisî'nin eseri), *Vesâilu'ş-Şia* (Muhammed Hasan Hürr-i Amilî'nin eseri) ve *Vâfi'* dir (Muhammed Muh-sin Feyz-i Kaşanî'nin eseri).

Açıktır ki, Şia her hadise uymaz ve bu mektepte akaid alanında haber-i vahid veya kesin sünnet ve Kur'ân-ı Kerim'e aykırı olan hadisler hüccet değildir. Yine, bir rivayetin hadis kitaplarında yer alması, o kitabın yazarının onu kabul ettiğini göstermez; aksine Şia ulemasına göre hadisler, her birinin kendine has hüküm ve itibarları olan sahih, hasen, muvassak ve zayıf olmak üzere çeşitli kısımlara ayrılmaktadır; dirayet ilminde bu alanda ayrıntılı bilgi verilmiştir.

139. İlke:

Bir önceki bölümde (Kitab, sünnet, akıl ve icmâdan ibaret olan) Şia fıkının kaynaklarına değindik. Bu delillerle, u-sûl ilminde açıklanan özel şartlarıyla şariat hükümlerinin istinbatına ictihâd denilmektedir.

İslâm şeriatı, son ilahî şariat olması nedeniyle ve ondan sonra artık bir şeriatın gelmeyeceği için, insanoğlunun toplumsal ve kişisel alanlardaki tüm ihtiyaçlarını karşılamak zo-

rundadır. Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) asrının Müslümanları da İslâm'ın bu mükemmellik ve kapsamlılığını göz önünde bulundurarak Hz. Resulullah'ın (s.a.a) sîretini kılavuz ediniş yaşamlarının tüm boyutlarında gözlerini Allah ve Resulü'nün emir ve nehiyelerine diktiler.

Diğer taraftan olay ve vakaların sadece Resul-i Ekrem'in (s.a.a) dönemindekilerle sınırlı olmadığı ve zamanın getirdiği değişimlerin, sürekli, doğal olarak her biri kendisi için özel bir şer'î hükmü gerektiren yeni olaylar yarattığı da ortadadır.

Bu iki konuyu dikkate alarak, tarih boyunca icthâd kapısının fakihlerin üzerine açık olması zarurî bir konum kazanmaktadır. İslâm'ın, Allah'ın bu geniş ve kapsamlı dininin, yeni meydana gelen olaylar karşısında sessiz kalması ve insanoglunu tarihin yepyeni ve keskin virajlarında başı boş ve şaşkın bırakmış olduğu düşünülebilir mi?!

Hepimiz biliyoruz ki usûl ilmi uleması, icthâd "mutlak icthâd" ve "özel bir mezhepte icthâd" olmak üzere iki kısma ayırmaktadırlar. Örneğin, eğer bir kişi Ebû Hanife'nin fikhî gidişatı çerçevesinde icthâd yapacak olursa, yani bir mesele konusunda onun görüşünü elde etmek isterse, onun bu ameline "mezhepte icthâd" deniliyor.

Fakat eğer müçtehit fıkhıta belli bir kişinin gidişatına bağlı olmayıp (ister bir gidişatla uyumlu olsun ve ister olmasın) şer'î delillerle Allah'ın hükmünü anlamaya çalışırsa, bu icthâda da "mutlak icthâd" denir.

Ne yazık ki hicretin 665 yılından itibaren mutlak icthâd kapısı Ehlişünet ulemasının üzerine kapanmış¹ ve icthâd belli fıkıh mezheplerinin çerçevesinde sınırlı kalmıştır ve bu ise Allah'ın hükümlerini serbest bir şekilde istinbat etmenin ve hakikate ulaşmanın el ve ayaklarına vurulmuş bir nevi kayıt ve bağıdır.

1- Makrizî, *el-Hutat*, c.2, s.344.

Şia fakihleri, Kitab, sünnet, akıl ve icmâya dayanarak ictihâd yaparlar ve din hakikat ve öğretilerini anlamak için çabalarının şer'î delilleri izlemekten başka bir kaydı yoktur. İşte bu nedendir ki bu mektebin uleması bu zinde ve sürekli içtihat sayesinde kapsamlı ve insanoğlunun çeşitli ve sürekli değişken ihtiyaçlarıyla bağdaşan bir fıkıh oluşturmuşlar ve çok büyük bir ilmî hazine hazırlamışlardır. Şia'nın canlı ve üretici fıkıhına yardım eden -en önemli- şey, bu mektebin, insanın diriyeğin hiç taklit etmediği ölü müctehidi taklit etmesini yasaklaması; toplum ve zamanın nabzını elinde bulunduran diri müctehidi taklid etmesini gerekli kılmasıdır.

Şia fikhı birçok meselede diğer mezheplerin fakihlerinin görüşleriyle uyum içerisindedir; Şeyh Tûsî'nin *el-Hilâf* kitabı bunun en açık delilidir; çünkü Şia fikhının, Ehlisünnet'in dört fakihinden veya onlardan önceki diğer fakihlerden birinin görüşüyle uyumlu olmadığı çok az teferruat vardır.

Buna rağmen bu mektebin bazı furuâtta kendine has görüşleri vardır; onlardan bazılarına, aşağıdaki birkaç ilkede değineceğiz. Çünkü bazen bu özel furuâtın meşru bir delili olmadığı veya Kitab ve sünnete aykırı olduğu sanılmaktadır; oysa hiç de böyle değildir.

140. İlke:

Hiz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) sünneti, o hazretin ashabından bir grup tarafından gelecek nesiller için kaydedilip nakledilmiştir ve o hazretin sözleri, davranış ve takrîri (onayı) gibi hüccettir ve ona uyulması gerekir. Dolayısıyla, eğer bir sahabî Hiz. Resulullah'ın (s.a.a) sünnetini naklederse, hüccet olma şartlarına sahip olduğu durumda, herkes onu kabul edip ona uygun hareket eder. Yine bir sahabî, bir Kur'ânî terimi açıklarsa veya Hiz. Resul'ün (s.a.a) asrıyla ilgili olayları ya da başka bir şeyi naklederse, onun da sözü yukarıda değindiğimiz şartla kabul edilir.

Ancak eğer bir sahabe ayet veya sünnetten çıkardığı kendi görüş ve istinbatını söyler veya ondan, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) sünneti mi, yoksa onun kendi içtihat ve görüşü mü olduğu belli olmayan bir söz nakledilirse, bu durumda o söz hüccet olmaz; çünkü müçtehidin görüşü diğer müçtehitler için hüccet değildir.

İşte bu nedenle sahabenin sözüne uymada, onun görüş ve içtihadıyla Hz. Resulullah'ın (s.a.a) sünnetini nakletmesi arasında fark gözetmek gerekir. İmâmiyye Şiası, sahabenin sözüne, ancak Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) sünnetini nakledeyse uyar.

141. İlke:

Her Müslüman'ın, inanması gereken bütün meselelerde kesin bilgi edinmesi gerekir. Bu konuda, kendisi kesin bilgi edinmeden diğerlerine uyması caiz değildir. Usûl ve itikadî meselelerin külliyâtı sınırlı olup akıl bakımından her birinin açık bir delili olduğundan, herkesin akaid ilkeleri hakkında kesin bilgi edinmesi kolaydır; oysa fikhî ahkâm ve fûruâtın dairesi geniş olup onlar hakkında kesin bilgi edinmek için birçok ön bilgilere gerek olduğundan, insanların çoğu onu elde edemezler.

İşte bu nedenle fitratın ve aklın gereği olarak, şariat hükümlerinde ulema ve müctehidlere müracaat etmeli, bu vasıtayla dinî mükellefiyetlerini yerine getirmelidirler.

Esasen insan, ilmî bir fail olup işlerini ilme dayandırmaktadır. Eğer kendisi ilim edinirse, ona uyar; aksi durumda diğerlerinin ilminden yardım alır.

Burada, gerekli tüm şartlara sahip olan müctehidi taklid etmenin, bir nevi uzman ve bilirkişiye müracaat etmek olduğuna ve bunun millî, kavmî vb. taassuplardan kaynaklanan temelsiz taklitlerle hiçbir ilgisinin olmadığına dikkat etmek gerekir.

Bazı Fıkhî İhtilaf Konuları

İslâm dini "inanç" ve "şeriat"ten (veya "varlık âlemini tanıma" ve "yapılması ve yapılmaması gerekenler"den) oluşur; buna usûl-i din ve fûrû-i din de denir. Önceki konularda, birtakım ilkeler altında Şia inançlarını delilleriyle tanıdık. Yine Resulullah (s.a.a) ve Ehlibeyt'inin hadisleri konusunda Şia'nın görüşünü açıkladık. Şimdi kısaca Şia'nın fıkhî metoduna değinip bu mektebin, hakkında özel bir görüşe sahip olduğu bazı fıkhî meselelere de işaret etmemiz gerekiyor.

142. İlke:

Abdestin, namazın ön hazırlıklarından biri olduğunu hepimiz biliyoruz. Mâide Suresi'nde şöyle yer almaktadır:

Ey inananlar! Namaza dur(mak iste)diğiniz zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın; başınızı meshedin ve topuklara kadar ayaklarınızı da.¹

Bu ayetin birinci cümlesinde, "**yüzlerinizi ve dirseğe kadar ellerinizi yıkayın**" "yed=el" kelimesinin çoğulu olan "ey-di=eller" kelimesi kullanılmıştır. Arapça'da "yed" kelimesinin çeşitli anlamlara geldiği; bazen sadece parmaklar için söylendiği, bazen parmaklardan bileğe kadar, bazen parmaklardan dirseğe kadar ve nihayet bazen de parmaklardan omuza kadar el ve kolun tamamı için söylendiği ve ayrıca abdest alırken yıkanması farz olan miktar da dirsekle parmak uçlarının arasına kadarki bölüm olduğu için, Kur'ân-ı Kerim "**ile'l-merafik**" tabirini kullanarak eli yıkama şeklini (örneğin yukarıdan aşağıya mı yoksa aşağıdan yukarıya mı) değil, yıkanması gereken miktarı beyan etmiştir. Yıkama şekli, normalde temizlik yaparken yukarıdan aşağı yıkayan halkın örf ve adetlerine bağlıdır. Örneğin, eğer doktor hastanın ayağı-

---

1- Mâide, 6

nın dize kadar yıkanmasını söylerse, onun ayağını yukarıdan aşağıya doğru yıkarlar, aşağıdan yukarıya doğru değil.

İşte bu nedenle İmamiyye Şiası, abdest alırken yüz ve ellerin yukarıdan aşağıya doğru yıkanması gerektiğine ve aksinin doğru olmadığına inanıyor.

Diğer bir konu da abdestte ayağı meshetmektir. Şia fıkhı ayakların yıkanmamasını, aksine sadece meshedilmesi gerektiğini vurguluyor. Bunun delili ise kısaca şudur: Mâide Suresi'nin altıncı ayetinin zahiri, namaz kılan kişinin abdest alırken iki vazifesi olduğunu bildiriyor: Biri yıkamak (yüz ve eller) ve diğeri ise meshetmek (baş ve ayaklar). Aşağıdaki iki cümleyi karşılaştırdığımızda da bu konuyu apaçık bir şekilde anlayabiliriz:

1- "Fağsilû vucûhecum ve eydiyekum ile'l-merâfik";

(Yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın);

2- "Vemsehû bi ruûsikum ve erculekum ile'l-ka'beyn"

(Başınızı meshedin ve topuklara kadar ayaklarınızı da.)

Bu iki cümleyi, daha önce zihninde belli bir fikhî gidişât olmayan dili Arapça olan bir kişinin önüne koyacak olursak; şüphesiz, bu ayete göre, yüz ve eller konusunda vazifemizin yıkamak, baş ve ayaklar konusunda ise meshetmek olduğunu söyler.

Arap edebiyatına göre "**ercul**" kelimesi "**ruus**" kelimesine atfedilmelidir ve bundan da ayakların meshedilmesi sonucu çıkar ve onu daha önce geçen "**eydi**" kelimesine atfederek ayakları yıkamak sonucu çıkarılamaz. Aksi durumda atfedilenle (**erculekum**) kendisine atfedilen (**eydiyekum**) arasında mu-terize cümlesi (**femsehû bi-ruûsikum**) yer alır; bu ise Arap edebiyatı bakımından doğru olmayıp maksadın yanlış anlaşılmasına neden olur. Ayrıca, bu bölümde (ayağı meshetme) kelimeyi esreli okumakla üstünlü okumak arasında da bir fark yoktur ve her iki kırâata göre "**erculekum**" kelimesi "**ruûsekum**" kelimesine atıftır; bu aradaki tek fark, onun za-

hirine atfedildiğinde esreli ve onun yerine atfedildiğinde ise üstünlü okunmasıdır.

Ehlibeyt imamların (a.s)dan mütevatir olarak nakledilen rivayetler abdestin, iki yıkama ve iki meshetme olmak üzere iki kısımdan oluştuğunu bildirmektedirler. İmam Muhammed Bâkır (a.s) bir hadiste, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) abdestini anlatırken, o hazretin ayağını meshettiğini buyurmaktadır.

Şunu da hatırlatmamız gerekir ki, namazda ayağını mesheden sadece Ehlibeyt İmamları değildi; sahabe ve tâbiünden bir kısmı da bu görüşe sahiplerdi. Fakat daha sonraları genişçe açıklaması fıkıh kitaplarında geçen bazı nedenlerden dolayı, meshetme sünneti yıkamaya dönüştürüldü.

143. İlke:

Şia, namazda, yere veya yerden biten (yiyecek ve giyecek türünden olmaması şartıyla) bir şeyin üzerine secde edilmesi gerektiğine ve insanın kendi iradesiyle bu ikisinin dışında bir şeyin üzerine secde etmesinin doğru olmadığına inanıyor. Hz. Resulullah'tan (s.a.a) rivayet edilen ve Ehli-sünnet'in de naklettiği bir hadiste bu konuya şöyle açıklık getirilmiştir:

Yeryüzü benim için secde yeri ve temiz (ve temizleyici) kılınmıştır.¹

Hadisin Arapça'sında geçen ve teyemmüme işaret eden "tahur" kelimesi, "arz=yer"den maksadın taş, toprak ve benzerlerinden olan tabii yer olduğunu gösteriyor.

İmam Cafer Sadık (a.s) da şöyle buyurmaktadır:

Secde, ancak yiyecek ve giyecek olmaması şartıyla yer ve yerden biten bir şeyin üzerine caizdir.²

1- *Sahîh-i Buhârî*, c.1, s.91, Kitabu't-teyemmüm, 2. hadis.

2- *Vesâilu'ş-Şia*, c.3, "mâ yescudu aleyh" bablarından 1. bab, 1. hadis, s.591.

Resul-i Ekrem'in (s.a.a) döneminde, Müslümanlar çakıl taşlarıyla döşenen mescidin zeminine secde ediyorlardı. Onlar hava sıcak olunca kızgın taşların üzerine secde etmeleri zor olduğundan, namazda üzerine secde etmek amacıyla çakıl taşlarının soğuması için ellerinde tutuyorlardı. Câbir b. Abdillâh-i Ensârî şöyle diyor:

Ben sabah namazını Hz. Resul-i Ekrem'le (s.a.a) birlikte kılıyordum; namazda üzerine secde etmek için elime bir miktar çakıl alıyor, soğuması için onu elden ele gezdiriyordum.¹

Resulullah (s.a.a), alınının toprak olmasından çekinen ashabından birine, "*Yüzünü toprağa bırak.*" buyurdu.² Yine bazı kişiler sarıklarının bir köşesine secde ettiklerinde, Resulullah (s.a.a) onu onların başının altından çekirdi.³

Bu hadislerin tümü, Resulullah'ın (s.a.a) döneminde Müslümanların, taş ve toprağın üzerine secde ettiklerini ve onların kilim, elbise ve sarıklarının bir köşesine secde etmediklerini göstermektedir. Fakat vahiy gelerek hasır üzerine de secde edilebileceğini bildirdi; Resulullah'ın (s.a.a) hasır üzerine secde ettiğini bildiren çok sayıda rivayet de vardır elimizde.⁴

Elbette mazeret durumunda ashaptan bazıları, bazen elbiselerinin üzerine secde ediyorlardı; nitekim Enes b. Mâlik şöyle diyor:

Biz Resulullah'la (s.a.v) birlikte namaz kılıyorduk; aramızdan birisi alını yere bırakmaktan mazur olsaydı, sarığının bir köşesine veya elbisesine secde ederdi.⁵

1- *Müsned-i Ahmed*, c.3, s.327; *Câbir'in hadisi; Sünen-i Beyhakî*, c.1, s.439.

2- *Kenzu'l-Ummâl*, c.7, s.465; 1981. hadis.

3- *Sünen-i Beyhakî*, c.2, s.105.

4- *Müsned-i Ahmed*, c.6, s.179, 309, 331, 377 ve c.2, s.192-198.

5- *Sahîh-i Buhârî*, c.1, s.101; *Sahîh-i Müslim*, c.1, s.109.

Bu yüzden, İmamiyye Şiası sürekli bu ilkeye bağlı olup sadece yere ve yine hasır ve benzeri yerden bitip yiyecek ve giyecek olmayan şeylerin üzerine secde etmektedir; eğer mümkün oldukça toprağa, taşa veya hasıra ve benzeri şeylerin üzerine secde etmek hususunda ısrar ediyorsa, bu delillere dayanıyor.

Ayrıca Müslüman ülkelerde mescitlerin bütün mezheplerin izleyicilerinin kendi vazifelerini yerine getirebilecekleri bir şekilde olması daha iyidir.

Son olarak şu nükteyi de açıklamam gerekiyor ki, taş ve torağa değil, taş ve toprağın üzerine secde edilmektedir. Bazen kişiler yanılarak Şia'nın taşa secde ettiklerini sanıyorlar! Oysa tüm Müslümanlar gibi Şîiler de sadece Allah'a secde etmekte ve O'nun huzurunda huzu' ve huşûlarını belirtmek için alınlarını toprağa dayayıp kalplerinden, "Toprak nerede, âlemlerin Rabbi nerede?!" diyorlar.

144. İlke:

Her Müslüman'ın bir gün boyunca, şer'î vakitleri Kur'ân-ı Kerim'de ve Resulullah'ın (s.a.a) sünnetinde belirtilen şekilde beş defa namaz kılması gerekir: Öğleden güneş batıncaya kadar öğle ve ikinci namazının, akşamın başından gece yarısına kadar akşam ve yatsı namazının ve şafak söktüğü andan güneş doğuncaya kadar da sabah namazının vaktidir.

Şia, öğleden güneş batıncaya kadarki vaktin öğle ve ikinci namazının ortak vakti olduğuna, bu vaktin başından dört rekâtlık bir namaz kılınacak kadar sürenin öğle namazının özel vakti ve sonundan da dört rekâtlık bir namaz kılınacak kadar sürenin de ikinci namazının özel vakti olduğuna inanıyor.

Dolayısıyla, eğer insan namazları fazilet vaktinde kılmak istemezse, bu süre içinde, her iki namazı özel vakitleri dışında ne zaman isterse kılabilir; ancak bu ikisini birbirin-

den ayırıp her birini ileride açıklayacağımız fazilet vaktinde kılmak daha iyidir.¹

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyuruyor:

"Güneş başın tepesinden batıya doğru kayınca öğle ve ikinci namazının vakti girer ve güneş batınca da akşamla yatsı namazını vakti girer."²

İmam Cafer Sadık (a.s) da şöyle buyurmuştur:

Güneş başın tepesinden batıya doğru kayınca öğle ve ikinci namazının vakti girer; ancak öğle namazı ikinci namazından öncedir; sonra sen güneş batıncaya kadar o ikisini istediğin zaman kılmakta serbestsin.³

İmam Muhammed Bâkır (a.s), Resul-i Ekrem'in (s.a.a) hiçbir mazereti ve nedeni olmaksızın öğle ve ikinci namazını birleştirerek kıldığını rivayet eder.⁴

Esasen bazı durumlarda iki namazın birleştirilebileceği konusunda bütün İslâm fakihleri ittifak içerisindeyler. Arafat ve Müzdelife'de bütün fakihler öğleyle ikinci namazın veya akşamla yatsı namazının birleştirilmesini caiz bilmekteler. Nitekim Ehlisünnet ulemasından büyük bir grup, seferde iki namazı birleştirmeyi caiz bilmekteler. Şia'yla diğerlerinin farkı, daha ileri giderek, yukarıdaki delillere dayanarak (namazların fazilet vakitlerinde kılınmasının daha faziletli olduğunu kabul etmemize rağmen) iki namazın birleştirilmesini mutlak surette caiz bilmesidir; bunun felsefesi ise, hadislerde açıklandığı gibi, namazın Müslümanlara kolaylaştırılmasıdır. Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) bizzat birçok yerde,

---

1- Öğle namazının fazilet vakti, öğlenin ilk vaktinden yere dikilen bir çubuğun gölgesi kendisi kadar oluncaya dek. İkinci namazının fazilet vakti ise, yer dikilen bir çubuğun gölgesinin kendisinin iki katı kadar oluncadır.

2- Vesail-uş Şia, c.3, mevakit babı, 4. bab, 1. rivayet.

3- Vesail-uş Şia, c.3, mevakit babı, 4. bab, 4 ve 6. rivayet.

4- age.

bir mazareti olmaksızın (seferde olması ve hasta olması gibi), ümmete kolaylık olması için, isteyen namazları birleştirsin ve isteyen de her birini ayrı ayrı (fazilet vaktinde) kılsın diye iki namazı birleştiriyordu.

Müslim kendi *Sahîh*'inde şöyle naklediyor:

Resulullah (s.a.a) korku durumu olmadığı ve seferde de olmadığı hâlde, öğleyle ikindiye ve akşamla yatsıyı birleştirerek kıldı.¹

Bazı rivayetlerde bu işin felsefesine değinilmiştir; nitekim bir rivayette şöyle geçmektedir:

Resulullah (s.a.a) öğleyle ikindiye ve akşamla yatsıyı birleştirerek kıldı. Kendisine neden böyle yaptığı sorulunca, "*Ümmetimin zorluk ve sıkıntıya düşmesini diye böyle yaptım.*" buyurdu.²

Sihah ve müsnedlerde, Resulullah'ın (s.a.a) iki namazı birleştirerek kıldığını bildiren rivayetlerin sayısı yirmi birin üzerindedir; bunlardan bir kısmı sefer halinde ve bir kısmı da yolculuk, hastalık ve havanın yağmurlu olması dışındadır. Bu rivayetlerin bazısında, Müslümanlara kolaylık olmasından ibaret olan namazın birleştirilmesinin felsefesine değinilmiştir.

Şia fakihleri de bu kolaylıktan yararlanarak iki namazın birleştirilmesini mutlak suretle caiz bilmişlerdir. Birleştirme şekli ise, bütün Müslümanların Arafat ve Müzdelife'de ve seferde birleştirdikleri gibidir.

Bazen namazları birleştirmekten maksadın; örneğin öğle namazını (fazilet) vaktinin sonunda (yere dikilen bir çubukun gölgesi kendisi kadar olunca) ve ikindi namazını da ikindinin ilk vaktinde kılınması olduğunu; böylece birinin son

---

1- *Sahîh-i Müslim*, c.2, s.151; "el-Cem' Beyne's-Salâteyni fi'l-Hazer" babı.

2- Mâlik'in *Muvatta*'ına Zerkanî'nin şerhi, c.1, s.294, "el-Cem' Beyne's-Salâteyni fi'l-Ha-zer ve's-Sefer" babı.

vaktinde ve diğerinin ise ilk vaktinde kılınarak, her iki namazın gerçekte kendi vaktinde kılınması olduğunu sanmışlardır.

Bu sanı rivayetlerin zahiriyle çelişmektedir. Çünkü dediğimiz gibi, namazların birleştirilme şekli bütün Müslümanların Arafat ve Müzdelife'de yaptığı gibidir; Müslümanlar Arafat'ta her iki namazı öğlenin vaktinde ve Müzdelife'de ise her iki namazı yatsının vaktinde kılarlar. Dolayısıyla, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) buyurduğu birleştirme bu şekilde olmalıdır; namazlardan birini son vaktinde ve diğerini ise ilk vaktinde kılmak şeklinde değil.

Ayrıca, bazı rivayetlerde iki namazın birleştirilmesinin felsefesi, ümmete kolaylık olması, diğer bazılarında sıkıntı ve zorluğun giderilmesi olarak bildirilmiştir; bu ise ancak kişinin namazları birleştirmede daha geniş bir ruhsata sahip olmasıyla, yani öğleyle ikindi ve akşamla yatsı namazlarını zorluk ve sıkıntı olmaması için (geniş bir vakit çerçevesinde) istediği zamanda kılma imkânına sahip olmasıyla gerçekleşir. Ayrıca, namazları birleştirmeyi böyle açıklayacak olursak, Resul-i Ekrem (s.a.a) yeni bir şey getirmiş olmaz; çünkü bu şekilde birleştirme, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) bu amelinden önce de caizdi zaten ve her Müslüman öğle namazını son vaktinde ve ikindi namazını da onun ilk vaktinde kılabilme imkânına sahipti.

Şia fakihleri iki namazın birleştirilmesi ve delilleri hakkında geniş yazılar yazmışlardır; isteyenler bu yazılara müracaat edebilirler.

145. İlke:

Şia fıkıhı Kitab ve sünnetin kılavuzluklarıyla iki türlü evliliğin doğruluğuna inanmaktadırlar: Biri açıklamaya gerek olmayan "daimî evlilik", diğeri ise aşağıda açıklayacağımız "geçici evlilik" veya "mut'a nikâhı".

Evlenmeleri için hiçbir engel (soydan veya sütkardeşler olma gibi) olmayan bir kadın ve erkek, mehri belirledikten sonra belli bir süre için evlenip, belirlenen süre bitince de talak akdi okumadan birbirinden ayrılırlar. Onlardan bir çocuk dünyaya gelecek olursa, o ikisinin şer'î çocukları olup ikisinden de miras alır. Kadın da süre bittikten sonra şer'an belirlenen miktarda iddet gözetmelidir ve eğer hamile olursa, bebeğini dünyaya getirinceye kadar beklemeli ve başka biriyle evlenmekten sakınmalıdır.

Geçici evlilik tıpkı daimî evlilik gibidir ve daimî evliliğin tüm hükümleri geçici evlilikte de geçerlidir; bu ikisi arasındaki en önemli fark, iki maddede özetlenmektedir:

- 1- Geçici evlilikte sürenin belirtilmesi;
- 2- Geçici evlilikte nafaka ödemenin farz olmayışı.

Bu ikisi dışında diğer farklar, çok cüz'î noktalardadır.

İslâm, son ve kapsamlı bir din olduğu için cinsel sorunları halletmek amacıyla buna ruhsat vermiştir. Yurt dışında okuyan veya çalışan ve daimî evliliğe de gücü yetmeyen bir genci düşünün. Ne yapsın bu genç? Açık ki böyle bir gencin şu üç yoldan başka bir seçeneği yoktur:

- 1- Sakınıp kendisini cinsel faydalardan mahrum etmesi;
- 2- Kötü ve hasta kadınlarla gayr-i meşru bir ilişkiye girmesi;
- 3- Temiz ve namuslu bir kadınla, belli şartlar altında geçici olarak evlenerek masrafa girmeden sorununu gidermesi.

Açık ki yukarıdaki örnekte, bu gencin başvurabileceği dördüncü bir yol yoktur (elbette bu, geçici evliliğin bu şartlara has olduğu anlamına gelmez; fakat bu ve benzeri durumlar bu hükmün yasama felsefesi olabilirler).

Ayrıca dikkat edilmesi gerekir ki, diğer mezheplerin fakihleri de gerçekte geçici evlilik olan bir daimî evlilik çeşidi-ne izin vermekteler; şöyle ki: Eğer kadın ve erkek daimî olarak evlenir de, her ikisi veya onlardan biri, bir süre sonra ta-

lakla birbirlerinden ayrılacaklarını bilirse, böyle bir evlilik caizdir. Bu evliliğin geçici evlilikle hiçbir farkı yoktur, sadece isimleri farklıdır.

Allah'ın Kitabı ve Hz. Resulullah'ın (s.a.a) sünneti geçici evliliğin (mut'a nikâhının) meşru olduğunu vurgulamaktadır. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

**O hâlde onlarla (kadınlarla) mut'a yaparsanız, o-
na karşılık kesilen ücretlerini bir hak olarak verin.¹**

Müfessirlerin hemen hemen hepsi, bu ayetin geçici evlilik hakkında nazil olduğunu kabul etmişlerdir. Esasen, İslâm'da böyle bir şer'î hükmün vazedildiği konusunda hiçbir şüpheye yer yoktur; eğer şüphe varsa, o da bu hükmün neshedilip edilmediği (kaldırılıp kaldırılmadığı) konusundadır. Her iki mektebin rivayetleri bu hükmün neshedilmediğini; sadece bazı nedenlerle ikinci halifenin döneminde uygulanmasının engellendiğini bildirmektedir. Zaten ikinci halifenin sözü de, mut'anın caiz olup Resul-i Ekrem'in (s.a.a) döneminde uygulandığını bildirmekte ve bu yasaklamanın kendisinin kişisel görüşünden başka bir kaynağı olmadığını anlatmaktadır; ikinci halife şöyle demiştir:

Ey insanlar! Resulullah'ın döneminde üç şey vardı ki sizleri onlardan sakındırıyorum ve onları yasaklıyorum; kim onları yaparsa onu cezalandırırım. O üç şey şunlardan ibarettir: Kadınlarla mut'a yapmak, hacc-ı temettu ve -namazda- "hayye ala hayri'l-amel" demek.

Şaşırılacak olan şu ki, ikinci halifenin birinci ve üçüncü konudaki yasağının günümüze kadar devam ettiği hâlde, ikinci konu olan haccı temettu, -ikinci halifenin yasaklamasına rağmen- bütün Müslümanlar tarafından yapılmaktadır! (Hacc-ı temettudan maksat, hacının umreyle hac amelleri

---

1- Nisâ, 24.

arasında ihramdan çıkması ve ihramla kendisine haram olan şeylerin helal olmasıdır.)

Resul-i Ekrem'in (s.a.a) mut'ayı yasaklamadığının apaçık delili şudur: Buharî, İmran b. Hasin'den şöyle naklediyor:

Mut'a ayeti nazil oldu ve biz de Resulullah (s.a.v) ile birlikte bu ayete uyduk. Hiçbir zaman bunu yasaklayan bir ayet nazil olmadı ve Resulullah (s.a.v) da vefat edinceye dek bundan sakındırmadı. Sonra bir kişi kendi reyiyile onun hakkında konuştu (maksat, mut'a nikâhının ikinci halife tarafından yasaklanmasıdır).¹

146. İlke:

İmâmîyye fıkhında eli bağlı namaz kılmak bidat ve haramdır. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Namaz kılan kimse Allah'ın huzurunda dururken, kâfir olan Mecûsîler gibi ellerini bağlamasın.²

Resulullah'ın (s.a.a) büyük sahabelerinden Ebû Humejd Saidî, aralarında Ebû Hüreyre-i Dûsî, Sehl-i Saidî, Ebû Esid-i Saidî, Ebû Kutâde, Hâris b. Rabiî ve Muhammed b. Muslime'nin de bulunduğu bir grup sahabeye, Resulullah'ın (s.a.a) nasıl namaz kıldığını anlattı ve onun küçükklü büyüklü müstehap amellerini açıkladı; fakat böyle bir amelden (namazda elleri bağlamaktan) bahsetmedi.³ Açıktır ki eğer Resul-i Ekrem (s.a.a) hatta bazı vakitler bile böyle yapmış olsaydı, o buna değinir veya orada olanlar onu uyarırlardı. Hadis kitaplarımızda, Saidî'nin rivayetinin bir benzeri de Hammâd b. İsa kanalıyla İmam Cafer Sadık'tan (a.s) nakledilmiştir.⁴

1-*Sahîh-i Buhârî*, c.6, s.27; tefsir bölümü, Bakara Suresi, 196. ayetin tefsirinde.

2- *Vesâilu's-Şia*, c.4, namaz bablarından 15. bab, 7. hadis.

3- *Sünen-i Beyhakî*, c.2, s.72, 73, 101, 102; *Sünen-i Ebû Dâvûd*, c.1, s.194, "iftitâhu's-salât" babı, 730. ve 736. hadis; *Sünen-i Tirmizî*, c.2, s.98, "sıfatu's-salât" babı.

4- *Vesailu's-Şia*, c.4, "ef'alu's-salât" bablarından 1. bab, 81. hadis.

Sehl b. Sa'd'ın rivayetinden, eli bağlı namaz kılmanın Hz. Resulullah'tan (s.a.a) sonra meydana geldiği anlaşılmaktadır; çünkü diyor ki:

Halka -böyle yapmalarını- emrediyorlardı. Eğer bu amel Resulullah'ın (s.a.a) emri olsaydı, onu bizzat kendisine isnat ederdi.¹

147. İlke:

"Teravih" namazı Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) yerine getirdiği müekked müstehablardandır. Şia fıkhında şöyle geçer: Ramazan ayının gecelerinde bin rekât namaz kılmak müstehaptır. Fakat bu namazların cemaatle kılınması bidattir; dolayısıyla bu namazların ferdî olarak camide ve daha çok evlerde kılınması gerekir. Çünkü Zeyd b. Sâbit Hz. Resulullah'tan (s.a.a) şöyle rivayet etmektedir:

Kişinin farz namazlar dışında -diğer namazları- evde namaz kılması, camide namaz kılmasından daha üstündür; fakat farz namazları camide kılması müstehaptır.²

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmaktadır:

Müstehab namazlar cemaatle kılınmaz ve dinde her türlü bidat sapmaya neden olur ve onun da sonucu cehennem ateşidir.³

İmam Rıza (a.s) da Müslüman bir kişinin itikad ve amel-leri hakkında yazmış olduğu kendi risalesinde, müstehab namazın cemaatle kılınamayacağını ve bu işin bidat olduğunu vurgulamıştır.⁴

Teravih namazının Ehlisünnet'te yaygın olduğu şekilde

1- *Fethu'l-Barî*, c.2, s.224 ve *Sünen-i Beyhakî*, c.2, s.28.

2- *Hilâf-u Şeyh Tûsî*, salât kitabı, 268. mesele.

3- *Hîsal-u Şeyh Saduk*, c.2, s.152.

4- *Uyûn-u Ahbâri'r-Rıza -Şeyh Saduk-*, c.2, s.124.

cemaatle kılınışının tarihini incelediğimizde, bu ameli, kişisel reye göre yapılan içtihadın meşru kıldığını ve bu bidati, bidat-i hasene (güzel bidat) diye adlandırdığını görmekteyiz. İsteyenler bu konuda dipnotta kaydettiğimiz kaynaklara müracaat edebilirler.¹

148. İlke:

Bütün İslâm fakihleri savaş ganimetlerinin, Kur'ân-ı Kerim'de belirtilen belli başlı birtakım yerlerde harcanması gereken beşte biri dışında, diğer kısmının mücâhidler arasında bölüştürülmesi gerektiğine inanmaktadırlar; nitekim bu konuda şöyle buyruluyor:

Bilin ki aldığınız ganimetlerin beşte biri, Allah'a, Elçisine ve -onun- akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve -yolda kalmış- yolculara aittir.²

Şia fakihleriyle diğer fakihler arasındaki farkı şudur: Diğer fakihler "humusu" sadece savaş ganimetleriyle sınırlandırmakta, bunun dışında "humusun" farz oluşunu kabul etmemekte ve buna delil olarak ayetin savaş ganimetleri hakkında nazil olduğunu göstermektedirler.

Fakat bu görüş iki açıdan doğru değildir:

a) Arapça'da insanın elde ettiği, kazandığı her şeye ganimet denir ve bu, savaş ganimetine has bir şey değildir; nitekim İbn Munzûr bu konuda şöyle diyor: "Ganimet, bir şeyi zorluğa girmeden elde etmektir."³

Ayrıca, Kur'ân-ı Kerim'de de bu, cennet nimetleri olarak kullanılmıştır:

1- İrşâd-İslâm Sarî -Kastalanî-, c .3, s.226; *Umdetu'l-Kârî -Aynî-*, 110/126; *el-İ'tisam -Şâtibî-*, c.2, s.291.

2- Enfâl, 41

3- *Lîsanu'l-Arab*, "ğenem" kelimesi; İbn Esîr, *Nihâye*'de ve Firuz-âbâdî, *Kamûsu'l-Lügat*'ta buna yakın bir anlamda açıklamıştır ganimeti.

Allah'ın yanında çok ganimetler var.¹

Esasen "ganimet", "garâmet" kelimesinin karşısında yer almıştır. İnsan bir şeyden yararlanmadan bir meblağ ödemeye mahkûm edilirse buna "garâmet" denir; bir yarar sağladığında ise ona "ganimet" denir. Dolayısıyla, ayetin savaş ganimetlerine has kılınması için herhangi bir neden yoktur ve ayetin Bedir Savaşı hakkında nazil olmuş olması, onun savaş ganimetlerine has olduğunu göstermez; gelirlerin humsunu= beşte birini verme kanunu, genel bir kanundur ve ayetin Bedir Savaşı ganimetleri hakkında nazil olmuş olması, bu genel kanunu savaş ganimetlerine tahsis etmez.

b) Bazı rivayetlerde, Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a), her gelirin beşte birini (humsunu) vermeyi farz kıldığı geçer. Abdulkays kabilesinden bir grup, Resul-i Ekrem'in (s.a.a) huzuruna gelerek, "Müşrikler sizinle aramızda engel teşkil etmektedir ve biz sadece -emniyetin hâkim olduğu- haram aylarda sizin huzurunuzda gelebiliriz; uyararak cennete gireceğimiz ve diğerlerini de davet edeceğimiz öğütlerde bulun" demeleri üzerine, Hz. Resulullah (s.a.a), "*Size imanlı olmayı öğütliyorum.*" buyurdu ve sonra imanı şöyle açıkladı:

Allah'tan başka ilah olmadığına tanıklık edip namaz kılmak, zekât vermek ve kazançlarınızın beşte birini (humsunu) ödemenizdir.²

Kesinlikle bu hadiste ganimetten maksat, savaş dışında elde edilen kazançlardır; çünkü "Biz peygambere ulaşamayacağımız bir noktadayız" diyor; yani "müşriklerin korkusundan Medîne'ye gelemiyoruz." demek istemektedir. Müşriklerin kuşatmasında olan bu gibi insanlar müşriklerle savaşma gücüne sahip değillerdi ki savaş ganimetlerinin humsunu versinler. Ayrıca, Ehlibeyt İmamlar'ından nakledilen rivayet-

1- Nisâ, 94

2- *Sahîh-i Buhârî*, c.4, s.250.

ler, her türlü kazançtan humus ödenmesi gerektiğini vurgulamış ve bu konuda kapalı bir nokta bırakmamıştır.¹

Bunlar, Şia'nın, haklarında farklı görüşe sahip olduğu birtakım fikhî ayrıntılardır. Elbette Şia'nın diğerleriyle teferuatta ihtilâfı, değindiğimiz bu konularla sınırlı değildir. Örneğin humus, vasiyet, miras bablarında² da görüş farklılıkları vardır; fakat ahkâmın külliyatında, Şia'nın diğer İslâm mezhepleriyle aynı görüşe sahip olması dışında, uygulamalı olarak fıkıh tedrîsi ve özellikle Resul-i Ekrem'in (s.a.a) Ehlibeyt'inin delile dayalı görüşlerini dikkate almak, Şiîlerle Sünnîlerin arasındaki mesafeyi bir o kadar azaltabilir.

149. İlke:

İslâm medeniyeti, İslâm ümmetinin yorulmak bilmez çabalarına borçludur. Çeşitli milletlere sahip olan İslâm ümmeti, iman ve inanç sayesinde İslâm'da ve O'na hizmet yolunda erimiş, tüm çabalarını İslâm'ın yüce hedefleri doğrultusunda harcamış ve sonuçta günümüz toplumunun kendisine borçlu olduğu parlak medeniyetin temelini atmıştır.

Bu arada Şia, İslâm medeniyetinin yüce yapısında etkili bir rol ifa etmiştir; her yerde Şia bilginlerinin isimlerinin parladığını görmek için İslâm medeniyeti ve İslâm bilimleri ile ilgili kitapların sayfalarını karıştırmamız yeterlidir.

Edebiyat ve edebiyat bilimlerinin temelini Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) atmış; onun yolunu, öğrencisi Ebu'l-Esved Duellî sürdürmüş ve ondan sonra da çoğunlukla Irak'da ya-

1- *Vesâilu'ş-Şia*, c.6, humus kitabı, 1. bab.

2- Şia'ya göre, mirasçaya vasiyette bulunmak geçerlidir; fakat Ehlişünnet bunu geçerli saymamaktadır. Şia fıkıhında miras hükümlerinde "avl" (bir tabakada yer alan mirasçılardan payından fazla gelen terekenin, sonraki tabakaya verilmesi) ve "tasib" (bir tabakada yer alan mirasçılardan payından az gelen terekenin, mirasçılardan payına oranla onlardan azaltılması) bâtildir ve bu iki konuda sorun, ayrıntıları fıkıh kitaplarında geçen başka bir yolla halledilir.

şayan Mazenî (ö:248), İbn Sikkât (öl. 244), Ebû İshak-i Nahvî - İmam Musa Kâzım'ın (a.s) ashabından-, *el-Ayn* kitabının yazarı Halil b. Ahmed-i Ferahidî (ö:170), *el-Cemhara*'nın yazarı İbn Dureyd (ö:321), *el-Muhît* kitabının yazarı Sâhib b. Abbâd (ö:386) gibi Şia'nın ileri gelenleri ve her biri kendi asrında lügat, nahiv ve sarf veya şiir ve aruz mercii olan yüzlerce diğer Şîi edebiyatçısı yer almıştır.

Tefsir ilminde, Hz. Resulullah'tan (s.a.a) sonra ilk müfessir Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) ve Ehlibeyt imamları (a.s) ve onlardan sonra Abdullah b. Abbâs (öl. 68) ve onların diğer öğrencileriydi. Bunlar, on dört asır boyunca, Kur'ân-ı Kerim'e yüzlerce tefsir yazmışlardır. Tarih boyunca Şia'nın tefsir yazımı seyrini, Şeyh Tûsî'nin *et-Tibyân* adlı eserinin önsözünde daha önce kaydetmiştik.

Hadis ilminde, Şia diğer İslâm fırkalarının önüne geçmiş, halifelerin döneminde hadis yazımı yasakken, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) sünnetini yazarak ve birbirlerine anlatarak ezberlemişlerdir. Bu konuda örnek olarak İmam Ali'nin (a.s) ashabından Abdullah b. Ebî Rafi', Rabiât b. Semi' ve Ali b. Ebî Rafi'i ve daha sonra İmam Seccad (a.s), İmam Muhammed Bâkır (a.s) ve İmam Cafer Sadık'ın (a.s) parlak öğrencilerini gösterebiliriz.

İmam Cafer Sadık (a.s) döneminde hadis ilmi o kadar ilerledi ki Hasan b. Ali el-Veşşa, "Ben Kûfe mescidinde tümü, 'Cafer b. Muhammed (İmam Cafer Sadık) (a.s) bana şöyle rivayet etti' diyen dokuz yüz kişi gördüm." diyor.¹

Fıkıh alanında Ehlibeyt önderleri mektebinde Eban b. Tağlib (öl. 141), Zurâre b. A'yen (öl. 150), Muhammed b. Müslim (öl. 150), otuz kitabın yazarı Safvân b. Yahya Becelî (öl. 210) gibi seçkin müçtehitler ve kendilerinden geriye çok değerli eserler bırakan Seyyid Murtaza, Şeyh Tûsî, İbn İdris, Muhakkık Hillî, Allâme Hillî gibi yüzlerce güçlü fakih sunmuştur.

1- *Necaşî*, sayı.79.

Şia sadece bu bilimlerde çaba harcayıp hizmet sunmakla kalmamış, tarih, megazi, ricâl, dirâyet (hadis), şiir ve edebiyat gibi diğer bilimlerde de İslâm dünyasına, tümüne bu özet kitabımızda değinemeyeceğimiz büyük hizmetler sunmuştur.

Naklî ilimlerde bu hizmetlerde bulunan Şia mektebi, kelam ve felsefe gibi aklî ilimlerde de tüm mezheplere öncülük yapmıştır. Çünkü Şia mektebi diğer mezheplerden daha çok akla önem vermiş, Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) ve onun masum evlatlarının buyruklarından ilham alarak İslâm akaidini açıklamada haddinden fazla çaba harcamış, İslâm dünyasına büyük mütekellimler ve değerli filozoflar sunmuştur. Şia kelâmı, Kitab ve sünnetin yanında akıl ve mantıktan da en güzel bir şekilde yararlanan İslâm'ın en verimli kelâm mekteplerindendir.

İlim ve medeniyetin temellerinden biri, tabiat âlemi ve ona hâkim olan kanunları tanımaktır; İmam Cafer Sadık'ın (a.s) döneminde, o hazretin meşhur öğrencisi Câbir b. Hayyân, doğa bilimlerinde öyle bir yere ulaştı ki, günümüzde onu kimya biliminin babası diye adlandırmaktadırlar.

Coğrafya biliminde, Yakubî diye meşhur olan Ahmed b. Yakub (öl. 290) geniş İslâm topraklarını gezerek *el-Buldân*, isminde bir kitap yazan ilk coğrafyacısıdır.

Şia âlimleri, her alandaki bu çalışmalarını hicretin birinci yılından günümüze kadar devam ettirmiş ve bu yolda sürekli ilim ve bilgiyle insanoğluna hizmet sunan çok sayıda ilmiye havzaları, medreseler ve üniversiteler kurmuşlardır. Bu söylediklerimiz İslâm ilim ve medeniyetinden Şia'nın rolüne kısa bir bakıştır; daha geniş bilgi için bu konuda yazılmış olan kitaplara müracaat edebilirsiniz.¹

1- *Fihrist-i İbn Nedîm, Ricâl-i Neccaşî, Fihrist-i Şeyh Tûsî, Te'sisu's-Şia, ez-Zeriatu ila Tesânifi's-Şia, A'yânü's-Şia, Buhus-un fi'l-Mileli ve'n-Nihal* kitabının altıncı cildi ve diğer kitaplar.

150. İlke:

İmamiyye Şiası, fûruâtta ihtilâfı, İslâmî kardeşlik ve sömürge karşısında Müslümanların birliği için engel görmüyor ve yine sakin bir ortamda ilmî müzâkere ve münazara-larla -yer yer Müslümanların siyasî vahdet ve birliklerine engel görünen- birçok fikhî ve fikrî ihtilaflara son verilebile-ceğine inanıyor. Esasen fikir ve düşünce farklılığı insanoğ-lunun ayrılmaz bir parçası olup, ilmî tartışma ve müzakere kapısını ulemanın üzerine kapatmak, ilim ve bilginin, dü-şünce ve tefekkürün ölümüne neden olur. İşte bu nedenle ileri gelenlerimiz bütün asırlarda ilmî ve itikadî müzakereler düzenleyerek gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışmış ve pratik-te de İslâm'ın yeminli düşmanlarına karşı Müslümanların her türlü vahdet ve birliğini savunmuşlardır.

Şia'nın bütün düşünürlerinin ve ıslâh yanlılarının sloga-nı şudur:

İslâm iki temel üzerine kurulmuştur:

- 1- Bir ve tek olan Allah'a tapmak
- 2- Vahdet ve birlik.

* * *

Allah'ım! İslâm'ın şanlı bayrağını dünyanın dört bir ya-nında dalgalandır! Sömürgeci güçlerin lehine çalışan tefrika-cı kişileri kahret! Kendi lütuf ve ihsanın hürmetine müşrik-ler, münafıklar ve benliklerini kaybetmişler karşısında Müs-lümanların güç ve kudretini artır ve bizi doğru yola hidayet et!

KAYNAKLAR

- Kur'ân-ı Kerim'den sonra.

1- *İrşâdu's-Sarî li Şerhi Sahîh-i Buhârî*; İbn Hacer Kasta-lânî, Ahmed b. Muhammed (öl. 923 hicrî), 8 cilt, Dâru İh-yâi't-Turâsi'l-Arabî - Beyrut, Bitâ Ofset.

2- *el-İ'tîsam*; Şâtibî, Ebû İshak İbrahim b. Musa Ğarnafî (öl. 790 hicrî).

3- *İ'tikadât*; Saduk, Muhammed b. Ali b. Hüseyin (İbn-i Bâbeveyh) Kummî (öl. 381 hicrî), Aftab matbaası, Tahran 1371 hicrî.

4- *el-İlâhiyât*; Subhanî, Cafer, 2 cilt, ed-Dâru'l-İslâmiyye, Beyrut, 1410 hicrî / 1989 miladî.

5- *Emalî*; Saduk, Muhammed b. Ali b. Hüseyin (İbn Bâ-beveyh) Kummî (öl. 381 hicrî), Müessesesetu'l-E'lemî - Bey-rut- 1400 hicrî.

6- *el-İmâmet-u ve's-Siyâse*; İbn Kuteybe, Abdullah b. Müs-lim (öl. 276 hicrî), 2 cilt, el-Mektebetu't-Ticariyyeti'l-Kubra - Kahire-, Bitâ ofset.

7- *Evâilu'l-Makalât fi'l-Mezâhib-i ve'l-Muhtarât*; Şeyh Mu-fid, Muhammed b. Muhammed b. Nu'man (öl. 413 hicrî), Mektebet-i Hakikat, Tebriz, 1371 hicrî.

8- *Enîsu'l-A'lem*, Fahru'l-İslâm, Muhammed Sadık Ur-mevî (öl. 1327 hicrî), 2 cilt, Tahran (taş basımı), Bitâ ofset.

9- *Bihâru'l-Envâr*; Meclisî, Muhammed Bâkır (öl. 436 hic-rî), 110 cilt, Müessesetu'l-Vefâ, Beyrut, 1403 hicrî.

10- *Târîh-u Bağdâd*; Hatîb Bağdâdî, Ahmed b. Ali (öl. 463

hicrî), 14 cilt, el-Mektebetu's-Sulfiyye, Medînetu'l-Munevvere, Bîsâ ofset.

11- *Târîhu'l-Hulefâ*, Suyutî, Abdurrahman b. Ebû Bekr, (öl. 911 hicrî), Daru'l-Ceyl, Beyrut, 1408 hicrî/ 1988 milâdî.

12- *Târîhu'r-Rusul ve'l-Muluk*; Taberî, Muhammed b. Cerîr, Ebû Cafer, (öl. 310 hicrî), 13 cilt, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1407 hicrî / 1987 milâdî.

13- *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm*; İbn Kesîr, İsmail, Ebû Feda, (öl. 774 hicrî), 7 cilt, Dâru'l-Fikir, Beyrut, 1403 hicrî, 1983 milâdî.

14- *Temeddun-i İslâm ve Arab*; Gustave Le Bon, Farsça tercümesi Seyyid Muhammed Takiy Fahu Dâî Gilanî, İlmî matbaası, Tahran 1334 hicrî şemsî.

15- *Tenzihu'l-Enbiyâ*; Seyyid Murtaza Alemu'l-Hudâ (355-436), Tebriz basımı, taş baskı 1290 hicrî.

16- *et-Tevhid*; Saduk, Muhammed b. Ali b. Hüseyin (İbn Bâbeveyh) Kummî, (öl. 381 hicrî), Mektebetu's-Saduk, Tahran, 1387 hicrî.

17- *Tehzîbu'l-Usûl*; Subhanî, Cafer, 2 cilt, Müessesetu'n-Neşri'l-İslâmî, Kum, 1405 hicrî /1363 şemsî.

18- *Câmiu'l-Usûl fî Ehâdisi'r-Resul*; İbn Esîr-i Cezerî (öl. 606 hicrî), 11 cilt, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1403 hicrî/ 1983 milâdî.

19- *Câmiu'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*; Taberî, Muhammed b. Cerîr (Ebû Cafer) (öl. 310 hicrî), 39 cilt, Dâru'l-Marifet, Beyrut, 1400 hicrî/1980 milâdî.

20- *el-Hikmetu'l-Mutaaliye fî'l-Esfârî'l-Erbaa*; Sadruddîn Şirâzî (öl. 1050 hicrî), 9 cilt, Dâru'l-İhyai't-Turâsî'l-Arabî, Beyrut, 1981 milâdî.

21- *Hilyetu'l-Evliyâ*; Ebî Naîm-i İsfehanî, Ahmed b. Abdullâh (öl. 430 hicrî), 10 cilt, Dâru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut, 1387 hicrî/ 1967 milâdî.

22- *Hasâisu'l-İmâm Emiri'l-Müminîn Ali (a.s)*; Nesai, Ah-

med b. Şuayb (öl. 303 hicrî), Muhammed Bâkır Mahmudî'nin inceleme ve yayımı, 1403 hicrî/1983 milâdî.

23- *el-Hasâisu'l-Kubrâ*; Suyûtî, Abdurrahman b. Ebî Bekir, (öl. 911 hicrî).

24- *el-Hisal*; Saduk, Muhammed b. Ali b. Hüseyin (İbn Bâbeveyh) Kummî (öl. 381 hicrî), Câmîatu'l-Muderrisîn basımı, Kum, 1403 hicrî/ 1362 şemsî.

25- *el-Hilaf*; Tûsî, Muhammed b. Hasan Şeyhu't-Tâife (öl. 460 hicrî), 6 cilt, Müessesetu'n-Neşri'l-İslâmî, Kum, 1416 hicrî.

26- *ed-Dürrü'l-Mensûr fi't-Tefsir-i bi'l-Me'sûr*; Suyûtî, Abdurrahman b. Ebî Bekir, (öl. 911 hicrî), Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1403 hicrî/ 1983 milâdî.

27- *Ricâlu'n-Neccaşî*; Neccaşî, Ahmed b. Ali (öl. 450 hicrî), 2 cilt, Dâru'l-Ezvâ, Beyrut, 1408 hicrî/ 1988 milâdî.

28- *Rûhu'l-Meâni fi Tefsiri'l-Kur'ân...*; Alusî, Mahmud Bağdâdî (öl. 1270 hicrî), 22 cilt, Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, Bitâ ofset.

29- *Sünen-i İbn Mâce*; İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd-i Kazvinî (öl. 458 hicrî), Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1395 hicrî/ 1975 milâdî.

30- *Sünen-i Beyhakî*; Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin b. Ali (öl. 458 hicrî), 10 cilt, Dâru's-Sadır ofset, Beyrut.

31- *Sünen-i Tirmizî*; Tirmizî, Muhammed b. İsa (öl. 297 hicrî), 5 cilt, Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, Bitâ ofset.

32- *Sünen-i Darimî*; Darimî, Abdullah b. Behram (öl. 255 hicrî), 2 cilt, Dâru'l-Fikr, Beyrut, Bitâ ofset.

33- *Es-Sünne*; Ahmed b. Hanbel, (öl. 241 hicrî), Dâru'l-Kütüb-i İlmiye, Beyrut, 1405 hicrî/ 1985 milâdî.

34- *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, İbn Hişâm, Abdulmelik b. Ey-yûb Himyerî (öl. 213 veya 218 hicrî), 4 cilt, Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, Bitâ ofset.

35- *Şerh-u Usûl-i Hamse*; Abdulcabbâr b. Ahmed (öl. 415 hicrî), Mektebet-u Vehbiyye, Kahire, 1408 hicrî/ 1988 milâdî.

36- *Şerhu't-Tecrîd*; Kuşçu, Ali b. Muhammed, Alâüddîn (öl. 879 hicrî), taş basımı, Tebriz, 1307 hicrî.

37- *Şerhu'z-Zerkanî 'alâ Muvatta-i Mâlik*; Zerkanî, Muhammed b. Abdulbâki (öl. 12 hicrî), 4 cilt, Abdulhamid Ahmed b. Hanefî basımı, Kahire, Bitâ ofset.

38- *Şerh-i Akaid-i Saduk (Tashîhu'l-Akaid)*; Şeyh Mufid, Muhammed b. Muhammed b. Nu'mân (öl. 413 hicrî), Mektebe-i Hakikat, Tebriz, 1371 hicrî.

39- *Şerhu'l-Makasid*; Taftazanî, Ömer Es'aduddîn (öl. 792 hicrî), Busnevî basımı, İstanbul, 1305 hicrî.

40- *eş-Şifâ*; İbn Sinâ, Hüseyin b. Abdullah, Ebû Ali (427 milâdî), Şeyhu'r-Reis, Bidar yayınları, Kum, Bitâ ofset.

41- *Sahîh-i Buhârî*; Buhârî, Muhammed b. İsmail (öl. 246 hicrî), 9 cilt, Dar-u İhyâi't-Turâs-i Arabî, Beyrut, 1400 hicrî.

42- *Sahîh-i Müslim*; Müslim b. Haccâc-i Kuşeyrî-i Nişaburî (öl. 261 hicrî), 8 cilt, Dâru'l-Ceyl, Beyrut, Bitâ ofset.

43- *Sevâiku'l-Muhrika*, İbn Hacer Heysemi-i Mekkî, Şehâbuddîn Ahmed (öl. 974 hicrî), Mektebetu'l-Kahire, Kahire, 1385 hicrî.

44- *Umdetu'l-Kârî Şerh-i Sahîh-i Buhârî*; Aynî, Mahmud b. Ahmed, Bidâruddîn (öl. 855 hicrî), 22 cilt, Daru'l-Fikr, Beyrut, Bitâ ofset.

45- *Uyûn-u Ahbâri'r-Rızâ (a.s)*; Saduk, Muhammed b. Ali b. Hüseyin (İbn Bâbeveyh) Kummî (öl. 381 hicrî), Müessesetu'l-E'lemi, Beyrut, 1404 hicrî.

46- *el-Gadîr*; Eminî, Abdülhüseyin Ahmed (öl. 1390 hicrî), 11 cilt, Dâru'l-Kutubi'l-Arabî, Beyrut, 1387 hicrî.

47- *Fethu'l-Barî bi Şerh-i Sahîh-i Buhârî*; Askalanî, Ahmed b. Hacer (öl. 852 hicrî), 13 cilt, Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1402 hicrî.

48- *Fethu'l-Kadîr*; Şevkanî, Muhammed b. Ali San'anî (öl. 1250 hicrî), Dâru'l-Marifet, Beyrut, Bitâ ofset.

49- *Fahru'l-İslâm*, Ahmed Emîn-i Mısırî (öl. 1373 hicrî).

50- *Firâku'ş-Şia*, Nevbahtî, Hasan b. Musa (öl. 310 hicrî), Dâru'l-Ezvâ, Beyrut, 14014 hicrî/ 1984 milâdî.

51- *Kâfî*; Kuleynî, Muhammed b. Yakub (öl. 329 hicrî), (Usûl-ü Kâfî), 2 cilt, Dâru's-Sa'b - Dâru't-Te'ârif, Beyrut, 1401 hicrî.

52- *Keşfu'l-Gumme fî Ma'rifeti'l-Eimme*; Erbilî, Ali b. İsa (692 hicrî), Dâru'l-Ezvâ, Beyrut, 1405 hicrî.

53- *Keşfu'l-Murâd fî Şerh-i Tecrîdi'l-İ'tikad*; Allâme Hillî, Hasan bi Mutahhar (648-726), Müessesetu'n-Neşri'l-İslâmiyye, Kum, 1413 hicrî.

54- *Kifâyetu'l-Eser*; Hazzaz-i Kummî, Ali b. Muhammed (öl. hicrî 4. asır), Bidar yayınları, Kum, 1401 hicrî.

55- *Kemalu'd-Dîn ve Tamâmu'n-Ni'met*; Saduk, Muhammed b. Ali b. Hüseyin (İbn Bâbeveyh) Kummî, (öl. 381 hicrî), Müessesetu'n Neşri'l-İslâmî, Kum, 1405 hicrî.

56- *Kenzu'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-E'mâl*; Muttakî Hindî, Ali b. Hüsamüddîn (öl. 975 hicrî), 16 cilt, Mektebetu't-Turâsi'l-İslâmî, Haleb, Bitâ ofset.

57- *Mecmau'l-Beyan*; Tabersî, Fazl b. Hasan (öl. 548 hicrî), 5 cilt, el-Mektebetu'l-İlmiyyeti'l-İslâmiyye, Tahran, 1398 hicrî/ 1978 milâdî.

58- *Mehâsînu't-Te'vîl*; Kasımî, Cemaluddin Muhammed (öl. 1332 hicrî), 17 cilt, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1398 hicrî/ 1978 milâdî.

59- *el-Müstedrek-u ale's-Sahîhayn*; Hâkim Nişaburî, Hafız Ebû Abdullah (öl. 405 hicrî), 4 cilt; Dâru'l-Ma'rifet, Beyrut, Bitâ ofset.

60- *Müsned-i Ahmed*; Ahmed b. Hanbel, (öl. 241 hicrî), 4 cilt, Dâr-u İhyâi't-Turâs-i Arabî, Beyrut, Bitâ ofset.

61- *Meani'l-Ahbâr*; Saduk, Muhammed b. Ali b. Hüseyin (İbn Bâbeveyh) Kummî (öl. 381 hicrî), Dâru'l-Marifet, Beyrut, 1399 hicrî/ 1979 milâdî.

62- *Mefâtihu'l-Gayb (Tefsir-i Kebîr-i Râzî)*; Râzî, Fâhru'r-Râzî (öl. 606 hicrî), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiye, Tahran, Bitâ.

63- *el-Mufredâtu fî Ğarîbi'l-Kur'ân*; Râgıb İsfahanî, Hüseyin b. Muhammed (öl. 502 hicrî), el-Mektebetu'l-Murteza-viye, Tahran, 1332 şemsî.

64- *Makalâtu'l-İslâmiyyîn ve İhtilâfu'l-Musallîn*; Eş'arî, Ebu'l-Hasan, Ali b. İsmâil (öl. 324 hicrî), Dâru'n-Neşr-i Feranzşayz; Visbavon, Bitâ ofset.

65- *Mekayizu'l-Lügat*; İbn Fâris, Ahmed b. Zekeriyya (öl. 395 hicrî), 6 cilt, Dâr-u İhyâi'l-Kütübi'l-Arabî, Kahire, Bitâ.

66- *el-Milel-u ve'n-Nihal*; Şehrîstanî, Abdülkerim, (öl. 548 hicrî), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut, 1410 hicrî/ 1990 milâdî.

67- *el-Menâru fî Tefsiri'l-Kur'ân*; Reşîd Rıza (öl. 1354 hicrî), 12 cilt, Dâru'l-Menâr, Kahire, 1373 hicrî.

68- *Menâkıb*; Harezmî, Muveffak b. Ahmed b. Muhammed-i Mekkî (öl. 548 hicrî), Müessesetu'n-Neşri'l-İslâmî, Kum, 1411 hicrî.

69- *Men Lâ Yehzuruhu'l-Fakih*; Saduk, Muhammed b. Ali b. Hüseyin, (İbn Bâbeveyh) Kummî (öl. 381 hicrî), 4 cilt, Dâru't-Te'aruf, Beyrut, 1411 hicrî/ 1990 milâdî.

70- *el-Mevâizu ve'l-İ'tibar bi-Zikri'l-Hutet-i ve'l-Asâr (Hutet-i Mukrizî)*; Mukrizî, Takıyyuddîn (öl. 845 hicrî), 2 cilt, Dâr-u Sadir, Beyrut, Bitâ ofset.

71- *Mîzânü'l-İ'tidâl*; Zehebî, Muhammed b. Ahmed, Şemsuddîn (öl. 748), 4 cilt, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, Bitâ ofset.

72- *el-Mîzân fî Tefsiri'l-Kur'ân*; Tabatabâi, Seyyid Muhammed Hüseyin, 20 cilt, Müessesetü'l-A'lemî, Beyrut, 1393 hicrî/ 1973 milâdî.

73- *Nehcu'l-Belâğâ*; Râdiy, Ebu'l-Hasan Muhammed (öl. 406 hicrî), Dr. Subhi Salih'in kayıt ve fihristi, Beyrut, 1387 hicrî/ 1395 milâdî.

74- *Vahy-i Muhammedî*; Munşi'l-Menâr Reşid Rıza (öl. 1354 hicrî).

75- *Vesâilu'ş-Şia*; Hurr-i Amilî, Muhammed b. Hasan (öl. 1104 hicrî), 20 cilt, Dâr-u İhyâi't-Turâs-i Arabî, Beyrut, 1403 hicrî/ 1983 milâdî.

76- *Yenâbiu'l-Mevedde*; Kunduzî, Baba Hâce Hüseyin (öl. 1303 hicrî), Ahtar Matbaası, İstanbul, 1301 hicrî.

KİTABIN ANA KONULARI

Birinci Bölüm

İslâm'da Tanıma Yolları

1. İlke:

İslâm dini dünya ve din gerçeklerini tanımak için üç vesileden yararlanmakta: "His", "akıl" ve "vahiy".

2. İlke:

Peygamberlerin daveti inançla birlikte amele yöneliktir; çünkü din açısından amelsiz inanç ve inançsız da amel insanı saadete götürmez.

3. İlke:

İnanç ve din hükümleri, akıl ve vahiyden ibaret olan Allah'ın iki hüccetinden kaynaklanır.

4. İlke:

Akıl ve vahiy -her ikisi de- Allah'ın hücceti olduğu için hiçbir zaman bu ikisi arasında gerçek bir çelişki söz konusu olmaz; nitekim ilimle vahiy de böyledir.

5. İlke:

Varlık âleminin gerçekleri, düşünce ve tasavvurumuzun ötesinde müstakil bir varlığa sahiptirler ve hakikat ebedî bir konudur.

İslâm Açısından Varlık

6. İlke:

Âlem -Allah Teâlâ dışındaki her şey- Allah Teâlâ'nın ya-

ratığıdır; ondaki varlıklar Allah'a ait olup O'na bağımlılıktan başka bir gerçeği yoktur ve kâinat bir an bile Allah'tan müstağni olmamış ve olmayacaktır da; çünkü eşyaların, onlara sürekli varlık veren kaynaktan her türlü ilişkiyi kesmeleri, onların yok olmasıyla eşittir.

7. İlke:

Dünyanın mevcut düzeni ebedî ve sürekli bir düzen değildir ve bir gün dağılacaktır.

8. İlke:

Varlık âlemi neden ve sonuç temeli üzerine kurulmuştur ve varlıkların, birbirinin üzerinde etki bırakması Allah Teâlâ'nın izin ve iradesine bağlıdır.

9. İlke:

Varlık, maddî tabiat âlemiyle eşit değildir; varlık âleminin büyük bir bölümünü tabiat ötesi oluşturmaktadır.

10. İlke:

Âlem bütünüyle hidayet edilmiş bir gerçektir ve âlemdeki tüm zerreler, buldukları derecede, kendi hallerine uygun olarak Allah'ın genel hidayet nûrundan yararlanmaktadır.

11. İlke:

Varlık âlemi, en güzel şekilde yaratılmış en mükemmel ve en güzel düzendir.

12. İlke:

Âlem, mutlak hak olan Allah Teâlâ'nın fiili ve onun yarattığı bir varlık olduğu için bir hedefi vardır; abes ve boş yere yaratılmamıştır.

İslâm Açısından İnsan

13. İlke:

İnsan cisim ve ruhtan oluşan bir varlıktır. Ölümünden sonra cismi dağılır; fakat ruhu hayatına devam eder.

14. İlke:

Her insan tertemiz bir fitrat ve tevhidle yaratılmıştır; hiç kimse annesinden günahkâr veya kötü dünyaya gelmemiştir.

15. İlke:

İnsan, hayatın yol ayırımlarında kendi teşhisiyle seçim ve amel serbestisi olan, irade ve seçim hakkına sahip bir varlıktır.

16. İlke:

İnsan eğitilmesi mümkün olan bir varlık olup her zaman yükselme ve Allah'a dönme yolu ona açıktır.

17. İlke:

İnsan, akıl nuru ve irade lütfüne sahip olması nedeniyle Allah huzurunda, peygamberler ve diğer insanlar karşısında sorumludur.

18. İlke:

İnsan, en barizi takva ve sakınmak olan manevî mükemmelliklere sahip olması dışında, hiç kimsenin diğerinden üstünlüğü yoktur.

19. İlke:

Ahlâkî değerler, insanda fitrî kökü olan sabit ve ebedî ilkelerdir; zamanın geçmesi ve toplumsal değişimler onların değişmesine neden olmaz.

20. İlke:

İnsan amellerinden dolayı, ahiret yurdunda mükâfatlandırılacağı veya cezalandırılacağı gibi, -Allah'ın müdebbirleri tarafından yönetilen- dünya âlemi de insanların amellerine karşı ilgisiz olmayıp Allah'ın iradesiyle tepki gösterir.

21. İlke:

Milletlerin ilerlemesi veya gerilemesi, dış etkenler dışında onların inanç, ahlâk ve davranışlarının sonucudur ve bu

ilke Allah'ın kaza ve kaderiyle de çelişmez; aksine onun bir parçasıdır.

22. İlke:

İnsanoğlunun geleceği parlaktır; sonunda yeryüzüne sâlihler hâkim olacaktır.

23. İlke:

İnsan özel bir saygınlığa sahiptir; öyle ki yaratılışının başında meleklerin secdegâhı olmuştur. İnsanın bu saygınlığını koruması ve ona aykırı olan her şeyden sakınması gerekiyor.

24. İlke:

İnsanın yaşamında akıl ve düşünceden yararlanması, İslâm açısından özel bir yere sahiptir. İşte bu nedenle düşünüp taşınmadan körü körüne taklitten sakınmalıdır.

25. İlke:

İnsanın iktisadî, siyasî ve diğer alanlarda kişisel özgürlükleri, onun manevî yücelişiyle çelişmemeli ve genel maslahatları zedelememelidir.

26. İlke:

İman, insanın kalbine zorla yerleşmez. İslâmî cihad da insanları dini kabul etmeye zorlamak için yapılmaz; cihattan hedef, "doğru yolun belli olması" için ilahî mesajın insanlara ulaşmasını engelleyen etkenleri ortadan kaldırmak ve toplumu fesad ve günah etkenlerinden temizlemektir.

İkinci Bölüm

Tevhid ve Mertebeleri

27. İlke:

Allah'ın varlığına inanmak, bütün semavî dinlerde çeşitli yollarla istidlâl edilen ortak ilkedir.

28. İlke:

Tevhidin ilk mertebesi, tehvîd-i zatîdir; yani Allah Teâlâ'nın zatı tek ve eşsizdir; O'nun zatı basittir (yalındır); parçalardan oluşan bir mürekkebe değildir; O, ne akılda ve ne de dışarıda parçalara ayrılmaz.

29. İlke:

Allah Teâlâ'nın kemalî sıfatları mefhum bakımından çeşitli ve farklı, dışarıdaki gerçeği bakımından ise tümü Allah'ın zatında birleşir (tevhid-i zatî) ve sıfatların dışarıda bir oluşu ise, Allah'ın zatından kemal sıfatlarını nefyetmek anlamında değildir.

30. İlke:

Allah'tan başka yaratıcı yoktur ve varlıkların tümünü yaratan O'dur (yaratıcılıkta tevhid). İnsan tamamen serbest olarak varlık lütfundan yararlanır ve doğal olarak amellerinden de kendisi sorumludur.

31. İlke:

Varlık âleminin yegâne Rabbi ve yöneticisi Allah Teâlâ'dır (Rububiyet ve yönetimde tevhidin); melekler gibi diğer yöneticiler ise sadece O'nun hekimane izin ve iradesiyle vazife yaparlar.

32. İlke:

Varlık âleminde varlıkların müdebbir ve yöneticisi Allah Teâlâ olduğuna göre, din ve yasama işlerinde de mutlak hakim ve emir sahibi O'dur; diğerlerinin bazı din işlerini üstlenmeleri ise onun izniyledir.

33. İlke:

İbadette tevhid, bütün semavî dinlerin ortak ilkesidir; peygamberlerin gönderilmesinden hedef ise, bu ilkenin hatırlatılması ve vurgulanmasıdır.

Üçüncü Bölüm

Allah Teâlâ'nın Sıfatları

34. İlke:

Allah Teâlâ'nın cemal ve celâl veya subûtî ve selbî sıfatları vardır; celâl veya subûtî sıfatlar O'nun varlıktaki kemalini, celâl veya selbî sıfatlar ise O'nun eksikliklerden münezeh oluşunu anlatır.

35. İlke:

Allah Teâlâ'nın sıfatlarını tanımak için "akıl" ve "vahiy" ismindeki iki vasıttan yararlanıyoruz ve bu iki merci Allah Teâlâ'yı en üstün sıfatlarla övmektedir.

36. İlke:

Allah Teâlâ'nın sıfatları, zat ve fiil sıfatları olmak üzere iki kısma ayrılır; Allah'ın fiilleri O'nun zatından ve zatî kemalinden kaynaklanır.

37. İlke:

İlim ve bilgi, güç ve kudret, hayat ve yaşam, irade ve serbestlik Allah Teâlâ'nın zatî sıfatlarından sayılmaktadır. Allah Teâlâ'nın iradesi ise, gerçekte O'nun fiillerinde serbest oluşudur.

38. İlke:

Allah Teâlâ'nın fiilî sıfatlarından biri de onun insanlarla konuşmasıdır. Şûrâ Suresi'nin 51. ayetinde bu konuşma üç şekilde sınırlandırılmıştır. Bu üçü dışında, bütün varlık âlemi bir açıdan Allah'ın kelâmı ve sözüdür; nitekim Hz. İsa (a.s) da bu açıdan "Kelimetullah = Allah'ın sözü"dür.

39. İlke:

Allah Teâlâ'nın fiilî sıfatlarından olan kelâmı, hâdistir; kadim değil. Zatî bakımdan kadim olan tek varlık Allah Teâlâ'dır ve O'nun dışında her türlü ezeli kadimin tasavvuru tevhid-i zatî ile çelişmektedir.

40. İlke:

Allah Teâlâ'nın sıfatlarından biri de "Sıdk=doğruluk"tur ve yalan, çirkin olması nedeniyle Allah Teâlâ'nın zatı ondan münezzehtir.

41. İlke:

Allah Teâlâ'nın fiilî sıfatlarından biri de "hikmet"tir; ni-tekim "Hekim" de O'nun isimlerindedir. Allah Teâlâ'nın fi-illeri nihaî kemal ve sağlamlığa sahiptir; her türlü abes işleri yapmaktan münezzehtir olduğu için O'na "Hekim" denilmektedir.

42. İlke:

Allah Teâlâ, ister dünyada olsun ister ahirette, hiçbir zaman gözlere görünmez; çünkü görünür olmak cisim olmayı gerektirir. Fakat O'nu iman ve kalp gözüyle görmek mümkündür.

43. İlke:

"Allah'ın eli", "Allah'ın yüzü", "Allah'ın gözü" ve "Allah'ın arşa istivâ etmesi" gibi naklî sıfatların tefsirinde, ayetlerdeki karîneleri göz önünde bulundurarak maksadı açıklamak gerekir; böyle bir tefsir, ayetin bâtinî değil, zâhirî tefsiridir ve yine te'vîl değil, onun zâhirî anlamını tutmaktır.

Dördüncü Bölüm

Adl-i İlâhî

44. İlke:

Adalet, Allah Teâlâ'nın, akıl ve vahiy tarafından onaylanan cemal sıfatlarından biridir ve Allah Teâlâ'nın şanı ce-hâlet, acizlik ve muhtaç olmaktan ibaret olan zulümden münezzehtir.

45. İlke:

Akıl, işlerin iyi ve kötü olduğunu idrak etmektedir; bu

kapı aklın üzerine kapatılacak olursa, şer'an bile şeylerin iyi veya kötü oluşları ispatlanmaz.

46. İlke:

İlâhî adaletin tekvin, teşri ve ceza kanunlarında çeşitli tecellîleri vardır. İyiliklere davet, kötülüklerden sakındırmak, gücü miktarınca mükellefiyet ve cezalandırmada adalet; tümü teşride adaletin tecellilerindedir.

47. İlke:

İnsan ve dünyanın yaratılışı hedefsiz değildir. Allah Teâlâ'nın fiili her türlü abes ve boş işten münezzehtir ve O'nun fiilinin hedefli oluşu, O'nun muhtaç olmasından kaynaklanmaz.

Kaza ve kader

48. İlke:

Kazâ ve kader kesin İslâm inançlarından biridir. Fikren kazâ ve kaderin karışık konularını çözümlene hazırlığı olmayanlar bu meydana girmemelidirler; bu konuda genel bir bilgiye sahip olmaları yeterlidir.

49. İlke:

Kader şeyleri "ölçme" ve kazâ ise onların "kesinlik" kazanması anlamındadır. Bunların her ikisi de kendi arasında ilmi kaza ve kader; fiilî ve aynî kaza ve kader olmak üzere iki kısma ayrılır.

50. İlke:

Allah Teâlâ'nın kaza ve kaderi, insanın irade ve serbestliğiyle çelişmez; aksine, Allah Teâlâ insanın fiilinin tamamen özgür ve serbest bir şekilde gerçekleşmesini takdir etmiştir.

İnsan ve irade

51. İlke:

İnsanın irade ve özgürlüğü gözle görülür, inkâr edilmez

bir gerçektir. Her insanın vicdanı ve yine akıl sahiplerinin gidişatı buna tanıklık eder; aksi durumda esasen peygamberlerin gönderilişi abes ve anlamsız olur.

52. İlke:

İnsan fiilinde mecbur olmamakla birlikte tamamen kendi başına bırakılmış bir varlık da değildir. Başka bir tabirle: Ne cebr vardır, ne de tefvîz (başiboş bırakma); bu ikisi arasında bir şeydir.

53. İlke:

Allah Teâlâ ezelden beri amel ve işlerimizden haberdardır ve bu ezelî ilmin, insanın irade ve özgürlüğüyle hiçbir çelişkisi yoktur.

Beşşinci Bölüm

Peygamberlerin Gönderilmesinin Gerekliliğinin Delilleri

54. İlke:

Allah Teâlâ'nın hekimâne iradesi, tekâmül yolunu kat etmek için insanlara peygamberler göndermesini ve insanı yüce yaratılış hedeflerine yönlendirmede aklî hidayetlerle yetinmemesini gerektiriyor.

55. İlke:

Kur'ân-ı Kerim, peygamberlerin gönderilmesinin hedefini; tevhid temellerini güçlendirmek, ruhları arındırmak ve temizlemek, Kitab'ı öğretmek ve insanların adaletle davranmaları olarak belirtiyor.

56. İlke:

Gerçek peygamberleri, yalan yere peygamberlik iddiasında bulunanlardan üç şekilde ayırt edebiliriz:

1- Mucizeyle

2- Bir önceki peygamberin tasdikiyle

3- Doğruluğunu o-naylayan birtakım karîne ve belirtilerle.

57. İlke:

Mucizeyle peygamberlik iddiasının doğruluğu arasında mantıklı bir ilişki vardır ve mucize ikna edici bir delil değil, iddianın doğruluğunu gösteren mantıklı bir delildir.

58. İlke:

Peygamberlik iddiasıyla yapılan olağanüstü işe "mucize" denir; ancak bu olağanüstü işi, peygamberlik iddiasında bulunmayan salih bir kul yaparsa, buna da "kerâmet" denir.

59. İlke:

Mucize, şu dört özellikle sihir ve büyüden ayrılır: 1- Eğitim görmemiş olmak, 2- Meydan okumak, 3- Mücadele edilmez olmak, 4- Olağanüstü işleri yapmada çeşitlilik.

60. İlke:

Peygamberlerin gayb âlemiyle irtibatı, akıl, his ve zahirî bulgularla değil, vahiy yoluyla gerçekleşmektedir. İlâhî vahyin gerçeği normal ölçülerle idrak edilemez.

61. İlke:

Vahiy, maddecilerin sandığının tam aksine, ne peygamberlerin düşünce ve fikirlerinin ürünüdür ve ne de onların ruhî ve psikolojik hâletlerinin tecellisidir. Vahiy (içerik bakımından) bu şekil yorumlamak, sonuç bakımından, "**(Muhammed'in söyledikleri) karmakarışık rüyaldır!**" diyen cahiliye döneminin müşriklerinin sözlerinin tâ kendisidir.

Peygamberlerin Masum Oluşu

62. İlke:

Allah tarafından gönderilen peygamberler vahiy alma, koruma ve onu ümmete duyurma alanında her türlü kasıtlı ve kasıtsız sürçmelerden masundurlar ve vahiy aldıkları an-

dan itibaren, onu tebliğ edinceye kadar tamamen meleklerin gözetimi altındadırlar.

63. İlke:

Peygamberler, her türlü günah ve sürçmeden korunmuşlardır ve insanların onların davasının doğruluğuna güveni, ancak günahattan masun olmaları durumunda gerçekleşir. Ayrıca onlar hidayet bulmuş kişiler olduklarından, onların yüce ilmî ve manevî makamları dalâlet ve sapıklıkla bağdaşmaz.

64. İlke:

Peygamberler, günahattan masun olmaları dışında, kavga ve tartışmalarda hakemlik, normal yaşam meselelerinde ve dinî mevzuların hükümlerinin teşhisinde de hata ve yanlışlıktan masumdurlar; esasen halkın güveni ve peygamberlerin gönderilişinin hedefleri, onların her alanda masum olması durumunda gerçekleşir.

65. İlke:

Peygamberler, değindiğimiz konularda masum olmakla birlikte, insanların onlardan uzak durmasına neden olan ve kişilerin alçak bir ruha sahip olduklarını gösteren hastalıklardan da münezze olmalıdırlar.

66. İlke:

Bazı ayetlerin zahirine dayanarak peygamberlerin masum olmadığı doğrultusunda getirilen deliller, sakınılması gereken aceleci hükümlerdir ve böyle bir girişimden sakınmak için ayetleri ve onlardaki karîneleri dikkate alarak tefsir etmek gerekir.

67. İlke:

Peygamberlerin masumiyeti, onların, Allah Teâlâ'nın celâl ve cemali hakkındaki büyük marifetlerinden, dünya ve ahirette itaatin parlak sonucu ve günahların kötü akibetinden haberdar olmasından kaynaklanıyor.

68. İlke:

Peygamberin masumiyeti, onun özgürlük ve iradesiyle çelişmez; aksine peygamberin, tam anlamıyla Allah'ı gücünden veya O'nun emrine itaatsizlik etmesinin kötü akıbetlerinden haberdar olması, beşerin günah ve takvayı seçme noktasındaki zatî iradesini ondan almaz.

69. İlke:

Bütün peygamberler masumdurlar. Fakat buna rağmen, bir kişi masum olduğu hâlde peygamber olmayabilir de; ni tekim Kur'ân-ı Kerim'in açıkça, İmran kızı Meryem'in (s.a) peygamber olmadığı hâlde masum ve seçilmiş bir kadın olduğunu vurgulamaktadır.

Altıncı Bölüm

Özel Rîsalet

70. İlke:

Hz. Muhammed b. Abdullah (s.a.a), ebedî mucizesi (Kur'ân-ı Kerim) ile meydan okuyarak peygamberliğine başlayan, peygamberler silsilesinin son halkasıdır. O, karşısında yer alan insanları, Kur'ân-ı Kerim'in sureleri gibi sadece bir tek sure getirmeye davet etmiş; fakat kimse bunu yapamamıştır.

71. İlke:

Kur'ân-ı Kerim'in indiği asırda, bu Kitab'ın kelimelerinin güzelliği, terkiplerinin yeniliği ve anlamlarının derinliği fesahat ve belâğat hocalarını dize getirmiş ve hepsi onun üstünlüğüne itiraf etmişlerdir. Ondan sonra da, düşünürlerin bu Kitab karşısında saygıyla eğilmeleri devam etmiş ve hatta günden güne artmıştır da.

72. İlke:

Kur'ân-ı Kerim edebiyat bakımından mucize olması dı-

şında, diğer çeşitli yönlerden de mucizedir: Kur'ân-ı Kerim'i getiren, okuma-yazması olmayan ümmî bir kişidir. Kur'ân-ı Kerim'in içeriği, tadrîcen ve savaşta, barışta, seferde, vatan-da, zorlukta ve rahatlıkta ve benzeri çeşitli şartlar altında nazil olmasına rağmen, onun metot ve içeriğinde en küçük bir uyumsuzluk yoktur. Bu Kitap kanun koymak için insanoğlunun sabit ve tertemiz fıtratını mihver edinmiş ve insanın fıtratının sebat ve sürekliliğini göz önünde bulundurarak kanunlarını ebedileştirmiştir.

73. İlke:

Kur'ân-ı Kerim ilâhî ayetleri açıklarken, varlık âleminin, o gün insanının vahiy kanalı dışında bilemeyeceği birtakım sınırlarını beyan etmiştir. Yine bu kutsal Kitap, birtakım olayları, vuku bulmadan haber vermiştir; gelecek konusunda bu haberlerin doğru çıkışı, o haberleri verenin gayb âlemiyle bağlantısını göstermektedir.

74. İlke:

Çeşitli ve güvenilir karîne ve deliller Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) iddiasının doğruluğunu göstermektedir: Hz. Resulullah'ın (s.a.a) Mekke halkının çok iyi bildiği geçmişi, ortamın çirkinliklerinden arınmış oluşu, davetinin içeriğinin sağlamlığı, hedefine ulaşmak için yararlandığı araçlar, ona uyanların parlak kişilikleri ve nihayet onun getirdiği dinin, insanlık tarihinde eşine az rastlanan eşsiz bir medeniyetin temelini atmadaki etkisi, onun davasının doğruluğunu göstermektedir.

75. İlke:

Peygamberleri tanımanın yollarından biri de, bir önceki peygamberin onaylamasıdır. İslâm peygamberinin zuhurunun müjdesi, Tevrat ve İncil gibi geçmiş semavî kitaplarda (özellikle Yuhanna İncili'nde, 14-16. bölümlerde) kaydedilmiştir.

76. İlke:

İslâm peygamberinin Kur'ân-ı Kerim dışında diğer mucize ve kerametleri de vardır; örneğin: Ay'ı ikiye ayırması, mi'râc olayı, mubahele olayında Ehlikitab'a galibiyeti, gaybden haber vermesi vb...

Resulullah'ın (s.a.a) Peygamberliğinin Özellikleri

77. İlke:

İslâm dini, bir kavim ve ırka veya belli bir bölge ve iklim has bir din değil, evrensel bir dindir. Bu dinin semavî kitabı Arapça'ysa, bunun sebebi; ilâhî sünnet gereğince, peygamberlerin, anlayabilmeleri için sürekli kendi kavimlerinin diliyle konuşmalarıdır.

78. İlke:

İslâm Peygamberi son peygamber, onun kitabı kitapların sonuncusu ve onun dini de bütün ilâhî dinlerin sonuncusudur. Ondan sonra ne bir peygamber gönderilecek, ne bir kitap incek ve ne de bir din gelecektir.

79. İlke:

Yüce İslâm dini, insanoğlunun fıtratının bütün ihtiyaçlarını temin eden sabit ve ebedî kurallara sahip bir dindir. Nitekim meseleleri cevaplamada ve yeni çıkan problemleri halletmede akıl; daha önemli olan bir şeyi, önemli olan şeyden öne geçirme; canlı ve sürekli ictihâd, sonraki hükümlerin önceki hükümlerden ileri geçirilmesi kuralı gibi şeylerden yararlanır.

80. İlke:

İslâm dininin özelliklerinden biri de, inançlarının kolay, programlarının kapsamlı ve mutedil oluşudur. Bu özellik, diğer dinlerde (özellikle günümüzdeki tahrif olmuş şekillerinde) yoktur. Örneğin İhlâs Suresi, Müslüman bir kişinin tev-

hit hakkındaki inancını açıklamaktadır; günümüzdeki diğer dinlerin ve özellikle Hıristiyanlığın karışık ve makul olmayan itikad ve inançlarıyla karşılaştırmak gerçekten ilginç olup, birçok gerçekleri anlatmaktadır insana.

81. İlke:

Müslümanların semavî Kitabı, her türlü tahriften masun kalmıştır; ona ne bir şey eklenmiştir ve ne de ondan bir şey eksiltilmiştir. Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) İslâm toplumuna bıraktığı Kur'ân-ı Kerim'in yüz on dört kâmil suresi günümüze kadar aynen ulaşmıştır. Kur'ân-ı Kerim'in tahrif olmadığına delâlet eden sağlam aklî ve naklî deliller vardır.

82. İlke:

Kur'ân'ın tahrif edildiği doğrultusunda, bazı Ehlisünnet ve Şia kitaplarında geçen rivayetlerin pratikte hiçbir değeri yoktur. Çünkü bu rivayetlerin bir bölümünün sadece tefsir yönü olup, ayetlerin anlamları hakkında Hz. Resulullah'ın (s.a.a) açıklamaları hükmündedir; gerçekte Kur'ân'ın bir bölümü olup daha sonra silinmiş değildir. Kur'ân-ı Kerim'in tahrif olduğunu iddia eden bu rivayetlerin diğer bir bölümü ise, güvenilir olmayan kişiler tarafından nakledilmiş olup, senet ve rivayetin metni bakımından gerekli ölçülere sahip değildir. Ayrıca rivayetin hadis kitaplarında yer alması da, o kitapları yazan ve hazırlayanların ona inandığını göstermez.

Yedinci Bölüm

İmamet ve Hilâfet

83. İlke:

Resulullah'ın (s.a.a) vefatından sonra İslâm toplumunun rehberlik ve önderliğini, Hz. Ali (a.s) ve O'nun masum evlatlarının hakkı bilenlere "Şia" denir. İmam'ın vasilik ve hilâfe-

tini Hz. Resulullah'ın (s.a.a) mübarek dilinden duyan ve o hazretin vefatından sonra da bu ilkeye bağlı kalan Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) sahabeleri de, tarihte "Ali Şiası" diye bilinmektedir. Gerçekte, Şia'nın, İslâm'dan başka bir tarihi ve İslâm geçmişi dışında bir geçmişi yoktur.

84. İlke:

Ebedî bir dinin temelini atan bir kişinin, kendisinden sonra o dinin hayatını sürdürmesini sağlayacak bir önder ve lider göz önünde bulundurmuş olmaması kesinlikle makul bir görüş değildir.

85. İlke:

Rum, İran ve (Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) vefatının son günlerinde İslâm ve Müslümanları ciddi bir şekilde tehdit eden) içteki münafıklardan oluşan tehlike üçgenini göz önünde bulunduran Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) kendisinden sonraki halifeyi tanıtmayı, karışıklık ve İslâm ümmetinin ihtilâfa düşmesine neden olur ve tekrar câhiliyetin hâkim olmasına yol açardı. Oysa halife tayini her türlü kavga ve ihtilâfın kökünü kuruturdu. Dolayısıyla Şia, Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a), ümmetin kargaşa ve şaşkınlığa düşmemesi için Allah-u Teâlâ'nın emriyle kendisinden sonraki halifeyi tayin ettiğine inanıyor.

86. İlke:

Allah Teâlâ hekimane iradesiyle, Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) kendisinden sonraki imam ve önderi tanıtmamasını dilemiş, o hazret de çeşitli yerlerde kendisinden sonra halife olarak İmam Ali'yi (a.s) tanıtarak bu önemli görevi yerine getirmiştir.

87. İlke:

Hicretin onuncu yılında, zilhiccetü'l-haram ayının on sekizinci günü "Ey Elçi, Rabbinden sana indirileni duyur." ayeti

nazil olmuş ve Allah Teâlâ, Hz. Resul-i Ekrem'e (s.a.a) o günde İslâm toplumunun gelecekteki önderini tayin etmek üzere görevlendirmiştir. O hazret de on binlerce insanın karşısında uzun bir hutbe okuduktan sonra, İmam Ali'yi (a.s) kendi halifesi olarak ümmete tanıtmıştır.

88. İlke:

Gadir hadisi, sahabeden 110, tâbîünden 89 kişinin naklettiği ve Ehlisünnet ulemasından 350 kişinin kendi kitaplarında kaydettikleri mütevatir hadislerdendir; Müslüman yazarlar bu konuda geniş kitaplar yazmışlardır.

89. İlke:

Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) kendisinden sora halife tayin etmekle, ölümünden sonra İslâm'ın ışığını söndürme sevdasını tasarlayan bütün İslâm düşmanlarını ümitsizliğe düşürmüştür; çünkü halife tayiniyle peygamberin (peygamberlik dışında) çeşitli vazifeleri devam edecek ve hayatını sürdürecekti.

90. İlke:

Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) vefatından sonra, sahabeler, halife tayinine meşru ve zarurî bir ilke olarak bakıyorlardı. Dolayısıyla, ikinci halife birinci halife tarafından, üçüncü halife de ikinci halifenin tayin ettiği altı kişilik bir şûrâ tarafından seçildi; oysa Şia halifenin, bir önceki halifenin hatalı olabilecek teşhis ve tayiniyle değil, Allah Teâlâ'nın tayin ve atmasıyla hilâfete geçirilmesi gerektiğine inanmaktadır.

91. İlke:

Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) vefatından sonra, imamın vazifesi şunlardan ibarettir: Kur'ân kavramlarını açıklamak, din hükümlerini açıklamak, toplumu her türlü sapmalardan alıkoymak, dinî ve itikadî soruları cevaplamak, düşmanlar karşısında İslâm sınırlarını korumak, toplumda adaleti uygulamak vb... Dolayısıyla, Şia açısından böyle biri, Allah

Teâlâ'nın özel lütuflarına mahzar olup gaybî eğitimler sayesinde böyle bir makama ulaşmış olması gerekir.

92. İlke:

Yukarıda değindiğimiz önemli vazifeleri göz önünde bulunduran imamın da (peygamber gibi) her türlü günah ve hatadan masum olması gerekir; dolayısıyla, "Tathîr ayeti" ve "Sekaleyn hadisi", Ehlibeyt İmamları'nın masum olduklarını vurgulamaktadır.

93. İlke

Hiz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) vasileri on iki kişidir; dolayısıyla, Ehlisünnet ve Şia kaynaklarında "isnâ aşera = on iki halife" tabiri geçmiştir. Ayrıca her imam kendisinden sonraki imamı tayin eder; onların birincisi Hiz. Ali b. Ebî Tâlib (a.s) ve sonuncusu ise Hiz. Hüccet b. Hasani'l-Askerî (Hiz. Mehdi)'dir -Allah zuhurunu yakınlaştırsın-.

94. İlke

Hiz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) Ehlibeyt'ini (üzerlerine selâm olsun) sevmek Kur'ân'dan kaynaklanan bir ilke ve İslâmî bir fazdır; bu ailenin ilmî ve amelî mükemmelliklerini göz önünde bulundurarak, bu sevgi, onların sevgililerinin kemale ermelerine neden olur.

On İkinci İmam

Gaybet ve Zuhur

95. İlke:

Ahir zamanda, Hiz. Resulullah'ın (s.a.a) Ehlibeyt'inden bir kişinin adaleti uygulamak için zuhur edeceği, Sünnî ve Şîî hadislerinin vurguladığı kesin İslâmî inançlardan biridir.

96. İlke:

Bu evrensel ıslâh edicinin on iki özelliği rivayetlerde geç-

miştir; bazı fırkaların ihtilâfı ise, o hazretin varlığında değil, dünyaya gelip gelmediğindedir.

Bu konuda, biz Şiîler o hazretin hicretin 255. yılında, Şaban ayının 15'inde, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) evinde, Nercis hatundan dünyaya geldiğine; günümüze kadar da yaşadığına ve kıyam etmek için Allah Teâlâ'nın emrini beklediğine inanmaktayız.

97. İlke:

Allah'ın velileri iki kısımdır: Gözle görünenler ve gözle görünmeyip gâib olanlar. Kur'ân-ı Kerim, Kehf Suresi'nde (Hz. Musa'nın -a.s- Hz. Hızır'la karşılaşması kıssasında) her iki veliden bahsetmiştir; Hz. Mehdi (a.f) de gaybet döneminde Allah'ın gâib velilerindedir.

98. İlke:

İmam Mehdi'nin -Allah zuhurunu yakınlaştırsın- vazifelerinden bir bölümü gaybet döneminde gerekli tüm şartlara sahip olan fakihlere bırakılmıştır; halkın o hazretin zuhurundan mahrumiyeti, gaybetini kaçınılmaz kılan bazı nedenlerden ve bu cümleden halkın salâhiyet ve hazırlığının olmayışından kaynaklanmıştır.

99. İlke

Geçmişte bazı peygamberlerin de gaybete çekildiğini göz önünde bulundurarak, Hz. Mehdi'nin (a.f) gaybete çekilişi bizi hayrete düşürmemelidir.

İmam Mehdi'nin (a.f) gaybete çekilmesinin sırlarından biri, o hazretin, dünya halkının adaletin uygulanmasını kabullenecek yeterli hazırlığa sahip olduğu bir zamanda zuhur edecek olmasıdır. Çünkü o hazretin kıyam ve zuhurunun, gerekli olan genel hazırlıktan önce gerçekleşmesi, zalim ve zorba güçler karşısında yenilgiye uğrayıp şehit olmasına neden olur.

100. İlke:

İmamın varlığı Allah Teâlâ'nın büyük lütuflarından biridir; insanlar onu gerektiği gibi kabullenecek olurlarsa ondan son derece istifade ederler. Dolayısıyla, halkın mahrumiyetinin nedeni, birinci derecede onların kendileridir (elbette o hazretin kendisi de gaybet perdesi arkasında, bulut arkasındaki güneş gibi yararlı ve faydalıdır).

101. İlke:

Zamanın velisi Hz. Mehdi (Allah zuhurunu yakınlaştırsın) hicretin 255. yılında dünyaya gelmiştir; dolayısıyla, günümüzde o hazretin mübarek ömrü on bir asırdan fazladır. Allah'ın sonsuz ve geniş güç ve kudretini göz önünde bulundurduğumuzda, Allah'ın hüccetinin böyle uzun bir hayat yaşadığını kabullenmek hiç de zor bir şey değildir.

102. İlke:

İmam Mehdi'nin (a.f) ne zaman zuhur edeceğini hiç kimse bilmiyor ve onun vakti, kıyamet günü gibi herkese gizlidir. Buna rağmen rivayetlerde zuhur nişanelerinden birçoğu belirtilmiştir.

Sekizinci Bölüm

Ölümden Sonra Hayat

103. İlke:

Ölümden sonraki hayata inanmak, bütün semavî dinlerin ortak ilkelerdendir ve esasen ahiret gününe inanmaksızın dinin bir anlamı yoktur. Dolayısıyla, bu ilkenin önemi nedeniyle Kur'ân-ı Kerim'in ayetlerinin büyük bir bölümü kıyametle ilgilidir.

104. İlke:

Allah Teâlâ mutlak hak olduğundan onun fiili de kendisi gibi abesten uzak, hak olmalıdır. Bu konuyu ve yine ebedî

hayat olmaksızın insanın yaratılışının boş ve abes olacağını göz önünde bulundurarak, ölümden sonraki hayatın gerekliliği anlaşılmaktadır.

Ayrıca, iyi kişilerle kötüler hakkında ilâhî adaletin gerçekleşmesi, gelecekte, varlık âleminde böyle bir günün olmasını gerektiriyor.

105. İlke:

Kur'ân-ı Kerim kıyametle ilgili şüpheleri cevaplamakta, bu hususta bazen Allah'ın mutlak gücüne dayanmakta, yer yer ilk yaratılışı, ölümden sonra dünyaya dönüşün ve insana yeniden hayat verilmesinin mümkün oluşunun nişane ve belirtisi saymakta ve bazen insanın dirilişini ilkbaharda yerin dirilişine benzetmektedir...

106. İlke:

Kıyamet günü insanlar hem cismen ve hem de rûhen dirilip geri döneceklerdir. Şöyle ki, insan ahiret yurdunda hem beden olmaksızın gerçekleşmesi mümkün olmayan mükâfat ve cezaları görecek, hem de ruhunun taşıyıp kabul edeceği ruhî ve manevî mükâfat ve cezaları görecektir.

107. İlke:

Ölüm, insan hayatının sonu değildir; aksine insan ölümle sadece bu dünyadan başka bir dünyaya intikal eder. Ayrıca, bu dünya ve ahiret yurdu arasında, kendine has hayat, nimet ve cezası olan "Berzah âlemi" isminde başka bir âlem daha vardır.

108. İlke:

Berzah hayatı, ruhun bedenden alınmasıyla başlar. İnsanın cenazesi toprağa verildikten sonra yüce Allah'ın melekleri tarafından sorguya çekilir; berzah âlemi müminler için rahmet tecellisi, kâfirler ve münafıklar için ise azap meydanıdır.

109. İlke:

Bazıları, semavî dinlerin kabul ettiği meadı reddederek onun yerine "tenâsüh" (insanların öldükten sonra ruhlarının başka bedenlere taalluk edişi) denilen düşüncüyü ileri sürmüşlerdir. "Tenâsüh", İslâm mantığı açısından bâtil ve imkânsız bir şey olup, tenâsüh inancı kıyamet inancına engeldir.

110. İlke:

Geçmiş ümmetlerde gerçekleşen mesh (insanların çirkin hayvanlar şekline dönüşü) olayı "tenâsüh" şeklinde olmayıp, insanların sadece görünüşte simalarının domuz ve maymun şekline dönüşmesi, fakat insanî kişiliklerini muhafaza etmeleridir. Meshin tenasühle birçok farkı vardır.

111. İlke:

"İşratu's-Sâet", kıyamet gününün yaklaşmasını bildiren alâmet ve nişanelerdir. Bu nişaneler kısaca şunlardan ibarettir:

- 1- Son Peygamber'in (s.a.a) gönderilişi
- 2- Ye'cûc ve Me'-cûc seddinin yıkılması
- 3- Gökyüzünü siyah bir dumanın kapsaması
- 4- Hz. İsa'nın (a.s) inişi
- 5- Yerden bir Dâbbe (canlı)'nin çıkışı.

112. İlke:

Kıyamet gününden önce iki defa Sûr'a üfürülecektir. Birinci üfürülüşte yeryüzündeki bütün insanlar ölecek ve ikinci üfürülüşte ise dirileceklerdir.

113. İlke:

Kıyamet gününde, özel metotlarla bütün insanlar hesaba çekileceklerdir. Ayrıca herkesin eline verilen amel defteri dışında diğer birçok tanıklar da onun dünyadaki iyi veya kötü işlerine tanıklık edeceklerdir.

114. İlke:

Kıyamet gününde Allah'ın izniyle şefaata edenlerin, ümmetin günahkârlarına şefaata edeceği Kur'ân-ı Kerim'in vurguladığı kesin bir ilke olup, bu konuda rivayet edilen oldukça fazla hadis vardır.

115. İlke:

Allah Teâlâ'nın, şefaata etmelerine izin verdiği kimselerden şefaata talebinde bulunmanın mahzuru yoktur. Çünkü şefaata talebi, gerçekte dua talebinde bulunmaktır; mümin bir kişiden dua talebinde bulunmak ise, Kur'ân-ı Kerim ve hadislerin müsaade ettiği,, hatta davet ettiği bir ameldir.

116. İlke:

Tövbe kapısı günahkâr kullara her zaman (ölüm anı dışında) açıktır ve tövbe inancı da şefaata inancı gibi felsefe, âdâb ve şartlarına dikkat edilecek olursa, insanları günaha teşvik etmez. Tövbe kapısının açık oluşu, hayatlarının kalan kısmında temiz ve arınmış olmak isteyenler kişilerde hazırlık oluşturmak içindir ve Allah'ın geniş ve kapsamlı rahmeti, insanların "Allah'ın rahmetinden ümitsizlik" ipliyle ebedî dalâlet kuyusuna düşmelerini kabul etmez.

117. İlke:

İnsan ahiret yurdunda işlediği iyi ve kötü amellerin karşılığını görecektir; insanın işlediği kötü ameller, Kur'ân-ı Kerim'in bildirdiği ve "habt-ı a'mâl" (amellerin bâtil oluşu) denilen mürted olma gibi durumlar dışında genellikle iyi amellerini yok etmez.

118. İlke:

Cehennemde ebedî kalış kâfirlere hastır; fakat günahkâr müminler (eğer dünya ve berzah âleminin azapları ve temiz kişilerin şefaati dosyalarını tamamen temizlemezse) cehennemde bir süre azap gördükten sonra bağışlanarak cehennemden kurtulacaklardır.

119. İlke:

Kur'ân-ı Kerim ayetleri ve hadislerden, cehennem ve cennetin, her ne kadar yerleri bilinmese de şimdi bile var olduğu anlaşılmaktadır.

Dokuzuncu Bölüm

İman, Küfür, Bidat, Takva, Tevessül, Beda...

120. İlke:

İmanın asıl yeri kalptir ve bir insana "Müslüman" denilmesi için genel olarak bir ve tek olan Allah'a, kıyamet gününe, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) peygamberliğine ve o hazretin getirdiklerine inanması yeterlidir. Bunun karşısında küfür ise, insanın bunlara inanmamasıdır.

121. İlke:

Kalp imanı, kişinin izhâr etmesi veya en azından görünürde aksine hareket etmemesi durumunda etkilidir. Ayrıca kalp inancı, tek başına, insanın saadet ve kurtuluşa ermesi için yeterli olmayıp, Allah'ın emir ve hükümlerine uymayı da gerektirmektedir.

122. İlke:

Üç temel ilkeye inanan bir Müslüman'ı, diğer meselelerde farklı görüşe sahip olsa bile tekfir etmek haramdır.

123. İlke:

"Bidat", lügatte, geçmiş olmayan yeni bir iştir; ıstılahta ise, insanın, dinde olmayan bir şeyi dine nisbet etmesidir. Bir işin dine nisbet edilişi, ancak din metinlerinde (özel veya genel olarak) cevaz ve meşruiyetlerine işaret edilmediği takdirde "bidat" kapsamına girer.

124. İlke:

İnsanın sahip olduğu gerçek inancını açıklaması can, mal, namus ve haysiyetinin tehlikeye düşmesine neden olur-

sa, akıl ve Kur'ân-ı Kerim'in açık tasrihiyle inancını açıklamamalıdır; hatta eğer gerekirse onun aksini ortaya koymalıdır; Şia mektebinde buna "takiyye" denmektedir. Takiyyenin nifakla tamamen zıt olduğuna dikkat edilmelidir. Çünkü takiyye imanı gizleyip küfrü izhar etmek, nifak ise küfrü gizleyip imanı izhar etmektir.

125. İlke:

Takiyye, bazı şartlarda farz olur; fakat takiyye yapmak dinin temelini tehlikeye düşmesine neden olursa, bu durumda takiyye yapmak haramdır. Dolayısıyla, bugüne kadar Şia mektebinde, takiyye bahanesiyle, bu mektebin inancının aksine bir kitap yazılmış değildir; Şia inancını savunma konusunda canlarını feda eden ulemanın sayısı yüzleri ve hatta binleri geçmektedir.

126. İlke:

İnsanoğlunun yaşamı (ve esasen tabiatın akışı) sebep ve vesilelerden yararlanma üzerine kurulmuştur ve bu konuda tabii vesilelerle gayr-i tabii vesileler arasında bir fark yoktur. Ancak muvahhid kişi sebep ve vasıtalara bir "vesile" gözüyle bakmalı ve onların etkili oluşunda müstakil ve bağımsızlığına inanmamalıdır.

127. İlke:

Allah'ın isimlerine ve yine sâlih kişilerin duasına tevessül etmek, Kur'ân-ı Kerim'de apaçık bir şekilde değinilen gaybî ve tabiat ötesi vesilelerdendir.

128. İlke:

Allah'ın kesin takdirleri değişmez; fakat şartlı ve muallâk takdirleri değişebilirler. Şia'nın inandığı bu değişime "Bedâ" denir. Bedâ'nın temeli ve anlamı, tüm varlık boyutlarında Allah Teâlâ'nın mutlak kudret ve saltanatını kabul etmek ve insanın iyi ve kötü amellerinin -Allah'ın takdiriyle- onun

kaderinde etkili olduğuna inanmaktan başka bir şey değildir.

129. İlke:

Geçmiş ümmetlerde bir grup yüce Allah'ın iradesiyle bu dünyaya geri döndüğü gibi, ahir zamanda da belli bir grup dünyaya geri dönecektir. Şia mektebinde "ric'at" denen bu inancın ayrıntı ve özellikleri akaid kitaplarında açıklanmıştır.

130. İlke:

Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) sahabesi, ister Bedir, Uhud, Ahzâb ve Huneyn savaşlarında şehadet şerbetini içenler olsun; ister o hazretin vefatından sonra İslâm'ı korumak ve ilerletmek konusunda çaba harcayanlar olsun; tümü Şia mektebinde saygındırlar.

Fakat buna rağmen, sadece Hz. Resulullah'ı (s.a.a) görmek ve O'nun yanında yer almak kişilerin ebediyen adaletli olmasına, onların sürekli ve mutlak bir şekilde günah ve haktan korunmasına neden olmaz; bu bakımdan sahabeyle tâbiîn arasında bir fark yoktur.

Dolayısıyla, din öğretilerinin berrak pınarının bazı kişilerin hevâ, heves ve bencillikleriyle bulanmaması için, bilhassa sahabeden rivayet nakletme ve onların Hz. Resulullah'tan (s.a.a) naklettikleri rivayetlerin içeriğine göre davranma konusunda, onların yaşam dosyasını açıp iyice inceleyerek söz ve davranışlarının doğru olup olmadığını öğrenmek gerekir.

131. İlke:

Hz. Resul-i Ekrem ve Ehlibeyt'ine (a.s) sevgi beslemek, Kur'ân-ı Kerim ve o hazretin sünnetinin önemle vurguladığı İslâm'ın ilkelerinden biri olup, yıl boyunca Hz. Resulullah ve Ehlibeyt'i (a.s.) anmak bu sevginin tecellisidir. Bu sevgi Kur'ân-ı Kerim'e dayandığı için bidat da değildir.

132. İlke:

Şehidler için ağıt yakıp matem tutmanın felsefesi, Hz. Yakub (a.s) ve Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) Uhud Savaşı'ndaki ameline dayanmaktadır. Ayrıca belli günlerde onlar için merasim düzenlemek, mekteblerinin korunmasını sağlar.

133. İlke:

Dünyada akıl sahipleri, atalarının eserlerini tarihî eser olarak korumaktalar. Yine peygamberlerin evlerini yüceltmek, Kur'ân-ı Kerim'de önemle vurgulanan konulardandır. Ashab-ı Kehf'in mezarlarının yanında anıt ve mescit yapılışı, şehidlerin ve Allah'ın sâlih kullarının mezarlarının yanı başında mescid yapmanın ve onlara saygı göstermenin caiz oluşunun en açık delilidir.

134. İlke:

Müminlerin, peygamberlerin ve Allah'ın velilerinin mezarlarını ziyaret etmek, Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) emrettiği, İslâm'ın yapıcı etkisi olan ilkelerindedir.

135. İlke:

"Guluvv" haddi aşmak, aşırıcılığa gitmek anlamındadır. Peygamberler ve masum din önderlerinin makamlarında haddi aşanlar "gulât" olup İslâm toplumundan tardedilmiş, dışlanmışlardır.

Onuncu Bölüm

Hadis, İctihâd ve Fıkıh

136. İlke:

Güvenilir ve adil kişilerin Resul-i Ekrem'den (s.a.a) naklettikleri hadislerin tümü Şia uleması tarafından kabul edilmektedir. Şia'nın fıkıh ve içtihat temeli, Allah-u Teâlâ'nın Kitabı'na, Resul-i Ekrem'in kesin sünnetine, icmâ'a ve akla dayanır.

137. İlke:

On İki İmam'dan (a.s) bize ulaşan rivayetlerin tümü, müstakim veya gayr-i müstakim olarak vahiy ocağına ulaşmaktadır.

Çünkü Ehlibeyt İmamları (a.s) ya o rivayetleri (vasıtasız olarak veya değerli babaları vasıtasıyla) Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) kendisinden duymuşlardır veya İmam Ali'nin (a.s) kitabından nakletmişlerdir ya da -muhaddes olmaları hasebiyle- onlara telkin edilmiştir.

138. İlke:

Hz. Resulullah ve onun tertemiz Ehlibeyt'inin hadisleri, Şia uleması tarafından meşhur kitaplarda toplanmıştır ve Kütüb-ü Erbaa (*el-Kâfi*, *Men Lâ Yahuzurhu'l-Fakih*, *et-Tehzîb* ve *el-İstibsâr*) Şia mektebinde en önemli ictihâd kaynaklarıdır.

139. İlke:

Şia fikhında, ictihâd kapısı ilk günden beri fakihlere açık kalmış ve günümüze kadar da kapanmamıştır. Ayrıca onların ictihâdı, belli bir mezhep ve gidişât dairesinde değil, mutlak ictihâddir. Şia mektebinde ictihâdın temelini de, daha önce değindiğimiz gibi Kitab, Sünnet, icmâ ve akıl oluşturmaktadır.

140. İlke:

Sahabenin sözü, Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) sünnetini naklederse hüccettir; fakat Kur'ân-ı Kerim'den ve Sünnet'ten kendi anlayışını aktarırsa, bu söz diğer bir müçtehit için hüccet olmaz.

141. İlke:

Temel akaid konusunda her Müslüman'ın kesin bilgi edinmesi gerekir. Fakat furuât ve ayrıntılarda bir müçtehidin fetvasına uyabilir.

Bazı İhtilâf Konuları

142. İlke:

Şia, abdest alırken kollarını yukarıdan parmak uçlarına doğru yıkar; parmak uçlarından yukarı doğru değil. Yine abdestte ayakları mesheder, yıkamaz. Şia'nın bu amelinin kaynağı ise Kur'ân-ı Kerim ayeti ve Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) sünnetidir.

143. İlke:

Şia, secde halinde normal yere veya yerden biten şeylere secde edilmesi gerektiğine inanır; tarih de, Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) kendi hayatı döneminde böyle yaptığına, fakat daha sonraları bu sünnete uyulmayıp onun yerine sergi ve elbisenin üzerine secde edildiğine tanıklık eder.

144. İlke:

Öğleyle ikindi ve akşamla yatsı namazlarını birbirinden ayırıp -her birini fazilet vaktinde kılmak- müstehab olmasına rağmen, bunları birleştirmenin de bir sakıncası yoktur; nitekim bütün Müslümanlar Arafat ve Müzdelife'de böyle yapmaktalar.

Peygamber efendimiz (s.a.a) de, hiçbir mazereti olmaksızın böyle yaparak namazları cem' etmede ümmeti serbest bırakmıştır.

145. İlke:

Geçici evlilik (mut'a nikâhı) meşru bir evlilik çeşididir. Kur'ân-ı Kerim geçici evliliğin meşruiyetini vurgulamış, Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) ve sahabe de buna uymuşlar ve bu ilke hiçbir zaman neshedilmemiştir.

146. İlke:

Namazda elleri bağlamamak gerektiği gibi, eli bağlı namaz kılmak da bidattır. Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) namaz

kılış şeklini anlatan Ebû Humeyd Saidî ismindeki sahabînin rivayetinde, o hazretin ellerini bağladığına rastlanmamaktadır ve bu ise, Hz. Resulullah'ın (s.a.a) döneminde sahabenin ellerini bağlamadığını ve bunun, o hazretin vefatından sonra çıkarılan bidatlerden olduğunu göstermektedir.

147. İlke:

Ramazan ayı gecelerinin nafilelerini kılmak müstehab bir ameldir; fakat bu namazları cemaatle kılmak "bidat" olup diğerlerinin kendi reylerine göre ictihadları, bu amele meşruiyet kazandırmaz.

148. İlke:

Enfâl Suresi'nin kırk birinci ayetinin hükmü gereği, her Müslüman'ın kazancının beşte birini, Kitab ve Sünnet'te belirtilen yerlerde harcaması gerekir.

149. İlke:

İslâm medeniyeti, tüm Müslümanların hiç durmaksızın çalışmalarının eseridir. Şia'nın ise, bütün alanlarda İslâm medeniyetinin temelini atmada çok önemli bir rolü olmuştur.

150. İlke:

Bazı teferruâtta İslâm fırkaları arasındaki fark, İslâm düşmanları karşısında onların vahdet ve birlik içerisinde olmasını engellemez ve engellememelidir de; ilmî kongreler düzenleyip araştırma müzakereleri yaparak yavaş yavaş bu ihtilaflar giderilebilir.

Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	5
Günümüz İnsanın Dine Yönelişi ve İmamiyye Akaidinin Yazılmasının Gerekliği.....	5

Birinci Bölüm

İslâm'ın Dünya Hakkındaki Genel Görüşü / 11

İslâm'da Tanıma Yolları.....	13
İslâm Açısından Varlık.....	17
İslâm Açısından İnsan.....	21

İkinci Bölüm

Akaid Külliyâtı -1- (Tevhid) / 31

Tevhid ve Merhaleleri.....	33
Tevhid Merhaleleri.....	34
Teşrîî Yönetim.....	44

Üçüncü Bölüm

Akaid Külliyâtı -2- (Allah'ın Sıfatları) / 49

Allah'ın Sıfatları.....	51
Allah'ın Zatî Sıfatları.....	53
a) Ezelî ve Kapsamlı İlim.....	54
b) Kapsamlı Güç.....	54
c) Hayat.....	55
d) İrade.....	55

Allah'ın Fiilî Sıfatları.....	56
Allah'ın Selbî Sıfatları.....	61
Allah'ın Naklî Sıfatları.....	64

Dördüncü Bölüm

Akaid Külliyâtı -3- (Adalet) / 69

Adl-i İlâhî	71
Kaza ve Kader	77
a) Kader	79
b) Kaza	79
İnsan ve İrade	82

Beşinci Bölüm

Akaid Külliyâtı -4- (Genel Nübüvvet) / 85

Genel Nübüvvet	87
Peygamberliğin Gerekliliğinin Delilleri.....	87
Kur'ân ve Peygamberliğin Gerekliliği.....	89
Peygamberleri Tanımanın Yolları	91
Vahiy ve Nübüvvet	94
Peygamberlerin Masum Oluşu	97

Altıncı Bölüm

Akaid Külliyâtı -5- (Özel Nübüvvet) / 107

Özel nübüvvet	109
Kur'ân-ı Kerim veya Ebedî Mucize	109
Kur'ân-ı Kerim ve Resulullah'ın Peygamberliğinin Delilleri	116
Resûlullah'ın Peygamberliğinin Özellikleri	121

Yedinci Bölüm

Akaid Külliyâtı -6- (İmamet ve Hilâfet) / 135

İmamet ve Hilâfet.....	137
------------------------	-----

1- Ev Günü Hadisi.....	142
2- Menzilet Hadisi.....	143
3- Sefîne Hadisi.....	144
4- Ümmetin Güvencesi Hadisi	144
5- Sekaleyn Hadisi.....	145
İmam'ın Masum Oluşu.....	155
On İki İmam	158
On İkinci İmam.....	161
Zuhur ve Gaybet.....	161

Sekizinci Bölüm

Akaid Külliyyâtı -7- (Mead) / 169

Ölümden Sonraki Hayat.....	171
a) Kur'ân-ı Kerim'de Şefaât	185
b) Hadislerde Şefaât.....	186

Dokuzuncu Bölüm

Akaid Külliyyâtı -8- / 197

İman, Küfür, Bidat, Takiyye, Tevessül, Beda.....	199
Bidat	203
Takiyye	207
Tevessül	212
Bedâ.....	218
Sahabenin Adaleti	224

Onuncu Bölüm

Hadis, İctihat ve Fıkıh / 239

Hadis, İctihat ve Fıkıh	241
a) Hz. Resulullah'tan (s.a.a) Nakletmeleri	242
b) Hz. Ali'nin (a.s) Kitabından Nakletmeleri.....	243
c) İlâhî İlhamlar	244

Bazı Fikhî İhtilaf Konular.....	250
Kaynaklar	269
Kitabın Ana Konuları	281